

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Βάσεις Θανάτου

Περίοδος Β, Τεύχος 40, Σάββατο 6 Μάρτη 1976

Αρχ. 20

● ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΟ Α. ΣΙΑΠΚΑΡΑ

● Ν. ΨΥΡΟΥΚΗ:
ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Ε-26-27

Μαροκ.

18 ANTI ΚΕΙΜΕΝΑ

ἢ ὑπὲρ διυδατοζορείας λόγος

Μία
καινούργια
ἐπιμελημένη
καὶ πλούσια
ἐκδοση

σκίτσων καὶ κειμένων τοῦ Μπόστ ἀπὸ τὸ περιοδικό μας

Διατίθεται ἐστ' ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα: Τιμὴ 70 δρχ.
Κεντρικὴ διάθεση: Ἐκδόσεις «ΠΑΕΙΑΣ» Πανεπιστημίου 34, τηλ. 3248630, 604086

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»

Χαριλάου Τρικούπη 61 — τηλ. 619.724

ΓΚΕΟΡΓΚΗ ΛΟΥΚΑΤΣ

Ἱστορία καὶ ταξικὴ συνείδηση

ΛΟΥΤΣΙΟ ΚΟΛΕΤΙ

Ἰδεολογία καὶ κοινωνία

ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΤΣΕΡΟΝΙ

Ἡ σκέψη τοῦ Μάρξ

(συλλογὴ κειμένων με ἐπιμέλεια Τσερόνι)

ΠΑΛΜΙΡΟ ΤΟΛΙΑΤΙ

Μαθήματα γιὰ τὸ Φασισμό

Ἐκδοτικὸ Γεγονός...

Ἀπὸ τίς ἐκδόσεις ΚΟΡΑΗΣ καὶ με τὴ συνεργασία τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου ΠΑΠΑΖΗΣΗ ἀρχίζει
τὸ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟ ἡ ἐκδοση τῆς

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ

(Μαρξισμός, Κομμουνισμός καὶ Δυτικὴ Κοινωνία)

Γεμάτη ἀπὸ πολύτιμες γνώσεις... ἓνα βοήθημα ἀπαραίτητο γιὰ κάθε σύγχρονο σκεπτόμενο
ἄνθρωπο.

Times Literary Supplement

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΣΕ 10 ΤΟΜΟΥΣ

Κεντρικὴ διάθεση: Ἐκδόσεις Παπαζήση, Νικηταρᾶ 2, τηλ. 622.496 καὶ 609.150

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', Χρόνος 3ος, τεύχος 40

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πολιτικό ρεπορτάζ	4
ΑΝΤΙ-θέσεις	5
Οι βάσεις των ΗΠΑ στήν Ελλάδα	6

Συνέντευξη με τον στρατηγό Α. ΣΙΑΠΚΑΡΑ	9
Ν. ΨΥΡΟΥΚΗ : Ξένη εξάρτηση καί κηδεμονία	14
Π. ΝΕΑΡΧΟΥ :	
Οι «διακοινοτικές»	19
Συνέντευξη με τον Β. ΛΥΣΣΑΡΙΔΗ	19
Τό «πορτραίτο» ενός βουλευτή ..	21
Γ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ :	
Εργατική κατοικία	22
ΜΑΡΙΑΣ ΗΛΙΟΥ :	
Η Α.Δ. του Κογκό	25
Χ. ΡΙΧΤΕΡ : Προβλήματα της σύγχρονης ιστορίας	31
Δ. ΚΡΕΜΟΥ : Τά διδακτικά βιβλία	36
ΕΛΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ :	
Κοινωνικοποίηση	38
Λαϊκός πολιτισμός : γράφουν οι Δ. ΧΑΤΖΗΣ, Κ. ΜΟΣΚΩΦ, Σ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ	42
Φ. ΒΕΓΛΕΡΗ : Μέ αφορμή ένα βιβλίο	45
Καλλιτεχνικές σελίδες	48
Επιστολές	52

Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει
την προσωπική γνώμη του συγγραφέα του.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕ-
ΩΡΗΣΗ: Δημοχάρους 60, Αθήνα 601.

Τηλ: σύντ. 732-819 - διαχ. 732-713.

● Ίδιοκτήτης - Εκδότης - Διευθυντής:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ, Δεινοκρά-
τους 131. ● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ, Αιγαίου 16,
Άνω Καλαμάκι. ● Διαφημίσεις: ΕΥΑΓ.
ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΥ. ● Ατελιέ: Α. Σ.
ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗ, Πετσόβου 12. ● Το
«ΑΝΤΙ» τυπώνεται από την ΕΚΔΟΤΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ «Ι. ΚΑΜΠΑΝΑΣ» Α.Ε., Φιλαδε-
λφείας 4.

NATO ΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ

Οι αμερικανικές βάσεις δέν έχουν καμιά θέση στην Ελλάδα. Αποτελούν κίνδυνο, απειλή και υπονομεύουν την εθνική ανεξαρτησία και την ομαλή δημοκρατική εξέλιξη του τόπου. Αύτη είναι η αλήθεια, από χρόνια γνωστή και ομολογημένη. Το καθολικό αίτημα, να φύγουν οι βάσεις του θανάτου, ίσχυε από τότε που ιδρύθηκαν. Η απαράδεκτη και μειωτική έκχώρηση τμήματος του εθνικού εδάφους σέ ξένους για να δρούν ανεξέλεγκτα ήταν πάντοτε μιά πρόκληση και μιά απειλή για τό γενικό αίσθημα. Οι φόβοι αυτοί επαληθεύτηκαν και στή πράξη.

Μετά την δικτατορία και τό ρόλο των Αμερικανών για την επιβολή και τή διατήρησή της, την τραγωδία της Κύπρου, την απερίφραστη έχθρική συμπεριφορά των Αμερικανών, τό ζήτημα των βάσεων αποκτά έντελως διαφορετικό νόημα. "Αν σ'αυτά προστεσεί και η δήλωση ότι η Ελλάδα έχει αποχωρήσει από τό στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, η ύπαρξη των αμερικανικών βάσεων, πού έχουν μεταμφιεσθεί τυπικά σέ νατοϊκές, παίρνει τεράστιες εθνικές διαστάσεις.

Οι πενταγωνικές συσκέψεις και οι προκλητικές αποστολές τύπου Τάρνερ σκοπό έχουν να μάς "σφίξουν τά λουριά" και να διαιωνίσουν τό καθεστώς των "διευκολύνσεων".

Στίς στεγανοποιημένες αυτές πολεμικές νησίδες έχουν εγκατασταθεί ισχυρότατα στρατιωτικά μηχανήματα, όργανα κατασκοπευτικού έλέγχου μέ τεράστια έμβέλεια, πυρηνικά βλήματα, πύραυλοι, αποθήκες αεροναυτικού ανεφοδιασμού. Έξυπηρετούν αποκλειστικά τίς στρατιωτικές δυνάμεις των Ήν. Πολιτειών και είναι προσανατολισμένες στά στρατηγικά και στά άμεσα τακτικά τους σχέδια.

Έμπειροι Έλληνες στρατιωτικοί τονίζουν ότι η ύπαρξη των βάσεων αυτών είναι άσχετη μέ την άμυνα της χώρας. Δέν την διασφαλίζουν από κανένα κίνδυνο, ένω, αντίθετα, παραβλάπτουν ξένες χώρες και γενικά λειτουργούν σάν αποτελεσματικοί κρίκοι καταστροφής στό δίκτυο του αμερικανικού πυρηνικού προγράμματος. Γιατί, λοιπόν, να υπάρχουν και μάλιστα μέ τό πλαστό πιστοποιητικό, πού τούς προσφέρει η Κυβέρνηση, ότι τάχα εξυπηρετούν την Ελλάδα;

Η ύπαρξη των βάσεων είναι ένας διαρκής κίνδυνος και για την εθνική ανεξαρτησία και για τή δημοκρατία.

ο εκδότης

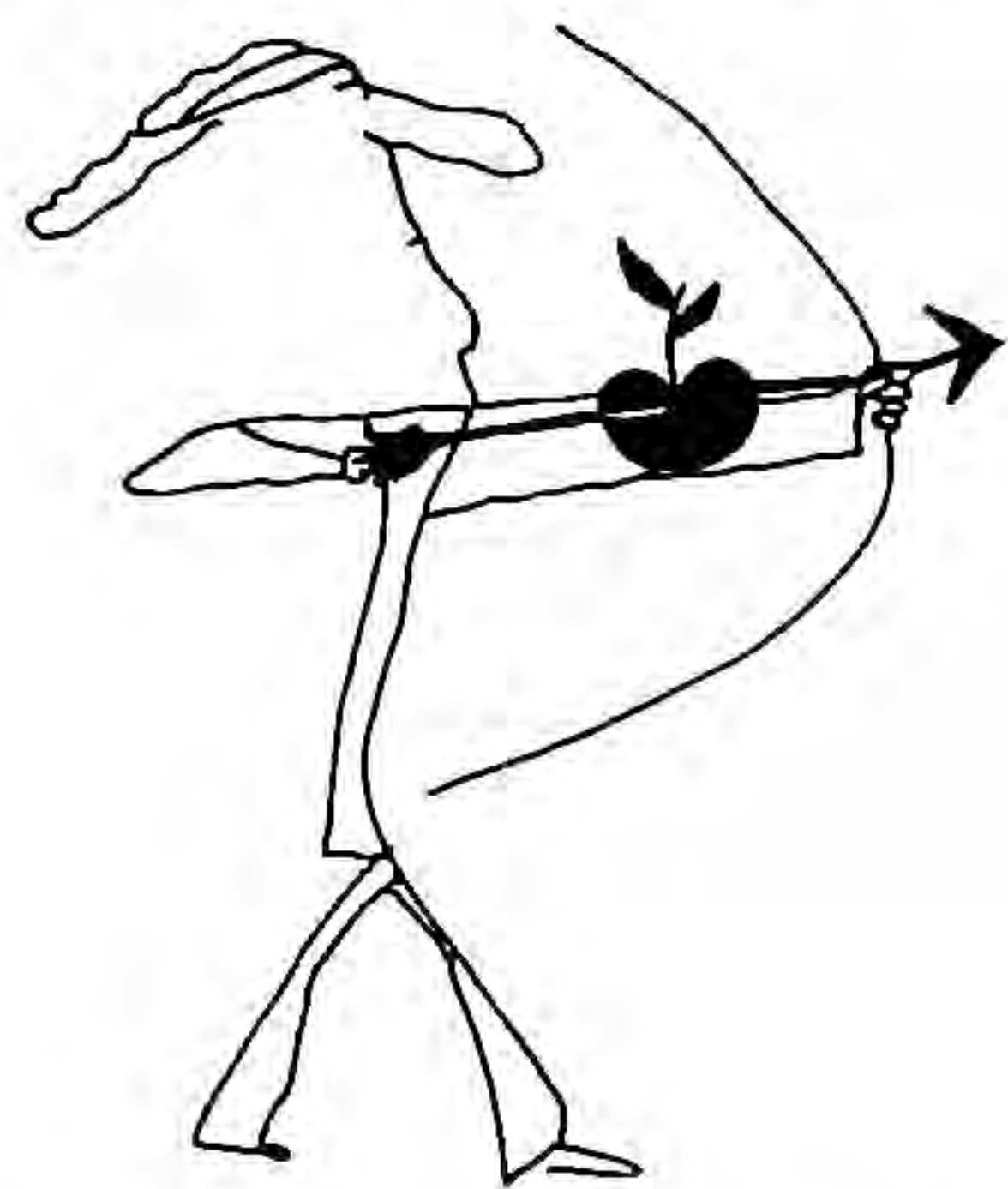
● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: έξάμηνη 260 δρχ. - έτήσια 520 δρχ. Έτήσια Όργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ. 1.000 δρχ. - Για μαθητές, σπουδαστές έκπτωση 15%. ● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εύρώπη - Μεσογ. χώρες: έξάμηνη: άπλή δολ. 10, αεροπ. δολ. 13 - έτήσια: άπλή δολ. 20, αεροπ. δολ. 25 - Η.Π.Α. - Καναδάς - Άνατ. Άσία: έξάμηνη: άπλή δολ. 10, αεροπ. δολ. 17 - έτήσια: άπλή δολ. 20, αεροπ. δολ. 34 - Αύστραλία - Όκεανία: έξάμηνη: άπλή δολ. 10, αεροπ. δολ. 24 - έτήσια: άπλή δολ. 20, αεροπ. δολ. 47 ● Έμβάσματα, τραπεζικές έπιταγές: ΧΡΗΣΤΟΝ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΝ, Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601. ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20.

Κεντρική διάθεση του «ΑΝΤΙ»
● για τά βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Στά γραφεία
του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732.713
● για τά βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδος:
Βιβλιοπωλείο «Ξένος Τύπος»,
Ν. Κοτζιάς και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279-720, Θεσ/νίκη

ΓΑΛΛΙΚΟ ΟΡΑΤΟΡΙΟ

ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟΥ ΤΕΛΟΣ

Καί οί έπιπτώσεις στά «καθ' ήμᾶς»

ΔΥΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑ κομμουνιστικῶν κομμάτων, τό 22ο τοῦ γαλλικοῦ καί τό 25ο τοῦ σοβιετικοῦ, ἔκλειψαν, ὅπωςδῆποτε, τήν παράσταση τοῦ πολιτικοῦ δεκαπενθήμερου σέ διεθνή κλίμακα.

Τό πρῶτο, μέ σαφήνεια, προσδιόρισε τίς προϋποθέσεις τοῦ δημοκρατικοῦ δρόμου πρὸς τό σοσιαλισμό. Κάτι περισσότερο : Προχώρησε στήν κατάργηση τοῦ ὄρου «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» καί δέν παρέλειψε μία κριτική — βάθους καί ὄχι ἀπλῶς περιστασιακή — τοῦ συστήματος τῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας, ὅπως οἰκοδομεῖται σήμερα στή Σοβιετική Ένωση καί σέ ἄλλες σοσιαλιστικές χώρες. «Θά οἰκοδομήσουμε τό σοσιαλισμό μέ γαλλικά χρώματα» εἶπε ὁ Μαρσαί.

Τό συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ, ἀπάντησε, πρὶν ἀπ' ὅλα, σέ μερικά καυτά ἐρωτήματα (πού τέθηκαν ὕστερα ἀπό τήν Ἀγκόλα, τό πάγωμα τῶν συνομιλιῶν SALT, κ.ἄ.) ὡς πρὸς τίς βασικές κατευθύνσεις τῆς σοβιετικῆς πολιτικῆς. Καί ἐπιβεβαίωσε ὅτι ἡ εἰρηνική συνύπαρξη, ἡ ὕφεση, τό πνεῦμα τοῦ Ἑλσίνκι, ἡ βελτίωση τῶν ἀμερικανοσοβιετικῶν σχέσεων, παραμένουν θεμέλιος λίθος τῆς σοβιετικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἀλλά ἡ ἡγεσία τοῦ ΚΚΣΕ ἀπάντησε καί στή θέση τοῦ ἄλλουσυνεδρίου, τοῦ ΓΚΚ, ἀκριβέστερα στίς θέσεις τῶν τριῶν μεγαλύτερων κομμουνιστικῶν κομμάτων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης — τοῦ Ἰταλικοῦ, Γαλλικοῦ καί Ἰσπανικοῦ : Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου παραμένει τό ὕψ. ἄρ. 1 κριτήριο τῆς μαρξιστικῆς-λενινιστικῆς καθαρότητος. Στά ζητήματα αὐτά, χωροῦν συμμοίδιασμοί γιά ὅσους θέλουν νά τοὺς κάμουν...

Μία καινούργια στρατηγική

Ποιός μπορεῖ νά εἶναι ὁ ἀπὸηχορ, ποιεῖ οἱ ἐπιπτώσεις τῶν δύο αὐτῶν συνεδρίων — καί εἰδικότερα τῶν τολμηρῶν ἀνοιγμάτων τοῦ Γαλλικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος — στό ἑλληνικό ἀριστερό κίνημα;

Μία πρώτη γνώμη διατύπωσε ὁ πρόεδρος τῆς ΕΔΑ Ἰλίας Ἡλίου : «Αὐτά πού γίνονται στήν Ἰταλία μέ τόν Μπερλίγκουερ, στήν Ἰσπανία μέ τόν Καρίγιο καί ἰδιαίτερα στή Γαλλία μέ τόν Μαρσαί — εἶπε τήν περασμένη ἑβδομάδα, στή Δ' σύνοδο τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΔΑ — δείχνουν ὅτι ζοῦμε σέ μία ἐποχή ὅπου χαράσσεται κάτι καινοῦργιο στήν ἱστορία... Οἱ μεταβολές αὐτές στό χώρο τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ κομμουνισμοῦ, πρόκειται, κατά τή γνώμη μου, νά βάλουν τή σφραγίδα τους στήν πορεία ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος...»

Καί τό ὅτι χαράσσεται κάτι καινούργιο, τό ὅτι πληθαίνουν οἱ «Λούθηροι πού αὐτονομοῦνται ἀπό τή Ρώμη» (κατά τήν ἔκφραση τοῦ Μωρίς Ντυβερζέ στή «Μόντ»), παραμένει γεγονός. Τό θέμα εἶναι ποιᾶ τροπή, ποιᾶ διύπταση θά πάρει αὐτή ἡ διαπάλη ἀνάμεσα στό «παλιό» καί τό «καινούργιο» καί σέ ποῖο βαθμό θά συμβάλλει — ἂν θά συμβάλλει — στήν ἐνότητα τοῦ κινήματος τῆς Ἀριστερᾶς στήν Ἑλλάδα.

Γιά τήν ΕΔΑ, ὅπως καί γιά τό ΚΚΕ (ἔσωτ.), οἱ διεργασίες πού πραγματοποιοῦνται σήμερα στό χώρο τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων τῆς καπιταλιστικῆς Εὐρώπης, οἱ ἀναφορές στίς δημοκρατικές διαδικασίες, στίς ἀτομικές καί πολιτικές ἐλευθερίες, στόν πλουραλισμό, στό δικαίωμα τοῦ «λαοῦ» νά «ἀνατρέψει» ἀκόμη καί τόν σοσιαλισμό, ὅλα αὐτά βοηθοῦν οὐσια-

στικά στή δημιουργία εὐρύτερων συμμαχιῶν — μιά ἀπό τίς προϋποθέσεις γιά τήν ἀνοδο — κοινοβουλευτικά — στήν ἐξουσία τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ. Μέ τό 9 ἢ τό 13 % δέν μπορεῖς πιά, σήμερα, νά «ἐπιθάλεις» τόν σοσιαλισμό, πού ἀπαιτεῖ — σέ ἀντίθεση μέ τή «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» — εὐρύτατη λαϊκή συναίνεση σέ μὴ ἐπαναστατική διαδικασία.

Μέ τήν ἐκτίμηση αὐτή, φαίνεται νά συμφωνοῦν καί παράγοντες ἔξω ἀπ' τό χώρο τοῦ ΚΚΕ (ἔσ.) καί τῆς ΕΔΑ :

«Σ' ὁλόκληρο τόν προοδευτικό δυτικοευρωπαϊκό χώρο — δήλωνε τήν περασμένη ἑβδομάδα στήν «ΑΥΓΗ» ὁ καθηγητής Γ. Α. Μαγκάκης — γίνονται σήμερα σημαντικές ἀναζητήσεις πού μπορεῖ ν' ἀποδειχθοῦν ἱστορικές». Γιά νά προσθέσει ἀμέσως πάρα κάτω : «Ἐγκαταλείπονται δογματικοί, ὁ πλουραλιστικός χαρακτήρας τῆς Δημοκρατίας μπαίνει σάν βάση, οἱ δυνατότητες γιά εὐρύτερες συνεργασίες ἀνοίγονται, καί ἔτσι διαγράφεται μιά καινούργια στρατηγική γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς κυριαρχίας τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ».

Οἱ «φίλοι» καί οἱ ἐχθροί

Ὁ ἀντίλογος στή θέση τοῦ 22ου συνεδρίου τοῦ ΓΚΚ, ἀκούστηκε καί ἀπό πλευρᾶς ΚΚΕ : «Τό 25ο συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ — δήλωνε ὁ Α' γραμματέας τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ Χαρίλαος Φλωράκης, στή Μόσχα — ἔδωσε τήν πῶ κατάλληλη ἀπάντηση σέ ὅλους τοὺς φίλους καί ἐχθρούς, τί σημαίνει πραγματική δημοκρατία, τί σημαίνει σοσιαλισμός».

Ὁ Χαρ. Φλωράκης δέν διευκρίνισε ποιοί εἶναι οἱ «φίλοι», αὐτοί, πού ὄχι μόνο ἀπορρίπτουν τό σοβιετικό μοντέλο, ἀλλά ἐφθάναν — ὅπως λ.χ. ὁ Σαντιάγο Καρίγιο — νά βλέπουν καί «φεουδαρχικά κατάλοιπα» στό μοντέλο αὐτό.

Ὅσοσο ὁ Α' γραμματέας τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ, τοποθετήθηκε ἀπέναντι στή θέση γιά τόν δημοκρατικό καί εἰρηνικό δρόμο πρὸς τόν σοσιαλισμό :

Τό ΚΚΕ, λοιπόν, ὄχι μόνο δέν ἀποκλείει, ἀλλά καί θά κάνει ὅ,τι μπορεῖ — εἶπε — «γιά νά γίνουν οἱ ἀπαραίτητες δημοκρατικές καί σοσιαλιστικές ἀλλαγές, χωρίς ἐμφύλιον πόλεμον». Ὅμως... Ὅμως, ἡ ὥς τώρα πείρα τῆς χώρας μας, καί ἄλλων χωρῶν, «μᾶς ὁδηγοῦν στό συμπέρασμα πού μᾶς τό θύμιζε ὁ σ. Μπρέζνιεφ, στήν εἰσήγηση στό 25ο συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ : "Ὅτι ἡ ἐπανάσταση πρέπει νά ξέρεῖ νά ὑπερασπίζει τόν ἑαυτό της». Καί ἀμέσως παρακάτω : Ἡ ἐπανάσταση γιά νά πετύχει καί γιά νά κρατηθεῖ, ἔχει χρέος νά προφυλάξει τόν ἑαυτό της, «πρὶν καί μετὰ τή νίκη της», μέ μιά ἐξουσία τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, μέ ἐπικεφαλῆς τήν ἐργατική τάξη, «τήν ἐξουσία πού οἱ κλασικοί τοῦ μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ ὀνόμασαν δικτατορία τοῦ προλεταριάτου».

Μερικά πρῶτα συμπεράσματα

Μέ βάση τά παραπάνω, ἡ συναγωγή συμπερασμάτων, χωρίς νά εἶναι ἀπλή, δέν εἶναι δύσκολη : Τό ΚΚΕ, μαζί μέ τό ΚΚΣΕ καί ἄλλα κόμματα τῶν σοσιαλιστικῶν ἢ μὴ χωρῶν, ἀπορρίπτουν τίς θέσεις τοῦ γαλλικοῦ, ἰταλικοῦ, ἰσπανικοῦ κόμματος, πού εἶναι καί θέσεις τοῦ ΚΚΕ (ἔσ.). Ὁ σοσιαλισμός δέν μπορεῖ νά «ἐναλλάσσεται» στήν ἐξουσία... Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου δέν εἶναι ξεπερασμένο εἶδος... Χρέος τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, εἶναι νά ἀγωνίζονται γιά τόν προλεταριακό διεθνισμό καί ὄχι νά ἐνδίδουν στήν «ἰδεολογική πίεση τοῦ ἐχθροῦ».

(Αυτή ή «ιδεολογική πίεση του έχθρου», φαίνεται να αποκτά ολοένα και μεγαλύτερο εύρος. Έτσι, εκτός από το Ιταλικό και το Ισπανικό, και άλλα κόμματα της Δυτικής Ευρώπης — το Βελγικό, το Δανικό, το Βρετανικό, κ.ά. — έσπευσαν να χαιρετήσουν τις επιλογές του 22ου συνεδρίου του ΓΚΚ. Ακόμη και το Πορτογαλικό, δήλωσε ότι, από τα τέλη του 1974, ο Άλβαρο Κουνιάλ είχε διαπιστώσει ότι ο όρος «δικτατορία του προλεταριάτου» δυσχέρανε την προβολή της πολιτικής του κόμματος).

Ένα δεύτερο συμπέρασμα, είναι ότι, με το βάθαιμα του χάσματος ανάμεσα στο ΚΚΣΕ και τα κομμουνιστικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, θα βαθαίνει και το χάσμα ανάμεσα στο ΚΚΕ και το ΚΚΕ (έσ.). Συνεπώς, το «δράμα» του Ήλια Ήλιου, στη Δ' Σύνοδο της ΔΕ της ΕΔΑ, ότι είναι έφικτό να ικανοποιηθεί «το λογικό αίτημα της ένότητας του χώρου της άριστερας» — ένότητα που να φθάνει «μέχρι και το ΚΚΕ, το λεγόμενο του έξωτερικού» — δεν φαίνεται να έχει, για ένα μακρύ χρονικό διάστημα τουλάχιστο, δυνατότητες να υλοποιηθεί. Αντίθετα, θα πρέπει να υποθέσει κανείς ότι η υποστήριξη του ΚΚΕ — σέ βάρος του ΚΚΕ (έσ.) — από πλευράς ΚΚΣΕ, θα καταστεί μεγαλύτερη και ότι η πίεση του ΚΚΕ (έσ.) — σ' όποιο βαθμό μπορεί να πιέσει — προς τα μεγάλα δυτικοευρωπαϊκά κομμουνιστικά κόμματα, για την ευρύτερη αναγνώρισή του, θα ένταθεί. Πρώτος πιθανός στόχος, η αποκατάσταση σχέσεων μεταξύ ΚΚΕ (έσ.) και Γαλλικού ΚΚ, παρά την παρουσία του «σκληρού» Ρολάν Λερούα στο Πολιτικό Γραφείο και στη Γραμματεία.

Πέρα από την αποκατάσταση αυτή, ή «φιλοσοφία» του ΚΚΕ (έσ.), όπως τη διατυπώνει ο γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του Μπάμπης Δρακόπουλος, όταν απευθύνεται προς τα κομμουνιστικά κόμματα της Δ. Ευρώπης, μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα :

«Σεις — τούς λέγει — αποκτήσατε την αυτονομία σας. Αλλά ή αυτονομία — όπως και ή ελευθερία — είναι αδιαίρετη. Η υποστήριξη, από μέρους του ΚΚΣΕ, του ενός από τα δύο κομμουνιστικά κόμματα του ελληνικού χώρου, αποτελεί σαφή επέμβαση στα έσωτερικά αδελφού κόμματος. Το ότι δέχεσθε να μετάσχετε σέ διάφορες διεθνείς συνδιασκέψεις, στίς οποίες προσκαλείται μόνο τό ένα από τα δύο κομμουνιστικά κόμματα της Ελλάδας, αποτελεί ένθάρρυνση στην επέμβαση αυτή...»

Από την άλλη, δεν χωρεί αμφιβολία πώς ή απορριπτική στάση του ΚΚΕ απέναντι στίς επιλογές του 22ου συνεδρίου του ΓΚΚ, καθιστά δυσκολότερο τό πολιτικό παιχνίδι των «άριστεριστών» μέσα στίς γραμμές της ΚΝΕ. Τόν «άρνητικό ρόλο» των «άριστεριστών» αυτών, είχε έπισημάνει ο Δ. Γόντικας στην έκθεση δράσης του Κεντρικού Συμβουλίου της ΚΝΕ, στη διάρκεια του 1ου συνεδρίου της πού — όσο κι αν ήθελημένα — πέρασε απαρατήρητο, ή σημασία του ωστόσο φαίνεται ότι θα αποδειχθεί σημαντική :

«Ποντάροντας στην άπειρία, την ανυπομονησία και τόν αυθορμητισμό των μαζών της νεολαίας — είπε — οί διάφορες άριστεριστικές ομάδες «προσπαθούν να τις παρασύρουν σέ τυχοδιωκτισμούς, παίζοντας, έτσι είτε άλλιώς, τό παιχνίδι της αντίδρασης. Ο κίνδυνος αυτός παχιμένει και σήμερα».

Και κάτι, που πρέπει να σημειώσουμε, κυρίως για τό «πικάντικο» του χαρακτήρα του :

Τίς διεργασίες που συντελούνται στόν χώρο των δυτικοευρωπαϊκών κομμουνιστικών κομμάτων, παρακολουθού έκ του σύνεγγυς και... ή «Νέα Δημοκρατία». Πρίν λίγο καιρό, ο Π. Παπαληγούρας, ύπουργός Συντονισμού, είχε θεωρήσει χρέος του να αποσαφηνίσει ότι τό κυβερνών κόμμα δεν είναι... μαρξιστικό! Την περασμένη εβδομάδα, ο ύφυπουργός Προεδρίας Τ. Λαμπριάς απέκάλυψε ότι στό σεμινάριο «κριτικής του Μαρξισμού» που όργάνωσε ή «Νέα Δημοκρατία», οί έπεξεργασίες του 22ου συνεδρίου του ΓΚΚ, θα ήταν βασικό σημείο αναφοράς στη δική του, τουλάχιστον, όμιλία. Λεπτομέρειες απομένουν να γνωστούν... Έξ άλλου ο Μίκης Θεοδωράκης είχε χαρακτηρίσει κάποτε τόν κ. Λαμπριά σαν τόν πιο εύφυο μαρξιστή-λενινιστή απ' όλους τούς μαρξιστές-λενινιστές του ελληνικού χώρου... ■

ΑΝΤΙ ΘΕΣΕΙΣ

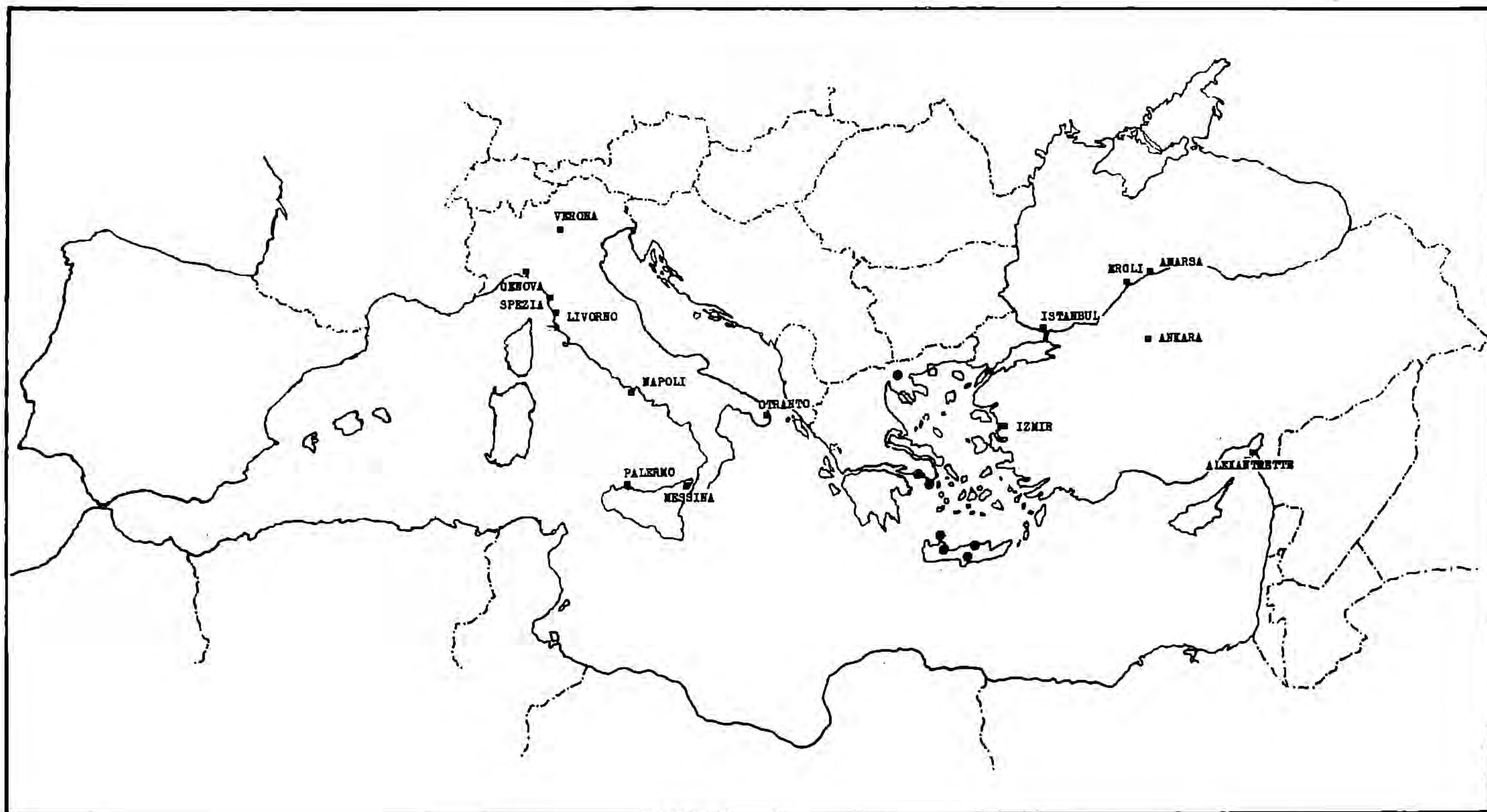
ΧΡΥΣΟΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΚΙΝΔΥΝΟΛΟΓΙΑ

Τά σκάνδαλα στίς διάφορες χώρες για τίς δωροδοκίες, τίς εξαγορές και τά λαδώματα είναι μιά αποκαλυπτική πτυχή της κωμωδίας που παίζεται σέ βάρος των λαών. Πολεμικές δαπάνες, εξοπλισμοί, κινδυνολογία είναι ένα καλοστημένο παιχνίδι για να βρίσκουν αγοραστές οί βιομηχανίες των πολεμικών μηχανημάτων και να πληρώνονται σέ αστρονομικές τιμές, απομυζώντας τεράστια κεφάλαια από τίς οικονομίες των διαφόρων λαών. Αποκαλύφθηκαν τά λαδώματα της Λόκχηντ, γιατί έτυχε — άγνωστο για ποιους λόγους — να ανακοινώσει ή ίδια αυτούς που δωροδόκησε. Τό πλήθος των πρακτόρων της και οί άμοιβές τους έδειξαν ότι τό ίδιο ασφαλώς θα συμβαίνει και μέ τίς άλλες πολεμικές βιομηχανίες. Έπειδή δεν ανακοινώθηκαν τά λαδώματα, δεν σημαίνει ότι δεν έγιναν. Οί μεγάλες διεθνείς βιομηχανίες είναι σήμερα κυρίως πολεμικές και διοχετεύουν τά καταστροφικά προϊόντα τους μέ τόν φαινομενικό έπιμερισμό τους σέ διάφορες θυγατρικές και κλαδικές εταιρίες που παρουσιάζονται ως ειδικευμένες στίς διάφορες κατηγορίες πολεμικών μηχανών, όπλων και ύπηρεσιών. Ένα όλόκληρο κύκλωμα δρώ για να αιχμαλωτίσει έκβιαστικά μιά χώρα: έξαλλοι κινδυνολόγοι, φερέφωνα που πολλαπλασιάζουν τόν θόρυβο, πολιτικοί που καλλιεργούν την άπειλή, πράκτορες, προγραμματιστές, αντιπρόσωποι πολυεθνικών εταιριών, τεχνοκράτες και έμπειρογνώμονες, έκβιαστές και λαδωνόμενοι, όλοι μαζί αποτελούν την όργανωμένη σπείρα. Προβάλλουν την ανάγκη του όλο και μεγαλύτερου εξοπλισμού και εξαργυρώνουν γρήγορα τά αποτελέσματα της καλλιεργημένης ύστερίας, που, εκτός από τό πολιτικό μέρος, υλοποιείται και σέ έπωφελείς παραγγελίες και συμβάσεις που κινούν τίς μεγάλες πολεμικές βιομηχανίες, μέ αντάλλαγμα την έξασφάλιση των τοπικών καθεστώτων.

ΦΤΙΑΞΕ ΚΑΙ ΣΥ ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ — ΜΠΟΡΕΙΣ...

Η άπεργία των ιδιωτικών εκπαιδευτικών δείχνει πόσο ισχνή είναι ή επίφαση της Δημοκρατίας. Αποκαλύπτει ακόμη τούς πραγματικά μεσαιωνικούς όρους έργασίας ενός μεγάλου έπιστημονικού κλάδου. Γιατί, ή οποιαδήποτε Δημοκρατία προϋποθέτει την οικονομική δημοκρατία και τή διασφάλιση της αξιοπρέπειας και της προσωπικότητας του έργαζομένου. Αντί όμως αυτού, ο ύπουργός της Παιδείας κ. Γ. Ράλλης έδήλωσε ότι στό καθεστώς της φιλελεύθερης οικονομίας ο κεφαλαιούχος μπορεί να ιδρύσει οποιαδήποτε έπωφελή έπιχείρηση — ακόμα και σχολείο — χωρίς καμιά προϋπόθεση ή έγγύηση για την ιδιαίτερη σημασία που μπορεί να έχει ή δραστηριότητά του για τό σύνολο. Οί έπιχειρήσεις αυτές ύπακούουν, λοιπόν, στούς νόμους του ελεύθερου καπιταλιστικού ανταγωνισμού και δρουν σύμφωνα μέ τά έμπορικά τους συμφέροντα. Οί δάσκαλοι που προσφέρουν την έργασία τους ύπόκεινται και αυτοί στην αυθαίρετη μεταχείριση του επιχειρηματία, παρ' ότι ελέγχονται, βαθμολογούνται και ιεραρχούνται απ' τό κράτος. Αν και προσφέρουν ύψηλό κοινωνικό έργο, όπως και οί συνάδελφοί τους του Δημοσίου, δεν έχουν καμιά διασφάλιση για τή διάρκεια και για τούς όρους της έργασίας τους. Μπορούν να απολύονται κατά τό συμφέρον του, συχνά άσχετου προς την εκπαίδευση, ιδιώτη κεφαλαιούχου. Αν, κατά εύτυχή εξαίρεση, φτάσουν στό τέλος της σταδιοδρομίας τους, τούς περιμένει μιά σύνταξη του ΙΚΑ, που τούς προσφέρει και τή μοναδική τους περίθαλψη. Γιατί λοιπόν να μην άπεργούν;

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

ΠΕΡΑΣΑΝ κιόλας 19 μήνες από την εισβολή στην Κύπρο και την «αποχώρηση» της Ελλάδας από το ΝΑΤΟ. Στο διάστημα αυτό το Κυπριακό κάθε άλλο παρά βρήκε τη λύση του, οι σχέσεις μας με την Τουρκία κάθε άλλο παρά βελτιώθηκαν και το πρόβλημα της αποχώρησής μας από τη Βορειοατλαντική Συμμαχία κάθε άλλο παρά αποσαφηνίστηκε.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, τό θέμα των βάσεων (νατοϊκών και αμερικανικών), πού τόσο στενά συνδέεται με την έθνική ανεξαρτησία και αξιοπρέπεια της χώρας, παρά τίς επίσημες διακηρύξεις, καλύπτεται κι αυτό από έναν πέπλο σιωπής και ασάφειας :

- Πόσες (και ποιές) βάσεις υπάρχουν στην Ελλάδα;
- Ποιός είναι ο προορισμός και ποιά ή χρήση τους;
- Πόσες (και ποιές) απ' αυτές θά τεθούν κάτω από «έθνικό έλεγχο»;
- Πώς τόν έννοοῦμε αυτόν τόν έλεγχο;
- Είναι έφικτό αυτό τό σχήμα;

Σειρά από βασικά έρωτήματα πού πρέπει νά άπαντηθούν.

ΤΟ «ΑΝΤΙ», πιστεύει ότι είναι άπαραίτητη ή ένημέρωση του έλληνικού λαού για την πολιτική και γεωγραφική ταυτότητα των βάσεων και τή στρατηγική τους σημασία. Η συζήτηση και ή κριτική των κυβερνητικών αποφάσεων αλλά και των θέσεων της Άντιπολίτευσης, δέν μπορεί νά είναι ουσιαστική : τά δεδομένα του προβλήματος παραμένουν άγνωστα και συστηματικά αποκρύπτονται από τόν κύριο ένδιαφερόμενο, τόν έλληνικό λαό.

ΣΕ ΑΛΛΕΣ σελίδες δημοσιεύουμε βαρυσήμαντη συνέντευξη πού παραχώρησε στό περιοδικό μας ο άντιστράτηγος έ.ά. κ. Άνδρέας Σιαπκαράς, επίτιμος Έπιθεωρητής Στρατού. Άσχετα από τίς πολιτικές αναλύσεις και θέσεις του, ή σαφήνεια των διατυπώσεών του για την — άρνητική για μās — στρατηγική σημασία των αμερικανικών ή νατοϊκών βάσεων δέν αφήνει περιθώρια για άυταπάτες : οί βάσεις δέν προσφέρουν τίποτα στην έθνική ασφάλεια — αντίθετα έκθέτουν τή χώρα και στόν κίνδυνο ενός ολοκληρωτικού πολέμου, και άποτελούν «έχθρικές θέσεις» μέσα στό δικό μας τό έδαφος.

ΠΡΙΝ από τη συνέντευξη του στρατηγού Σιαπκαρά, ιδίνουμε μιὰ πρώτη εικόνα της διάταξης και της σημασίας —για τὸ ΝΑΤΟ— τῶν βάσεων στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Τὰ στοιχεῖα ποὺ δημοσιεύουμε προέρχονται:

★ Ἀπὸ τὸ βιβλίο — καταγγελία τοῦ Ἀραβικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος (ΜΠΑΑΘ): «Ἱμπεριαλιστικές στρατιωτικές βάσεις στὸν ἀραβικὸ καὶ ὑπόλοιπο κόσμος».

★ Ἀπὸ ἀμερικάνικα πληροφοριακά δελτία.

★ Ἀπὸ δημοσιεύματα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου.

Ἡ ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν στὴν Κοινὴ Γνώμη προσφέρει τὰ δεδομένα γιὰ τὴ σωστὴ ἐκτίμηση τοῦ θέματος τῶν βάσεων. Ἡ καταγραφή αὐτῶν τῶν στοιχείων σὲ ἔντυπα κάθε γεωγραφικοῦ μῆκους καὶ πλάτους —ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἑλληνικά— διαλύει κάθε μύθος σχετικὸ μὲ τὸ «ἀπόρρητο» μερικῶν πληροφοριῶν. Τὰ «ἀπόρρητα» ὑπάρχουν μόνο γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό. Τὰ «ὕψηλά κλιμάκια» ἀπανταχοῦ τῆς γῆς γνωρίζουν ἀσφαλῶς πολὺ περισσότερα ἀπὸ μᾶς. Ἡ ἀπόκρυψη, μπορούμε ὁρᾶμα νὰ τὸ ἱσχυριστοῦμε, γίνεται ὅχι μόνο ἢ τόσο ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ πιθανοῦ «ἐχθροῦ». Ἡ ἀπόκρυψη δοθεὶς τοῦς ὑπεύθυνους φορεῖς νὰ ἐνεργοῦν, χωρὶς τὴν πίεση τοῦ λαϊκοῦ παράγοντα.

Ἀλλὰ καὶ κάτι ἀκόμα προκύπτει ἀπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ «ΑΝΤΙ», ποὺ ἔχει μιὰ ιδιαίτερα σημαντικὴ βαρύτητα:

Τὸ βιβλίο - καταγγελία τοῦ Συριακοῦ ΜΠΑΑΘ δείχνει μὲ ποιὸν τρόπο ἀντιμετωπίζει τὴν Ἑλλάδα ἓνα κόμμα ποὺ ἀσχετὴ τὴν ἐξουσία σὲ χώρα ποὺ ἡ φίλια της εἶναι ἀποφασιστικὴ γιὰ μᾶς. Ἡ ὀπτικὴ τῶν Σύρων, ἀποφασιστικὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν παρουσία τῶν ἀμερικανονατοϊκῶν βάσεων στὴ χώρα μας. Εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ ἀπὸ τίς ἀπόψεις τοῦ προδότηματος.

ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οἱ σύγχρονες στρατιωτικὲς δάσεις διακρίνονται σὲ πέντε κύριες κατηγορίες:

1) Ναυτικές: χρησιμοποιοῦνται εἴτε γιὰ ἀπλὸ ἀνεφοδιασμὸ καὶ προσωρινὸ «κατάλυμα» τοῦ στόλου (σταθμοί), εἴτε γιὰ ἀγκυροδόλιο μεγαλύτερης διάρκειας, ἐξοπλισμένο μὲ ἀμυντικὸ μηχανισμό (δάσεις μὲ τὴ στενὴ ἔγνοια).

Μερικά «κοινὰ μυστικά» γιὰ τίς βάσεις τοῦ θανάτου

2) Ἀεροπορικές: ποὺ εἶναι στρατιωτικὰ ἀεροδρόμια.

3) Ἐκτοξεύσεως πυραύλων (πεδία δολῆς).

4) Ἐκφορτώσεως ὕλικου.

5) Τηλεπικοινωνιῶν —τόσο ναυτικῶν ὅσο καὶ ἀεροπορικῶν, ραντάρ κ.λ.π.

Στὴ χώρα μας δάσεις ποὺ ἐξυπηρετοῦν τοὺς Ἀμερικανούς, ὑπάρχουν ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τίς κατηγορίες. Εἶναι ἀναλυτικὰ) 6 ναυτικές, 14 ἀεροδρόμια, 1 πεδίο δολῆς, 2 δάσεις ἐκφόρτωσης ὕλικου καὶ πολλὲς δάσεις τηλεπικοινωνιῶν. Συγκεκριμένα:

1. ΝΑΥΤΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ:

Ἡ ἐκθεση τοῦ Μπαθ καταγγέλλει τὴν ὑπαρξὴ 3 σπουδαίων ναυτικῶν βάσεων καὶ 3 ναυτικῶν σταθμῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀξιολογεῖ σὰν σπουδαιότερες τὴ Σούδα καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ σὰν σταθμοὺς τῆς Θεσ) νίκης καὶ τὸν Βόλο. Σ' αὐτὰ θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ «ναυτικὲς διευκολύνσεις» τῆς Ἐλευσίνας, ποὺ ἐγκαθίδρυσε γιὰ τοὺς Ἀμερικανούς ἡ στρατιωτικὴ γούντα τὸ 1973 (γι' αὐτὲς ὑπάρχει δήλωση τοῦ πρωθυπουργοῦ ὅτι θὰ ἀναθεωρηθεῖ τὸ «καθεστῶς» τῆς διμεροῦς συμβάσεως)· δήλωση, ποὺ δέβαια ἀφήνει πολλὰ ἀνεξήγητα.

α. Σούδα: χαρακτηρίζεται σὰν «προκεχωρημένη» δάση τόσο τῶν ἀντιτορπιλικῶν καὶ ὑποδρυχίων τοῦ ΝΑΤΟ, ὅσο καὶ τῶν ἀεροπλάνων τῆς συμμαχίας, ἐνῶ ἀποτελεῖ παράλληλα καὶ δάση τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἐξασφαλίζει τὴν στάθμευση καὶ τὸν ἀνεφοδιασμὸ κάθε εἶδους πλοίου, μέχρι καὶ ἀεροπλανοφόρου. Τὸ λιμάνι της εἶναι προφυλαγμένο μὲ φυσικὰ ἐμπόδια. Ἡ ἐκθεση τοῦ ΜΠΑΑΘ προχωρᾷ σὲ συνέχεια στὴν ἐκθεση «τεχνικῶν» λεπτομερειῶν, ὅπως διαστάσεις λιμανιοῦ, ντόκ, χωρητικότητες, δεξαμενές κλπ.

β. Πειραιᾶς. Θεωρεῖται ἡ μεγαλύτερη δάση τῆς χώρας μας καὶ ὁ βασικὸς σταθμὸς τοῦ 6ου στόλου στὴν Ἀν. Μεσόγειο. Ὑπηρετοῦν 6.500 ἄντρες (στοιχεῖα τοῦ 1972). Ἡ παρουσία τοῦ ἀμερικανικοῦ προσωπικοῦ στὴν Ἑλλάδα, ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸ στοιχεῖο στὸ θέμα τῶν βάσεων.

γ. Σταθμοὶ Ναυτικοί: Ἀναφέρονται ἡ Θεσ) νίκης, ὁ Βόλος καὶ ἡ Πάτρα.

2. ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ

Σύμφωνα μὲ τὸν πίνακα ποὺ δημοσιεύουμε, ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα συνολικὰ 19 στρατιωτικὰ ἀεροδρόμια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 14 τὰ χρησιμοποιεῖ βασικὰ τὸ ΝΑΤΟ. Ἡ σύγκριση ἀντιστοιχίας ἐθνικῶν καὶ νατοϊκῶν βάσεων στίς ἄλλες χώρες εἶναι πολὺ χρήσιμη: Εἴμαστε οἱ περισσότεροι ἀπλόχεροι στίς παραχωρήσεις!

Μαζὶ μὲ τίς «διευκολύνσεις» αὐτὲς σημειώνονται ιδιαίτερα οἱ ἀεροπορικές δάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῆς Ἐλευσίνας καὶ τοῦ Ἡράκλειου (Κρήτης).

Τὸ ΕΛΛΗΝΙΚΟ χαρακτηρίζεται σὰν δάση ὑποστήριξης τῶν συμμαχικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων στὴν Εὐρώπη καὶ κύριος ἐπιχειρησιακὸς σταθμὸς γιὰ τὴ Μέση Ἀνατολή. Οἱ πρόσφατες διαπραγματεύσεις τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης μὲ τὴν ἀμερικανικὴ προδλέπουν θαυμασταία ἀποδυνάμωση τῆς δάσης αὐτῆς ποὺ ἀριθμοῦσε προσωπικὰ, πάνω ἀπὸ 2.000 ἄτομα.

Στις Γοϋρνες Ἡρακλείου
 ὑπάρχει βάση ὑποστήριξης A.F.S.S.,
 καθώς καὶ κέντρο ἡλεκτρονικῆς παρα-
 κολούθησης (διάδα ἐπικοινωνίας 6931
 USAF, μὲ προσωπικὸ 1.000 ἀνδρῶν).

3. ΒΑΣΕΙΣ ΕΚΤΟΞΕΥΣΕΩΣ ΠΥ- ΡΑΥΛΩΝ:

Στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει ἓνα πεδίο βο-
 λῆς στὸ Ἀκρωτήρι τῆς Κρήτης, ποὺ
 εἶναι τὸ μοναδικὸ στὴν Εὐρώπη καὶ ἓνα
 ἀπὸ τὰ δύο ποὺ ὑπάρχουν σ' ὅλο τὸν κό-
 σμο. («Ταχυδρόμος»). Παράλληλα ὑ-
 πάρχουν βάσεις ἀμερικανικοῦ πυροβολι-
 κοῦ στὸ Κιλκίς καὶ κοντὰ στὰ Μέγαρα
 Ἀττικῆς. Οἱ βάσεις αὐτὲς χρησιμοποιο-
 οῦνται καὶ σὰν ἀποθήκες πυρηνικῶν
 κεφαλῶν τύπου HONEST JHON (Τι-
 μιος Τζών).

Τὸ ANTI, ἀποκαλύπτοντας πρὶν λί-
 γο καιρὸ (τεύχη 31 καὶ 32 - Νοέμβρι-
 ος 1975) τὸ γενικώτερο «φακέλωμα»
 τῶν χωριῶν περιοχῆς Κιλκίς, εἶχε ἐ-
 πιστημάνει ὅτι ἡ δραστηριότητα αὐτὴ θά
 πρέπει νὰ συσχετιστεῖ μὲ τὸ «εἰδικὸ»
 —γιά τὸ NATO— ἐνδιαφέρον τῆς πε-
 ριοχῆς.

4. ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ,
 τόσο ναυτικῶν ὥς καὶ ἀεροπορικῶν, ὑ-
 πάρχουν πολλὲς στὴ χώρα μας. Σημαν-
 τικότερες εἶναι ἡ ναυτικὴ τῆς Νέας Μά-
 κρης καὶ ἡ ἀεροπορικὴ τοῦ Ἡρακλείου
 (στὸ ἀεροδρόμιο Γοϋρνες). Παράλλη-
 λα ὑπάρχει τὸ σύστημα ραντάρ στὶς κο-
 ρυφές τῶν ἐλληνικῶν βουνῶν, μὲ κεν-
 τρικά ἐκεῖνα τῆς Πάρνηθας, τῆς Κα-
 δάλας, Πηλίου κλπ.

5. ΒΑΣΕΙΣ ΕΚΦΟΡΤΩΣΗΣ ΥΛΙΚΟΥ.
 Ὑπάρχουν στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ καὶ
 μεμονωμένα στὴ Θεσ/νίκη, Σούδα κλπ.
 Οἱ βάσεις αὐτὲς συνδέονται στενὰ μὲ τὶς
 ναυτικὲς πολεμικὲς βάσεις καὶ σταθ-
 μούς.

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Ἡ ἐκδοσὴ τοῦ ΜΠΑΑΘ σημειώνει
 γιὰ τὴ στρατηγικὴ τοῦ ζητήματος τῶν
 βάσεων στὴ Μεσόγειο τὰ ἑξῆς: Γιὰ τὶς
 ναυτικὲς βάσεις: «... οἱ βάσεις τοῦ ἀνα-
 τολικοῦ τμήματος τῆς Μεσογείου ἀπο-
 τελοῦν τὴν πρώτη γραμμὴ σταθμεύσε-
 ως τῶν δυνάμεων τῶν στόλων τοῦ NA-
 TO στὴν ἀντιμετώπιση τῶν κρατῶν τοῦ
 ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ. Ἡ γραμμὴ
 χωρίζεται ἀπὸ τὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς
 Μεσογείου μὲ τὸ Νοτιοδυτικὸ ἄκρο τῆς
 Χερσονήσου τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ
 τὰ κράτη αὐτοῦ τοῦ τμήματος βλέπου-
 με ὅτι ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάδα εἶναι
 μέλη τῆς ἐπιθετικῆς συμμα-
 χίας τοῦ NATO καὶ ἔχουν ἓνα δι-

ΤΑ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΤΛΑΝΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Κράτος	Ἀριθμὸς ἀεροδρομίων	Παρατηρήσεις
Γαλλία	Σύνολο: 76) 51: ἀριθ. ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸ NATO	Ἡ Γαλλία σταμάτησε τὴν χρησιμοποίησίν τους ἀπὸ τὸ NATO μετὰ τὴν ἀπο- χώρησίν της.
Ἰταλία	Σύνολο: 60) 26: ἀριθ. ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸ NATO	
Ἑλλάδα	Σύνολο: 19) 14: ἀριθ. ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸ NATO	
Τουρκία	Σύνολο 35) 18: ἀριθ. ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸ NATO	
Κύπρος	Σύνολο: 3 ἀριθ. ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸ NATO	Δὲν εἶναι μέλη τῆς Ἀ- τλαντ. Συμμαχίας ἀλλὰ
Μάλτα	Σύνολο: 2 ἀριθ. ἐξαρτημένος ἀπὸ τὸ NATO	τὰ ἀεροδρόμιά τους ἐ- λέγχονται καὶ χρησιμο- ποιοῦνται ἀπὸ τὴν Ἀγ- γλία (μέλος τοῦ NATO)

κτυο ἀπὸ δπλισμένες πολεμικὲς ναυτι-
 κὲς βάσεις. Στὶς ὑπόλοιπες χώρες οἱ βά-
 σεις εἶναι λίγες, ὁ δπλισμὸς περιορισμέ-
 νος καὶ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴ στάθ-
 μευση τῶν στόλων τῶν ἰδίων τῶν κρα-
 τῶν. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν ἡ Κύπρος
 καὶ τὸ Ἰσραήλ, ποὺ διαθέτουν βάσεις
 χρησιμοποιούμενες ἀπὸ τοὺς στόλους τῆς
 ἀτλαντικῆς συμμαχίας...».

* Γιὰ τὶς ἀεροπορικὲς βάσεις: «...
 Στὰ κράτη - μέλη τῆς ἀτλαντικῆς συμ-
 μαχίας, δημιουργήθηκε ἓνα μεγάλο δί-
 κτυο συγχρόνων ἀεροδρομίων ποὺ ἀ-
 νέρχονται στὸν ἀριθμὸ 200 μὲ διάδρομο
 ἀπὸ 1.800 μέτρα καὶ ἄνω. Στὰ σύνορα
 τῆς Μεσογείου, οἱ κεφαλὲς τῶν βασι-
 κῶν γεφυρῶν γιὰ τὴ στάθμευση τῶν
 ἀεροπορικῶν δυνάμεων τῶν χωρῶν τοῦ
 NATO εἶναι ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλλάδα καὶ
 ἡ Τουρκία καὶ μὲ ἀεροδρόμια εἰδικὰ γιὰ
 τὶς ἀεροπορικὲς δυνάμεις τοῦ NATO.
 Οἱ ΗΠΑ ἐγκατέστησαν πάντως ἀερο-
 πορικὲς βάσεις στὰ ἐδάφη μερικῶν χω-
 ρῶν τῆς Μεσογείου, εἰδικὰ γιὰ δική
 τους χρῆση. Ἔτσι, ὑπάρχουν στὴν Ἰ-
 σπανία 21 ἀεροδρόμια μὲ διάδρομο ἀπὸ
 1.800 μ. καὶ ἄνω. Τέσσερα ἀπὸ αὐτὰ
 χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν
 Ἀμερικὴ, ποὺ τὰ ἔχει ἐξοπλίσει μὲ τὰ
 πιὸ σύγχρονα μέσα. (Τορισχόν, Σάν
 Πάολο, Σάν Χίρχο καὶ Μορόν) καὶ
 στὴν Ἰταλία ὑπάρχουν 4 βάσεις γιὰ τὶς
 ἀμερικανικὲς δυνάμεις ποὺ εἶναι: Φιου-
 μιτσίνο, Ἀδιάνο, Βόντγκα καὶ Πρίντε-
 ζι. Στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν 3 κύριες
 βάσεις, γιὰ τὴν ἀμερικανικὴ στρατιω-

τικὴ ἀεροπορία: Τὸ Ἑλληνικὸ κοντὰ
 στὴν Ἀθήνα, τὸ Τυμπάκι καὶ τὸ Ἡρά-
 λειο στὴ Κρήτη.

Στὴν Τουρκία ὑπάρχουν 6 βάσεις
 ἀεροπορικὲς γιὰ τὴν Ἀμερικὴ. Δυὸ ἀπ'
 αὐτὲς χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴ στρα-
 τιωτικὴ ἀεροπορία καὶ εἶναι οἱ βάσεις
 τῶν Ἀδάνων καὶ τοῦ Ντιάρ Παφίρ. Ἀ-
 πὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ σχέσεις τοῦ Ἰσ-
 ραήλ μὲ τοὺς Ἀγγλοαμερικανοὺς ἐπι-
 τρέπουν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν Ἰσραηλι-
 νῶν ἀεροδρομίων ἀπὸ τὶς ἀμερικανικὲς
 καὶ ἀγγλικὲς ἀεροπορικὲς δυνάμεις. Ἐ-
 κεῖ ὑπάρχουν 12 ἀεροδρόμια μὲ διαδρό-
 μους μήκους 1.800 μ. καὶ ἄνω.

Καὶ στὴν Κύπρο καὶ στὴν Κρήτη ἐ-
 λέγχονται δύο ἀεροπορικὲς βάσεις ποὺ
 ἐπιτρέπουν τὴν ἀπογείωση καὶ προσγεί-
 ωση τῶν βομβαρδιστικῶν...».

* Σὲ ἄλλη θέση, σημειώνονται οἱ
 βάσεις τοῦ NATO καὶ τῆς Ἀμερικῆς
 στὴν Τουρκία καὶ τὴν Ἰταλία. Συνο-
 πτικὰ ἀναφέρομε τώρα, μόνον τὶς θέσεις
 (βλέπε καὶ χάρτη) τῶν βάσεων στὶς
 δυὸ αὐτὲς χώρες.

ΤΟΥΡΚΙΑ:

Ἀρζλί - Κωνσταντινούπολη - Σμύρνη
 Ἀλεξανδρέττα - Ἀσμίντ - Ἀμάρσα καὶ
 Τσανά - Καλέ.

ΙΤΑΛΙΑ:

Σπέτσια - Νάπολη - Λιδόρνο - Γένοβα
 Παλέρμο - Τρέντο - Μεσσίνη.

* Ἀλλὰ, πιὸ ἀναλυτικὰ θὰ ἐπανέλ-
 θουμε καὶ στὸ θέμα αὐτό.

Οί βάσεις τῶν Η.Π.Α. ἀντιστρατεύονται τά ἔθνικά μας συμφέροντα

Ἀποκλειστική Συνέντευξη στοῦ ΑΝΤΙ

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ
Α. ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ
ΑΝΑΛΥΕΙ :

Τὸ θέμα τῶν ἀμερικανικῶν καὶ τῶν να-
τοϊκῶν βάσεων, εἶναι ἀποφασιστικὸ γιὰ
τὴν ἀνεξαρτησία καὶ τὴν εἰρήνη τοῦ τόπου
μας. Ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Σιαπκαρᾶς,
εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ ἀπαντήσῃ στὰ ἐ-
ρωτήματα ποὺ τοῦ θέσαμε καὶ νὰ ἀναλύ-
σει μὲ σαφήνεια τὸ πρόβλημα, θίγοντας
καίρια σημεία του.

ΑΝΤΙ: Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 1972, ὅταν ξεκίνησε τὸ
θέμα γιὰ τὴν ἐκχώρηση ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα «διευκολύν-
σεων» στὸν ἑκτο ἀμερικανικὸ στόλο, πρῶτος ἐσεῖς, δη-
μοσιεύσατε ἄρθρο, ὅπου διεξοδικὰ διευκρινίσατε πῶς δὲν
ἦταν «διευκολύνσεις» ἀλλὰ στρατιωτικὲς βάσεις. Ἀπὸ τό-
τε, δημοσιεύσατε σειρὰ ἀπὸ ἄρθρα ἀλλὰ καὶ σχετικὸ δι-
ελλίκο γι' αὐτὸ τὸ θέμα. Οἱ δημοσιεύσεις σας εἶχαν ἀπὴ-
χηση στὴν κοινὴ γνώμη καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενό τους
—ἦταν πολὺ ἐνημερωτικὸ— καὶ γιὰ τὸ θάρρος ποὺ εἶ-
χατε, ὅταν ἡ δικτατορία ἦταν στὴν ἀκμὴ της, νὰ κάμετε
ἀνοικτὴ κριτικὴ στὶς πράξεις της, γιὰ ἓνα θέμα τόσο σο-
βαρὸ... Σήμερα καὶ πάλι τὸ θέμα τῶν ἀμερικανικῶν βά-
σεων εἶναι σὲ ἐπικαιρότητα. Ἐπικρατεῖ ἄγνοια, σύγχυση
καὶ ἀνησυχία. Θὰ θέλατε νὰ βοηθήσετε τὸ περιοδικό μας
στὴν προσπάθειά του νὰ ἐνημερώσει τοὺς ἀναγνώστες του
πάνω σὲ ζωτικὰ θέματα; Ἡ προσπάθειά μας αὐτὴ εἶ-
ναι ἀδέσμευτη ἀπὸ προκαταλήψεις, συμφέροντα, παρατά-
ξεις καὶ σκοπιμότητες. Μοναδικός μας σκοπὸς εἶναι ἡ ἀ-
λήθεια καὶ τὸ συμφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Θὰ θέλαμε
νὰ μᾶς βοηθοῦσατε στὴν προσπάθειά μας.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ: Πρῶτα θέλω νὰ σᾶς
εὐχαριστήσω διότι ἦλθατε νὰ πάρετε γνώμη διὰ ἓνα
ἐθνικὸν θέμα τόσης σπουδαιότητος. Εἰς τὴν πραγμα-
τικότητα μὲ βοηθᾶτε εἰς τὴν ἀποστολὴν τὴν ὁποίαν
ἔχω τάξει στὸν ἑαυτόν μου νὰ θέτω ὅλας μου τὰς
δυνάμεις καὶ τὰς γνώσεις εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ
καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν νὰ ἐνημερῶν
τὸν λαὸν ἐπὶ θεμάτων τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουν τὴν ἐ-
θνικὴν του ἐπιδίωσιν. Παρ' ὅλο ὅτι δὲν τὸ ἐπισημαί-
νουν πολλοί, νομίζω ὅτι τὴν περίοδον αὐτὴν ἔχει τεθῇ
ὑπὸ κρίσιν ἡ ἐπιδίωξις τῆς χώρας. Ἴσως νὰ αἰφνι-

διασθοῦν οἱ περισσότεροι ὅταν ἀντιληφθοῦν τὴν κρι-
σιμότητα τῶν περιστάσεων. Γι' αὐτὸ λοιπὸν σᾶς εὐ-
χαριστῶ διότι θὰ ἔχω τὴν εὐκαιρίαν ἀπὸ τίς στήλες
τῆς δικῆς σας νὰ συμβάλω εἰς τὴν ἐνημέρωσιν τοῦ
λαοῦ. Νομίζω ὅτι ὁ λαὸς δικαίως ἀνησυχεῖ καὶ δι-
καίως ἔχει σύγχυσιν. Ἔχει σύγχυσιν, διότι οὐδεὶς
προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν σύγχυσιν αὐτή.
Ἀντίθετα ὅλες οἱ ἀνακοινώσεις, ἐπίσημες καὶ ἡμιεπί-
σημες — οἱ δηλώσεις καὶ τὰ διάφορα ἄρθρα εἰς τὸν
Τύπον συμβάλλουν καὶ ἐπαυξάνουν τὴν σύγχυσιν
αὐτήν. Ὁ λαὸς, παρόλο ὅτι δὲν ἔχει ὁ ἴδιος τὴν δυ-
νατότητα νὰ ἀναλύσῃ ἐπιστημονικῶς τὰ πράγματα,
ἀπ' ὅσα βλέπει καὶ ἀκούει καὶ διότι ἔχει τρομερὴ
διαίσθησις καὶ διότι τὸν ἔχει διδάξῃ ἡ ἱστορία αὐτοῦ
τοῦ τόπου, ἀντιλαμβάνεται ὅτι κάτι κακὸ γίνεται πί-
σω ἀπὸ τὴν πλάτη του, γι' αὐτὸ καὶ δικαίως ἀνηсу-
χεῖ. Ἐπομένως, εἰς τὸ πρόβλημα αὐτὸ δύο εἶναι οἱ
παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἐμπλέκονται: ἓνας ὁ λαὸς ὁ
ἐλληνικὸς, τοῦ ὁποῖου κυριαρχικὰ δικαιώματα δίδον-
ται σὲ ξένες χώρες —διότι αὐτὸ σημαίνει βάσεις—
καὶ ὁ ἄλλος παράγων εἶναι ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας,
ἡ ὁποία δίδει αὐτὰ τὰ δικαιώματα σὲ ξένες χώρες.
Ἐπομένως θὰ πρέπει νὰ ἀναλύσουμε αὐτοὺς τοὺς
δύο παράγοντες, ἔτσι νομίζω.

ΑΝΤΙ: Συμφέρει στὴν Ἑλλάδα ἡ ἐγκατάσταση
στὸν ἐθνικὸ χῶρο της, ἀμερικανικῶν βάσεων, σὲ περίοδο
εἰρήνης;

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ: Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ
δεδαίως δὲν μπορεῖ νὰ τύχῃ μιᾶς ἀπαντήσεως μονο-
λεκτικῆς, μὲ ἓνα ναι ἢ ἓνα ὄχι. Ἀπαιτεῖ μίαν ἀνάλυ-

σιν, δηλαδή διατί συμφέρει ή δέν συμφέρει νά ύπάρ-
χουν θάσεις εἰς τήν Ἑλλάδα. Αὐτοί οἱ δύο παράγον-
τες οἱ ὅποιοι, ὅπως σᾶς εἶπα προηγουμένως, ἐμπλέ-
κονται εἰς τὸ πρόβλημα, ὃ λαὸς δηλαδή ἀπ' τὸ ἕνα
μέρος καὶ ἡ κυβέρνησις ἀπὸ τὸ ἄλλο, πρέπει νά ἐξε-
τασθοῦν εἰς ποίαν κατάστασιν διατελοῦν τώρα. Καὶ
πρῶτα ἄς ξεκινήσουμε ἀπ' τὸν λαό. Ὁ λαὸς ἦτο
δύσπιστος ἀπὸ τὴν περίοδον 1950—1960, ὁπότε ἡ-
γέρθη τὸ Κυπριακὸ εἰς τὸν ΟΗΕ καὶ ἡ πολιτικὴ τὴν
ὁποία ἐτήρησε ἡ Ἀμερικὴ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸ
διεθνὲς δίκαιον καὶ τὸ δίκαιον τῆς Ἑλλάδος. Σήμε-
ρον ἐπηρεάζεται πολὺ καὶ ἀπὸ τὰ θέματα τὰ πιὸ
πρόσφατα. Αὐτὰ διαμορφώνουν τὴν ψυχολογίαν του.
Καὶ ἡ ψυχολογία εἶναι πραγματικότης εἰς τὴν στρα-
τηγικὴν. Ὁ ψυχολογικὸς παράγων εἰς τὴν στρατη-
γικὴν εἶναι ἀπὸ τοὺς βασικότερους. Τρεῖς εἶναι αἱ
κύριαι αἰτίαι τῆς ψυχολογίας αὐτῆς:

Η 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

★ Πρῶτη αἰτία εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἑλλάς
ἀπὸ τὴν 21ην Ἀπριλίου 1967 ἡλέγχετο ἀπὸ μίαν δι-
κτατορίαν. Μπορεῖ νά μὴν ξέρη ὁ λαὸς τὶς λεπτομέ-
ρειες τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλά, ὅ-
πως εἶπα καὶ προηγουμένως, διαισθάνεται. Ἐγὼ
ὁμως δέν ἀρκοῦμαι μόνον εἰς τὴν διαίσθησιν. Ἐχω

«Ἡ δικτατορία ἦτο συνέπεια ξένης ἐπεμ- βάσεως (...) τῆς Ἀμερικῆς»

ἀναλύσει τὸ θέμα καὶ ἔχω γράψει καὶ ἔχω δώσει συ-
νεντεύξεις εἰς τὸ ἐξωτερικὸ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸ· εἴ-
μαι πεπεισμένος ὅτι ἡ δικτατορία ἦτο μία συνέπεια
ξένης ἐπεμβάσεως. Αὕτη δὲ ἡ ξένη ἐπέμβασις ἐφάνη
ἄκριθῶς ἀπὸ τὸ ποιὸς ἐζήτησε μὲ τὴν δικτατορίαν
νά πάρῃ τὰ περισσότερα ἀτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα.
Ποία εἶναι ἡ μεγαλύτερα πολιτικὴ πρᾶξις ἡ ὁποία
ἐγένετο ἐπὶ δικτατορίας; Αὐτές, οἱ καλούμενες «δι-
ευκολύνσεις», ἦτο ἡ μεγαλύτερη πρᾶξις. Ποῖος εἶχε
συμφέρον νά τοποθετήσῃ μίαν ὑποχείριον κυβέρνη-
σιν; Νομίζω ὅτι ἡ Ἀμερικὴ —αὐτὸ δὲ τὸ εἶπα καὶ
δημοσιεύτηκε καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν— ὅτι ἡ Ἀμερικὴ
ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς ἐγκαταστάσεως ἐδῶ μιᾶς δι-
κτατορίας, ἡ ὁποία ἐζημίωσε πάρα πολὺ τὴν χώρα,
τὴν ὁπισθοδρόμησε σὲ ὅλα τὰ θέματα καὶ ἐπὶ πλέον
ἐζημίωσε καὶ τὴν Ἀμερικὴ μακροπροθέσμως.

★ Ἐνα δεύτερο γεγονὸς εἶναι ὅτι, ὅταν οἱ Τοῦρ-
κοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κύπρου, ἡ ἀμερικανικὴ

«Ποία εἶναι ἡ μεγαλύτερα πολιτικὴ πρᾶ- ξις ἡ ὁποία ἐγένετο ἐπὶ δικτατορίας; Αὐ- τές, οἱ καλούμενες διευκολύνσεις»...

πολιτικὴ ὑπῆρξε τοιαύτη ὥστε νά δώσῃ, καὶ εἰς τὸν
πλέον ἀδαῆ ἄνθρωπο τὴν ἐντύπωσιν ὅτι συνειργάσθη
στενῶς μὲ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ἡ Ἀμερικὴ συνειργάσθη
στενῶς καὶ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία εἶχε τὰς θάσεις
εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἡ ὁποία ἐβοήθησε διὰ πολεμικῶν

Ὁ ἀντιστράτηγος ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ,
γεννήθηκε τὸ 1908 στὴν Κλένια τῆς Κορινθίας. Ἀ-
ποφοίτησε ἀπὸ τὴ Σχολὴ Εὐελπίδων τὸ 1930. Πο-
λέμησε σὲ ὅλα τὰ μέτωπα, σὰν ἀξιωματικὸς τοῦ Πυ-
ροβολικοῦ καὶ σὰν Ἀλεξιπτωτιστής. Ἔχει φοιτή-
σει σὲ ὅλες τὶς ἐλληνικὲς σχολὰς ἐπιτελῶν (Σχολὴ
Ἐπιτελῶν, Σχολὴ Ἐθν. Ἀμύνης) καὶ σὲ ἀντίστοι-
χες ξένες (Ἀγγλίας, ΝΑΤΟ). Κυριότερες τοποθε-
τήσεις του, σὰν ἀξιωματικοῦ, εἶναι οἱ ἀκόλουθες:
Μέτωπο Β. Ἡπείρου (1940—41) Μέση Ἀνατολή
(1942—44 — Ἱερὸς Λόχος) — Ἐπιχειρήσεις 1947
— 1949 (Συγκρότημα Πυροβολικοῦ) — ΝΑΤΟ —
Ἐπαρχηγὸς ΓΕΕΘΑ — Διοικητὴς Α' Σ. Στρατοῦ
— Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Στρατοῦ. Ἀπὸ τὴ θέσι
αὕτη, ἀποστρατεύθηκε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1965. Ὁ
ἀντιστράτηγος Ἀνδρέας Σιαπκαρᾶς ἔχει κάμει διά-
φορες δημοσιεύσεις σὲ εἰδικὰ στρατιωτικὰ περιο-
δικὰ καὶ σὲ ἐφημερίδες. (ΒΗΜΑ, Ἑλλην. Βορρᾶς,
Ἑστία, ΝΕΑ, Le Monde Diplomatique κλπ.). Ἔχει ἐκ-
δόσει ἐπίσης τὰ ἀκόλουθα βιβλία:

«Ἡ Ἑλλάς Συντελεστὴς Εἰρήνης καὶ Πρόμα-
χος τῆς Ἐλευθερίας» (Στρατηγικὴ ἀξία), Ἀθήνα,
Ἰανουάριος 1967.

«Ἑλληνικὰ Στρατηγικὰ Προβλήματα» (Ἀμερι-
κανικαὶ Βάσεις), Ἀθήνα, «Ἑρμῆς», 1973.

ἐπιχειρήσεων τὴν ἐπιχείρησιν τῆς καταδρομῆς τῶν
Τούρκων. (1)

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν, μὲ ὅσες θαρραρότη-
τες διέπραξαν οἱ Τοῦρκοὶ εἰς τὴν Κύπρον, καὶ μὲ
τὴν ἐπίσημον στάσιν τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως
δέν εἶναι εὐκόλο νά εἰποῦμε εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαὸν
ὅτι ὁ Ἀμερικανὸς βρίσκεται ἐδῶ γιὰ τὸ καλὸ σου.
Ἐπομένως στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνος εἶναι χαραγμένα
αὐτὰ καὶ δέν μπορεῖ νά μὴν ἐπηρεάζουν τὴν ψυχολο-
γία καὶ τὴν ζωὴ του.

★ Ἐνα τρίτο στοιχεῖο εἶναι τὸ ὅτι ἡ ἀμερικα-
νικὴ κυβέρνησις ἤσκει ἔλεγχον ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως
τῆς δικτατορίας, ὅλες οἱ μεταβολὲς καὶ μεταπολιτεῦ-
σεις ἦσαν κατ' εὐφημισμὸν: ἦσαν ἀπλῶς μετατοπί-
σεις. Ἡ πρᾶξις, ἡ ὁποία ἐνέπλεξε τὴν Ἑλλάδα, εἰς
μίαν ἐπιχείρησιν, τὸ καλούμενο «πραξικόπημα» εἰς
τὴν Κύπρον, ἦτο ἐμπνεύσεως ἀμερικανικῆς. Γι' αὐτὸ
μάλιστα καὶ οἱ δίκες γιὰ τὸ Κυπριακὸ ἀναβάλλον-
ται. Βεβαίως εἶναι φανερόν ὅτι κάποιος ἔχει συμφέ-
ρον νά μὴ γίνουν ἀποκαλύψεις.

Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ

Ὁ ἄλλος παράγων ὅστις ἐμπλέκεται εἰς τὸ θέμα
εἶναι ἡ κυβέρνησις. Τὴν 14ην Αὐγούστου 1974 ἡ κυ-
βέρνησις διακηρύσσει ὅτι ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν στρα-
τιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ΝΑΤΟ. Βεβαίως ἡ πρᾶξις
αὕτη ἱκανοποίησε τὰ αἰσθήματα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.
Τί ἐγίνε ὁμως εἰς τὴν πρᾶξιν ἔκτοτε; Τίποτε δέν ἐ-
γίνε. Καὶ τώρα ἔχουν ὑποβληθῇ εἰς τὸ ΝΑΤΟ ἐρω-
τήματα, ὅπως ἐπισήμως ἀνεφέρθη, διὰ τὴν ἀποχώ-
ρησιν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος, διὰ νά τὰ ἐξετάσῃ τὸ
ΝΑΤΟ καὶ νά ἀποφανθῇ...

Ἐνῶ, ὅπως καὶ ἔγραψα, ἡ Ἑλλάς ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ΝΑΤΟ, διότι ὑπέστη ἐπίθεσιν ἀπὸ τρεῖς χώρας τοῦ ΝΑΤΟ: εἶναι ἡ Τουρκία, εἶναι ἡ Ἀγγλία, εἶναι ἡ Ἀμερική. Ἄλλο, ἐάν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐπιθέσεως καὶ καταστροφῶν ἔγινε ἀπὸ τὴν Τουρκία. Δὲν θὰ ἐγένετο αὐτὸ ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ στρατιωτικὴ ὑποστήριξις τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ στρατηγικὴ ὑποστήριξις τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπομένως δὲν εἴμαστε εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Γαλλίας ἡ ὁποία ἀπὸ ἰδίαν πρωθυπουργίαν ἀπεχώρησε ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ΝΑΤΟ καὶ εἶπε: Σὰς δίδω ἔξι μῆνες ἢ καὶ ἓνα χρόνον ἀκόμη, διὰ νὰ ἀναπροσαρμόσετε τὴν διάταξιν. Τοῦτο ἡ Γαλλία τὸ ἔκαμε διότι ἡ ἀποχώρη-

«Τὸ καλούμενο «πραξικόπημα» εἰς τὴν Κύπρον ἦτο ἐμπνεύσεως ἀμερικανικῆς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ δῖκες γιὰ τὸ Κυπριακὸ ἀναβάλλονται... κάποιος ἔχει συμφέρον...».

σις προήρχετο ἀπὸ δική της πρωθυπουργία. Ἐμεῖς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι: ὑπέστημεν ἐπίθεσιν, ἐπομένως κατελύθησαν οἱ δεσμοί μας μετὰ τὸ ΝΑΤΟ ἀπὸ τὴν ὥρᾳ ἐκείνη, ὅπως καὶ κάθε διμερῆς ἢ πολυμερῆς συμφωνία ποὺ εἶχε ἡ Ἑλλάδα μετὰ τρεῖς αὐτὲς χώρας. Ἐπομένως ἔπρεπε ἀμέσως νὰ σταματήσουν ὅλα. Καὶ ἐκεῖνοι νὰ ζητοῦν ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ ὅχι νὰ ζητοῦμε νὰ ἐγκρίνουν ἐκεῖνοι τί θὰ κάνουμε ἐμεῖς.

ΝΑΤΟ ΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ

Ἀναφέρω ἐδῶ τὸ ΝΑΤΟ διότι συνδέεται στενῶς μετὰ τὰς βάσεις. Αἱ περισσότεραι βάσεις τῶν Ἀμερικανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγένοντο ἐν ὀνόματι τοῦ ΝΑΤΟ, ἀνεξαρτήτως ἐάν οἱ βάσεις αὐτὲς εἶναι δι' ἐθνικὰς τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν δυνάμεις καὶ δὲν εἶναι διὰ δυνάμεις ὑπαγομένας εἰς τὸ ΝΑΤΟ. Δεύτερον θέμα ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν κυβερνητικὴν πολιτική: ἡ κυβέρνησις δηλώνει ὅτι «ἄλλαι μὲν βάσεις καταργοῦνται καὶ ἄλλαι περιορίζονται». Σήμερα ἔχουν περάσει 19 μῆνες καὶ βλέπουμε ὅτι δὲν ἔχει γίνει τίποτε. Συζητήσεις μὲν γίνονται, ὁ δὲ λαὸς ἀγανακτεῖ καὶ ὀργίζεται, διότι αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ἔχει ταπεινώσει τὴν χώρα. Γιὰ νὰ δῆτε δέ, πόσο ταπεινωμένη εἶναι ἡ χώρα, δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ κάνουμε μίαν σύγκρισιν μετὰ τὴν Τουρκία. Ἡ Τουρκία σὲ μίαν κατάφωρον παραβίασιν τοῦ διεθνοῦς νόμου, ἥτις ἐγένετο μετὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Κύπρου, ἔκαμε καὶ μίαν παράβασιν τῶν περὶ στρατιωτικῆς βοήθειας νόμων τῶν ΗΠΑ. Μόλις ἡ Ἀμερική ἐτόλμησε νὰ τῆς παρατηρήσῃ ὅτι

«Ἡ Τουρκία μὲ κλειστὰς τὰς βάσεις ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια. Ἡ Ἑλλάς μὲ ἀνοιχτὰς τὰς βάσεις, ἔχει κλειστὰ τὰ μάτια».

παραβαίνει κάποιον νόμον, ἡ Τουρκία κλείνει τὰς βάσεις. Ἡ Ἀμερική παρακαλεῖ νὰ συζητήσουν τὸ θέμα. Ἡ δὲ Τουρκία ἀπαντᾷ: «διὰ νὰ συζητήσουμε ζητῶ

ἀνταλλάγματα». Οὐδεμία μνεία γίνεται πλέον διὰ τὴν παράβασιν καὶ ἡ Τουρκία ἀπὸ κατηγορουμένη, ἔγινε τώρα ἀπαιτητής!

Ἄς ἔρθουμε τώρα εἰς τὴν πολιτικὴν τὴν δική μας. Ἐμεῖς, ἀντίθετα, ἔχουμε ἐν πλήρει δράσει τὰς βάσεις καὶ εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ἠυξήθησαν αἱ δραστηριότητές των, ἀνεξαρτήτως ἐάν ἀπολύεται ἑλληνικὸ προσωπικόν. Οἱ δὲ Ἀμερικανοί, τί λένε; Μάλιστα, νὰ συζητήσουμε. Καὶ ζητοῦν, ὅχι μόνον νὰ μὴν ἱκανοποιήσουν τὴν δική μας αἴτησιν νὰ καταργηθοῦν, ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθοῦν. Εἰς τὴν πραγματικότητα μάλιστα, γίνονται νέα ἔργα.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔχει ἀνοικτὰς τὰς βάσεις καὶ ζητᾷ ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς νὰ συνεναισούν, νὰ κάνουν μικροδιευθετήσεις γιὰ νὰ διατηρήσῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὴν ἀξιοπρέπειά της. Ἐνῶ ἡ Τουρκία ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ κλείνει τὰς βάσεις ἐντὸς 24 ὥρῶν καὶ ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν τοὺς λέει: «γιὰ νὰ σὰς ἀνοίξω, κύριοι, θὰ πληρώσετε ἐνάμιση δισεκατομμύριον δολλάρια, σὲ τρία χρόνια». Γιὰ τὴν παράβασιν τοῦ νόμου οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν τολμοῦν πλέον νὰ ἀναφέρουν τίποτε. Ἡ Τουρκία μὲ κλειστὰς τὰς βάσεις ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια. Ἡ Ἑλλάς μὲ ἀνοιχτὰς τὰς βάσεις, ἔχει κλειστὰ τὰ μάτια. Αὐτὸ κάνουμε. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ, δυστυχῶς. Ἐνῶ ὑπέστημεν ἐπίθεσιν καὶ τακτικὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἔχουν κάνει σφαγές, ἐδιώξαν πληθυσμὸν ἀπὸ τὰς ἐστίαις του, παρὰ τὰς συνθήκας καὶ τὰς συμφωνίας, ἐσκότωσαν Ἕλληνες —Κύπριους καὶ Ἑλλαδίτες— καὶ ἀπειλοῦν κάθε μέρα εἰς τὸ Αἶγαῖον. Ἡ ἀπειλὴ εἰς

«...αὐτὸ τὸ ὁποῖον δὲν θέλει νὰ δεχθῇ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν πρᾶξιν γίνεται. Εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχομεν πόλεμον...».

τὴν στρατηγικὴν διὰ δυνάμειν εἶναι πρᾶξις ἐχθρική, εἶναι πολεμικὴ πρᾶξις.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τρίτον. Ἡ κυβέρνησις δηλώνει: «θὰ διατηρηθοῦν μόνον αἱ βάσεις ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦν συγχρόνως καὶ τὰ ἀμυντικά μας συμφέροντα».

Λοιπὸν, δὲν ὑπάρχουν τέτοιαι βάσεις ποὺ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ δικά μας καὶ τὰ ἀμερικανικὰ συμφέροντα. Δὲν ὑπάρχουν διότι: οἱ μὲν Ἀμερικανοὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὸν γενικὸν πόλεμον καὶ ὅλη ἡ δραστηριότητα εἶναι πῶς ν' ἀποτραπῇ αὐτός ὁ γενικὸς πόλεμος. Γενικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος θὰ κατέληγε σὲ ὁλοκληρωτικὸν πόλεμον —πυρηνικὸν καὶ θερμοπυρηνικὸν — ὅστις θὰ ἀλληλοεξόντωνε τὰς Ὑπερδυνάμεις. Ἀντίθετα, γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔχει ἤδη ἀρχίσει ὁ πόλεμος, ὁ τοπικὸς. Μάλιστα, ἔχει ἀρχίσει, αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον δὲν θέλει νὰ δεχθῇ ἡ κυβέρνησις, εἰς τὴν πρᾶξιν γίνεται. Εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχομεν πόλεμον, διότι οἱ Τοῦρκοι ἔχουν ἐπιτεθῇ ἐναντίον ἑλληνικοῦ χώρου. Ἑλληνικὸς δὲ χώρος εἶναι ὁ χώρος ὁ ὁποῖος ἐν τῇ πλειοψηφίᾳ κατοικεῖται ἀπὸ Ἕλληνες. Τέτοια εἶναι ἡ Κύπρος, καὶ ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Τένεδος. Ἐπομένως ἔχουμε τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ ἀπειλεῖται ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοπικὸν πόλεμον.

«Αρα οί δύο «στρατηγικές αποστολές» —τῆς Ἀμερικῆς καί τῆς Ἑλλάδος— δέν ταιριάζουν. Καί εἶναι σφάλμα νά πιστεύουν μερικοί ὅτι σέ ὠρισμένα σημεία ταυτίζονται. Δέν ταυτίζονται. Ἀντιθέτως, ἡ μία ἀντιστρατεύεται τήν ἄλλη. Καί ἀκόμη μερικοί πιστεύουν ὅτι σ' ἓνα μικρό τομέα, τῶν πληροφοριῶν, ταυτίζονται. Ἐκεῖ εἶναι ἡ πλάνη ἡ τραγική. Λυπούμαι, διότι, ὕστερα ἀπό τὸ πάθημα τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν Κύπρο, δέν ἔχουν διδαχθῇ ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ δραστηριότης τῶν πληροφοριῶν εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία θέτει εἰς κίνδυνον τήν Ἑθνικὴν Ἑλληνικὴν Ἀσφάλειαν» σέ τεράστιο μάλιστα κίνδυνο. Σήμερα δέν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἀμερικὴ μὲ τὴν Ἀγγλία θέλουν νά ὑποτάξουν τήν Ἑλλάδα εἰς τήν Τουρκίαν. Μόνον ἐθελοτυφλοῦντες Ἕλληνες καί ξένοι δέν θέλουν νά τὸ καταλάβουν. Ὁρθὴ θὰ εἶναι ἡ ἀπαίτησις τῶν Ἑλλήνων, ἐφόσον εἰς προτεραιότητα ἔχουμε τὸν τοπικὸν πόλεμον, νά λείψει κάθε ξένη βάση, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων αὐτές, ἐν εἰρήνῃ, μᾶς ἐκθέτουν. Ἐν εἰρήνῃ, σταθεμεύουν ξένα στρατηγικὰ ἐπιθετικὰ ὅπλα κι ἔτσι γινόμεστε στόχος προτεραιότητος. Γιατὶ νά εἴμαστε ἐμεῖς οἱ πρῶτοι πού θὰ καοῦμε; Αὐτὸ πού εἶπαν διὰ τὴν περίπτωση τῆς Κρήτης ὅτι ὑπάρχουν κι ἄλλοι πού κινδυνεύουν περισσότερο δέν εἶναι «ρεαλιστικόν». Νά μὴν κινδυνεύουν οἱ Ἕλληνες οὔτε περισσότερο οὔτε ὀλιγώτερον διὰ τὸν γενικὸν πόλεμον. Ἡ Ἑλλάδα τώρα κινδυνεύει ἀπὸ τὸν τοπικὸν πόλεμον καί οἱ ἄλλοι δέν κάνουν τίποτε δι' αὐτήν. Ἀντίθετα, ὅ,τι λέγουν καί ὅ,τι κάνουν, εἶναι γιὰ νά μᾶς καταστρέψουν.

Ἐπομένως συμπέρασμα θγαίνει ὅτι δέν ὑπάρχουν βάσεις πού νά ἐξυπηρετοῦν καί ἐθνικὰ συμφέροντα.

Καί ἀκόμη ἓνα ἄλλο ἰσχυρίζεται ἡ κυβέρνησις καί

«Σήμερα δέν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία. ὅτι ἡ Ἀμερικὴ μὲ τὴν Ἀγγλία θέλουν νά ὑποτάξουν τήν Ἑλλάδα εἰς τήν Τουρκίαν».

διακηρύττει ὅτι ὅλαι αἱ βάσεις (ἐκεῖνες δηλαδὴ πού θὰ ἀφεθοῦν νά λειτουργήσουν) θὰ τεθοῦν ὑπὸ ἐθνικὸν ἔλεγχον. Σᾶς λέγω καί σ' αὐτὸ ὅτι τεχνικῶς εἶναι ἀδύνατον. Εἶναι ἀδύνατον δὲ διὰ τοῦτο:

ΑΝΤΙ: Δέν εἶναι μόνον ἡ κυβέρνηση· εἶναι καί μέρος τῆς ἀντιπολιτεύσεως πού ζητᾷ ὑπὸ ἔλεγχον τίς βάσεις.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ: Τόσο τὸ χειρότερο! Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Οἱ ἀμερικανικὲς βάσεις ἔχουν ἀποστολή, μέσα, μηχανισμὸν καί διαδιβάσεις τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἐθνικὸν μυστικὸν τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν. Πῶς, λοιπόν, ἡ Ἀμερικὴ θὰ μᾶς κάνη μετόχους εἰς εἰς αὐτὴν τὴν δικήν της, ἄκρως ἀπόρρητον ἐπιχείρη-

σιν; Εἶναι ἀδύνατον. Ἡ δὲν θὰ λειτουργήσουν καθόλοι αἱ βάσεις, ἢ θὰ λειτουργήσουν καί θὰ εἶναι εἰς βάρος τῆς δικῆς μας ἀσφάλειας. Ἐλεγχος τῆς μὴ λειτουργίας μπορεῖ νά γίνη· δηλαδὴ αὐτὸ πού κάνουν οἱ Τοῦρκοι: τίς κλείνουν. Ἀλλὰ ἔλεγχος τῆς λειτουργίας, εἶναι τεχνικῶς ἀδύνατος. Ἴδου τί γράφει ὁ WILLIAM TUOHY, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸν κόλπον τῆς Σούδας πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, εἰς ἀνταπόκρισιν τοῦ πρὸς τὴν «LOS ANGELES TIMES» «...Οἱ Ἀμερικανοὶ ἀρμόδιοι γιὰ τὴν ἄμυνα καί οἱ διπλωμάτες πρέπει νά φερθοῦν πολὺ προσεκτικὰ στὴν Ἑλλάδα: νά παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν αὐτονομία ὀρισμένων βάσεων στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος χωρὶς ταυτόχρονα νά θέσουν σὲ κίν-

«...νά μὴν κινδυνεύσουν οἱ Ἕλληνες, οὔτε περισσότερο οὔτε ὀλιγώτερον διὰ τὸν γενικὸν πόλεμον».

δυνο ὀρισμένες ἄκρως ἀπόρρητες ἐγκαταστάσεις οἱ ὁποῖες ἐξασφαλίζουν ἀνεκτίμητες πληροφορίες». («ΤΟ ΒΗΜΑ», 18 Φεβρ. 1976). Ἐὰν οἱ Ἕλληνες ὑπεύθυνοι ἐννοοῦν αὐτὸ πού ἀνεκοινώθη, ὅτι δηλαδὴ θὰ θάλουν στρατιωτικὸ διοικητὴ, σᾶς λέω ὅτι τίποτε δέν μπορεῖ νά κάνη ὁ Ἕλληνας στρατιωτικὸς Διοικητής, διότι οἱ δυνατότητες πού σᾶς εἶπα δέν μποροῦν νά τοῦ δοθοῦν· ἀπαγορεύεται ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Αὐτὸς λοιπόν ὁ διοικητής δέν θὰ εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἓνα διακοσμητικὸ στοιχεῖο τῆς περιοχῆς. Ἀκόμα καί σημαία νά θάλουν καί φρουρὰ δική μας, καί τότε θὰ εἶναι πάλι χωρὶς ἔλεγχον οἱ βάσεις. Ἀπλῶς ὅλα αὐτὰ θὰ συμβάλουν εἰς τὸ νά παραπλανῶνται οἱ μὴ γνωρίζοντες τὰ πράγματα.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ

ΑΝΤΙ: Πάνω σ' αὐτὰ πού εἶχατε τὴν καλὸσύνῃ νά μᾶς πεῖτε, θὰ θέλαμε νά κάνουμε τρία ἐπὶ μέρους ἐρωτήματα:

α) Ἡ κυβέρνηση γνωρίζει τὴν πραγματικότητα καί τὴν ἀλήθεια στὰ θέματα τῶν βάσεων;

β) Ἄν τὴ γνωρίζει, δέν ἔχει καθῆκον ἀπὸ τὴ δημοκρατικὴ τάξη, νά ἐκθέσει αὐτὴ τὴν ἀλήθεια στὸν ἑλληνικὸ λαό;

γ) Ἄν δέν τὴ γνωρίζει, τί προοπτικὲς ὑπάρχουν;

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ: Ἡ Ἑλληνικὴ Δημοκρατία εἶναι νεόδημος, μποροῦμε νά ποῦμε. Δέν ἔχει, στὴν ὀργανικὴ της σύνθεση, δημοκρατικὸ μηχανισμό γιὰ νά διαμορφώσῃ γενικὴν πολιτικὴν καί στρατηγικὴν κατὰ τρόπον δημοκρατικόν. Δημοκρατικὸς δὲ τρόπος εἶναι ἡ συλλογικὴ ἐργασία. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ τῆς διαμορφούμενης γενικῆς πολιτικῆς καί στρατηγικῆς φέρουν ἑκδηλὸν τὴν σφραγίδα τῶν προσώπων πού τίς διαμορφώνουν, δηλαδὴ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν. Ἐὰν ἡ δημοκρατία μας εἶχε γίνῃ μὲ βάση τὴν ἐπιστήμην καί πείρα τῆς συγχρόνου πραγματικῆς δημοκρατίας, θὰ εἶχε περιλάβῃ εἰς τὴν ὀργάνωσιν μηχανισμοὺς τοὺς ὁποῖους ἐπιβάλλεται —ὅπως ἔγραψα καί σὲ ἄρθρο (2)— νά ἔχη ἡ Ἑλλάς λόγῳ τῆς θέσεώς της καί λόγῳ τῶν τεραστίων προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει εἰς τὴν πολιτικὴν καί εἰς τὴν στρατηγικὴν. Ἐτσι δέν θὰ παρέπαιε καί δέν θὰ

άντεφασκε. "Όπως όμως εργάζεται ή ελληνική δημοκρατία, αί αποφάσεις και γενικώς ή διαμόρφωσις τής πολιτικής και τής στρατηγικής φέρουν τήν σφραγίδα τών προσώπων και του χαρακτήρος των. Για να σās φέρω ένα παράδειγμα, ή εποχή του 'Ελευθερίου Βενιζέλου χαρακτηρίζεται από τὰ στοιχεία τής προσωπικότητός του: τόλμη, γνώσις, και φαντασία. Σε άλλες εποχές θα δήτε ότι αυτά τὰ τρία στοιχεία έλλείπουν γιατί έτυχε να είναι εις τήν έξουσίαν πρόσωπα που δεν τὰ είχαν. Μέχρις εδώ νομίζω ότι απάντησα εις μέρος όμως αὐτῆς τής έρωτήσεώς σας. 'Ως προς τὰ άλλα μέρη τής έρωτήσεώς σας, ιδίως εις τὸ τελευταῖον, τὸ μόνον που μπορῶ να σās εἰπῶ είναι ότι και εγώ έχω τήν ἴδιαν ἀπορίαν. "Ο,τι όμως σās εἶπα διὰ τās θάσεις, αὐτὰ είναι και ὅχι άλλα.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

ΑΝΤΙ: 'Η διακήρυξη για τήν ἀποχώρηση από τήν στρατιωτική ὀργάνωση του ΝΑΤΟ συνοδεύονταν από τήν δήλωση ότι ή 'Ελλάδα δεν ἀποχωρεῖ από τήν πολιτική ὀργάνωση του ΝΑΤΟ. Ποιά είναι ή γνώμη σας;

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ: "Όταν σε μιὰ συλλογική δύναμη ὅπως είναι τὸ ΝΑΤΟ εἴστε κι εσεῖς μέλος και τρεῖς δυνάμεις του ΝΑΤΟ πᾶνενά σās καταστρέψουν, ἔχετε ὑποχρέωσιν να φύγετε τὸ ταχύτερον ἀπ' αὐτήν τήν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. 'Εχετε ὑποχρέωσιν, καθῆκον, τὸ ταχύτερον. Τὸ ότι ή 'Ελλάς λόγω του χώρου της και λόγω τής ἰδιοσυγκρασίας και τής πίστεως του λαοῦ της εις τήν πλειψηφίαν πρέπει να ἔχη ένα γενικὸν προσανατολισμόν

«'Ανεξάρτητος, μελετημένη και ἀποφασιστική πολιτική, διὰ να μείνωμεν ἐλεύθεροι και ἀνεξάρτητοι».

ἀπὸ τὸν καιρὸν τής εἰρήνης, κυρίως ἐπιβάλλεται ἀπὸ τήν στρατηγικὴν ἀξίαν του χώρου της. Και ὡς ἐκ τούτου, ή 'Ελλάς δεν ἡμπορεῖ εις μιὰν εὐρύτερη σύρραξη να μένη οὐδετέρα και πρέπει να ἔχη ένα γενικὸ προσανατολισμό διὰ να μὴν αἰφνιδιαστῇ ἐκείνην τήν ὥραν και πάθη μεγάλες καταστροφές, είναι ἀναμφισβήτητον. "Όπως θα γνωρίζομεν, πρῶτος ὁ 'Ελ. Βενιζέλος ἐδέχθη ότι ή 'Ελλάς δεν μπορεῖ να μείνη οὐδετέρα. Είναι ἀρχή αὐτό. 'Αφοῦ λοιπὸν δεν μπορεῖ να μείνη οὐδετέρα, τί θα κάνη; Είναι δύο παράγον-

τες οἱ ὅποιοι ἐπιδροῦν:

1. 'Ο χώρος της. Δηλαδή ἐλέγχεται 100% ή 'Ελλάς ἀπὸ τή θάλασσα· ἐπομένως, ἂν ἐκεῖνος που ἐλέγχει τή θάλασσα είναι ἀντίπαλός της, ή 'Ελλάς δεν στέκεται οὔτε μιὰν ὥρα.

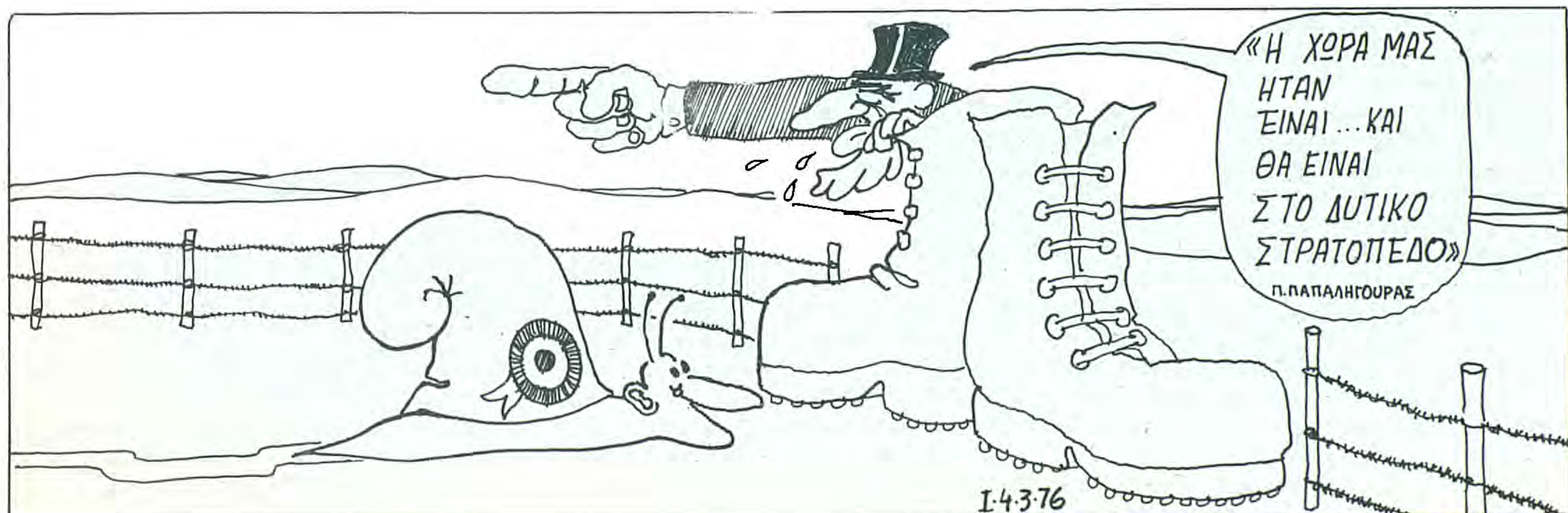
2. Τὰ αἰσθήματα και ή πίστις του λαοῦ. Πῶς πιστεύει τήν ἐλευθερίαν ἐτοῦτος ὁ λαός; Ποῖαν πίστιν ἔχει διὰ τήν δημοκρατίαν γενικῶς και διὰ τῖς ἀνθρώπινες ἀξίες; "Όταν λοιπὸν ή κυβέρνησις ἔχει αὐτὰ ὑπ' ὄψιν της, μπορεῖ να διαμόρφωση ένα γενικὸ προσανατολισμό. Καὶ βεβαίως ὁ γενικός της προσανατολισμός σήμερα είναι παραδεδεγμένον, ότι ἀνταποκρίνεται στήν πίστιν τών 'Ελλήνων εις τήν δημοκρατίαν ὅπως τήν ἐκφράζουν αἱ Δυτικαὶ Δημοκρατίαι. 'Αλλά ὅμως δεν ἔπεται, ἐπειδὴ ἔχει αὐτὸν τὸν γενικὸν προσανατολισμό, να τής ἐπιτεθοῦν τρεῖς «σύμμαχοι» γιὰ να τήν ἐξαφανίσουν. 'Επομένως ἔχει καθῆκον να ἀμυνθῇ γιὰ τήν ἐπιβίωσιν της ὡς χώρας ἐλευθέρως και ἀνεξαρτήτου. Είναι δύο θέματα διαφορετικά. Δεν ἔπεται δηλαδή, ὅπως ἐπίστευε ή δικτατορία, ότι μιὰ που ἔχουμε καθορισμένη τή γραμμὴ μας να παραδινόμαστε σε μιὰν προστάτιδα δύναμη. Αὐτὸ δεν είναι ὀρθὸν και θα πρέπει ἐμεῖς ἀντίθετα να ἔχωμεν μιὰν πολιτικὴν ἀνεξάρτητον, πολὺ μελετημένην και ἀποφασιστικὴν διὰ να μείνωμεν ἐλεύθεροι και ἀνεξάρτητοι. Αὐτὴ είναι μιὰ σαφὴς τοποθέτησις του ζητήματος, ή ὅποια νομίζω, θα θγάλη πολλοὺς ἀπὸ μιὰ σύγχυσιν. Νομίζουν ότι μιὰ που εἴμαστε ἐντεταγμένοι δεν πρέπει να ἀρνηθοῦμετίποτα εις τοὺς δυτικούς συμμάχους, διότι ἐὰν ἀρνηθοῦμε, αὐτὸ σημαίνει ότι πηγαίνομε με τήν Μόσχα. 'Ετσι θέτουν τὸ θέμα. Δεν είναι ἔτσι ὅμως. Μὲ κανέναν, ὑποστηρίζω. 'Εμεῖς, πιστεύομεν εις τήν 'Ελευθερίαν και τήν Δημοκρατίαν.

'Αλλο ἂν δεν μᾶς ἀφήνουν οἱ κατὰ καιροὺς ξένες ἐπιρροές, οἱ δὲ πολιτικοί μας δεν ὑπῆρξαν ἱκανοὶ να διαμορφώσουν μιὰν ἐλληνικὴν δημοκρατίαν και να ἐδραιώσουν τήν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

Σ.Σ. (βλέπε σχετικὰ ἄρθρα):

- (1) «ΝΑΤΟ και 'Ελλάς», ΒΗΜΑ, 18.9.1974 και «'Ανοικτὸς πόλεμος κατὰ του 'Ελληνισμοῦ», ΕΣΤΙΑ, 30.7.1974.
- (2) «Τὸ Σύνταγμα του 1973 και ή 'Εθνικὴ "Ἀμυνα», ΒΗΜΑ 29.11.73 και «Πολίτευμα και 'Εθνικὴ "Ἀμυνα», ΒΗΜΑ 28.11.74.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΙΑΣ

Α' ΜΕΡΟΣ

Του Νίκου Ψυρούκη

ΜΕΤΑ από την αποκατάσταση του κοινοβουλευτισμού στη χώρα μας, οί έλληνικές κυβερνήσεις κι ό πολιτικός κόσμος του τόπου δέν έπαψαν νά υπογραμμίζουν τό «κρίσιμο των έθνικων περιστάσεων» καί τήν ανάγκη γιά «έθνική σύμπνοια». Τό ίδιο έκαναν καί κάνουν κι ό έλληνικός τύπος καί κάθε άλλος φορέας τής επίσημης κοινής γνώμης τής Ελλάδας.

Μά καί ή ανεπίσημη κοινή γνώμη, ή διάχυτη, ή ανεκδήλωτη γνώμη των εργαζόμενων μαζών, αυτή πού ό κάθε εργαζόμενος τήν κρατάει μέσα του γιά τόν έαυτό του, ή πού τό πολύ τή φανερώνει στό στενό περιβάλλον του, φαίνεται πώς ταυτίζεται μέ τίς πιό πάνω διαπιστώσεις. Αυτό τουλάχιστο μάς μαρτυράει ή συμπεριφορά του λαού πάνω σέ καίρια καί καντά προβλήματα του τόπου καί του έθνους.

Μπροστά μας έχουμε ένα συγκεκριμένο, ύπαρκτό πρόβλημα: τό πρόβλημα μιās δοσμένης συγκυρίας πού προκαλεί σ' όλους τήν ανάγκη γιά έθνική ένότητα. Καί έπειδή τέτοια προβλήματα δέν αντιμετωπίζονται μέ μεγαλόσχημα-κούφια λόγια, μά μέ τή βαθιά συνειδητοποίηση-γνώση τους, αυτόματα μπαίνει τό ζήτημα νά έντοπίσουμε τή σημερινή κατάσταση μας, αυτή πού μάς προκαλεί τήν ανάγκη γιά έθνική ένότητα. Σέ συνέχεια θά πρέπει ακόμα νά δούμε αν είναι μορετή ή πραγμάτωση τής ένότητας του ελληνικού έθνους μέσα στίς σημερινές συνθήκες. Νομίζουμε πώς έχουμε νά κάνουμε μ' ένα πολύ ζωντανό καί συγκεκριμένο πρόβλημα πού σχετίζεται μέ τό μέλλον του τόπου καί του λαού. Καί σάν τέτοιο πού είναι δέν αφήνει περιθώρια γιά θολές θεωρητικολογίες καί γιά φτηνή συνθηματολογία.

Κατά κανόνα, στήν εποχή μας καί στόν κόσμο πού ζούμε, τό ζήτημα τής έθνικης ένότητας μπαίνει όταν τά έθνη αντιμετωπίζουν απειλή γιά τήν ύπαρξή τους, όταν κινδυνεύει ή έδαφική άκεραιότητα του κράτους τους, ή κρατική αυτοτέλειά τους, ή έθνική τους ανεξαρτησία. Σήμερα αντιμετωπίζει μά τέτοια απειλή τό ελληνικό έθνος; Σήμερα έχουμε δεδομένα πού νά μάς δείχνουν, ότι απειλείται ή χώρα αυτή πού λέγεται Ελλάδα; Η άπάντηση πού έδωσε ό πολιτικός κόσμος είναι καταφατική (βλέπε συζητήσεις στή Βουλή γιά τίς άμυντικές δαπάνες καί τήν έξωτερική πολιτική). Η είσβολή τής Τουρκίας στήν Κύπρο καί ή τουρκική κατοχή του 40% του νησιού, οί τουρκικές διεκδικήσεις στό Αίγαίο, οί έκβιασμοί γύρω από τήν είσοδή τής Ελλάδας στήν Ε.Ο.Κ. κλπ., αποτελούν τήν πιό άδιαφιλονίκητη άπόδειξη πώς στό σημείο αυτό ό πολιτικός κόσμος δέν «δημαγωγεί».

Όμως τό βαθύτερο νόημα αυτής τής απειλής μένει άνάγχιτο αν άρκεστούμε στήν άπαρίθμηση των γεγονότων πού έκφράζουν τήν απειλή. Οί άνθρωποι του λαού άναρωτιώνται: γιατί, άφου ή Ελλάδα καί ή Τουρκία είναι «σύντροφοι έν όπλοις», άφου άνήκουν στήν ίδια στρατιωτική «συμμαχία» (στό ΝΑΤΟ), άφου έχουν κοινό «προστάτη» (διάβαζε κηδεμόνα), τίς Η.Π.Α., βρίσκονται στίς σχέσεις πού βρίσκονται; Γιατί ό τούρκικος έλεχτατισμός στρέφεται ένάντια σ' ένα σύμμαχο κι

όχι ένάντια σέ κάποιον άλλο; Γιατί ή Ε.Ο.Κ. πού πάσχισε νά μάς πείσει πώς ή σωτηρία μας (οικονομική καί πολιτική) βρίσκεται στήν ένταξή μας σ' αυτή, τώρα ούσιαστικά παίζει μαζί μας;

Η μεγαλύτερη μερίδα του Τύπου καί τά περισσότερα πολιτικά κόμματα του τόπου άνοιχτά κατηγορούν γιά όλα αυτά τίς Η.Π.Α. «Τά Νέα» μάς διαβεβαιώνουν πώς «πλέγματα ένοχής, συμφέροντα θιγόμενα καί πνεύμα έκδίκησης είναι τά τρία κίνητρα τής σημερινής πολιτικής των ΗΠΑ γιά νά μάς «γ ο ν α τ ί σ ο υ ν». Τά μέσα πού χρησιμοποίησαν ως τώρα κυμάνθηκαν από έξαλλη καμπάνια του άμερικανικού Τύπου έναντίον μας, μέχρι τής τελευταίας έμμεσης επίθεσως μέσω τής Κοινής Άγοράς». Πάντα κατά τήν ίδια εφημερίδα, σκοπός τής έκδικητικής μανίας των βοραιοαμερικάνων είναι «νά μείνη ή Ελλάδα άπογυμνωμένη καί έκτεθειμένη: Στίς τουρκικές άπειλές στό Αίγαίο, στήν επικρότηση των τουρκικών θέσεων στήν Κύπρο, στόν οικονομικό μαρασμό πού μπορεί νά προκαλέση ή απομάκρυνσή μας από τήν ΕΟΚ· μέ δυό λόγια στούς όποιους κινδύνους διατρέχει μιά μικρή χώρα δίχως φίλους καί περιορισμένη από «συνασπισμούς» άρπακτικούς» (1). Όλα αυτά είναι σωστά, μά τό ίδιο σωστό είναι πώς καμιά μεγάλη δύναμη δέν καταστρέφει τούς «συμμάχους» τής (δηλαδή τούς ύποτελείς τής) γιά νά τούς έκδικηθεί. Κι αυτό ισχύει έκató φορές περισσότερο γιά τόν πραγματιστικό βοραιοαμερικάνικο ίμπεριαλισμό. Οί άνθρωποι τής Ούάσιγκτον δέν φημίζονται γιά τήν κυκλοθυμία τους, μά γιά τόν στεγνό κυνισμό τους. Σ' αυτούς έκείνο πού κυριαρχεί είναι τά συμφέροντα του άμερικανικού ίμπεριαλισμού κι όχι ό άνύπαρκτος ψυχικός τους κόσμος. Καί στά συμφέροντα αυτά θά πρέπει ν' άναζητήσουμε τά αίτια τής στάσης των ΗΠΑ άπέναντι στή σημερινή Ελλάδα.

Παρ' όλα αυτά ή δλη υπόθεση εξακολουθεί νά είναι γρίφος. Τό έρωτηματικό γιατί οί ΗΠΑ θέλουν σώνει καί καλά νά ζημιώσουν καί νά ταπεινώσουν τή «σύμμαχό» τους Ελλάδα παραμένει άνεξιχνίαστο μυστήριο. Τί πραγματικά συμβαίνει; Έχουν έτοι τά πράγματα, όπως παρουσιάζονται από τήν επίσημη ελληνική κοινή γνώμη, ή είναι φαντασιώσεις τής, ή

είναι προπαγάνδα που με τό χρήμα της διαδίδει από τις ελληνικές εφημερίδες ή σοβιετική K.G.B. (Μυστική Ασφάλεια), όπως διατείνεται ο βορειοαμερικάνικος Τύπος. Και τό μυστήριο θά μείνει άλυτο άν δέν θελήσουμε νά δούμε τά βαθύτερα αίτια της σημερινής κατάστασης μας. Και τά βαθύτερα αίτια ανάγονται στην εξέλιξη του καθεστώτος της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας που επικρατεί στην Ελλάδα τουλάχιστον εδώ και εκατοπενήντα χρόνια. Μονάχα όταν καταλάβουμε τη φύση αυτού του καθεστώτος και τη νομοτέλεια που τό διέπει, μονάχα τότε θά καταλάβουμε και ποιός είναι ο χαρακτήρας της κρίσης που περνάει αυτή τη στιγμή τό ελληνικό έθνος.

ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΙΑΣ

Ισάμε σήμερα υπάρχουν εκείνοι που επιμένουν νά θεωρούν την Ελλάδα πραγματική αποικία. Η λαθεμένη αυτή αντίληψη, που έρχεται νά κάνει άκατανόητη την ελληνική πραγματικότητα, δέν είναι όλότελα αυθαίρετη. Ξεπηδάει από τό γεγονός πώς στην Ελλάδα επικρατεί τό ιδιόμορφο καθεστώς της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας. Όσοι θέλουνε νά προστατέψουν αυτό τό καθεστώς (δηλαδή οι απολογητές του) είτε άρνούνται την ύπαρξη του, είτε τό αποκαλούν αποικιακό. Μέ άλλα λόγια, οι δεύτεροι επιμένουν πώς επιβλήθηκε στον τόπο μέ την αποικιακή βία και παρά τη θέληση της άρχουσας άστικής τάξης. Η αλήθεια όμως είναι διαφορετική. Τό καθεστώς της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας δέν ταυτίζεται μέ τό αποικιακό καθεστώς της άνοιχτής και άμης βίας του κεφαλαίου. Άφορά μονάχα όρισμένες χώρες και είναι καρπός της εξέλιξης του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος σ' όλες τις σφαίρες της δραστηριότητάς του βασικά και κύρια στη ζώνη της αποικιοκρατικής μητρόπολης. Είναι πλέγμα συμμαχιών ανάμεσα στο κεφάλαιο μιάς συγκεκριμένης χώρας μέ τό διεθνές κεφάλαιο. Μά οι συμμαχίες αυτές βασίζονται στην καπιταλιστική άρχή της άνισότητας. Γι' αυτό κι ο λιγότερο κερδοσέμενος είναι πάντα ο πιο αδύνατος, δηλαδή ή ντόπια άστική τάξη. Γι' αυτό και δημιουργείται τό καθεστώς της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας.

Δικαιολογημένα ο όρισμός «καθεστώς ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας» δημιουργεί συγχύσεις. Τι είναι αυτό τό καθεστώς; Είναι κοινωνικό καθεστώς; Είναι πολιτικό καθεστώς; Σίγουρα δέν είναι ούτε τό ένα, ούτε τό άλλο. Ο τρόπος της παραγωγής, ο τρόπος οργάνωσης της κοινωνικής παραγωγής, μ' άλλα λόγια οι παραγωγικές σχέσεις, είναι αυτές που καθορίζουν και προσδιορίζουν ένα κοινωνικό καθεστώς. Και τις παραγωγικές σχέσεις δέν τις διαμορφώνουν οι κάθε λογής συγκυριακές συμμαχίες ανάμεσα στα διάφορα τμήματα του παγκόσμιου κεφαλαίου (πάντα μιλάμε για την καπιταλιστική κοινωνία). Την ίδια επιχειρηματολογία μπορούμε ν' αναπτύξουμε και για την περίπτωση του πολιτικού καθεστώτος. Οι πολιτικές σχέσεις μιάς κοινωνίας, ή κρατική έξουσία κι ο ταξικός της χαρακτήρας καθορίζονται από τό δοσμένο κοινωνικό καθεστώς που επικρατεί σέ μιά χώρα. Έτσι, τό καθεστώς της ξένης εξάρτησης και συμμαχίας, όντας πλέγμα συμμαχιών ανάμεσα στο ντόπιο και ξένο κεφάλαιο της μιάς ή της άλλης χώρας, παρ' όλο που σίγουρα είναι μιά πραγματικότητα, δέν αποτελεί πρωτογενή αίτία για τη γέννηση του καπιταλισμού και την εξέλιξη του σ' έναν τόπο.

Παρ' όλα αυτά, για νά φτάσουμε στον προσδιορισμό του καθεστώτος της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας θά πρέπει νά προσπρέξουμε στην έπιστήμη της ιστορίας, στην έπιστήμη της ιστορίας των ανθρώπων. Γιατί μονάχα αυτή είναι σέ θέση νά μās φωτίσει τό πρόβλημα της γένεσης του καθεστώτος της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας και κατά συνέπεια νά μās αποκαλύψει την άληθινή φύση του (2). Και είναι όλότελα φυσικό νά έχουν έτσι τά πράγματα, άφου τά πάντα στην κοινωνία είναι ιστορικά φαινόμενα. Χωρίς τη γνώση της ιστορικής εξέλιξης των φαινομένων, ή έρμηνεία τους καταντάει καρικατούρα της αλήθειας.

Ο καπιταλισμός από την ήμερα της εμφάνισής του είχε παγκοσμιότητα. Η διαδικασία όμως της γένεσής του και της επικράτησής του — σάν παγκόσμιο κοινωνικό σύστημα —

δέν υπήρξε όμοιόμορφη σ' όλα τά μήκη και τά πλάτη της Γης. Αυτό μπορεί νά κατανοηθεί μονάχα όταν κανείς έχει υπόψη του τους ιστορικούς ύλικούς όρους που έκαναν δυνατή την εμφάνισή του. Άνάμεσα σ' αυτούς αποφασιστική σημασία δέν είχαν μονάχα ή έμπορευματοποίηση της παραγωγής και της εργατικής δύναμης, ή διάδοση των ανταλλαγών κάτω από τη χρηματική μορφή, μά και ή διεύρυνση της παγκόσμιας άγοράς και ή διαμόρφωση του αποικιακού συστήματος (3). Τό έμπόρευμα έχει παγκόσμιο χαρακτήρα. Και ή έμπορευματοποίηση των πάντων — που σημαίνει καπιταλισμός — μέσα στις ιστορικά δοσμένες συγκυρίες που γεννιότανε τό κεφάλαιο, θά ήταν αδύνατο νά πραγματοποιηθεί χωρίς τη διεύρυνση-όλοκλήρωση της παγκόσμιας άγοράς και χωρίς την ύπαρξη του αποικιακού συστήματος. Γι' αυτό κι ο καπιταλιστας, άνεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής του, σά φορέας του κεφαλαίου, πάντα μπορούσε νά δράσει σέ παγκόσμια κλίμακα.

Κινητήρια δύναμη του καπιταλιστικού τρόπου της παραγωγής είναι ή δημιουργία της υπεραξίας (4). Είναι τό καπιταλιστικό κέρδος. Τό ουσιαστικό αυτό ιδίωμα του καπιταλισμού σύνδεσε τον καπιταλιστικό τρόπο της παραγωγής μέ:

α) την έπαναστατικοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων και β) μέ την έπιβολή των άνισων διεθνών ανταλλαγών, που βασίζονται στην άνισόμερη ανάπτυξη του καπιταλισμού σέ παγκόσμια κλίμακα.

Στή διάρκεια σχεδόν ενός αιώνα της ταξικής της κυριαρχίας, ή άστική τάξη δημιούργησε παραγωγικές δυνάμεις σέ ασύγκριτα μαζικότερη και μεγαλύτερη κλίμακα άπ' ό,τι δημιούργησαν όλες οι προηγούμενες γενιές μαζί. Ύποταγή των φυσικών δυνάμεων, έκμηχανισμένη παραγωγή, χρησιμοποίηση της χημείας στη βιομηχανία και στη γεωργία, άτμοκίνητη ναυτιλία, σιδηρόδρομος, ηλεκτρικός τηλεγράφος, όργανα όλόκληρων ήπείρων, άνοιγμα των ποταμών για πλεύση, μάζες πληθυσμού λές και δυνατά ξεπήδησαν μέσα από τη γή — ποιές από τις μάζες αυτές στους περασμένους αιώνες υποψιάζονταν πώς μέσα στους κόλπους της κοινωνικής εργασίας λαγοκοιμόντουσαν τέτοιες παραγωγικές δυνάμεις! (5) Τις πιο πάνω διαπιστώσεις έκαναν από τά μέσα του περασμένου αιώνα οι Μάρξ-Ένγκελς. Στά έπόμενα εκατό τόσα χρόνια είχαμε ακόμα πιο θεαματικά άποτελέσματα στον τομέα αυτό. Πραγματικά ο καπιταλισμός συνδέθηκε μέ την έπαναστατικοποίηση και την άλματώδη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Κι όμως τό φαινόμενο αυτό δέν παρουσιάστηκε ταυτόχρονα και στον ίδιο βαθμό σ' όλο τον κόσμο. Αντίθετα, προϋπόθεσή του υπήρξε ή άνισομέρεια και ή άνισότητα στην πολιτιστική και πολιτισμική ανάπτυξη των διαφόρων λαών.

Την ιδιομορφία αυτή του καπιταλισμού θά πρέπει κανείς νά την αναζητήσει στην ίδια την ουσία του, στην ίδια τη νομοτέλεια της λειτουργίας του, στους ίδιους τους ύλικούς όρους της ύπαρξής του. Δέν είναι σκοπός του μελετήματος αυτού νά εκθέσει και νά αναλύσει τό παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα. Τό μόνο που θέλουμε εδώ νά υπογραμμίσουμε είναι πώς στην περίοδο του καπιταλισμού, τό κεφάλαιο — σάν κύρια οικονομική κατηγορία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής — εκφράζει τις κοινωνικοοικονομικές σχέσεις ανάμεσα στους καπιταλιστές και στην εργατική τάξη, εκφράζει τις σχέσεις της καπιταλιστικής έκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης. Κατά συνέπεια, έπειδή ή εργατική τάξη είναι κι αυτή συνδεδεμένη μέ τά πιο προωθημένα μέσα παραγωγής — τις μηχανές — γι' αυτό και τό κεφάλαιο στηρίζει την ύπαρξη και την κυριαρχία του στην ιδιωτική ιδιοκτησία πρώτα άπ' όλα των μηχανών, της βιομηχανίας. Είναι πρώτα άπ' όλα βιομηχανικό κεφάλαιο.

Στή διάρκεια της κύκλωσης του βιομηχανικού κεφαλαίου, αυτό αποχτάει τρεις μορφές: τη χρηματική, την παραγωγική και την έμπορική μορφή. Αυτές οι τρεις λειτουργικές μορφές του βιομηχανικού κεφαλαίου, ίσάμε ένα βαθμό, άνεξαρτητοποιούνται ανάμεσά τους. Τό βιομηχανικό κεφάλαιο παρουσιάζεται κάτω από τρία πρόσωπα: τό βιομηχανικό-παραγωγικό, τό έμπορικό και τό πιστωτικό (τραπεζιτικό). Παρ' όλα αυτά και οι τρεις λειτουργικές μορφές του δέν παύουν νά χρωστάνε την ύπαρξη τους στην καπιταλιστική ιδιοκτησία στα μαζικά

έκμηχανισμένα μέσα παραγωγής και στην καπιταλιστική έκμετάλλευση της εργατικής δύναμης (δηλαδή στη δημιουργία υπεραξίας). Και ο βιομήχανος κι ο έμπορας κι ο τραπεζίτης τρέφονται και μεγαλώνουν από την εργατική υπεραξία. Έδω ακριβώς απόλυτα διαφοροποιείται ο έμπορας κι ο τραπεζίτης (τοκογλύφος) της καπιταλιστικής εποχής από τον έμπορα και τον τραπεζίτη της αρχαιότητας και του μεσαίωνα (6).

“Όπως, λοιπόν, καταλαβαίνουμε, το κεφάλαιο — κάτω από οποιαδήποτε μορφή κι αν παρουσιάζεται — υποτάσσεται στις ανάγκες της καπιταλιστικής βιομηχανίας. Αυτό πάει να πεί: οι πάντες υποτάσσονται στην ανάγκη αυτή (ο έμπορας, ο τραπεζίτης, ο επιχειρηματίας-γαιοκτήμονας κλπ.). Άκόμα και στην εποχή μας, στην εποχή του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού (όπου συντελούνται ή συγχώνευση του τραπεζιτικού και του βιομηχανικού κεφαλαίου και ο έλεγχος της παραγωγής και της αγοράς από μία χούφτα μονοπώλια), δεν παύει να ισχύει η αλήθεια αυτή.

Μέ άλλα λόγια, ο μηχανισμός λειτουργίας και αναπαραγωγής του καπιταλισμού δημιουργεί ανάμεσα στα διάφορα τμήματα του κεφαλαίου σχέσεις αλληλοεξάρτησης, μά και υποταγής. Η πραγματικότητα αυτή γεννάει στα διάφορα τμήματα του κεφαλαίου, συμμαχίες που επιβάλλονται για την αποδοτική λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος (δηλαδή για την όλο και μεγαλύτερη έκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας). Φυσικά, οι καπιταλιστικές συμμαχίες δεν είναι συμμαχίες «αγγέλων». Είναι συμμαχίες λύκων. Γι’ αυτό και χαρακτηρίζονται από οξύτατες αντιθέσεις κι από τόν αδιάκοπο αγώνα ανάμεσα στους έταίρους-ανταγωνιστές.

Η εμφάνιση και η ανάπτυξη του καπιταλισμού συνδέθηκαν αδιάρρηκτα με την αποικιοκρατία και με τη δημιουργία των έθνικών κρατών. Η αποικιοκρατία υπήρξε ύλική προϋπόθεση του καπιταλισμού (ο ξένος Θεός που τόν θρόνιασε, σύμφωνα με τόν Κ. Μάρξ) (7). Τό έθνος και τό έθνικό κράτος ήταν δημιούργημα τών λαϊκών μαζών μέσα στις συνθήκες της γέννησης, της ανάπτυξης και της κυριαρχίας τών καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων. Ο συνδυασμός τών εμπορευματικών-χρηματικών σχέσεων με τις έδαφικές και γλωσσικές σχέσεις (τά δυό τελευταία είναι δημιούργημα τών μαζών) γεννούσαν τό έθνος, ενώ ο ανερχόμενος καπιταλισμός αξιοποίησε την έθνική αφύπνιση για την κατάργηση του φεουδαλικού έδαφικού κατατεμαχισμού και για την έδραίωση της καπιταλιστικής αγοράς (σέ έθνική και σέ παγκόσμια κλίμακα). Στ’ όνομα του έθνους, τό κεφάλαιο δεν χτύπησε μονάχα τή φεουδαρχία, μά και έδραίωσε και επέχτεινε την αποικιοκρατική καταλήστεψη της τεράστιας πλειοψηφίας της ανθρωπότητας (τών αποικιών).

Γιά τόν καπιταλισμό, τό αποικιακό σύστημα δέ σήμαινε μονάχα προϋπόθεση για την πρωταρχική του συσώρευση. Σήμαινε άκόμα και έπιβολή του αποικιοκρατικού καπιταλιστικού διεθνούς καταμερισμού της εργασίας και τών άνισων διεθνών ανταλλαγών, στοιχεία άπαραίτητα για τή λειτουργία και την αναπαραγωγή τών καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων (8). Λ.χ. ή σύνδεση του κεφαλαίου με την έπαναστατικοποίηση τών παραγωγικών δυνάμεων έχει σάν άποτέλεσμα ο καπιταλισμός νά παρουσιάζει την τάση για χαμηλότερα ποσοστά κέρδους (9). Μά ο αποικιοκρατικός διεθνής καπιταλιστικός καταμερισμός της εργασίας και οι διεθνείς άνισες ανταλλαγές (όπως και ή όλο μεγαλύτερη απομύζηση της εργατικής δύναμης με την έντατικοποίηση της εργασίας) έρχονται και ίσοφαρίζουν με τό παραπάνω την άπώλεια. Άπό τή άλλη, όμως, ο αποικιοκρατικός διεθνής καπιταλιστικός καταμερισμός της εργασίας και οι διεθνείς άνισες ανταλλαγές διχοτόμησαν τόν κόσμο σέ μία χούφτα αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες (μητρόπολη του καπιταλισμού) και στή μεγάλη πλειοψηφία τών λεγόμενων υπανάπτυκτων χωρών (περιφέρεια του καπιταλισμού). Παράλληλα ο κόσμος χωρίστηκε σέ άνεξάρτητα κράτη και σέ σκλάβες χώρες, σέ μεγάλες ήγεμονικές κρατικές δυνάμεις (αποικιακές αυτοκρατορίες) και σέ μικρά καπιταλιστικά κράτη.

Κάτω άπ’ αυτές τις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες, όπου διαμορφώθηκαν τά καταπιεστικά και καταπιεζόμενα κράτη, οι έλεύθερες και υπόδουλες χώρες, οι μεγάλες κρατικές δυνάμεις και τά μικρά κράτη, τά λίγα μεγάλα καπιταλιστικά βιομηχανι-

κά κέντρα και ή τεράστια μή έκβιομηχανοποιημένη περιφέρεια, όπου τά βιομηχανικά προϊόντα έπιβλήθηκαν σάν πανάκριβα προϊόντα της καπιταλιστικής αγοράς και τά άγροτικά προϊόντα και οι πρώτες ύλες έγιναν τά φτηνά είδη τών διεθνών ανταλλαγών, όπου οι πάντες υποτάχθηκαν στις ανάγκες της καπιταλιστικής βιομηχανίας, οι διάφορες συμμαχίες ανάμεσα στα διάφορα τμήματα του παγκόσμιου κεφαλαίου έγιναν ή ύλική βάση για την εμφάνιση του καθεστώτος της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας. Η έτεροβαρής συμμαχία ανάμεσα στο κεφάλαιο ενός κράτους με τό παγκόσμιο κεφάλαιο υποχρεωτικά σήμαινε υποταγή και του κράτους αυτού και εξάρτησή του από τή μία ή την άλλη μεγάλη κρατική δύναμη του παγκόσμιου καπιταλισμού.

Μά, όπως είναι άυτονόητο, για νά συμβεί αυτό προϋπόθεση ήταν νά υπάρχει και κεφάλαιο και κρατική άυτοτέλεια (έστω τυπική) από τή μεριά του τμήματος εκείνου του κεφαλαίου που συμμαχούσε με τό παγκόσμιο κεφάλαιο. Κι όπως καταλαβαίνουμε, στις αποικίες άπουσίαζαν οι προϋποθέσεις, άφου δεν υπήρχε κρατική άυτοτέλεια. Άλλά ή ιστορία έχει νά μάς δείξει παραδείγματα όπου μεγάλα μεσαιωνικά-φεουδαρχικά κράτη (Όθωμανική Αυτοκρατορία, Κίνα, Περσία κ.λπ.) κατάφεραν νά διατηρήσουν την κρατική τους άυτοτέλεια, χωρίς όμως και νά μπορέσουν νά άποφύγουν την αποικιακή έκμετάλλευση. Στην ιστοριογραφία οι χώρες αυτές είναι γνωστές σάν μισοαποικίες. Άκόμα ή ιστορία (άπό τις αρχές του 19ου αιώνα) έχει νά μάς δείξει αποικιακές χώρες που άπόχτησαν την κρατική τους άυτοτέλεια, χωρίς όμως ν’ άπαλλαγούν κι από τά οικονομικά αποικιακά δεσμά (χώρες της Λατινικής Άμερικής). Στην περίπτωση αυτή τό ντόπιο κεφάλαιο — για την κατοχύρωση τών ταξικών του συμφερόντων — υποτάχτηκε στην αποικιακή έκμετάλλευση της αγοράς του από τούς ξένους αποικιοκράτες. Και για τις χώρες αυτές μπορούμε νά χρησιμοποιούμε τόν όρο μισοαποικία, μία και εξακολούθησαν νά παραμένουν στην περιφέρεια του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος. Τέλος, ή ιστορία έχει νά μάς δείξει τό παράδειγμα από μία σειρά χώρες που ενώ τό κεφάλαιό τους —χάρη στή συμμαχία του με τό παγκόσμιο αποικιοκρατικό κεφάλαιο — έδρασε και δρᾶ σάν κεφάλαιο της αποικιοκρατικής μητρόπολης, οι ίδιες οι χώρες αυτές παρουσίασαν μονόπλευρη και περιορισμένη ανάπτυξη τών παραγωγικών τους δυνάμεων. Για τις χώρες αυτές χρησιμοποιούμε τόν όρο: «καθεστώς της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας», μία και ή εξέλιξή τους προσαρμόστηκε στις γενικότερες ανάγκες και στα συμφέροντα της έτεροβαρούς συμμαχίας ντόπιου και ξένου κεφαλαίου μέσα στα πλαίσια της αποικιοκρατικής μητρόπολης (Παράδειγμα: Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία).

Όπως είναι φυσικό, ή συμμαχία του ντόπιου και του ξένου κεφαλαίου — στις περιπτώσεις τών καθεστώτων της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας — άποτελεί την ύλική βάση που πάνω του οικοδομούνται πολύπλοκες σχέσεις πολιτικής, στρατιωτικής κ.λπ. εξάρτησης του ντόπιου άστικού κράτους από τις ξένες δυνάμεις (άπό τούς προστάτες και κηδεμόνες). Οι πιο πάνω σχέσεις άποτελούν κι αυτές ουσιαστικές πλευρές του καθεστώτος της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας. Ωστόσο οι χώρες που γνωρίζουν τό καθεστώς της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας διατηρούν, έστω τυπικά, την κρατική τους άυτοτέλεια. Ταυτόχρονα, ανάλογα με τόν παγκόσμιο συσχετισμό τών δυνάμεων ανάμεσα στα διάφορα τμήματα του κεφαλαίου, ή έτεροβαρής συμμαχία ντόπιου και ξένου κεφαλαίου εξελίσσεται κι αυτή με μόνιμη τάση τό ντόπιο κεφάλαιο νά προσπαθεί νά καλυτερέψει τή θέση του και τό ξένο κεφάλαιο νά έπιδιώκει τή διαιώνιση και τή διεύρυνση τών προνομίων του (κάθε μορφής).

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΞΕΝΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΗΔΕΜΟΝΙΑΣ

Τις ρίζες της διαμόρφωσης του καθεστώτος της ξένης εξάρτησης και κηδεμονίας στην Ελλάδα αναμφισβήτητα πρέπει νά τις αναζητήσουμε στο λυκόφως της μεσαιωνικής φεουδαρχίας και στο λυκαυγές του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος. Θά πρέπει νά τις έντολίσουμε στην εποχή της

αύγης της αποικιοκρατίας, δηλαδή αρκετά πριν την εμφάνιση του νεοελληνικού αστικού κράτους. Κι αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη σωστή αξιολόγηση της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας. Γιατί μάς δείχνει πώς το ελληνικό κεφάλαιο από την εποχή της γένεσής του ενεργητικά συμμετείχε στη διαμόρφωση του αποικιοκρατικού διεθνούς καπιταλιστικού καταμερισμού της εργασίας, εξασφαλίζοντας έτσι για τον εαυτό του μία θέση μέσα στην αποικιοκρατική καπιταλιστική μητρόπολη.

Δυστυχώς η ελληνική ιστοριογραφία εξακολουθεί ίσαμε σήμερα να ύστερει αποκαρδιωτικά στη διερεύνηση του τόσο ουσιαστικού αυτού προβλήματος (δηλαδή της γένεσης της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας). Πάντως γνωρίζουμε ότι ακόμα από την πρώτη περίοδο της γένεσης της αποικιοκρατικής παγκόσμιας καπιταλιστικής αγοράς (16ο — μέσα 18ου αιώνα) κάνει την παρουσία του το ελληνικό κεφάλαιο στις διεθνείς άνισες ανταλλαγές και μάλιστα σαν υπολογίσιμος ανταγωνιστής των ευρωπαϊών αποικιοκρατών. Γνωρίζουμε πώς οι Γάλλοι αποικιοκράτες, στα τέλη του 16ου-άρχες 17ου αιώνα, ανησυχούσαν από τη δραστηριότητα των Ελλήνων εμπόρων στη σιταγορά της Ανατολής (10). Είναι η εποχή των μεγάλων αποικιοκρατικών εμπορικών εταιριών (άνάμεσα στα 1554 και στα 1668 είχαν δημιουργηθεί περίπου 60 μεγάλες τέτοιες εταιρίες από Άγγλους, Ολλανδούς και Γάλλους αποικιοκράτες). Σ' αυτό το διάστημα είναι που παρουσιάζεται και η «Ανατολική Εταιρία των Ελλήνων», που τα αλισβερίσια της έφταναν ίσαμε την Αμερική και που επέζησε ίσαμε το 19ο αιώνα (11).

Η συμμετοχή του ελληνικού κεφαλαίου στις αποικιοκρατικές διεθνείς άνισες ανταλλαγές γίνεται πιά αισθητή στο 18ο αιώνα. Αν πάρει κανείς υπόψη του τα ασφυκτικά δεσμά της φεουδαλικής οθωμανικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια και στην Εγγύς Ανατολή, δηλαδή στο χώρο της γένεσης του ελληνικού κεφαλαίου, τότε εύκολα μπορεί να έχτιμήσει το μέγεθος της ανάπτυξης της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας. Ακόμα, θά πρέπει να έχουμε υπόψη μας πώς ήδη την εποχή αυτή η ευρωπαϊκή αποικιοκρατία είχε πιά δρμητικά διεισδύσει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και είχε γίνει υπέρμαχος για τη διατήρηση της φεουδαλικής δομής της.

Οι δύο πιο πάνω παράγοντες, δηλαδή η οθωμανική φεουδαρχία κι ο ξένος αποικιοκράτης, καθόρισαν την παραπέρα εξέλιξη του ελληνικού κεφαλαίου: αδύναμη ανάπτυξη του στον τομέα της μεταποίησης και της αγροτικής παραγωγής (μέ την επικράτηση του αστού-τσιφλικά στο χωριό), γρήγορη ανάπτυξη

του στον τομέα των διεθνών μεταφορών (θαλάσσια βιομηχανία) και στον τομέα των διεθνών άνισων ανταλλαγών (παραιοικακό κεφάλαιο) (12). Κοντολογής, το ελληνικό κεφάλαιο αναπτύχθηκε εκεί που οι συνθήκες και οι δυνατότητές του του επέτρεπαν. Έτσι, όταν το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα γινότανε απόλυτα κυρίαρχο με τη βιομηχανική επανάσταση (τέλη 18ου-άρχες 19ου αιώνα) και με την ύποταγή των πάντων στις ανάγκες της καπιταλιστικής βιομηχανίας, το ελληνικό κεφάλαιο έδειξε την αδυναμία του. Μέσα στις σκληρές συνθήκες του ελεύθερου καπιταλιστικού ανταγωνισμού δεν μπορούσε ν' αναπτύξει τη δικιά του ανεξάρτητη δυνατή βιομηχανική υποδομή.

Τί σήμαινε ο κόσμος εκείνος; Αδυσώπητος αγώνας για τη μονοπωλήση της βιομηχανικής ανάπτυξης από το ένα ή το άλλο καπιταλιστικό κράτος της μητρόπολης. Την αλήθεια αυτή μάς τη δίνει πολύ παραστατικά ο Φρ. Ένγκελς, στα 1892, με τα παρακάτω λόγια: «Η Αγγλία έπρεπε να γίνει «τό παγκόσμιο εργαστήριο». Όλες οι άλλες χώρες έπρεπε να γίνουν για την Αγγλία ό,τι ήταν ίσαμε τότε γι' αυτήν ή Ιρλανδία — αγορές για τα βιομηχανικά της προϊόντα — αγορές που θά την προμήθευαν πρώτες ύλες και τροφές. Η Αγγλία, τό μεγάλο βιομηχανικό κέντρο ενός αγροτικού κόσμου, κέντρο που γύρω απ' αυτό θά έπρεπε να περιστρέφονται, σαν γύρω από ένα βιομηχανικό ήλιο, όλο και περισσότερες Ιρλανδίες που θά παρήγαγαν σιτηρά και μπαμπάκι. Τί λαμπρή προοπτική!!» (13). Φυσικά, ο αποικιοκρατικός διεθνής καταμερισμός της εργασίας είχε πιά κάνει πραγματικότητα την προοπτική αυτή για τα δυό τρίτα του κόσμου (την περιφέρεια). Μά τα διάφορα τμήματα του κεφαλαίου της μητρόπολης δεν μπορούσαν να δεχτούν μία τέτοια προοπτική γιατί οι δυνατότητές τους ήταν άλλες. Κανένα ανερχόμενο κράτος της καπιταλιστικής μητρόπολης δεν μπορούσε να συμβιβαστεί με την προοπτική να γίνει άλλη μία Ιρλανδία για την Αγγλία. Ούτε η Γαλλία, ούτε οι Η.Π.Α., ούτε καμιά άλλη καπιταλιστική αποικιοκρατική χώρα σκόπευαν να γίνουν δορυφόροι του βιομηχανικού ήλιου της Μεγάλης Βρετανίας. Και πραγματικά, στα 1894, οι Η.Π.Α. είχαν διπλάσια και πάνω παραγωγή απ' ό,τι η παλιά τους κυρίαρχη Αγγλία (14).

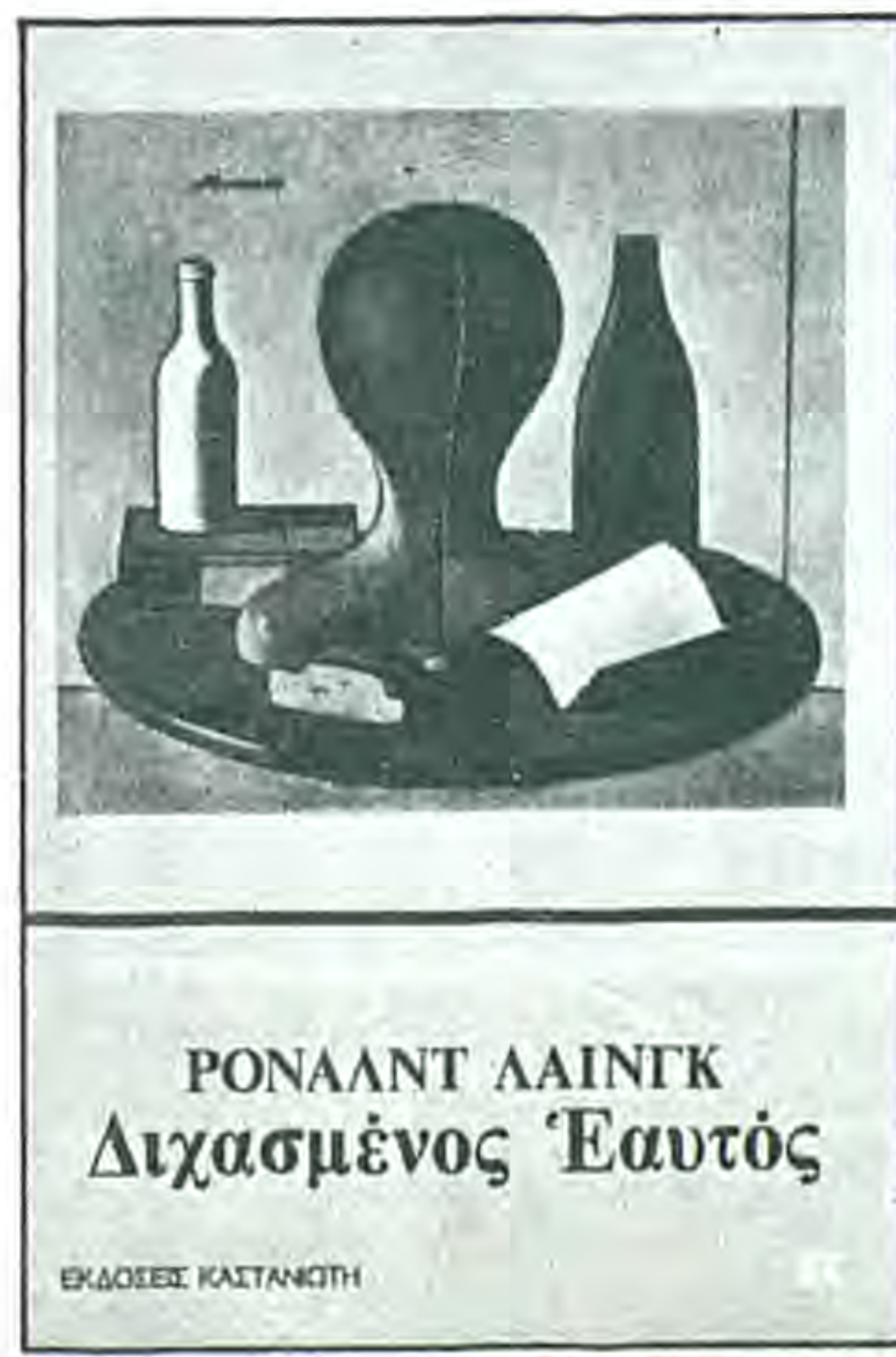
Φυσικά για τό ελληνικό κεφάλαιο τά πράγματα ήταν κάπως διαφορετικά. Οι τάσεις του και οι φιλοδοξίες του δίν ήταν διαφορετικές από εκείνες των άλλων τμημάτων του παγκοσμίου κεφαλαίου. Μά όσες κι αν του παρουσιάστηκαν ευνοϊκές ιστορικές συγκυρίες, βασικά στα τέλη του 18ου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 39 * ΤΗΛ. 324.6633

⊗ νέα σειρά * ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ * νέα σειρά ⊗

αιώνα, εξακολούθησε να έχει ν' αντιμετωπίσει το μεγάλο εμπόδιο της φεουδαλικής δθωμανικής κοινωνίας που αποφασιστικά προστατευόταν από τις μεγάλες αποικιοκρατικές δυνάμεις. Γιατί οι ξένοι αποικιοκράτες δέν εκμεταλλευόντουσαν μονάχα οικονομικά την Όθωμανική Αυτοκρατορία (μέ το σύστημα των διομολογήσεων και των άλλων προνομίων). Ταυτόχρονα προστάτευαν και τη ντόπια φεουδαλική άρχουσα τάξη των δθωμανών. Η μοναδική έλπίδα του ελληνικού κεφαλαίου έμενε ή θαλάσσια βιομηχανία (ή ναυτιλία) που δρούσε σέ παγκόσμια κλίμακα χωρίς να έχει άμεσες συνέπειες στο έπίπεδο των ντόπιων παραγωγικών δυνάμεων. Σιωπηλά, χωρίς συνθήκες και πρωτόκολλα, από τά ίδια τά πράγματα, τό ελληνικό κεφάλαιο εκκλινε τις συμμαχίες του μέ τούς κυρίαρχους της παγκόσμιας αγοράς και των θαλασσών.

Οί έπιπτώσεις της κατάστασης αυτής φάνηκαν όλοφάνερα στην κρίσιμη περίοδο του έθνικοαπελευθερωτικού έπαναστατικού άγώνα του ελληνικού λαού (1821-1829). Ο ήγεμόνας της έπανάστασης, ή ελληνική άστική τάξη, μπλεγμένη μέσα στο πλέγμα των αποικιοκρατικών συμφερόντων, όχι μονάχα δέν αντιστάθηκε στίς έπεμβάσεις των μεγάλων αποικιοκρατικών δυνάμεων, μά ή ίδια έπιδίωξε την έπιτυχία του άγώνα του ελληνικού λαού μέ τη «διεθνοποίηση» της έπανάστασής του, δηλαδή μέ την ένταξη του στίς έξελίξεις του «Ανατολικού Ζητήματος», δηλαδή μέ την έξάρτησή του από τό σκληρό ανταγωνισμό των μεγάλων αποικιοκρατικών δυνάμεων για την κυριαρχία τους στο χώρο της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ένώ ή πάλη της μάζας του ελληνικού έθνους (των κολίγων) τίνανε στόν άέρα την «Έρη Συμμαχία», τό τοτινό σύστημα της συγκυριαρχίας των αποικιοκρατικών δυνάμεων, οί Έλληνες άστροί ήγέτες «κατάθεταν την τύχη της Ελλάδας στην μεγαλοψυχία της Άγγλίας»!! (15). Έτσι τ' αποτελέσματα της ρωμαλέας εκείνης έπανάστασης ήταν ή δημιουργία του νεοελληνικού κράτους-φάντασμα, σύμφωνα μέ την έκφραση του Κ. Μάρξ.

Η έμφάνιση του μικροσκοπικού νεοελληνικού έθνικού κράτους συνέπεσε μέ την πλήρη έπικράτηση και κυριαρχία των βιομηχάνων-καπιταλιστών στην Άγγλία (1831) (16). Παράλληλα, ό μακροχρόνιος ελληνικός έθνικοαπελευθερωτικός άγώνας είχε κλονίσει την ελληνική άστική τάξη (χάρη στίς τεράστιες υλικές καταστροφές που προξενήθηκαν). Η ελληνική έμπορική ναυτιλία είχε άποδεκατιστεί. Όταν άρχιζε ή έπανάσταση, ή ελληνική ναυτιλία διάθετε 600 πλοία, χωρητικότητας 180 χιλιάδων τόννων. Στά 1830 είχαν άπομείνει έλάχιστα καράδια. «Αί είκοσι και πλέον χιλιάδες ήρώων, που ύπηρετούν είς τά ένδοξα σκάφη του άπελευθερωτικού στόλου, έπλανώντο άνεργοι και έξ ανάγκης έπεδίδοντο είς οίασδήποτε εργασίας» (17). Τό μεγαλύτερο τμήμα της ελληνικής γής εξακολουθούσε να είναι σκλάβο στόν δθωμανό φεουδάρχη. Κάτω άπ' αυτές τις συνθήκες, τό ελληνικό κεφάλαιο, για να ξαναποκτήσει τη ζωτικότητά του και να καλύτερέψει παραέρα τη θέση του στην αποικιοκρατική παγκόσμια καπιταλιστική αγορά, συμμάχησε μέ τόν κυρίαρχο άγγλικό καπιταλισμό. Έτσι θεμέλιωσε και τό καθεστώς της ξένης έξάρτησης και κηδεμονίας που γνώρισε τό νεοελληνικό άστικό κράτος από την πρώτη ήμέρα της γέννησής του.

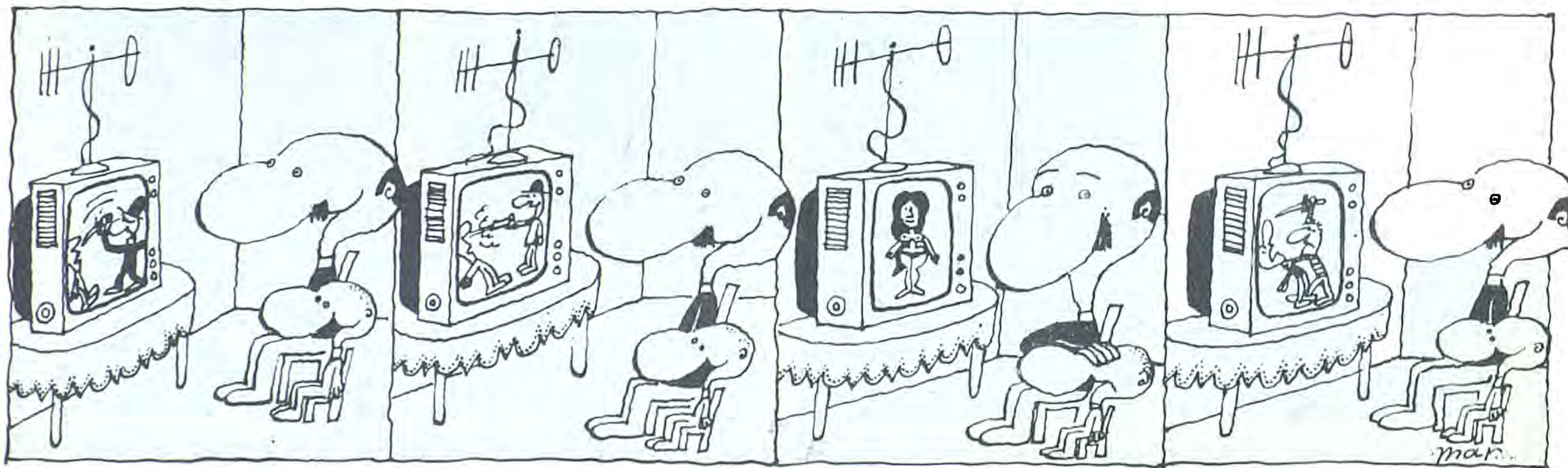
Σύμφωνα μέ τό Γιάννη Κορδάτο, ή δημιουργία του νεοελληνικού έθνικού-άστικού κράτους «έκανε πραγματικότητα ως ένα σημείο τό μεγάλο όνειρο της ελληνικής μπουρζουαζίας (νεκρά-νάσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας). Η μεγάλη ιδέα, που δέν είναι τίποτ' άλλο παρά ό ίμπεριαλισμός του ελληνικού καπιταλισμού, από την άναγνώριση του μικρού Έλληνικού Βασιλείου και δώθε, καλλιεργιέται συστηματικά και έπίμονα άπ' τό σχολείο, εκκλησία, κοινοβούλιο, τύπο, και γίνεται τό μεγάλο σύ ν θ η μ α τής ελληνικής μπουρζουαζίας άπ' τό 1834 ως τά 1922» (18). Κάθε κεφάλαιο σημαίνει δ ύ ν α μ η . Κάθε κεφάλαιο για να έπιζήσει πρέπει άδιάκοπα να δ ρ α κ α ί ν α μ ε γ α λ ώ ν ε ι . Διαφορετικά πεθαίνει. Αυτός είναι άμετάκλητος κι άξεπέραστος νόμος του καπιταλισμού. Και τό ελληνικό κεφάλαιο έπόμενο ήταν να χρησιμοποιήσει την ιδέα για την δλοκλήρωση της έθνικής άπελευθέρωσης του συνόλου του ελληνικού λαού σάν μεγάλη ιδέα για τη δική του γιγάντωση. Μονάχα έτσι μπορούσε να ένεργοποιήσει τις λαϊκές μάζες υπέρ του ελληνικού καπιταλισμού (φυσικά τόσο στην προίμπεριαλιστική περίοδο, όσο κι άργότερα). Κι έδώ άκριδώς είναι που μπορούμε να δούμε ακόμα καλύτερα την αντιφατικότητα του καθεστώτος της ξένης έξάρτησης και κηδεμονίας. Πρόκειται για έτεροβαρή συμμαχία που πάντα είχε και έχει για μόνιμη τάση της την άλλαγή της υπέρ του ενός ή του άλλου από τούς εταίρους. Γι' αυτό και πάντα υπήρξε πηγή άνωμαλιών και συμφορών για τόν ελληνικό λαό.

Σημειώσεις

- (1) Στην κρίση έθνική ένότητα, Τά Νέα, 2-2-1976
- (2) Όχι άδικα οί Μάρξ-Ένγκελς τόνιζαν πώς γνώριζαν μονάχα μία έπιστήμη, την έπιστήμη της ιστορίας. Βλέπε τό έργο τους: Γερμανική Ιστολογία.
- (3) Βλέπε, Κ. Μάρξ: Κεφάλαιο, τόμ. Α', έλλην. έκδοση, 1963, σ. 370
- (4) Βλέπε τό έργο του Κ. Μάρξ: Η θεωρία της υπεραξίας.
- (5) Μάρξ-Ένγκελς: Κομμουνιστικό Μανιφέστο, Μάρξ-Ένγκελς, Άπαντα, τόμ. 4, τσέχικη έκδοση 1958, σ. 432
- (6) Αυτό, δυστυχώς, ίσαμε σήμερα, δέν τό κατανοούν πολλοί. Γι' αυτό και δέν μπορούν σωστά να έρμηνέψουν πολλά φαινόμενα της νεοελληνικής πραγματικότητας.
- (7) Βλέπε, Κ. Μάρξ: Κεφάλαιο, τόμ. Α' στο ίδιο, σ. 778
- (8) Σχετικά βλέπε Ν. Ψευδής: Ιστορία της Άποικιοκρατίας (ή Αύγης), Άθήνα 1974
- (9) Ποσοστό κέρδους είναι ό λόγος των καπιταλιστικών κερδών πρós τό σύνολο των κεφαλαίων (σταθερού και μεταβλητού κεφαλαίου). Δεν πρέπει να συγχέεται με τό μέτρο της υπεραξίας, που ή τάση του είναι όλο ν' αυξάνει.
- (10) Βλέπε, Σερράγια Μάξιμου: Η αύγη του ελληνικού καπιταλισμού, έκδοση 1973, σ. 15, ύποσημ. 1
- (11) Στο ίδιο, σ. 15
- (12) Πάνω στο θέμα αυτό ασχολιόμαστε διεξοδικά στη μελέτη μας: Τό Νεοελληνικό Παοικιακό Φαινόμενο, Άθήνα 1973
- (13) Μάρξ-Ένγκελς: Άπαντα, τόμ. 22, τσέχικη έκδοση 1967, σ. 317
- (14) Με βάση τά στοιχεία που παραθέτει ό Michael G. Mulhall στο έργο του: Industries and wealth of nations, London 1896.
- (15) Πρόκειται για τό γνωστό ημερολόγιο «Ποιό ύποτιλέγας» που έπέδωσαν οί Α. Μανροκορδάτος, Στ. Τρικοπής και Ι. Κωλάτης, στίς 21-7-1825, στο ναύαρχο Χάμιλτον.
- (16) Στά 1831 έγινε στην Άγγλία μεταρρύθμιση του εκλογικού δικαιώματος. Μέ τό νόμο αυτό καταργήθηκε τό μονοπώλιο της πολιτικής από την άριστοκρατία της γής κι από τη χρηματική άριστοκρατία. Έτσι μπήκε στο κοινοβούλιο ή βιομηχανική άστική τάξη.
- (17) Σ. Ανδριάδης: Η έξελίξεις της ελληνικής έμπορικής ναυτιλίας, 1960, σ. 27
- (18) Γ. Κορδάτος: Είσαγωγή είς την ιστορία της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας, Άθήνα 1972, σ. 34

Ο ΚΥΡ-ΜΑΝΩΛΗΣ

του Ν. Μαρουλάκη

Ποῦ μᾶς ὁδηγοῦν οἱ «διακοινοτικές»;

Τοῦ Περικλῆ Νεάρχου

«Ὁ πέμπτος γύρος τῶν ἐνδοκυπριακῶν συνομιλιῶν ἔληξε πρό ὀλίγων ἡμερῶν. Λυποῦμαι νά εἶπω ὅτι οὐδεμία οὐσιαστική πρόοδος ἐσημειώθη κατά τās μακράς αὐτάς διαπραγματεύσεις.

»Καί εὐρισκόμεθα εἰς μίαν κατάστασιν εἰς τήν ὁποίαν δέν ὑφίσταται οὔτε ἀδιέξοδον οὔτε διέξοδος. Ἡ ἀκολουθουμένη ὑπό τῆς τουρκοκυπριακῆς πλευρᾶς τακτική κωλυσιεργίας δέν ἐπέτρεψεν εἰσέτι ὅπως αἱ συνομιλίες ἐξέλθουν τοῦ διαδικαστικοῦ σταδίου.

»Ἐχῶ τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ τουρκοκυπριακή ἡγεσία προσπαθεῖ νά παρατείνῃ τās συνομιλίας πρός τόν σκοπόν ἀποδιεθνοποιήσεως τοῦ προβλήματος καί σταθεροποιήσεως, ἐν τῷ μεταξύ, τῆς «ντέ φάκτο» καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη διά τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος».

Μέ αὐτές τίς δηλώσεις ἀξιολόγησε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος τόν 5ο γύρο τῶν διακοινοτικῶν συνομιλιῶν τῆς Βιέννης.

Οἱ δηλώσεις αὐτές ἀφαιροῦν τά προσήματα ἀπ' ὅσους θά ἠθελαν νά ἐπαναλάβουν τούς γνωστούς ἰσχυρισμούς σκοπιμότητος ὅτι ἐγίνε δῆθεν «πρόοδος», ἐπικα-

λούμενοι γιά τόν σκοπό αὐτό τήν ἀναβολή τῶν συνομιλιῶν γιά τόν Μάιο, μέ παράλληλη ὑπόσχεση τῶν δύο πλευρῶν νά ὑποβάλουν γραπτές προτάσεις μέσα σέ ἑξι ἐβδομάδες πάνω στό «ἐδαφικό», τήν κεντρική κυβέρνηση, καί τήν ὁμοσπονδιακή συγκρότηση.

Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἐλληνική πλευρά ὑπέβαλε ὁλοκληρωμένες γραπτές προτάσεις, μέ βάση τήν πολυπεριφερειακή ὁμοσπονδία, ἀπό πέρσι τόν Ἰανουάριο. Οἱ ἀντιπροτάσεις Ντενκτάς πού εἶχε συμφωνηθεῖ νά ὑποβληθοῦν κατά τόν 5ο γύρο τῶν συνομιλιῶν τόν περασμένο Σεπτέμβριο, δέν ὑποβλήθηκαν ποτέ. Ὁ 5ος γύρος εἶχε ἄλλωστε σκόπιμα ὀριστεῖ στή Νέα Ὑόρκη, μόλις πρίν τήν ἐναρξή τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ ΟΗΕ.

Τό Κυπριακὸ συζητήθηκε τελικά στή Γ.Σ. τοῦ ΟΗΕ. Ἡ νέα ἀπόφαση τοῦ ΟΗΕ, πού ἐγκρίθηκε μέ συντριπτική πλειοψηφία (μόνο ἡ Τουρκία ψήφισε κατά), ζητοῦσε μεταξὺ ἄλλων καί τήν ἐπανάληψη τῶν ἐνδοκυπριακῶν συνομιλιῶν. Ἡ Τουρκία ὅμως ἔκανε ἀπό τήν ἀρχή γνωστές τίς προθέσεις τῆς νά ἐπιδιώξει τόν παραμερισμό τοῦ ΟΗΕ, ἀποδεχόμενη ἐπανάληψη τῶν συνομιλιῶν μέ βάση μόνο διμερῆ ἐλληνο-τουρκική συνεννόηση.

Ἡ ἐκτροπή τοῦ Κυπριακοῦ ἀπό τά διεθνή πλαίσια τοῦ ΟΗΕ σέ διμερῆ ἐλληνο-τουρκικά, ἐνδονατοϊκά πλαίσια, ἦταν καί παραμένει ἡ πάγια διπλωματική στρατηγική τῶν Ἀμερικανῶν καί τῆς Ἀγκυρας.

Καί ὅμως, μέ «μεσολάθηση» τοῦ Κίσιιν-

γκερ, ὁ Ἕλληνας ὑπουργός Ἐξωτερικῶν Μπίτσιος ἔσπευσε νά συναντήσῃ τόν Τοῦρκο συνάδελφό του στίς Βρυξέλλες γιά νά συμφωνήσουν πάνω στή «διαδικασία» γιά τήν ἐπανάληψη τῶν ἐνδοκυπριακῶν συνομιλιῶν. Ἀπό ὅσες πληροφορίες ἔχουμε, ἡ Λευκωσία ἐνημερώθηκε καί πείστηκε νά συμφωνήσῃ ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἡ συνάντηση τῶν Βρυξελλῶν διαφημίστηκε ἀμέσως ἀπό τήν κυβέρνηση Φόρντ στήν Οὐάσιγκτον σάν «πρόοδος», μέ στόχο τίς ψηφοφορίες στό Κογκρέσσο γιά τήν ἀμερικανική στρατιωτική βοήθεια στήν Τουρκία.

Φαίνεται ἐπίσης πῶς ὑπογράφηκε κατὰ τή συνάντησιν αὐτή κάποιο μυστικό πρωτόκολλο. Αὐτό τουλάχιστον ἀφῆσε νά ὑπονοηθεῖ ὁ Τοῦρκος ὑπουργός Ἐξωτερικῶν, ἀπειλώντας ὅτι θά ἀποκαλύψει τό περιεχόμενό τους.

Στή Λευκωσία, ὁ Ἑλληνοκύπριος διαπραγματευτής Κληρίδης, ἐπικαλούμενος τή συμφωνία τῶν Βρυξελλῶν, ζητοῦσε ἀπό τό Ἐθνικό Συμβούλιο νά συζητήσῃ νέες προτάσεις γιά νά ὑποβληθοῦν στόν 5ο γύρο τῶν συνομιλιῶν. Μετά ἀπό ἐντονες συζητήσεις καί μιά νέα ἀποτυχημένη ὑποβολή παραίτησης ἀπό τόν Κληρίδη, τό Ἐθνικό Συμβούλιο φαίνεται ὅτι τόν ἐξουσιοδότησε τελικά νά ὑποστηρίξῃ τά τρία ἀκόλουθα σημεία:

α. ἀποδοχή ἑνα ποσοστό 18-20% τοῦ ἐδάφους τῆς Κύπρου νά εἶναι κάτω ἀπό τουρκοκυπριακή διοίκηση,

β. ἰσχυρή κεντρική κυβέρνηση,

γ. ὁμοσπονδιακό σύστημα μέ ἐλεύθερη διακίνηση καί ἐγκατάσταση σ' ὁλόκληρη τήν Κύπρο.

Κηρύσσοντας τήν ἐναρξή τῶν συνομιλιῶν, ὁ Γ.Γ. τοῦ ΟΗΕ Βαλντχάιμ, ἔκανε ἀναφορά στή συνάντησιν Μπίτσιου Τσαγκαγιανκίλ στίς Βρυξέλλες καί ἀπόφυγε κάθε ἀναφορά στήν ἀπόφαση γιά τήν Κύπρο τοῦ ΟΗΕ. Ἡ ἀχαρακτήριστη αὐτή στάση τοῦ Βαλντχάιμ δέν προκάλεσε κανένα ἐπίσημο σχόλιο διαμαρτυρίας ἀπό τήν ἐλληνική πλευρά. Ἦταν κι αὐτὴ μέρος τῶν ὁσων συμφω-

ΠΑΝΩ στίς τελευταῖες ἐξελίξεις τῆς Κύπρου, ὁ πρόεδρος τῆς **ΕΔΕΚ** κ. **ΒΑΣΟΣ ΛΥΣΣΑΡΙΔΗΣ** εἶχε τήν παρακάτω σύντομη συνομιλία μέ τόν συνεργάτη τοῦ «**ΑΝΤΙ**» κ. **Πλουτῆ Σέρδα**, λίγο πρίν ἀναχωρήσῃ γιά τήν Κύπρο:

ΕΡ. : Ὑπογραμμίζεται τόν τελευταῖο καιρό στήν Κύπρο ὅτι ὁ Κυπριακός ἀγῶνας πρέπει νά θεωρεῖται μακροπρόθεσμος ἀγῶνας. Ἐχει αὐτό ἐπίσημα νιοθετηθεῖ; καί ἂν ναί, πῶς συγκεκριμένα προδιαγράφεται ἡ ἀμυντική καί οἰκονομική μορφή του;

ΑΠ. : Εὐτυχῶς, παρὰ τίς συνεχεῖς ταραλντεύσεις καί τάσεις γιά παρεκκλίσεις, ἔχει τώρα γίνει ἀποδεκτό ἀπ' ὅλες τίς πλευρές ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλη γραμμή ἀπό τήν προετοιμασία γιά τή διεξαγωγή ἑνός ἀγῶνα μέ βάση τή διεθνοποίηση, τήν ἀξιοποίηση κάθε δυνατῆς ἐξωτερικῆς ἀρωγῆς καί, κυρίως, τοῦ ἀγῶνα τοῦ λαοῦ μας. Πρέπει νά προσθέσω ὅτι ἐπιβάλλεται συνεχῆς ἐπαγρύπνηση καί στόν Κυπριακό καί στόν Ἑλληνικό χώρο γιά οὐσιαστική συμμόρφωση πρός αὐτή τή γραμμή. Ἡ προετοιμασία θά πρέπει νά ἀναληφθεῖ στόν τομέα τῆς

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΒΑΣΟ ΛΥΣΣΑΡΙΔΗ

ἀμυντικῆς θωράκισης καί τῆς στρατεύσεως τοῦ λαοῦ, στόν τομέα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπροσαρμογῆς καί στόν πολιτικό τομέα.

ΕΡ. : Πιστεύετε ὅτι ὁ ἐθνικο-απελευθερωτικός ἀγῶνας, μέ βάση τό τεράστιο πρόβλημα γιά ἀποκατάσταση τῶν προσφύγων, ἔχει προσλάβει καί κοινωνικό χαρακτήρα; Πάνω σέ ποιά γραμμή βλέπετε τή λύση αὐτοῦ τοῦ προβλήματος γιά νά παύσουν οἱ πρόσφυγες νά 'ναι πρόσφυγες;

ΑΠ. : Κάθε ἐθνικο-απελευθερωτικός ἀγῶνας ἔχει κοινωνικό περιεχόμενο καί ὑπόβαθρο. Ἐμεῖς δέ συμφωνοῦμε μέ τήν ἀποψη πού ἐκφράζεται ἀπό κάποιες πλευρές ὅτι θά πρέπει νά γίνει ἀπολιτική ὁργάνωση τῶν προσφύγων, πιστεύουμε στό ἀντίθετο, ὅτι οἱ πρόσφυγες, ἀπό τή σημερι-

νή τους κοινωνική ὑφή, ἀποτελοῦν πρωτοποριακή δύναμη γιά τόν ἀγῶνα τῆς Κύπρου. Ὅσον ἀφορᾷ τά οἰκονομικά μέτρα, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἀντικειμενική πραγματικότητα, ἀνεξάρτητα ἀκόμη καί ἀπό τήν κοσμοθεωρητική τοποθέτηση, ἐπιβάλλει βασικές ἀναπροσαρμογές μέ σοσιαλιστικές κατευθύνσεις.

ΕΡ. : Στήν Κύπρο παρατηρεῖται ἕνα εἶδος «ἀπόλυτου φιλελευθερισμοῦ» παρ' ὅλο πού σήμερὰ ὁ ἀγῶνας διεξάγεται μέσα σέ μιά εἰρηνικά ἐμπόλεμη κατάσταση, μέ σινηχή τόν κίνδυνον νά προσλάβει ἐντονώτερη μορφή. Μπορεῖτε νά ἐκθέσετε τίς ἀπόψεις τοῦ Κόμματός σας γι' αὐτή τήν ἀντινομία;

ΑΠ. : Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ἀναφέρεστε στήν κάθαρση. Δέν εἶναι οὔτε δημοκρατία, οὔτε φιλελευθερισμός ἡ ἀνοχή τῶν προδοτικῶν στοιχείων καί τῶν προγεφυρωμάτων τῶν ξένων συνωμοτικῶν στοιχείων. Ἀπαίτηση τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ κάθαρση, ἡ τιμωρία τῶν ἐνόχων, ἡ ἀναστήλωση τῶν ἐθνικῶν ἀξιών καί ἡ ἐδραίωση μιᾶς ἀγωνιστικῆς ἡγεσίας σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, πού θά ἔχει καί τή διάθεση καί τήν ἀποφασιστικότητα νά συνεχίσει τόν ἀγῶνα.

νήθηκαν στίς Βρυξέλλες; Τό ίδιο επαναλήφθηκε καί στό κοινό ανακοινωθέν, μετά τή λήξη του 5ου γύρου των συνομιλιών. Ο Βαλντχάιμ αναφέρεται στό ανακοινωθέν όχι μέ τήν ιδιότητα του Γ. Γραμματέα, πού έχει τήν εύθυνη νά προωθήσει τήν υλοποίηση των αποφάσεων τής Γ. Συνέλευσης, αλλά απλώς σάν τρίτο πρόσωπο πού προσφέρει καλές υπηρεσίες. Φυσικά σέ τέτοιες περιπτώσεις ή κάθε πλευρά προσπαθεί νά επιβάλει τή δική της έρμηνεία, αλλά παραμένει τό γεγονός ότι στή Βιέννη έγινε αναφορά στή συνάντηση των Βρυξελλών καί αντίθετα καμιά αναφορά στήν απόφαση του ΟΗΕ.

Δέν είναι όμως μόνο αυτό. Ο Ντενκτάς δέν υπέβαλε πάλι καμιά πρόταση ούτε έδωσε καμιά σαφή ένδειξη γιά τίς τουρκικές προθέσεις. Έν τούτοις γίνεται λόγος στό ανακοινωθέν γιά σύσταση αργότερα στή Λευκωσία «τετραμερών επιτροπών» γιά τή συζήτηση των διαφόρων συγκεκριμένων θεμάτων. Γιά νά μετριάσει τίς έντυπώσεις πού δημιουργήθηκαν, ό κ. Κληρίδης έσπευσε νά διευκρινίσει σέ συνέντευξή του στό BBC ότι οι τετραμερείς επιτροπές (Ελλάδα, Τουρκία, Έλληνοκύπριοι, Τουρκοκύ-

πριοι) θά συσταθούν μετά από συμφωνία πάνω στό γενικό πολιτικό πρόβλημα. Ύπενθυμίζουμε πάντως τίς «προτάσεις» Ντενκτάς έδω καί καιρό γιά παραπομπή του Κυπριακού σέ ύποεπιτροπές πού θά συνεδριάζουν στή Λευκωσία.

Ανεξάρτητα από τούς ισχυρισμούς ότι στή Βιέννη συζητήθηκε ή διαδικασία των συνομιλιών καί όχι ή ουσία του θέματος, παραμένει τό γεγονός ότι έγινε πάλι έκτροπή από τή στρατηγική τής διεθνοποίησης. Καί είναι φανερό πώς στό επίπεδο τής διπλωματικής στρατηγικής, ή διαδικασία είναι αναπόσπαστο μέρος τής ουσίας.

Η «διαδικαστική» προαγγελία «τετραμερών επιτροπών» ισοδυναμεί μέ έμμεση αποδοχή από μέρους τής ελληνικής πλευράς νά «ξεχάσει» τήν απόφαση του ΟΗΕ.

Μέ τά δεδομένα αυτά οι λεγόμενες διακοινοτικές καταντούν στήν ουσία ψευδώνυμο του έλληνο-τουρκικού διαλόγου καί προπέτασμα καπνού γιά νά σώζονται τά προσχήματα μιās πολιτικής Μονάχου καί συνθηκολόγησης στήν Κύπρο.

Οι διακοινοτικές του είδους αυτού, ενώ χρησιμοποιούνται, από τήν Άγκυρα καί τόν Κίσιγγκερ, σάν δέλεαρ γιά δήθεν τουρ-

κικές καί έδαφικές παραχωρήσεις, καταντούν στή ουσία διαδικασία γιά τήν αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού, τήν παγίωση, νομιμοποίηση καί ολοκλήρωση άκόμη των τετελεσμένων, μέ στόχο τήν ύπονόμηση καί τήν κατάργηση του ενιαίου κράτους, πού αναγνωρίζεται άκόμη διεθνώς, παρά τή σημερινή κατάσταση καί τίς «νέες πραγματικότητες» πού επικαλείται ή Άγκυρα.

Οι δηλώσεις Κάλλαχιν ότι υπάρχουν δήθεν μόνο 12.000 πρόσφυγες τώρα στήν Κύπρο, οι δηλώσεις Ντενκτάς γιά 200.000 «Τουρκοκυπρίους» του έξωτερικού πού θά μεταναστεύσουν στήν Κύπρο, δείχνουν καθαρά σ' όσους θέλουν νά δούν ότι δέν επιτρέπονται ούτε ψευδαισθήσεις, ούτε «άψογη» στάση ή άναμονή «προόδου» στίς συνομιλίες ή τουρκικής ύποχωρητικότητας. Απαιτείται άκαμπτη έμμογή στή διεθνοποίηση, άμεση θωράκιση τής ελεύθερης Κύπρου καί άγωνιστική κινητοποίηση. Πολιτική Μονάχου στήν Κύπρο θά πληρωθεί πολύ άκριβά σέ όλόκληρο τόν ελληνικό χώρο. Οι δημοκρατικές δυνάμεις πρέπει νά κινητοποιηθούν καί νά καταγγείλουν τήν επιχειρούμενη αποδιεθνοποίηση μέ τήν κάλυψη των λεγόμενων διακοινοτικών. ■

Έφημερίδα «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ», Κυριακή 15-2-76, σελίδα πρώτη :

«Λ. ΚΥΡΚΟΣ : Δέν είναι ώρα νά φύγουμε από τό ΝΑΤΟ.

Στή συνέχεια, ό συντάκτης πού πήρε τή συνέντευξη μέ τόν Λεωνίδα Κύρκο συνεχίζει γιά τό θέμα του ΝΑΤΟ :

«...Διεύτυψε τήν άποψη — καί επ' αυτό διαφωνεί μέ τόν κ. Άνδρέα Παπανδρέου — ότι αυτή τήν ώρα, δέν μπορεί, δέν πρέπει νά τεθεί θέμα έξόδου καί από τό πολιτικό σκέλος του ΝΑΤΟ».

Αυτά από τήν έφημερίδα, σέ τίτλους, προλόγους κ.λπ...

Νά τώρα τί άκριβώς είπε ό Λ.Κ. :

ΚΥΡΚΟΣ : Ο Άνδρέας, άραγε, δέν βλέπει τί κίνδυνοι υπάρχουν σήμερα γιά τή δημοκρατική μας πορεία; Καί πώς μπορεί νά βάζει σάν στόχους π.χ. αίτήματα όπως είναι ή έξοδος καί από τό πολιτικό ΝΑΤΟ, τήν στιγμή πού άκόμη περπατάμε πάνω σ' ένα ναρκοπέδιο. Όταν τό ΠΑΣΟΚ λέει μίνιμουμ σημείο (γιά συνεργασία μέ τά άλλα κόμματα) έξοδος από τό πολιτικό ΝΑΤΟ, αναλαμβάνει τό βάρος αυτού του συνθήματος; Είναι ώριμες οι συνθήκες;

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ : Θεωρείς ότι τώρα δέν είναι ή κατάλληλη στιγμή νά έχει αίτημα κανείς τήν έξοδο καί από τό πολιτικό ΝΑΤΟ;

ΚΥΡΚΟΣ : Όχι, δέν είναι κατάλληλη στιγμή. Μπορείς νά τό καλλιεργήσεις σάν σύνθημα ζύμωσης πού νά ώριμάζει στίς συνειδήσεις μας. Δέν μπορείς νά τό έχεις γιά μίνιμουμ πρόγραμμα. Πιστεύουμε ότι τό σύνθημα αυτό όπως καί άλλα του Άνδρέα είναι «μαξιμαλιστικά».

Καί νά πώς αυτά πέρασαν στον ύπόλοιπο τύπο τίς άλλες μέρες :

Στίς 16-2-76 τά «ΝΕΑ», σέ έκτεταμένη περίληψη, άνάφεραν :

«Ο κ. Κύρκος τονίζει ότι ή σημερινή, δέν είναι ή κατάλληλη στιγμή γιά νά προβληθώ τό σύνθημα «έξοδος από τό ΝΑΤΟ»...

Στίς 17-2-76 ή «ΑΥΓΗ» δημοσίευσε μιá σύντομη αναφορά τής συνέντευξης, όπου γράφει :

«Ο Λεων. Κύρκος άνέπτυξε μέ σαφήνεια τήν πολιτική καί τίς άπόψεις του ΚΚΕ (έσ.)

Χαρακτήρισε ως σύνθημα ζύμωσης τήν έξοδο από τό ΝΑΤΟ...»

Τό «ΑΝΤΙ» στό προηγούμενο τεύχος του (21-2-76) σχολίασε τή συνέντευξη:

NATO : άπόψεις καί εϋφυολογήματα

★

«...Τώρα πού ό Έλληνικός Λαός έχει πεισθεί γιά τήν αναγκαιότητα τής πλήρους αποκόλλησής μας από τό βορειοατλαντικό Σύμφωνο, ένα τμήμα τής Αριστεράς, έχει μεταπεισθεί καί δέχεται καί... «όλίγον ΝΑΤΟ».

Τήν έπομένη μέρα, (22-2) ή «ΑΥΓΗ» δημοσιεύει έπιστολή-σχόλιο του διευθυντή της Λεωνίδα Κύρκου μέ τό άκόλουθο περιεχόμενο :

Μέ έκπληξη διάβασα τό όχι καλόπιστο — γιά νά τό πώ έτσι — σχόλιο του ΑΝΤΙ, σχετικά μέ τό άπόσπασμα περί ΝΑΤΟ τής συνέντευξής μου στήν ΑΚΡΟΠΟΛΗ πού λίγο πολύ έμφανίζει τόν ύπογράφο νά «έχει μεταπεισθεί καί νά δέχεται καί... όλίγον ΝΑΤΟ». Αυτά όμως είναι κακά άκόμα καί σάν εϋφυολογήματα, πολύ περισσότερο όταν γράφονται σ' ένα περιοδικό πού θέλει νά συντάσσεται μέ σοβαρότητα καί εύθύνη.

Στή συνέντευξη είναι άπόλυτα σαφές ότι τό ΚΚΕ (έσ.) καλλιεργεί τό αίτημα τής πλήρους έξόδου καί από τό πολιτικό ΝΑΤΟ σάν «σύνθημα ζύμωσης» γιά νά ώριμάζουν οι συνειδήσεις πρός αυτή τή κατεύθυνση. Δέν τό προβάλλει όμως στίς συγκεκριμένες σημερινές συνθήκες σάν μίνιμουμ δρο γιά τή συνεργασία μέ τά άλλα κόμματα τής αντιπολίτευσης. Κι αυτό γιά νά διευκολύνει τή μεγίστη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων στους ώριμους στόχους αυτής τής ώρας. Άν τό ΑΝΤΙ αναλογιστεί ότι ή σταθερότερη επιδίωξη των ιμπεριαλιστών καί αντιδραστικών δυνάμεων είναι νά καταστρέψουν τήν αντιδικτατορική ένότητα καί νά έμποδίσουν τή δημοκρατική συνεργασία, θά άντιληφθεί ότι ή τοποθέτηση τής συνέντευξης ήταν πολύ πιό άντινατοϊκή άπ' ό,τι μιá μαξιμαλιστική συνθηματολογία.

Τό «ΑΝΤΙ» προσπαθεί νά είναι καλόπιστο: προσπαθεί νά συντάσσεται μέ εύθύνη καί σοβαρότητα. Δέν τό καταφέρνει πάντα : Άλλοτε από ύποκειμενικές άδυναμίες. Άλλοτε από άντικειμενικούς όρους: τότε, όλισθαίνει σέ εϋφυολογήματα.

Καί τώρα, σχετικά μέ τό γράμμα-σχόλιο :

1. Στή βδομάδα πού πέρασε από τή δημοσίευση τής συνέντευξης, υπήρξε, όπως φαίνεται καί από τήν αναδημοσιευόμενη ειδησεογραφία, μιá «έρμηνεία» πολύ πιό απομακρυσμένη άπ' όσα ό Λ.Κ. διατύπωσε. Η έλλειψη μιās διευκρίνισης, άφησε πολλά περιθώρια καί γιά παραπέρα «έρμηνείες».

2. Άλλά τώρα πιά, προκύπτουν σαφέστερα μερικά έρωτήματα. Καί σχετίζονται, ίσως, μέ τήν ουσία τής θέσης του Λ.Κ. :

Γιατί, άραγε, «στίς συγκεκριμένες σημερινές συνθήκες», ή έξοδος από τό ΝΑΤΟ δέν πρέπει νά άποτελεί στοιχείο ενός μίνιμουμ προγράμματος συμμαχιών; Θεωρούμε πώς όταν δέν προβάλλεται ένα αίτημα — στήν περίπτωση μας ή έξοδος από τό ΝΑΤΟ — τότε δέν λειτουργεί σάν «σύνθημα ζύμωσης». Γιατί πώς θά λειτουργήσει σάν «σύνθημα ζύμωσης» όταν έχεις παραιτηθεί άπ' αυτό, στή διαδικασία των πολιτικών ζυμώσεων γιά μιá συμμαχία; «Στίς συγκεκριμένες σημερινές συνθήκες» υπάρχουν πολλοί Έλληνες πού θά σηκώσουν σταυροφορία γιά τήν παραμονή, μέ κάποια μορφή, στα πλαίσια του ΝΑΤΟ; Στίς 29-2-76 ό πρόεδρος τής ΕΔΑ κ. Ηλίας Ηλιοϋ, στήν εισήγησή του στή Δ.Ε. του Κόμματός του διατύπωνε, όσα, πιστεύουμε, είναι πολύ κοντά στό δημόσιο αίσθημα :

Θεωρώ ότι ή θέση μας γιά τήν έξοδο από τό στρατιωτικό αλλά παραμονή στό πολιτικό ΝΑΤΟ προσκρούει σήμερα στό γενικό δημόσιο αίσθημα καθώς επίσης καί όρισμένες παραδοχές ότι μπορεί νά είναι άνεκτές γιά τόν ένα ή τόν άλλο λόγο οι ξένες βάσεις στον Έλληνικό χώρο. Άποδείχτηκε ότι σέ τίποτε τό ΝΑΤΟ καί ή ύπαρξη ξένων βάσεων δέν προστάτεψε τήν Ελλάδα καί τήν Κύπρο από τόν Τουρκικό έπεκτατισμό, ύποκινούμενο ή όχι, καί ό λαός δέν βλέπει γιά ποιό λόγο θά πρέπει νά συνεχίσουμε τήν παραμονή μας στό ένα ή στό άλλο σκέλος του ΝΑΤΟ ή σέ τί θά ήταν ώφέλιμες γιά τά έθνικά συμφέροντα οι ξένες βάσεις όταν μάλιστα χρησιμοποιούνται γιά μηχανορραφίες εναντίον τής ένότητας του λαού τής Κρήτης. Θεωρώ καί προτείνω νά γίνουν πιό σαφή τά συνθήματά μας «έξω από τό ΝΑΤΟ» καί «νά φύγουν οι βάσεις».

Κλείνουμε καί επιχειρούμε ένα εϋφυολόγημα : Ο κ. Ηλίας Ηλιοϋ καί ή ΕΔΑ θά χαρακτηριστούν «μαξιμαλιστές»; ■

Η μεταμόρφωση ενός χουντικού....

Με τίτλο «Οί 300 της Βουλής των Ελλήνων» κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις «εκδόσεις της Καθημερινής» (έπιμέλεια ύλης : Εύ. Παπαδασιλείου) ένα βιβλιαράκι με τις «σύντομες βιογραφίες» όλων των βουλευτών. Στόν πρόλογο, διαβάσουμε :

«Οί σύντομες αυτές βιογραφίες προσφέρουν μόνο τις βασικές πληροφορίες, τις σχετικές με την πολιτική σταδιοδρομία των τριακοσίων μελών της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής, που σχηματίστηκε ύστερα από τις εκλογές της 17ης Νοεμβρίου 1974. Έχοντας υπόψη ότι ακόμη πολλοί βουλευτές δεν γνωρίζονται μεταξύ τους και η συχνότερη έρωτησή που ψιθυρίζεται στη Βουλή μόλις ένας νεώτερος σηκωθεί να μιλήσει είναι τό : «Ποιος είναι αυτός;», πιστεύουμε ότι και τα λίγα αυτά στοιχεία, που σε συνδυασμό με τις φωτογραφίες προσδιορίζουν τα πρόσωπα, θα είναι χρήσιμα».

Βέβαια, τό θέμα δέν είναι μόνο εκεί : μέ την έκδοση αυτή θά γίνουν ευρύτερα γνωστοί «οί 300». Γι' αυτό ακριβώς τά στοιχεία πρέπει νά είναι σωστά και όσο γίνεται πιο πλήρη.

Ξεφυλλίζοντας, λοιπόν, τό βιβλιαράκι, διαβάσουμε στή σελίδα 50 :

Μιχαήλ Αντωνίου ΚΑΚΑΡΑΣ
«Ν.Δ.» (Ευβοίας)

Γεννήθηκε στή Χαλκίδα τό 1934. Έγγραμος (Μόνικα Φόλτ). Σπουδές : Οικονομικά (Ακαδημία Αμβούργου). Έπάγγελμα : Υπάλληλος Υπουργείου Έμπορίου. Πολιτική σταδιοδρομία : Πολιτεύεται για πρώτη φορά. Γράφει : Γ. Γενναδίου, τηλέφωνο : 609.262 (Αθήνα). Οικία : Μονών 16, τηλέφωνο : 6722.840 (Ψυχικό).

Νομίζουμε ότι τό σύντομο αυτό βιογραφικό χρειάζεται μία συμπλήρωση :

● Ο κ. Κακαράς, στό Αμβούργο, δέν «σπούδασε οικονομικά»... μόνο. Ήταν ό έμπορικός ακόλουθος τής χούντας εκεί. Καί φρόντισε νά κρατήσει επάξια τή θέση του, νά γίνει πραγματικά ό «άνθρωπος τής χούντας» στό Αμβούργο : έδρισε κι έδειρε αντιφασίστες φοιτητές, θέλοντας νά φανεί άρεστός στή χούντα!...

Νά δυό περιστατικά :

● Τό Νοέμβριο του 1968 αντιπροσωπεία Ελλήνων δημοκρατών φοιτητών πηγαίνει στό έλληνικό προξενείο στό Αμβούργο για νά επιδώσει ψήφισμα διαμαρτυρίας για μία δίκη που γινόταν τότε στήν Αθήνα (δίκη του

«Ρήγα Φεραίου»). Οί φοιτητές παρουσιάζονται στόν κ. Κακαρά, ό όποιος, άφου τούς βρίζει χυδαία, επιτίθεται έναντίον τους και χτυπάει δύο από αυτούς, τόν Π. Κουγαλάκη και τόν Ή. Ντόγκα. (Λίγο μετά, ό κ. Κακαράς πίεσε φορτικά τόν τότε πρόξενο νά μηνύσει τούς φοιτητές, αλλά εκείνος άρνήθηκε).

● Στίς 25 Μαρτίου 1969 τό Προξενείο όργάνωσε έκδήλωση για τήν

ΣΠΟΥΔΕΣ:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΑΜΒΟΥΡΓΟΥ

έθνική γιορτή στό Kuzio-Haus του Αμβούργου. Παρά τίς άπειλές (άκόμα και μέ θάνατο!) πολλοί Έλληνες δημοκράτες έμφανίστηκαν στήν έκδήλωση και προσπάθησαν μέ προκηρύξεις και πλακάτ νά διαφωτίσουν τούς ξένους για τή σχέση άνάμεσα στόν άγώνα του 1821 και τόν άγώνα έναντίον τής χούντας, για τήν έλευθερία στήν Ελλάδα. Ο κ. Κακαράς επιτέθηκε έναντίον τής φοιτήτριας Άγγελικής Πελέτκη (που κρατούσε πλακάτ όπου έγραφε «έλευθερία στους Πολιτικούς Κρατούμενους»), τήν κτύπησε και τήν έριξε κάτω. Η κοπέλα λιποθύμησε. Ο ίδιος προέτρεψε τούς (λίγους) χουντικούς νά επιτεθούν κατά τών δημοκρατικών, και έδωσε τό... καλό παράδειγμα κτυπώντας τή νεαρή εργάτρια Σ. Άγριανίδου και τόν

Πρόεδρο του Συλλόγου Ελλήνων Φοιτητών του Αμβούργου Γ. Τσιάκαλο μέ ένα... μπουκάλι μπύρας! Από τά έπεισόδια εκείνης τής ήμέρας τραυματίστηκαν βαριά οί εργάτες Ί. Απτάσόγλου, Ί. Σαργολόγος και άλλα 15 άτομα. Τρείς, μεταφέρθηκαν στό νοσοκομείο.

Μετά τήν απομάκρυνση τών δημοκρατικών παρέμειναν στήν αίθουσα οί τρομοκράτες που συνέχισαν τήν έκδήλωση μέ... ιαχές : «Ζήτω ό Φασισμός», «Κάτω ή Δημοκρατία», «Ζήτω ό Παπαδόπουλος»! Τήν έκδήλωση καθοδηγούσαν ό τότε Έλληνας πρόξενος, ό άξιωματικός Κουτσοστάθης — φοιτούσε στή σχολή του ΝΑΤΟ στήν Μπλανκενέζε, προάσιο του Αμβούργου — ό διευθυντής τής Εργατικής Επιτροπής στό Αμβούργο Τσιρόπουλος και ό άρχηγός τής φασιστικής όργάνωσης «Πατριωτική Ένωσις».

Η φοιτήτρια Α. Πελέτκη μήνυσε τόν κ. Κακαρά, ό όποιος φρόντισε μέσα σ' ένα δεκαπενθήμερο νά... αποκτήσει τή διπλωματική ιδιότητα (που δέν είχε ακόμη), όποτε δέν μπορούσε νά άσκηθεί δίωξη έναντίον του...

Τά γεγονότα αυτά έγιναν ευρύτερα γνωστά μέ καταγγελίες αντιστασιακών-αντιφασιστικών όργανώσεων του Αμβούργου :

- Νέα Ελληνική Κοινότητα
- Σύλλογος Ελλήνων Φοιτητών
- Όργάνωση Ένώσεως Κέντρου
- Φίλοι τής ΕΔΑ
- Όμάδα Ελλήνων Σοσιαλιστών
- Σοσιαλιστική Δημοκρατική Ένωσις
- Νεολαία Λαμπράκη
- Αντιδικτατορικές Επιτροπές
- Φίλοι του ΠΑΚ

Όταν ή δικτατορία έπεσε ό κ. Κακαράς (που στό Αμβούργο όπλοφορούσε) γύρισε από τούς πρώτους στήν Ελλάδα, και βρέθηκε υποψήφιος (και μετά βουλευτής) τής «Ν. Δημοκρατίας»!

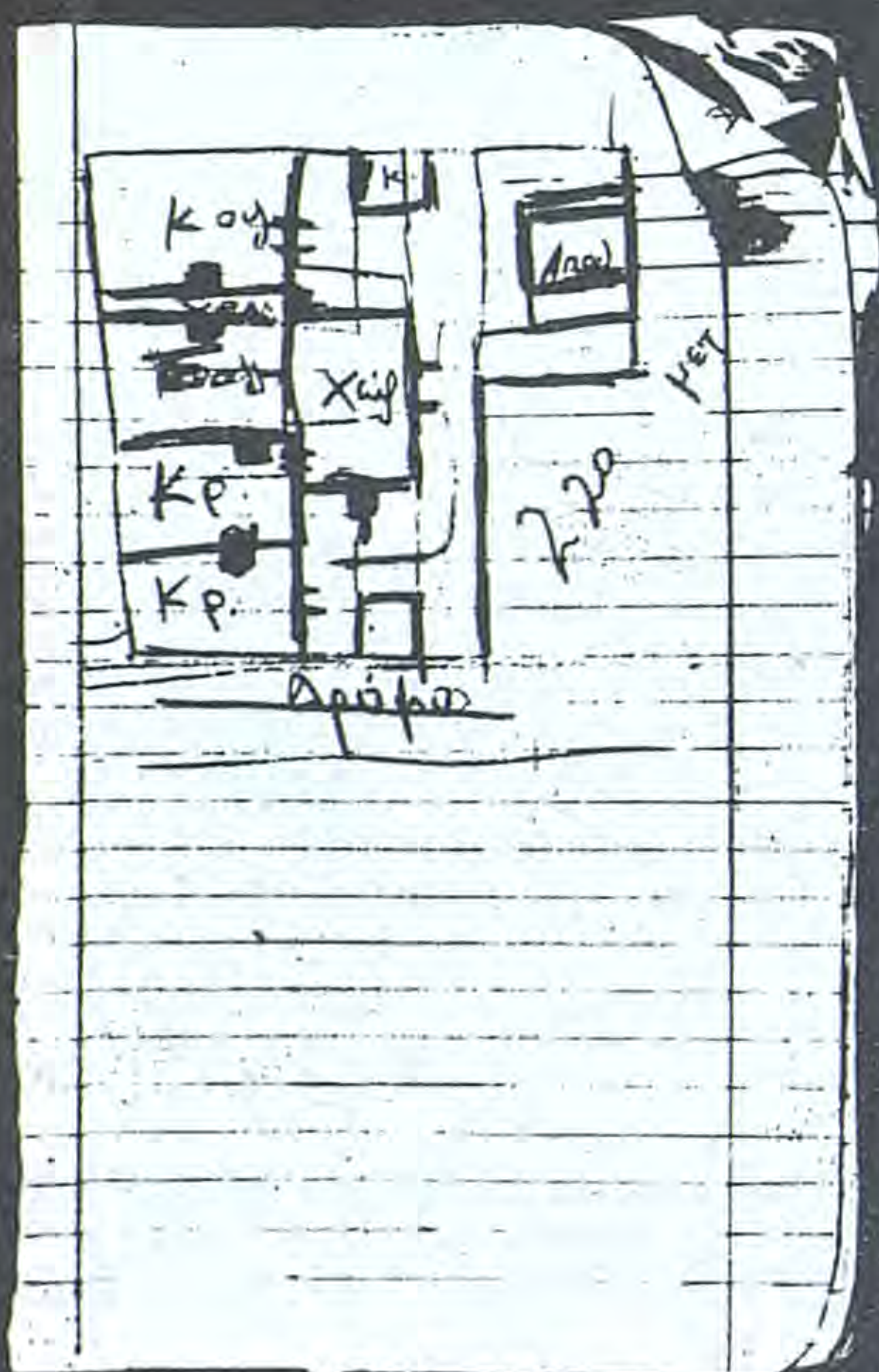
Λεπτομέρεια : ό κ. Κακαράς ήταν συνυποψήφιος στό νομό Ευβοίας μέ τόν ταγματάρχη Α. Πνευματικό. Τήν εποχή που ό ένας βασανίζόταν στόν Διόνυσο και περνούσε τά χρόνια τής δικτατορίας σε φυλακές ή έξοριες ό άλλος φερόταν σαν τραμπούκος τής χούντας.

Αυτά, συμπληρωματικά, για έναν από τούς «300 της Βουλής των Ελλήνων»...

σε βουλευτή τής «Ν. Δημοκρατίας».

στις επάλξεις τής Δημοκρατίας
ή ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
ή απογευματινή σου εφημερίδα

ΕΡΓΑΤΙΚΗ **ΚΑΤΟΙΚΙΑ:** **λύση** **ή** **αδιέξοδο;**

του
Γιώργου Τριανταφύλλου

Τό κείμενο πού ακολουθεί είναι κομμάτι της δουλειάς του Γιώργου Τριανταφύλλου, τελειόφοιτου της Αρχιτεκτονικής σχολής Θεσσαλονίκης. Τό δημοσιεύουμε σήμερα, τόσο για τό ενδιαφέρον πού παρουσιάζει όσο και γιατί πιστεύουμε πώς οι σπουδαστικές εργασίες μένουν, στο σύνολό τους σχεδόν, νεκρό κι ανεκμετάλλευτο υλικό, εκεί πού θά μπορούσαν νά συμβάλλουν θετικά στον προβληματισμό και την έρευνα.

ΣΤΗ σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία κύριο χαρακτηριστικό είναι ή «οικονομία της άφθονίας» κάτω από ένα ανεξέλεγκτο ανταγωνισμό ανάμεσα στους κατόχους των μέσων παραγωγής. Η προσπάθεια για την αύξηση της παραγωγής έχει μετατεθεί στην αύξηση της κατανάλωσης.

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ τρόπος παραγωγής δέν ανταποκρίνεται στις βασικές ανθρώπινες απαιτήσεις, αλλά αναγκάζει τις ανθρώπινες ανάγκες νά υποταχθούν σ' αυτόν. Ανάγκες πού στο σύνολό τους εκφράζουν λειτουργίες περισσότερο «συμβολικές» παρά «χρηστικές» και υπαγορεύουν επιθυμίες και απαιτήσεις πού ή εκπλήρωσή τους γίνεται αυτοσκοπός.

ΕΝΑ από τά κλειδιά της «κουλτούρας» του σημερινού συστήματος είναι ή ιδέα της προβολής «μορφοτύπων» (προτύπων), της χειραγώγησης του κοινού μέ τη διαφήμιση, την πολιτική προπαγάνδα, τή μόδα, κ.λπ. Ζούμε σ' έναν πολιτισμό της εικόνας. Χρησιμοποιούνται όλα τά μέσα έπηρεασμού και πρόκλησης κοινωνικής μίμησης, μέ στόχο νά τεθεί ή δημιουργία και ιδιωτική κατανάλωση στην έξυπνηρήτηση του πιο ψηλού κέρδους και της μεγαλύτερης συσσώρευσης κεφαλαίου.

ΣΤΑ πλαίσια της έπιβολής της κυρίαρχης ιδεολογίας, ή διάδοση της αστικής φιλοσοφίας πού βάζει σά στόχο την ατομική άνοδο σέ ανώτερα κοινωνικά επίπεδα (κοινωνική κινητικότητα), βοήθησε στή χειραγώγηση της εργατικής τάξης όπως και όλων των χαμηλών εισοδηματικά τάξεων. Πέρα από την έμφαση στην ιδιωτική μικροϊδιοκτησία, τό ιδεολογικό στοιχείο της ένταξης της εργατικής τάξης στην κοινωνία της κατανάλωσης μέσα από τις έκάστοτε συγκυρίες, έφερε τά αποτελέσματά του, πού τά βρίσκουμε αποτυπωμένα καθημερινά γύρω μας σέ λειτουργίες, αντικείμενα, τρόπους έκφρασης.

Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ σήμερα δέν προβάλλει μόνο μία άπλή, διπλής κατεύθυνσης σχέση: έγώ-κόσμος, όπως δείχνει νά τό σκέπτεται ο Le Corbusier, (άναπαύομαι, άπομονώνομαι, διατρέφομαι κ.λπ.), αλλά προσφέρει και σημεία άγκυροδότησης για διάφορες δραστηριότητες μέ αξία λίγο πολύ συμβολική. Δραστηριότητες πού επιβάλλονται από την κυρίαρχη τάξη, όπως: δέχομαι φίλους μέ έναν όρισμένο τρόπο σ' έναν όρισμένο χώρο, πλένομαι σέ τέτοιου τύπου λουτρό κ.λπ.

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ κατοικία σάν χώρος,

όπως και κάθε «μή αθύπαρκτος» χώρος, αποτελεί μία κοινωνική παραγωγή. Είναι «πολιτικά ενεργοποιημένος και εξαρτημένος» (Lefebvre) και δέν δέχεται άπλως πράγματα αλλά παράγεται από τά πράγματα. Δέν είναι ποτέ «ουδέτερος» αλλά εξαρτάται από τις δυνάμεις παραγωγής του χώρου πού βρίσκονται πίσω από τά χαρακτηριστικά του. Από τή θέση του οικοπέδου και τή μορφή του κτιρίου-κατοικίας, μέχρι τόν τρόπο χρήσης των «υποχώρων» και τά αντικείμενα πού έντάσσονται σ' αυτόν, προβάλλονται όχι μόνο «φυσικές» μά και οι οικονομικές και οι κοινωνικές, άρα και πολιτικές συνθήκες.

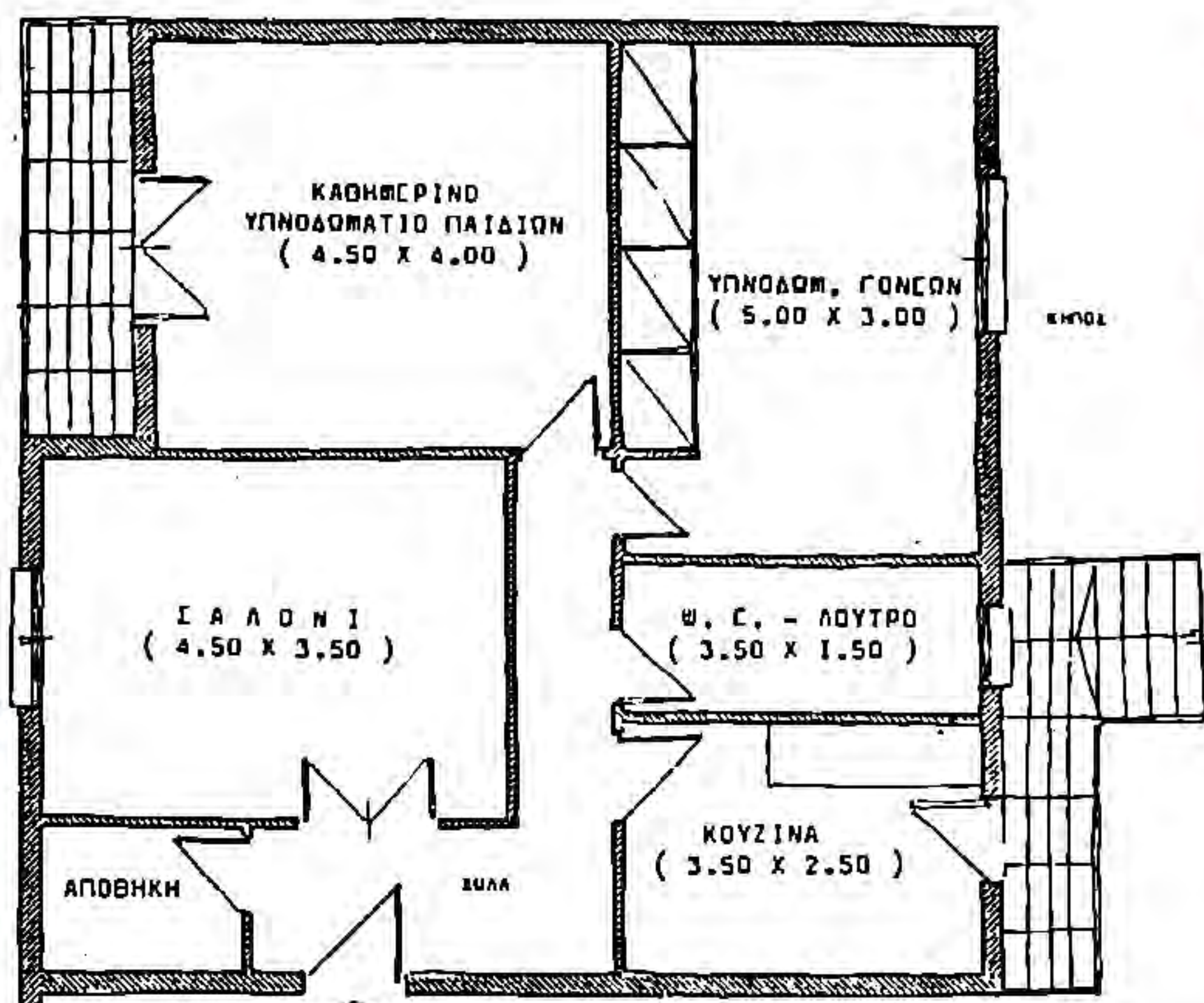
ΤΟ ΟΠΟΙΟΔΗΠΟΤΕ στοιχείο του χώρου ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ, προϋποθέτει μία χρήση πού προκύπτει από μιάν ανάγκη «χρηστική» ή «συμβολική». Σ' ένα δεύτερο επίπεδο μπορεί νά γίνει σύμβολο της κοινωνικής θέσης του χρήστη και σ' ένα τρίτο έχει προκύψει κάτω από διαδικασίες πού ξεκινούν από τόν τρόπο παραγωγής του και φτάνει στο ΠΩΣ έντάχθηκαν στο δεδομένο χώρο. Η άπάντηση στο ΠΩΣ για ένα σύνολο στοιχείων είναι συχνά ή χειραγώγηση, ότι τό στοιχείο προέκυψε από μία ανάγκη συμβολική πού περάστηκε από τά πάνω μέσα στά πλαίσια της «άπατηλής δημοκρατίας της κατανάλωσης».

Η ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ λειτουργία της κατοικίας κερδίζει συνέχεια έδαφος άπέναντι στή χρηστική. Η κατοικία-πλαίσιο εξέλισσεται συνεχώς μέσα στην κοινωνική συνείδηση σέ ΚΑΤΟΙΚΙΑ-ΣΥΜΒΟΛΟ.

Ο 40άρης μεροκαματιάρης, μέ πενταμελή οικογένεια, μέ χαμηλό ήμερομίσθιο, αλλάζει στο λουτρό του εργατικού του διαμερίσματος τή ντουςιέρα μέ μία καινούργια ρόζ έμαγιέ μπανιέρα, γιατί, όπως ισχυρίζεται, τό ντους δέν τόν βολεύει. Δέν τόν βολεύει γιατί; Μήπως γιατί λίγα χρόνια πριν πλενόταν στή σκάφη μέ τόν κουβά; Ο ίδιος όμως όμολογεί ότι βλέπει πολύ τηλεόραση και δείχνει ίχνη ζήλειας για τούς γνωστούς του πού βρίσκονται οικονομικά ψηλότερα — κοινωνικά ψηλότερα — και πιθανόν νά έχουν ρόζ έμαγιέ μπανιέρα.

ΤΟ «έπιχρυσωμένο χάπι» πού περιέχει τή δίψα του κεφαλαιοκράτη, έξοπλισμένο μέ όλα τά μέσα ψυχολογίας, ύφαινει νέες καθημερινές ανάγκες περασμένο μέσα άπ' τά μέσα ένήμερωσης. Μαζί μέ τήν ταξική κινητικότητα δίνουν την άπάντηση.

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΑ, στή μέση όλων αυτών βρίσκεται ή ιδεολογία του εργάτη. Είναι ο ρυθμιστής πού θά καθορίσει τό μέγεθος της «άλλοτρίωσης» της κατοικίας». Γιατί ή κατοικία-σύμβολο έπηρεάζει την οικογενειακή ζωή και συμπεριφορά και είναι καθοριστική για τις σχέσεις υποκειμένων και αντικειμένων και υποκειμένων μεταξύ τους. Έδώ άκριβώς υπάρχει ή άλλοτρίωση. Και ή ιδεολογία θά καθορίσει τό μέγεθός της. Ένας καθορισμός πού μεταφράζεται σ' έναν άγώνα άπέναντι στα διάφορα τεχνάσματα ύποβολής πού καθημερινά προβάλλονται γύρω μας.

ΝΕΑ ΚΡΗΝΗ Θεσσαλονίκης: Ένας άρτεργάτης φτιάχνει μόνος το σπίτι του. 1. Η πολυκατοικία. Στο ισόγειο το σπίτι. 2. Η κάτοψη. 3. Ένα μέρος του σπιτιού.

● Συζήτηση μ' έναν άρτεργάτη

Στήν άλλη άκρη της πόλης της Θεσσαλονίκης βρίσκεται ο οικισμός των εργατικών πολυκατοικιών της Νέας Κρήνης, που άρχισε να ζει από το τέλος του 1974, μετά από την κλήρωση των διαμερισμάτων ενάμισι χρόνο πριν. Οι πολυκατοικίες είναι βασικά τετραόροφες (10-12 διαμερισμάτων), εκτός από δύο πύργους που δεσπόζουν στο κέντρο του οικισμού. Η επίδραση του ανθρώπινου παράγοντα στο νέο οικισμό δεν είναι έκδηλη. Μας δημιουργείται ή εντύπωση μιάς μισοτελειωμένης κατάστασης που δικαιολογείται από το μικρό χρονικό διάστημα κατοίκησης.

Σε ισόγειο διαμέρισμα μιάς τετραόροφης πολυκατοικίας συναντήσαμε τον κύριο Χ.Ψ., άρτεργάτη, 45 χρονών, που ζούσε με τη γυναίκα του και τα 3 του παιδιά (19, 17, και 12 ετών). Εργάζεται τη νύχτα στην Κάτω Τούμπα με μισθό 1.700 δραχ. την εβδομάδα. Η γυναίκα του, εκτός από τις δουλειές του σπιτιού, ράβει παπούτσια στο σπίτι.

Μας αντιμετώπισε με πολύ δισταγμό κοιτάζοντάς μας με ύποψια. Μπαίνοντας στο σπίτι διαπιστώσαμε ότι υπήρχαν στοιχεία που περισσότερο κανείς συναντά σε αστικά διαμερίσματα: απορροφητήρας στην κουζίνα, έμαγιέ πολύχρωμες κασαρόλες, απλίκες από οπαλίνα, έπιπλα DRALON, χαλιά, έπιχρυσες γύψινες διακοσμήσεις και φυσικά τηλεόραση. Ένα μεγάλο γύψινο είκονοστάσι δίπλα σ' έναν τεράστιο σταυρό βρισκόταν σε αντίθεση με τον τοίχο του μικρού δωματίου που ήταν σκεπασμένος με φωτογραφίες: ήθοιοι, τραγουδιστές, ήμίγυμνες, γυμνές...! Η όλη εντύπωση: ένα φτηνά αστικοποιημένο περιβάλλον.

...Τό Σεπτέμβρη έγκατασταθήκαμε πρώτοι σ' αυτό τό διαμέρισμα. Τό πήραμε μετά από κλήρωση. Ήρθαμε απ' την Άνω Τούμπα, όπου μέναμε με νοίκι σε πολυκατοικία. Τό σπίτι ήταν μικρότερο. Αυτό μου τό δώσανε και μάς τό χρέωσαν. Θά έξοφληθει 150 δραχ. μηνιαίως.

Καλύτερα νάμουννα με νοίκι όπως παλιά, δύο ενοίκια πληρώνω εδώ! Είμαστε και μακριά! δέν βλέπεις άνθρωπο. Τίς προάλλες έγιναν και κάτι διαδηλώσεις με τούς φοιτητές, ιδέα δέν έχουμε έμεις, πίσω απ' τόν κόσμο ζούμε. Τό μόνο που υπάρχει είναι ήσυχία. Για μένα που μ' ένδιαφέρει ή ήσυχία, έχει απόλυτη ήσυχία, κοιμάμαι δίχως νά μ' ένοχλει κανένας.

Τό σπίτι τό παραλάβαμε σε κατάσταση καλή: βαμμένο, ασπρισμένο, καλό, με τή μόνη διαφορά, είχαμε κάτι βλάβες με τά υδραυλικά. Άλλά αφού είναι ΤΖΑΜΠΑ: ΟΛΑ ΜΕΛΙ ΓΑΛΑ, μάς άρέσει δέν μάς άρέσει, αυτό είναι. Τό μόνο που έχουμε παράπονο είναι ότι είμαστε χαμηλά. Μάς τινάζουν, μάς ρίχνουν νερά και μείς δέν μιλάμε: μάς ποδοπατούνε! Ύπήρχαν και άλλες έλλείψεις. Τά ηλεκτρικά ήταν χαλιά, τάχαν ξεχάσει. Μου είπε ό Όργανισμός τί λείπει νά κάνω αί-

τηση νά τά πάρω. Βρέ τί νά πάρεις! Έμεις εδώ δώσαμε τόσα και τόσα, για 2.000 δέν χάλασε ό κόσμος.

Έδώ υπάρχει τό σαλόνι, πρόχειρο δωμάτιο, κρεβατοκάμαρα, και μένω εγώ, ή γυναίκα μου και τά 3 παιδιά. Ό μεγάλος μου γιός — 19 ετών — πήγε μέχρι τήν τρίτη γυμνασίου και προχθές πήρε πτυχίο έλευθέρου σχεδίου δι' αλληλογραφίας. Είναι ιδιωτικός υπάλληλος. Δουλεύει εργάτης σε βιοτεχνία τσαντών.

Η κόρη μου — 17 ετών — εδώ στο σπίτι είναι. Έβγαλε τό δημοτικό και τό σταμάτησε. Ήταν αδύνατο, δέν τάπαιρνε τά γράμματα. Κάθε μέρα τώδερα και κεί που θάτρωγε ξύλο και στο γυμνάσιο είπα: κάτσε εδώ στο σπίτι νά βοηθάς τή μάνα σου.

Τό μικρό άγόρι είναι στην έκτη δημοτικού. Πόσω χρονών είναι δέν ξέρω, 12-13. Πηγαίνει εδώ στα εργατικά μαγαζιά που τά κάνανε σχολείο. Λένε νά φτιάξουν του χρόνου καινούργιο δημοτικό, γιατί αυτό έχει τά κακά του χάλια. Δέν ξέρω κιόλας, δέν πάμε προς τά κάτω, έχουμε τά δικά μας προβλήματα.

Νά πάρει ή εγχή δέν υπάρχει τίποτα, ούτε καφενεύο.

Στό πρόχειρο δωμάτιο κοιμούνται τά

δύο άγόρια σ' ένα ντιβάνι. Τό κορίτσι πότε στο σαλόνι κοιμάται, πότε μέσα, αναλόγως, κάνα σαββατόβραδο πού έχει τηλεόραση κοιμάται εκεί πέρα μέσα. Έ! νά μήν έχουμε και τηλεόραση!!!

Τρώμε στην κουζίνα. Όταν έχει τηλεόραση κανονίζουμε νά έχει πρόγραμμα που δέν θέλουμε νά τό δούμε. Όταν έχει κανένα καλό πρόγραμμα και δέν τελειώνει παίρνουμε τό φαγητό στις άγκαλίτσες μας και τρώμε εκεί. Τίς περισσότερες ώρες τίς περνάμε σε κείνο τό δωμάτιο, στο πρόχειρο. Στο σαλόνι, νά! ήρθατε έσείς π.χ., καθήσαμε. Τώρα ποιός θά ξανάρθει; Μετά από κάνα μήνα θάρθει κανένας, θά τόν βάλουμε νά κάτσει. Ίσως του Άγίου Νικολάου ή του Άγίου Γεωργίου, που γιορτάζω εγώ και ό γιός μου. Τίς περισσότερες φορές είναι κλειστό. Τό βλέπεις, δέν τό περιποιούμαστε κιόλας. Η γυναίκα μου δουλεύει τά παπούτσια και τά βάζει εδώ στο σαλόνι, γιατί δέν έρχεται κανένας.

Μάς λένε ότι είμαστε μονόχωνοι, δέν είμαστε. Μάς άρέσει ή παρέα, ή συζήτηση, αλλά δέν μπορούμε. Όταν θάρθεις νά μ' έπισκεφθείς, πρέπει νάρθω και εγώ και νά σου φέρω κι ένα κομτί γλυκό, όπως θά μου φέρεις κι εσύ. Δέν θά μπορέσω νά στο φέρω, τί νά ποίμε, νά κρυφτούμε πίσω απ' τό δάκτυλο, και γι' αυτό κόψαμε. Έχουμε πάθει και κάτι πατατράκ απ' τή ζωή μας και είπαμε καλύτερα μακριά και νάμαστε μόνοι μας, άναμεταξύ μας μαλώνουμε, αγαπιόμαστε και περνάμε μιά ζωή οίκογενειακή δίχως έξωτερικές πολιτικές που λένε.

Αυτό είναι τό μπάνιο. Άν ήταν μεγαλύτερο, θά βάζαμε και τό λυντήριο μέσα. Έχει ντουσιέρα, αλλά σιγά-σιγά με τήν πάροδο του καιρού πάλι δικά μας θάνα! Θά βάλουμε και μπανιέρα, γιατί μπαίνεις μέσα και είναι διαφορετικά. Τό ντούς πρέπει νά τό κρατάς και δέν βολεύει. Η γυναίκα μου τό κρατάει.

Τώρα κάνουμε κάτι μετατροπές εδώ πέρα μέσα, π.χ. βγάλαμε τήν πόρτα στην κουζίνα και θά περάσουμε μιά συρταρωτή. Μόλις οίκονομηθούμε. Κονομάμε κάτι, κάτι συμπληρώνουμε. Όταν ήρθαμε εδώ είπαμε: ενοίκιο, δέν έχουμε, πήραμε τήν κουζίνα, τήν πληρώσαμε, πήραμε τό λυντήριο. Όταν πληρώνεις τάκ, τάκ, παίρνεις. Φτιάξαμε και τά γύψινα. Άλλάζουμε τίς ροζέτες. Βάλαμε κορνίζες, καλύψαμε τά δοκάριά. Έφερα ένα γυ-

ψά. Πόσα θέλεις του λiew για όλα αυτά : 2.500. Πάρτα. Δηλαδή τί πάρτα; τοί χρωστάμε ακόμα γραμμάτια.

Θ' αλλάξουμε και τό νεροχύτη. Είναι μικρός. Θά βάλουμε νικελένιο. Είμαι φορτωμένος με χρέος απ' τό σπίτι. Όταν ήρθα εδώ πέρα, ξόδεψα ένα σωρό. ΔΕΗ, νερό, μετακομίσεις, έπιπλα. Μ' ένα εργατικό μεροκάματο δέν βγαίνεις. Αύριο έχουμε γραμμάτιο.

Τήν έβδομάδα μπαίνουν στο σπίτι 2.500 δραχ. 1.700 παίρνω εγώ και 800 ο γιός μου. Αυτά είναι. Τό μήνα δηλαδή 10.000. Έγώ όμως έχω 8.000 γραμμάτια. Όταν θά τά ξοφλήσω, θά σταματήσω τό γιό μου νά δουλεύει. Σηκώνεται απ' τή νύχτα και έχει χάσει τό χρώμα του. Τώρα νά πάει στο Πανεπιστήμιο, δίχως νά βγάλει τό γυμνάσιο, μέσα σέ δύο χρόνια θά περάσει και τό μεγαλύτερο καθηγητή, έχει έμφυτο.

Τά γραμμάτια! Έγώ τά λέω απ' έξω. Είμαι φτωχαδάκι. Ό,τι υπάρχει εδώ τά χρωστάμε, και δέν ντρέπομαι νά τό πω. Φτωχός είναι ο διάβολος.

Κάθε Κυριακή τό πρωί σηκώνομαι και περιφράζω γύρω γύρω τόν κήπο. Έπειδή τά σίδερα μου τελειώσανε, έμεινε. Περιμένω τί θά περισσέψει και θ' αγοράσω κάνα σίδερο και ασχολούμαι. Τί νά κάνω, μιά και δέν έχει και καφενεϊό. Τόν κήπο τόν θέλω για νά μή μέ βλέπουν, τό καλοκαίρι θέλω νάμαι μέ τό σώδρακο και δέν μπορούν οί άλλοι νά περνάν απ' έξω και νά μέ βλέπουν. Θά βάλω μαρουλάκια, κρεμμινδάκια, σκορδάκια.

Δέν έχω μέ κανένα σχέσεις, μιά καλημέρα, καλησπέρα μέ τό γείτονα, κι αυτό γιατί μέ βοήθησε νά περιφράξω τόν κήπο μου. Τό πολύ κανένα καφέ. Έδώ μένουν χωριάτες, πρωτεινουσιάνοι, κάθε καρυδιάς καρύδι.

Από ανέκαθεν δέν έχω φίλους, δέν έχω κανένανε. Απ' τό όρφανοτροφείο πού βγήκα μέχρι σήμερα, νύχτα μέρα στή δουλειά. Τήν κοινωνία τή φοβάμαι!!! Έγώ είμαι ο πιο βασανισμένος άνθρωπος πού μέ βλέπεις, ο πιο βασανισμένος! Φέρε ένα τσιγάρο...

Γιά τήν ώρα, δέν έχω σκοπό ν' αλλάξω τίποτα στο σπίτι. Θέλω νά ήρεμήσω μόνο, νά ξοφλήσω, και μεθαύριο, αν τό σπίτι μου θά πάει καλά, θά γκρεμίσω αυτό τόν τοίχο και τήν αποθήκη θά τήν κάνω ένα μέ τό σαλόνι, για νά βάλουμε τήν τηλεόραση και νά καθόμαστε εδώ πέρα. Νά φύγουμε από μέσα, τά παιδιά δέν μπορούν νά κοιμηθούν μέ τά τσιγάρα. Θάρθουμε εδώ μόνοι μας. Ξένους δέν θέλω κανένα! Πώς νά σάς τό πω, δέν τό καταλαβαίνετε! Δέν πρόκειται νάρθει κανένας εδώ πέρα μέσα! Δέν έχω συγγενείς, δέν έχω κανέναν! Θέλω εγώ, ή οικογένειά μου νάμιαστε εδώ πέρα μέσα. Νά φέρουν τούς γαμπρούς και τίς νύφες. Θά τούς ταϊζω και θά τούς ποτίζω εδώ πέρα μέσα. Μέ τόν έξωτερικό κόσμο δέν θέλω νάχω πάρε δώσε. Έχω και εγώ, μεγάλωσα στο όρφανοτροφείο, όρφανός, από μικρός έτρωγα ξύλο, έχω τραβήξει τά πάνδενα. Μας έδωσαν τό σπιτάκι και γλιτώσαμε τό νοίκι. Αυτό είναι τό καλό.

20 χρόνια δουλεύω τή νύχτα, από τίς 9 τό βράδυ μέχρι τίς 12 τήν άλλη μέρα. Κοιμάμαι τό πρωί, και καθόλου καμιά φορά. Έχασα πολλές ευκαιρίες, αλλά πρέπει νά σέ θέλει και ή τύχη. Αμα πείσω νά κοιμηθώ θάχει άκρα ήσυχία εδώ πέρα μέσα. Τό κονδούνι απομονωμένο. Ο κόσμος ξέρει ότι είμαι νυχτερινός και προσέχουν. Δέν είναι βέβαια όλα τά δάχτυλα ίδια, υπάρχουν και τά κτηνή, δέν μπορεί! Κάποιος μ' ένα σφιγράκι χτυπάει τότε τότε τák, τák, τák. Νά πάρεις ένα αυτόματο ν' ανέβεις επάνω και

ν' αρχίσεις νά καθαρίζεις!!!

Έδώ δέν μένουν άλλο εργάτες. Μένουν υπάλληλοι, ταξιτζήδες, κάθε καρυδιάς καρύδι. Έγώ είμαι τό πιο αδύναμο μέρος τής κοινωνίας, δέν φοβάμαι για τόν εαυτό μου, αλλά για τήν οικογένειά μου. Πρόσφατα μου συνέβει και μένα νά μου χωρίσουν τό κοριτσάκι, έχω δρόμα μεγάλο. Έμένα πού μέ βλέπεις δέν έπινα καθόλου, και τώρα, λίγο νά στενοχωρεθώ, πίνω τόσο πολύ, πού ό,τι βρω μπροστά μου θά τό σπάσω και ύστερα μέ πιάνει τό παράπονο και κλαίω...

● Συζήτηση μ' έναν οικοδόμο

Μεταφερθήκαμε στον Εύοσμο. Μιά άλλη πλευρά τής Θεσσαλονίκης. Πολυκατοικίες δέν υπάρχουν, μέχρι τριόροφα. Αλλά στα πιο καινούργια σπίτια είναι καταφανής ο δογματικός αρχιτεκτονικός κώδικας πού χαρακτηρίζει τή μικροαστική πολυκατοικία τής Θεσσαλονίκης : τά γνωστά κουφώματα μέ τά ρολά στήν κύρια όψη και τά γαλλικά στήν πίσω, τά στραντζαριστά κάγκελα, λίγο αλουμίνιο στήν είσοδο, τά γύψινα... Υπάρχουν όμως και τά παλιά : οί μονοκατοικίες μέ τό κεραμίδι, τήν αυλή, τή βεράντα μπρός στήν είσοδο, τά γαλλικά μπατζούρια...

Ο κύριος Σ.Τ. - 53 ετών - κουνιάδος του προηγούμενου οικοδόμου, έκτισε τό 1964 τό σπίτι του, στήν ίδια αυλή, και μένει εκεί μέ τή γυναίκα του - 46 ετών. Τά παιδιά του είναι εργάτες στή Γερμανία και προφανώς βοήθησαν οικονομικά για τό χτίσιμο.

Ο κύριος Σ.Τ. είναι κι αυτός οικοδόμος, μά τώρα, μιά και δέν βρίσκει δουλειά, δουλεύει στο εργοστάσιο τής περιοχής πού φτιάχνει καφάσια φρούτων, μέ μικρό μεροκάματο.

Μπήκαμε απ' τήν κουζίνα : αρκετά μεγάλη, μέ τραπέζι για φαγητό, χωρίς ψυγείο, μέ σόμπα πετρελαίου και ένα διπλό ντιβάνι δίπλα στο νεροχύτη, όπου κοιμόταν τό ζευγάρι. Στή σαλοτραπεζαρία και στήν κρεβατοκάμαρα όλα ήταν παστροκά τακτοποιημένα : τά έπιπλα, τά κιλίμια, τά μπιμπελό, τό «καλό κρεβάτι» στο υπνοδωμάτιο. Όλα άθικτα. Θύμιζαν λαογραφικό μουσείο. Ο μόνος χώρος πού «ζούσε», σ' όλόκληρο τό σπίτι, ήταν ή κουζίνα. Τό μπάνιο ήταν απ' έξω. Έτσι φτιάχτηκε απ' τήν αρχή, είχε όμως μόνο λεκάνη.

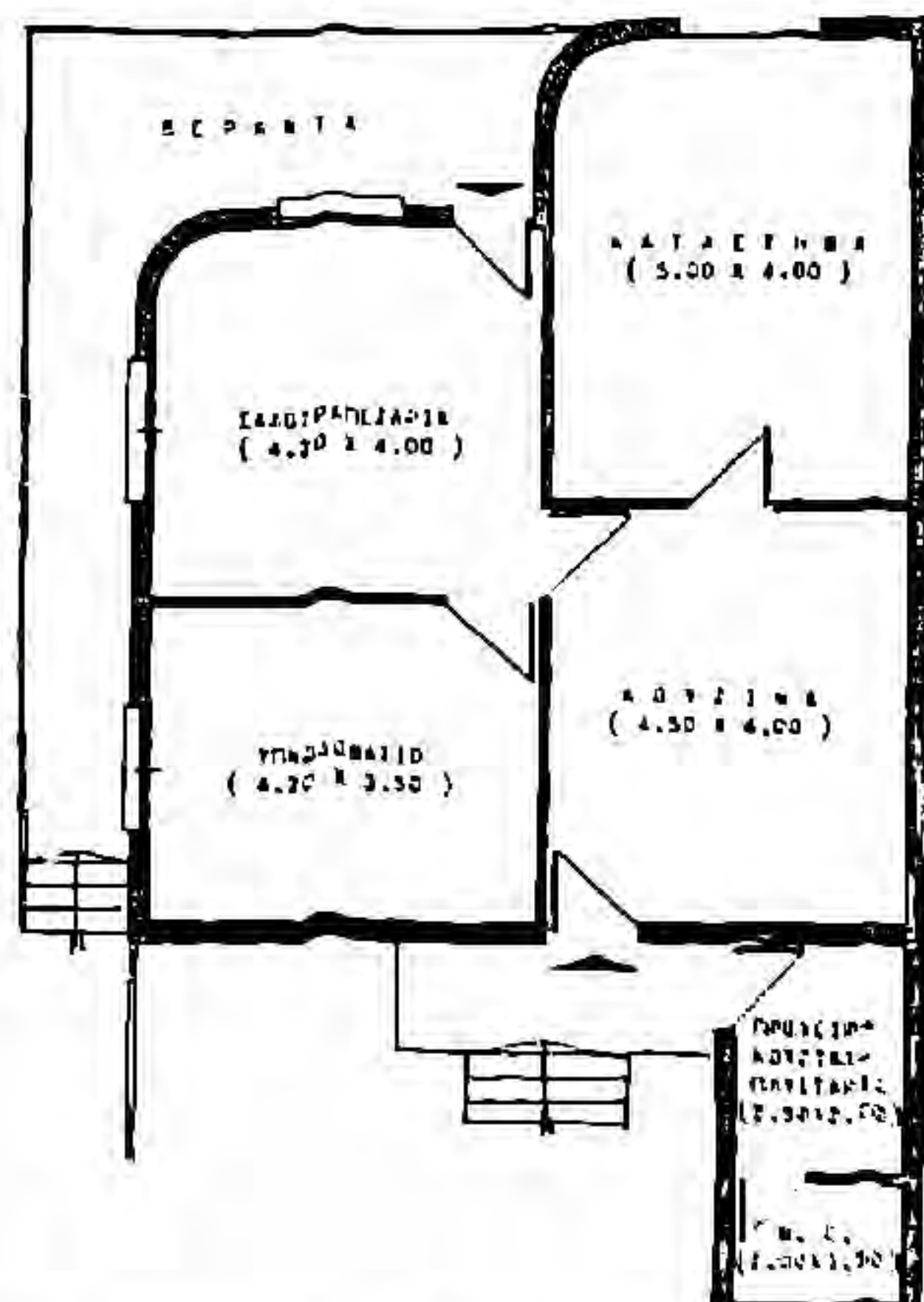
Τό σπίτι γενικά ήταν καλοδιατηρημένο μέσα κι έξω. Μέ τό νοικοκύρη του δέν μιλήσαμε και πολύ, μάς δέχτηκε αδιάφορα.

«...Δουλεύω τόσα χρόνια στίς οικοδομές. Είδα πολλά εκεί. Ό,τι θέλουν κάνουν. Τό '64 έφτιαξα αυτό τό σπίτι. Τό σχέδιο τόκανα μόνος μου και εγώ τόχτισα, μέ τά χέρια μου. Τότε ήταν τό καλύτερο στή γειτονιά, στήν περιοχή! Μετά χτίστηκαν κι άλλα.

Τό καμπινέ τόβαλα απ' έξω. Τί, σās φαίνεται περίεργο; Δέν μ' ένοχλει. Αμα μ' ένοχλούσε δέν θά τόφτιαχνα έξω. Έτσι μου γουστάρει έμένα! Γιατί μέσα, μέ συγχωρείτε, δέν μπορεί νά έχεις άνθρωπο μέσα και νά πηγαίνεις δίπλα νά τά κάνεις. Δέν είναι διαμέρισμα για ν' αναγκαστείς νά τό βάλεις μέσα.

Έχουμε τή σαλοτραπεζαρία και τήν κρεβατοκάμαρα. Τώρα τό χειμώνα όμως τήν περνάμε στήν κουζίνα. Έδώ κοιμόμαστε, εδώ μαγειρεύουμε κι εδώ τρώμε. Έχουμε και τή σόμπα. Πώς νά ζεστάνουμε όλο τό σπίτι; Δέν έχουμε και τηλεόραση.

Μ' άρέσει εδώ. Στήν πολυκατοικία είναι σαν φυλακή, δέν έχεις αυλή, πού νά μπορείς νά βγεις έξω; Ένω εδώ βγαίνουμε στήν αυλή και καθόμαστε. Τό καλοκαίρι τότε τότε βγαίνουμε και στήν μπροστινή βεράντα. Βλέπετε τίς γωνίες τίς έκανα κυκλικές. Είναι πιο λουσάτο. Τόδα στίς οικοδομές πού δοίλενα...

ΕΥΟΣΜΟΣ : Ένας οικοδόμος φτιάχνει μόνος τό σπίτι του. 1. Χαρακτηριστική γωνιά. 2. Η κατοψη

Η ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΚΟΓΚΟ

ΜΕΡΟΣ Α΄:

ΜΙΑ ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Οί λαοί της κεντροδυτικής 'Αφρικής είναι άδελφοί λαοί που ζουν έντονα τους βαθείς δεσμούς που τους ενώνουν. Κι αν η αποικιακή εξάπλωση τους μάντρωσε σε σύνορα που εξέφραζαν το συσχετισμό δυνάμεων ευρωπαϊκών κρατών και όχι τις αφρικανικές πολιτιστικές πραγματικότητες, κι αν αυτά τα σύνορα δημιουργήσαν μία καινούρια ιστορική πραγματικότητα που προσδιόρισε τα όρια των σημερινών κρατών και τα πλαίσια μέσα στα οποία οικοδομούνται μέσα από μύριες δυσκολίες και πλέγματα αντιθέσεων τα αφρικανικά έθνη, η κοινή καταγωγή τους δεν έπαψε να τους είναι κοινή συνείδηση.

Γι' αυτό και η επίπονη πορεία προς την απελευθέρωση και την πραγματική ανεξαρτησία της μιάς ή της άλλης από τις χώρες αυτής της περιοχής αποκτά διαστάσεις που ξεπερνούν κατά πολύ τη συγκεκριμένη περίπτωση. Η ήγερση μορφή του Λουμούνπα και ο δραματικός αγώνας του στο Κογκό (τό σημερινό Ζαΐρ), το μακρόχρονο αντίρρηση στο Καμερούν, η νικηφόρα λαϊκή εξέγερση του 1963 στην Μπραζαβίλ, η αποικιακή καταπίεση και οι κατακτήσεις του Λαϊκού Κινήματος στην 'Αγκόλα γίνονται βιώματα όλων των λαών της κεντροδυτικής 'Αφρικής και συντελεστές των πολιτικοκοινωνικών ζυμώσεων στις οποίες μετέχουν.

Η σημερινή ολόθερμη υποστήριξη της Λ.Δ. του Κογκό στη νόμιμη κυβέρνηση του 'Αγκοστίνου Νέτο είναι η φυσική συνέχεια της σημαντικής βοήθειας που παρεχόταν από χρόνια στο Λαϊκό Κίνημα και στους κατατρεγμένους αγωνιστές του, που έδρισκαν στο Κογκό όχι μόνο καταφύγιο και δυνατότητες να οργανωθούν και να εκπαιδεύουν για να συνεχί-

Η Λαϊκή Δημοκρατία του Κογκό είναι η πρώην γαλλική αποικία ή γαλλικό Κογκό. Η Δημοκρατία του Κογκό, πρώην βελγική αποικία ή βελγικό Κογκό, μετονομάστηκε από τον Πρόεδρό της Μομπούτον το 1971 σε Ζαΐρ. Οι δύο πρωτεύουσες, η Μπραζαβίλ της Λ.Δ. του Κογκό και η Κινσάσα, πρώην Λεοπολντβίλ, του Ζαΐρ αλληλοκοιτάζονται πάνω από τα νερά του ποταμού Κογκό.

Η Λ.Δ. του Κογκό έχει επιφάνεια 342.000 χμ² και πληθυσμό μόνο 1.300.000

της Μαρίας 'Ηλιού.

σουν τον αγώνα τους, μά ένα λαό που τους δεχόταν αδελφικά, συνέλασχε μαζί τους και πρόσβλεπε με λαχτάρα στην απελευθέρωση της χώρας τους. Στά πιο απομακρυσμένα χωριά, δεκάδες χιλιόμετρα μακριά το ένα από το άλλο, μαθητές Κογκολέζοι φτιάχναν τραγούδια για την 'Αγκόλα και τα όνόματα των σκοτωμένων αγωνιστών της τραγουδιούνται συχνά στους χορούς της νεολαίας. Τον τελευταίο χρόνο, το Κογκό ολόκληρο συγκλονίζεται από τις μάχες στη γειτονική χώρα και κρατάει την αναπνοή του περιμένοντας ώρα την ώρα τα νέα. Οί Κογκολέζοι ακούν με αγαλλίαση το βόμβο των αεροπλάνων που περνάνε πάνω από τα κεφάλια τους, χωρίς να προβλέπονται στις κανονικές πτήσεις: σημαντικό μέρος της σοβιετικής βοήθειας στην κυβέρνηση της 'Αγκόλας περνάει από το Κογκό, σύμβολο και απόδειξη της ιδεολογικής συγγένειας των δύο πρώτων Λαϊκών Δημοκρατιών

της 'Αφρικής. Η πρόσφατη κατάληψη από τα στρατεύματα του λαϊκού Κινήματος της πόλης Σάν Σαλβαντόρ θά ήταν γιορτή για τον κάθε Κογκολέζο, γιατί όλοι τους ξέρουν ότι η πόλη βρίσκεται στη θέση της παλιάς πρωτεύουσας του βασιλείου του Κογκό.

Τό Βασίλειο του Κογκό

Τό βασίλειο του Κογκό κάλυπτε μία περιοχή που αντιστοιχεί τώρα σε μεγάλα μέρη του Κογκό και της 'Αγκόλας, ένα τμήμα του Ζαΐρ και την Καμπίντα. Οί πρώτες του επαφές με την Ευρώπη προσδιόρισαν τη μετέπειτα μοίρα του. Γιατρούς, δασκάλους, τεχνικούς, έναντι έμπορικων και οικονομικών παραχωρήσεων, ζητούσε από την Πορτογαλία ο πρώτος εκχριστιανισμένος βασιλιάς του Κογκό, 'Αλφόνσος ο Α΄, στις αρχές του 16ου αιώνα. Ίεραπόστολους και έμπορους του έστελνε ο Πορτογάλος βασιλιάς, που ζητούσε και πετύχαινε «έτεροδικία» για τους άπεσταλμένους του στο αφρικανικό βασίλειο. Για να εκσυγχρονίσουν τη χώρα τους και να δημιουργήσουν προϋποθέσεις αφομοίωσης της ευρωπαϊκής σκέψης και τεχνικής, ο 'Αλφόνσος και οί διάδοχοί του άνοιξαν σχολεία όπου φοιτούσαν εκατοντάδες μαθητές, στέλνοντας συγχρόνως έποικους στα σχολεία και τα σεμινάρια της Ρώμης και της Λισαβώνας. Άλλα οί εκκλήσεις τους γι' αυτό που θα λεγουμε σήμερα «τεχνική βοήθεια» δεν έδρισκαν ανταπόκριση, ενώ το δικτυ των έμπορικων σταθμών περνεει, το έμποριο των σκλαβών αναπτσσεται και η επέμβαση των Πορτογάλων έπαιρνε όλο και πιο

Ἡ Κίμπα Βίτα (Ἡ κογκολέζικη λέξη *etimba* σημαίνει : ἀγώνιας).

Λεπτομέρεια ἀπὸ τὸ μεγάλο συνθετικό ἔργο τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς Κεραμικῆς «Ἱστορία τοῦ Κογκό» ποὺ ἐπικαλύπτει τὴν πρόσοψη δημόσιου κτίριου τῆς Μπραβαίλ.

ἐπιθετικό χαρακτήρα. Ὄταν στὰ 1665 ὁ βασιλιάς τοῦ Κογκό ἀρνήθηκε νὰ τοὺς παραχωρήσει δικαιώματα στὰ ὄρυχαιὰ χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ (1), ἔκαναν κανονική εἰσβολή. Ὑπάρχει ἀκόμα τὸ διάγγελμα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Κογκολέζος βασιλιάς καλεῖ στὰ ὄπλα τὸ λαὸ τοῦ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν: «...γιά νὰ ὑπερασπίσουμε τὴ γῆ μας, τὰ ἀγαθὰ μας, τὰ παιδιά καὶ τίς γυναῖκες μας, τίς ζωές μας καὶ τίς ἐλευθερίες μας ποὺ τὸ πορτογαλικὸ ἔθνος θέλει νὰ κυριεύσει...». Στὴ μάχη ποὺ ἀκολούθησε σκοτιώθηκε ὁ βασιλιάς καὶ νικήθηκε ὁ στρατὸς του. Μὰ κάπου διακόσια χρόνια ἀκόμα οἱ Πορτογάλοι ἀντιμετώπιζαν συνεχῆ ἀντίσταση καὶ ὀργανωμένες μάχες.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ 18ου αἰῶνα μιά νεαρὴ Κογκολέζα, ἡ Κίμπα Βίτα, δημιούργησε μιά θρησκευτικὴ κίνηση προσαρμῶντας τὸ χριστιανισμό στὶς κογκολέζικες παραδόσεις καὶ τὴ χρησιμοποίησε γιὰ νὰ συνενώσει εὐγενεῖς καὶ λαὸ γύρω ἀπὸ τὸ βασιλιά τοῦ Κογκό, νὰ τοὺς ἐμψυχώσει γιὰ νὰ ξαναχτίσουν τὴν καταστραμμένη ἀπ' τοὺς πολέμους καὶ ἐγκαταλειμμένη πρωτεύουσα καὶ νὰ τοὺς ξεσηκώσει ἐναντίον τῶν Πορτογάλων. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπάλληλες μάχες νικήθηκαν τελειωτικά οἱ Κογκολέζοι· οἱ ἱεραπόστολοι δίκασαν τὴν Κίμπα Βίτα σάν αἰρετική καὶ ἔκαψαν ζωντανή τὴν ἀφρικάνα Ζάν ντ' Ἀρκ.

Ἡ ἀποικιακὴ διείσδυση

Ὄταν στὴ διάσκεψη τοῦ Βερολίνου, τὸ 1884, μοιράστηκε ἡ κεντρικὴ Ἀφρικὴ ἀνάμεσα στὶς εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις, οἱ ἀφρικανικοὶ πληθυσμοὶ εἶχαν πιά ἐξαντληθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν αἰμορραγία τοῦ ἐμπορίου σκλάβων ποὺ καθόρισε τὴ δημογραφικὴ φυσιογνωμία τῆς ἡπείρου γιὰ αἰῶνες καὶ ἀπὸ τὴν ἀνιση ἀναμέτρηση.

Καὶ συντελέστηκε ὁ κατακερματισμὸς τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν συγκροτημάτων καὶ τῶν ἐθνότητων.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ διείσδυση τῶν Γάλλων στὸ σημερινὸ Κογκό εἶναι χαρακτηριστικὸς: πότε προσφέροντας τὴν «προστασία» τῆς Γαλλίας καὶ πότε ἐπισειόντας τὴν ἀπειλὴ τῶν κανονιῶν τῶν πολεμικῶν τῆς πλοίων, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας μάζεψαν ἀπὸ τοπικοὺς ἀρχηγούς δεκάδες ὑπογραφῶν — συνήθως ἦταν ἓνας σκέτος σταυρὸς — κάτω ἀπὸ συμφωνητικὰ γραμμένα σὲ ἀπταιστή γαλλικὴ γλῶσσα καὶ ποὺ οἱ ἀφρικανοὶ ὑπογράφοντες ἦταν ἀδύνατο νὰ καταλάβουν ἀπὸ πρῶτο χέρι. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἐρμηνεύθηκαν, οὔτε λίγο· οὔτε πολὺ, σάν ἀποδείξεις παραχώρησης τῆς κογκολέζικης γῆς στὴν κυριότητα τῆς Γαλλίας. Ἡ παραχάραξη ἦταν ὀλοφάνερη καὶ γιὰ τὸ λόγο ὅτι στοὺς κογκολέζικους κοινωνικοὺς σχηματισμοὺς δὲν ὑπῆρχε ἡ ἐννοια τῆς κυριότητος τῆς γῆς, οὔτε, συνεπῶς, τῆς μεταδίδας τῆς: ἡ γῆ ἀνῆκε ἐξ ἀδιαίρετου στὴν κοινότητα καὶ ὁ ἀρχηγὸς ὀργάνωνε περιοδικὰ γιὰ τακτὸ διάστημα τὸ μοῖρασμα τῆς στὶς οἰκογένειες.

Ἔτσι οἱ κογκολέζικοι πληθυσμοὶ βρέθηκαν στὸ ἔλεος τῶν ἀδίστακτων ἀποίκων. Τὸ γαλλικὸ κράτος μηχανεύτηκε τὸ ἐξῆς σύστημα γιὰ τὴν ἰδιοποίηση ὄχι μόνο τοῦ πλούτου τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐργατικῆς δύναμης τῶν κατοίκων τῆς: ἀπὸ τὴ μιά μεριά τὴ μοίρασε σὲ ἐταιρίες ποὺ πῆραν ἔτσι στὴν ἀπόλυτη κυριότητά τους

(1) Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι πάντα οἱ Κογκολέζοι προσπάθησαν ἀπεγνωσμένα νὰ ὑπερασπιστοῦν τὸν ὄρυχτὸ τους πλοῦτο. Στὶς ἐκδόσεις τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ γαλλικοῦ κράτους γιὰ τὴν «ἀναγνώριση» τοῦ Κογκό (μεταξὺ 1800 καὶ 1885), διαβάζουμε: «εἶναι πολὺ δύσπιστοι καὶ δὲν ἀπαντοῦν στὶς ἐρωτήσεις ποὺ τοὺς γίνονται σχετικά μὲ τὸ χαλκὸ καὶ τὸ μολύβι» καὶ ἄλλοι: «οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι δύσπιστοι ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεταλλεύματά τους ἀπογέγοντες ἐξ ἐξωτικῆς ἐξουσίας καὶ δὲ δέχονται τὰ ὄρυχαια».

ἀπέραντες ἐκτάσεις (μιά ἀπ' αὐτὲς κατεῖχε ἐπιφάνεια μεγαλύτερη ἀπ' ὅση εἶναι ἡ Ἑλλάδα: 140.000 χμ²!) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπέβαλε φόρο κατὰ κεφαλὴ ποὺ γιὰ νὰ τὸν πληρώνει κάθε Κογκολέζος ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ δουλεύει ὀλοχρονίς στὴ γῆ «τῆς ἐταιρίας».

Μειώθηκε στὸ ἐλάχιστο τὸ κυνήγι καὶ τὸ ψάρεμα, οἱ καλλιέργειες ποὺ δὲν προσέφερονταν γιὰ ἐξαγωγή ἐγκαταλείφθηκαν καὶ ἔπεσε φοβερὸς λιμὸς στοὺς κογκολέζικους πληθυσμοὺς, ἐνῶ παράλληλα δημιουργιόταν ἡ φήμη γιὰ τὸ «λιτοδίαιτό» τους: οἱ ἀφρικανοὶ μπορούσαν, λέει, νὰ τραφοῦν μόνο μὲ ρίζες.

Συγχρόνως ἡ γαλλικὴ διοίκηση ὀργάνωνε τὴν καταναγκαστικὴ ἐργασία γιὰ τίς μεταφορὲς (ποὺ γίνονταν τότε ἀποκλειστικά πάνω στὸ κεφάλι τῶν ἀφρικανῶν), καθὼς καὶ γιὰ νὰ δημιουργήσει μιά στοιχειώδη ὑποδομὴ συγκοινωνιῶν γιὰ τὴν ἐξαγωγή τῶν προϊόντων ἀπὸ τὴ μιά καὶ τὴν κυκλοφορία τῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀπὸ χιλιάδες χιλιόμετρα μακριὰ μαζεύονταν οἱ γεροὶ ἄντρες καὶ μὲ φοβερὲς συνθήκες διαβίωσης — ποὺ δημιουργοῦσαν συχνὰ καὶ ἐπιδημίες — μεταφέρονταν στοὺς χώρους τῶν ἔργων. Περισσότεροι Κογκολέζοι ἐξολοθρεύτηκαν ἔτσι ἀπὸ ὅσους γιατρέφτηκαν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή φαρμάκων τὴν ἴδια ἐποχὴ. Αὐτοὺς ποὺ φεῦγαν τοὺς μοιρολογοῦσαν στὰ χωριά τους σὰ νὰ εἶχαν κιόλας πεθάνει. Ἡ κατασκευή τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ποὺ διασχίζει τὸ νότιο Κογκό πληρώθηκε τόσο ἀκριβὰ ἀπὸ τὸν πληθυσμό, ὥστε λεγόταν πὼς κάθε τραβέρσα κόστισε καὶ ἓνα νεκρὸ.

Οἱ Κογκολέζοι ἀντιστάθηκαν μὲ χίλιους τρόπους. Ὁ πιὸ συνηθισμένος ἦταν ἡ φυγὴ. Χωριά ὀλόκληρα ἄλλαζαν θέση, ἐξαφανίζονταν μέσα στὰ δάση, χώνονταν στὰ ἔλη — καὶ ἄς τὰ δεκάτιζε ἡ μαλάρια. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνεργητικὴ ἀντίσταση ποτὲ δὲν σταμάτησε: ὅταν μιά ἐξέγερση καταστέλλονταν στὴ μιά περιοχὴ, μιά ἄλλη φούντωνε παραπέρα.

Ἀντρέ Ματσούα

Ἀπὸ τοὺς αὐθόρμητους ξεσηκωμοὺς, οἱ Κογκολέζοι πέρασαν στὴν ὀργανωμένη διεκδίκηση. Ὁ Ἀντρέ Ματσούα ἱδρύσε τὸ 1926 τὴ «Φιλικὴ Ἐταιρία τῶν καταγομένων ἀπὸ τὴν Ἰσημερινὴ Ἀφρικὴ» μὲ ἐμφανὲ σκοπὸ — ποὺ ἐπέτρεψε νὰ γίνει δεκτὸ στὴν ἀρχὴ τὸ καταστατικὸ τῆς ἀπὸ τίς γαλλικὲς ἀρχές — τὴν ἀλληλοδοθήθεια τῶν ἀφρικανῶν καὶ μεσοπρόθεσμο στόχο τὴ δημιουργία κοινῆς φορέας τῶν κεντρο-αφρικανῶν ποὺ θὰ ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη. Στὶς ὁμαδικὲς ἐνθουσιώδεις προσχωρήσεις οἱ γαλλικὲς ἀρχές ἀντίδρασαν μὲ συλλήψεις, καταδίκες καὶ γενικὴ τρομοκρατία. Ἡ «Φιλικὴ» πέρασε στὴν παρανομία.

Ὁ Ματσούα, ποὺ καταδικάστηκε καὶ φυλακίστηκε στὸ Τσάντ, καταφέρνει νὰ ἀποδράσει τὸ 1935, διασχίζει χιλιάδες χιλιόμετρα, συλλαμβάνεται πάλι σὲ πε-

ριοχή του σημερινού κράτους της Κεντρικής Αφρικής, ξαναποδρά και φτάνει στο Κογκό, όπου ζει χρόνια παράνομος προστατευμένος από τους συμπατριώτες του. Τό 1940 συλλαμβάνεται για τρίτη φορά και δικάζεται σε ισόθια καταναγκαστικά έργα. Στο μεταξύ οι Κογκολέζοι, διεκδικώντας στο όνομα των αρχών της «Φιλικής» τα δικαιώματά τους, αντιμετώπιζαν το διοικητικό μηχανισμό της αποικιακής Γαλλίας με συνεχείς εκδηλώσεις παθητικής και ενεργητικής αντίστασης· και πλήρωναν με φυλακές και εξορίες, κάποτε και με τη ζωή τους, την αποφασιστική τους στάση. Τό 1942 ο Ματσούα πέθανε «από δυσεντερία», την επομένη μιάς μέρας που αποδεδειγμένα βασανίστηκε. Βιάστηκε ή διοίκηση να τον θάψει κρυφά, για να μη γίνουν εκδηλώσεις. Και φάνηκε έτσι πόσο λίγο ήξερε τον τόπο και τους ανθρώπους του. Γιατί οι Κογκολέζοι δεν παραδέχτηκαν ότι ο Ματσούα πέθανε και εξουδετέρωσαν ακόμα και τη σύλληψή του. Κοινή τους πίστη και αδιάσπαστο επιχείρημα τό ότι κανείς, ούτε καν ο λευκός δυνάστης, δεν ήταν δυνατό να καταπατήσει τό ιερό καθήκον απόδοσης τιμών στους νεκρούς: επομένως θά απόδρασε και πάλι ο Ματσούα και συνεχίζει σε άγνωστο μέρος τόν αγώνα τους. Έτσι, σφρηγιάστησαν την ενότητά τους γύρω από τόν πεθαμένο ήρωα.

Όταν τό 1945 δόθηκε, στά πλαίσια της γαλλικής κυριαρχίας, τό δικαίωμα της ψήφου στους αφρικανούς, τό όνομα του βουλευτή του Κογκό που βγήκε από τίς κάλπες δεν βρισκόταν στον κατάλογο των υποψηφίων. Οί Κογκολέζοι είχαν

ψηφίσει μαζικά τό νεκρό Ματσούα πιστεύοντας πάντα πώς ζεί.

Συνδικαλιστικοί και πολιτικοί αγώνες.

Μέ τό τέλος του παγκοσμίου πολέμου άλλαξαν οί συνθήκες καταπίεσης της αποικίας. Τά νεοϊδρυμένα κόμματα (όσα δεν ήταν άμεσα ή έμμεσα εξαρτημένα από τή γαλλική διοίκηση), και περισσότερο τά συνδικάτα, ήταν σχολειά όπου διαπλάθονταν ή πολιτική και έθνική συνείδηση των Κογκολέζων. Όταν τό Κογκό έγινε Δημοκρατία τό 1960 υπό τήν προεδρία του θλιβερού Αβδά Γιουλού, δημιουργήματος των Γάλλων, τά συνδικάτα δυνάμωσαν τούς αγώνες τους, έφτιαξαν κοινό μέτωπο και απάιτησαν εκδημοκρατισμό του καθεστώτος. Ο Γιουλού απάντησε επιχειρώντας να διαλύσει τά συνδικάτα και συλλαμβάνοντας τούς συνδικαλιστές.

Και τότε ξέσπασε μιά μεγαλειώδης εξέγερση. Μέ τήν καθοδήγηση των συνδικάτων και τήν αποφασιστική συμμετοχή της νεολαίας, ο λαός της Μπραδαζιλ, άψηφώντας τά γαλλικά στρατεύματα που στήριζαν ακόμα τόν Γιουλού, έγινε, μέσα σε ένα πρωτοφανή ένθουσιασμό, κύριος της πρωτεύουσας επί τρεις μέρες — τίς «τρεις ένδοξες μέρες» του Αυγούστου του 1963. Μοναδικό παράδειγμα στην Αφρική έπαναστατικής κινητοποίησης τέτοιας έκτασης σε άστική περιοχή. Ο Γιουλού αναγκάστηκε να παραιτηθεί και να φύγει στο έξωτερικό κακήν κακώς, ή κυβέρνηση έπεσε και ή καινούρια που σχηματίστηκε μετά από τή νικηφόρα λαϊκή εξέγερση θέλησε να αλλάξει ριζικά

τίς πολιτικές κατευθύνσεις της χώρας: αποκαταστάθηκαν διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις με τά σοσιαλιστικά κράτη, πραγματοποιήθηκε ή αποχώρηση των γαλλικών στρατευμάτων, έθνικοποιήθηκε ή ιδιωτική εκπαίδευση στο σύνολό της, ιδρύθηκαν μαζικές οργανώσεις της νεολαίας και των γυναικών, ένοποιήθηκαν τά συνδικάτα, μπήκαν οί βάσεις για τή δημιουργία κρατικών επιχειρήσεων (έμπόριο, μεταφορές, άγροτικοί συνεταιρισμοί, εργοστάσια), διακηρύχτηκε τό ιδανικό του σοσιαλισμού και ή μαρξιστική σκέψη — σωστότερα τό μαρξιστικό λεξιλόγιο — έγινε σημείο αναφοράς της πνευματικής και πολιτικής ήγείας.

Αλλά ή πολιτική ζωή του Κογκό ήταν υποθηκευμένη από τήν προηγούμενη ιστορία του. Τό ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, ο έλεγχος από τό γαλλικό ιδιωτικό κεφάλαιο της οικονομίας του, οί κραυγαλέες οικονομικές και πολιτιστικές ανισότητες ανάμεσα σε γεωγραφικές περιοχές και τίς εθνότητες που τίς κατοικούν, ή έλλειψη καταρτισμένων στελεχών, αποτελούσαν και αποτελούν ένα δίχτυ αντικειμενικών φραγμών στην επιδίωξη μιάς όμαλης άνοδικής πορείας προς τή λαϊκή κυριαρχία. Η απόσταση ανάμεσα στις μεγαλόστομες διακηρύξεις και τήν καθημερινή πρακτική μιάς ήγείας που δεν μπορούσε να διατηρήσει τόν έλεγχο των πιέσεων που δεχόταν, είχε σαν αποτέλεσμα τήν παράταση ενός κλίματος διαρκούς άνησυχίας. Οί πολλαπλές έσωτερικές αντιθέσεις στο Κογκό δεν έπαψαν να δημιουργούν έντάσεις που, από τό 1963 μέχρι σήμερα, ξεσπούν κάθε τόσο σε πολιτικές κρίσεις.

ΑΓΚΟΛΑ

Δέ φτάνει να είσαι δυνατός
όταν δεν έχεις δίκιο.
Αδίκαια πολεμάνε οί Πορτογάλοι
Ποτέ δε θά νικήσουν στην Αγκόλα.
Κι αν σκοτώσουν τούς άντρες όλους,
θά ξεσηκωθούν τά γυναικόπαιδα.
Εμείς, τά παιδιά του Κογκό,
ας στηρίζουμε τόν αγώνα στην Αγκόλα.

Λόγια και μουσική Κογκολέζον μαθητή.
Μαγνητοφωνημένο σε χωριό του Κογκό τό 1972.

ΛΑΪΚΑ ΑΝΩΝΥΜΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΟΠΑΔΩΝ ΤΗΣ «ΦΙΛΙΚΗΣ»

Οί άντρες πολεμάνε για τή «Φιλική»,
παιδιά και γυναίκες τό ίδιο.
Εμπρός στον αγώνα για τή «Φιλική»
που θά μās διαγεντέψει.

Στόν αγώνα όλοι για τή «Φιλική» του Ματσούα
που θά μās λεντερώσει από τούς Ασπρους.

* * *

Ο Ασπρος έφινγε απ' τήν Ερώπη
για τό χρήμα.
Ο Ασπρος ήρθε στην Αφρική
για τό χρήμα.
Ω χώώώ,
ακούστε, οί Μαύροι:
δεν είμαστε εμείς σκλάβοι του χρήματος·
κυριαρχούμε στο χορό
κυριαρχούμε στη ζωή.

* * *

Αδέρφια, άχ! όλα χάθηκαν.
Κι αν χάθηκαν όλα,
εμείς ξαναρχίζουμε.

(οί στίχοι επαναλαμβάνονται πολλές φορές).

Μεταφρασμένα στα γαλλικά από τόν Κογκολέζο Μαρσιάλ Σιντά, στο βιβλίο του: Ο κογκολέζικος μεσιανισμός και οί πολιτικές του επιπτώσεις. Παρίσι, ΡΑΥΟΤ, 1972.

Tchicaya U Tam'si

Ο Τσικαγιά Ου Ταμσί γεννήθηκε τό 1931. 'Από τούς καλύτερους άφρικανούς ποιητές, μέ έντονα προσωπικό ύψος, έχει βραδευτεί έπανελημμένα. 'Η ποίηση του Τσικαγιά, τυραννισμένη («σκληθρα ή ψυχή μου στό κορμί μου μέσα...»), σημαδεμένη άπ' τίς δοκιμασίες της 'Αφρικής («μαύρισε ό ήλιος από τά βάσανα των νέγρων»), είναι μαζί θρήνος και έξέγερση. Τή διασχίζει ή ματωμένη σκιά του Λουμούμπα, πού στό πλάι του ό Τσικαγιά αγωνίστηκε και δέν μπόρεσε ποτέ νά τόν ξεχάσει. Όπως δέ θέλησε ποτέ νά πάρει απόφαση τό χωρισμό των δύο Κογκό, πού γι' αυτόν είναι ή κοινή του πατρίδα. Στό απόσπασμα πού δημοσιεύουμε διαφαίνεται ό πόνος του γιά τήν τεχνητή διαίρεση πού έκανε τόν ποταμό Κογκό από ζωοδότη σύνδεσμο ανάμεσα σέ άδελφούς πληθυσμούς, σύνορο πού αποξενώνει μεταξύ τους τίς δυό του όχθες.

Ω! Κάνετε νά σφάσει ή μάνα μου
πέστε της πώς ξέρω
νά γράφω χωρίς μπλέ γραμμή
νά γράφω κόκκινα σέ άσπρο χαρτί
στον πίνακα περιχομένων μέ τά πάθη μου
τά όνόματα των γονιών μου
και τό ποινλί πού τραγουδάει τό θάνατό τους
χωρίς νά συμδουλεντώ τόν κανόνα
πού χαλάει τήν αριθμητική μας
τήν άπλή διαίρεση δεξιά-αριστερά
κάθε όχθη του ποταμού
ξένη πρός τό ποτάμι.

Απόσπασμα από τήν ΕΠΙΤΟΜΗ.

ΜΠΑΟΜΠΑΜΠ

Μπαομπάμπ! 'Ηρθα νά ξαναγεντέψω τήν ύπαρξή μου κοντά
σου
και νά περιπλέξω τίς ρίζες μου στίς ρίζες σου, πρόγονέ μου
μπαομπάμπ.

Στ' όνειρό μου άποχτώ τά ροζιασμένα μπράτσα σου
και δυναμώνω καθώς τό δυνατό σου αίμα
χύνεται μέσ στό δικό μου.

Μπαομπάμπ! «'Ο άνθρωπος άξίζει όσο τά όπλα του» :
τραυπαλίζεται ή έπιγραφή σέ κάθε άνώγλι.

Πού νά άντλήσω δύναμη γιά τόσους άγώνες,
άν δέν άρπαχτώ άπ' τόν κορμό σου;

Μπαομπάμπ! τήν ώρα της άπέραντης θλίψης,
όταν ό απόηχος άπ' όλα τά τραγούδια θά μ' έχει εγκαταλείψει,
κάνε νά μέ κρατήσουν στή ζωή

Οί λαογγισμοί των πουλιών σου.

Κι όταν λάψουν νά είναι σταθερά τά βήματά μου

άσε με ν' ανασκάψω στή βάση σου τή γή

κι άς πέσει άπάνω μου ήσυχά τό χώμα της νά μέ σκεπάσει.

Από τίς ΚΟΓΚΟΛΕΖΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ

τρεις κογκο

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μά τοῦτος ὁ τόπος δέν εἶναι θλιμμένος
κι ἄς τοῦ σκεπάζει τούς ὤμους
τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ χρόνου
βαρὺς ἀπὸ σύννεφα οὐρανός.
Παίζει ὁ ἥλιος στὰ λαρύγγια τῶν πουλιῶν
καθάρια τραγούδια πού σβήνουν
τά πιό μαῦρα βάσανα.

Μά τοῦτος ὁ τόπος δέν εἶναι θλιμμένος
ἽΟδηγεῖ μέ τό χέρι του ἀπ' τήν ἀνατολή στή δύση
τόν ἥλιο πού λαμπυρίζει
στό πρόσωπο πανώριων γυναικῶν.

Μά τοῦτος ὁ τόπος δέν εἶναι φτωχός
ἽΑγρυπνᾷ τό πνεῦμα τῶν προγόνων βαθιά στή γῆ
στά μεταλλεύματα πού κοιμούνται ἀκόμα
στή χιλιόχρονη τύρβη της.

ἽΑπό τήν ΑΝΑΠΟΔΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

J.-B. Tati-Loutard

Ο Τατί-Λουτάρ, τριανταῆξι χρονῶν, ποιητής καί πεζογράφος, πρύτανις στή σχολή φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μπραζαβίλ, ἔγινε ὑπουργός Παιδείας καί Πολιτισμοῦ τό Δεκέμβρη τοῦ 1975. Στά ποιήματά του ἐκφράζεται ἡ ἀρμονική σύζευξη τοῦ ἀνθρώπου μέ τή φύση καί ἡ χαρά τῆς ζωῆς σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἡρεμῆς παραδοχῆς τῆς συνέχειας τῆς μὴ τό θάνατο. ἽΗ ποίηση τοῦ Τατί-Λουτάρ, διαποτίζεται ἀπό τήν αἴσθηση τῆς διάρκειας μέσα ἀπὸ τή διαδοχή τῶν γενεῶν καί τήν παραδοσιακή πίστη στήν ἀέναη παρουσία τῶν προγόνων. Τό βίωμα τῆς σχέσης τοῦ ποιητῆ μέ τή γῆ τῶν πατέρων του ἀποδίδει τήν ἔννοια τῆς κογκολέζικης πατρίδας.

ἔζοι ποιητές

ἽἮρθαν ἕνα βράδυ
ἽἜνα μαῦρο βράδυ
ἽἘν' ἀφέγγαρο βράδυ
ἽἜνα βράδυ γ' νῆς
ἽἘν' ἀθῶο βράδυ
ἽἮρθαν νά κλέψουν καί
Νά βιάσων τήν ἀραιά
Νά ἐκπολιτίσουν τή νεγροσύνη.

* * *

Ζεστές ἀκόμα οἱ στάχτες τῆς θύμησης
ἽΑκόμα ζεστές οἱ στάχτες τῶν πατέρων μας...
Κρατᾷνε στή θράκα ἀρκετή φωτιά
Γιά νά κάψει τά ἐδένηνα μέτωπά μας
ἽΑρκετόν ἥλιο
Νά φαιδρύνει τά πρωῒνά μας...
Ζεστή ἡ θέση σου ἀκόμα, Πατέρα
Ζεστά τά δάκρυά σου ἀκόμα, Μάνα
ἽἩ νέγρικη γεύση τους ματώνει τήν κάθε μας μέρα
Ζεστές ἀκόμα οἱ στάχτες τῆς θύμησης
ἽΑκόμα ζεστές οἱ στάχτες τῆς βιασμένης γῆς
Κόκκινα κιόλας
ἽΑπό μίσος τά μάτια μας
Κόκκινα κιόλας
ἽΑπό αἷμα τά χέρια μας

ἽΑποσπάσματα ἀπὸ τοὺς ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥΣ ΗΛΙΟΥΣ

Χτίζαμε χτές
τοίχους γιά τοὺς νεκρούς
τοίχους γιά τοὺς φυλακισμένους
τοίχους γιά τοὺς τρελοὺς
τοίχους γιά τοὺς στρατιῶτες
τοίχους γιά τά ἀστέρια.
Καινούργιοι τοῖχοι ξάφνιασαν τή γῆ
τήν ὥρα πού ἀπουσίαζε ὁ ἄνθρωπος.
ἽἩ γῆ ὁλόκληρη πιασμένη στήν παγίδα
Δέ θά ξαναγνώσει ποτέ σπίτι του ὁ ἀπών.

ἽΑπό ΤΟ ΞΥΝΟΧΟΡΤΟ ΚΑΙ ΤΑ ΛΕΜΟΝΙΑ

Maxime N'Debeka

Ο Μαξίμ Ντεμπεκά γεννήθηκε τό 1944. ἽἘκανε στρατιωτικές σπουδές στή Γαλλία, τή Σοβιετική ἽἘνωση καί τήν Κίνα. Μέλος τῆς Κ.Ε. τοῦ Κόμματος, καταδικάστηκε σέ φυλάκιση γιά τή συμμετοχή του στό κίνημα τοῦ 1972 καί ἀγέθηκε ἀργότερα ἐλεύθερος μέ τή γενική ἀμνηστία. Ποίηση στρατευμένη, Ἵἡ ποίηση τοῦ Ντεμπεκά ἀποκτᾷ βαθεῖς λυρικούς τόνους ἔπειτα ἀπὸ τήν τελευταία του πικρή ἐμπειρία.

Ο στρατός επενέβη για πρώτη φορά τό 1968 καί βρίσκεται από τότε στό προσκήνιο τής πολιτικής ζωής του Κογκό. Ίσχυρός παράγοντας τών πολιτικών εξελίξεων, ό κογκολέζικος στρατός δέ φαίνεται νά είναι ιδεολογικά όμοιογενής. Η στάση του εξαρτιέται κάθε φορά από τό συσχετισμό δυνάμεων στό έσωτερικό του. Υπάρχει όμως, παρ' όλες τίς περιπέτειες, μία συνέχεια σπόν έλεγχο τής εξουσίας καί τής πολιτικής κατεύθυνσης.

Ο ταγματάρχης Μαριέν Νγκουαμπί είναι άρχηγός του κράτους από τό 1968 καί πρόεδρος τής Κεντρικής Έπιτροπής του Κογκολέζικου Κόμματος τής Έργασίας πού ιδρύθηκε τό 1969 καί πού στό καταστατικό του παρουσιάζεται σάν κόμμα Μαρξιστικό-Λενινιστικό. Τό νέο Σύνταγμα πού ψηφίστηκε στό ιδρυτικό Συνέδριο του Κόμματος καί δημοσιεύτηκε τό Γενάρη του 1970, θεσμοθέτησε τήν ίδρυση τής Λαϊκής Δημοκρατίας του Κογκό καί επικύρωσε τήν καινούρια σημαία: κόκκινη, μέ τό σφυρί καί τήν άφρικανική τσάλα (προσαρμογή του συμβόλου του δρεπανιού, άνύπαρχτου στό Κογκό) άνάμεσα σέ δύο κλαδιά φοινικόδεντρου κάτω από ένα άστέρι. Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, ή λαϊκή κυριαρχία άσκειται διά μέσου ενός μόνο πολιτικού κόμματος, του Κόμματος τής Έργασίας, καί τών λαϊκών συμβουλίων. Η έκτελεστική εξουσία άσκειται από τό Συμβούλιο του Κράτους, του όποιου τή σύνθεση καθορίζει τό κόμμα καί πού προεδρεύεται από τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας. Τό σύνταγμα αυτό δέν πρόβλεπε τήν ύπαρξη Βουλής. Η Βουλή είχε ήδη πάψει νά υπάρχει στό Κογκό πριν από τήν επέμβαση του στρατού.

Τρία χρόνια μετά, τό Συνέδριο του Κόμματος επικύρωσε ένα άλλο Σύνταγμα, αυτό πού ισχύει ακόμα καί πού κατοχυρώνει τίς προϋποθέσεις πλατύτερης συμμετοχής. Μεταξύ τών άλλων, επαναφέρθηκε ό θεσμός τής εκλεγμένης Βουλής καί του Υπουργικού Συμβουλίου.

Τό συνέδριο αυτό συνήλθε μία δύσκολη ώρα. Λίγους μήνες πριν, μέλη τής ήγεσίας του Κόμματος, άριστεριστικής τάσης, είχαν κινητοποιήσει στρατιωτικά τμήματα για νά ανατρέψουν τήν υπάρχουσα κατάσταση. Τό πραξικόπημα άπότυχε, οί υπεύθυνοι δικάστηκαν, μερικοί διέφυγαν καί έφτιαξαν ένα μικρό άντάρτικο πού φαίνεται πώς ενισχύθηκε από δυτικές δυνάμεις, καθώς καί από τόν Μομπούτου. Τό άποτέλεσμα αυτής τής περιέργης συμμαχίας δέν μπόρεσε νά αναπτυχθεί. Ένα χρόνο άργότερα σκοτωνόταν ό τελευταίος άντάρτης. Άλλά ό άριστερισμός (άς σημειωθεί ότι όλοι όσοι δικάστηκαν για τό πραξικόπημα του 1972, δύο χρόνια μετά ήταν έλεύθεροι μέ τή γενική άμνηστία) έπηρεάζει πάντα μέρος τής νεολαίας καί προσπαθεί νά πετύχει τήν εξασθένιση του καθεστώτος. Τό πετυχαίνει άλλωστε έν μέρος, πολλάπλασιάζοντας τά σημεία πίεσης πού άσκούνται από τό έξωτερικό καί τό έσωτερικό στήν ήγεσία τής Α.Δ. του Κογκό.

Η συνδιάσκεψη του Βερολίνου: λεπτομέρεια από τό συνθετικό έργο τών μαθητών τής σχολής Κιραμικής.

Η προσήχη Γιαντισιον πού φέρει τό όνομα τών «τριών ένδόξων ήμερών». Έπιγραφές πάνω από τήν πορτα καί στον έξωτερικό τοίχο: «Ο σοσιαλισμός θά νικήσει», «Ο ιμπεριαλισμός δέ θά περάσει».

Τό Κογκολέζικο Κόμμα τής Έργασίας τό χαρακτηρίζει ή δύναμη τής αυτοκρατικής — καί ή αδυναμία πραγματοποίησης τών στόχων του. Η ανακοίνωση τής τελευταίας δραματικής συνεδρίασης τής Κεντρικής Έπιτροπής πού συνήλθε τόν περασμένο Δεκέμβρη έπισημαίνει:

- τήν καταστροφική κατάσταση τών κρατικών έπιχειρήσεων,
 - τό γεγονός ότι ή κρατική μηχανή εξακολουθεί νά είναι στήν ύπηρεσία του ξένου κεφαλαίου,
 - τήν έλλειψη μαχητικότητας τών οργανώσεων βάσης,
 - τήν έλλειψη συνείδησης ευθύνης τών μαζικών οργανώσεων καί τών συνδικάτων,
 - τήν έλλειψη δυναμισμού καί πνεύματος ένότητας τής πολιτικής ήγεσίας.
- Συγχρόνως ανακοινώθηκε ή παραίτηση

τής κυβέρνησης καί του Πολιτικού Γραφείου του Κόμματος καί ή δημιουργία μιας πενταμελούς επαναστατικής έπιτροπής (όπου συμμετέχει καί ό Μαριέν Νγκουαμπί) πού ανέλαβε νά μελετήσει διεξοδικά όλόκληρο τό πολιτικό πρόβλημα του Κογκό καί νά σχηματίσει νέα κυβέρνηση. Η διαύγεια τών αναλύσεων καί ή θαρραλέα δημοσίευσή τους θά μπόρουν νά βοηθήσουν στήν αντιμετώπιση τών προβλημάτων πού υπογραμμίζονται. Είναι πάντως φανερό πώς οί άδιάκοπες προσπάθειες μιας πρωτοπορίας, πού έγγραφονται στή συνέχεια τής μακριας αγωνιστικής παράδοσης του Κογκό, σκοντάφτουν συνεχώς στό πλέγμα τής εξάρτησης.

Στό επόμενο τεύχος
Μέρος Β': Έξάρτηση καί προσπάθεια άποδέσμευσης.

ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὸ κείμενο τοῦ Δρ. Heinz Richter — ἄσχετα μέ τίς θέσεις τοῦ συγγραφέα — παρουσιάζει αὐξημένο ἐνδιαφέρον, τώρα πού δειλά καί ἀσυστηματοποίητα ἀρχίζουν πάλι νά ἐμφανίζονται κάποιες προσπάθειες γιά τή συγκέντρωση τοῦ ὕλικου τῆς πρόσφατης ἱστορίας μας. Καί ἀκόμα, γιατί τώρα γίνεται κοινή συνείδηση, ἡ σημασία πού ἔχει γιά τό παρόν ἀλλά καί τό μέλλον ἡ αὐτογνωσία καί ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἀληθινῆς Ἱστορίας μας.

ποιο σημαντικό μυστικό που θα αποκαλυφθεί αργότερα, ενώ ο Otto von Lorenz δήλωνε αποφθεγματικά πως «ο μελλοντικός ιστοριογράφος γνωρίζει τα πράγματα καλύτερα από τους συγχρόνους του». Οι αιτίες γι' αυτή τη συνειδητή αποστροφή από τη σύγχρονη ιστοριογραφία, βρίσκονται θεμελιωμένες στην ουσία και στην εξέλιξη του Ιστορισμού.

ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ «ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΥ»

Με κάποια αλλούστευση, μπορούμε νά διακρίνουμε τρία διαφορετικά επιχειρήματα έναντι της Σύγχρονης Ιστορίας: ένα μεθοδολογικό, ένα φιλοσοφικό κι ένα πολιτικό. Οι κατηγορίες όμως αυτές δεν μπορούνε νά διακριθούν καθαρά ή μία από την άλλη, γιατί εισχωρούν ή μία μέσα στην άλλη και είναι αλληλοεξαρτημένα στοιχεία του ίδιου φαινομένου. Στόν μεθοδολογικό τομέα, ο Ιστορισμός απόκτησε με τόν Johann Gustav Droysen αθάνατους τίτλους τιμής, αφού είναι αυτός που έδωσε στην ιστορική έρευνα ένα εργαλείο με το οποίο ήταν δυνατόν νά φτάσει ή έρευνα του παρελθόντος σ' ένα πραγματικά επιστημονικό αποτέλεσμα. Το εργαλείο αυτό είναι ή ιστορική κριτική μέθοδος, που την ανέπτυξε ο Droysen τό 1858, στο βιβλίο του «Έγχειρίδιο Ιστορισμού». Στο βιβλίο του διακρίνει τρία διαδοχικά μεθοδολογικά στάδια κατά την έρευνα: την «εύρετική», την κριτική και την έρμηνεία. Με τόν όρο «εύρετική» ο Droysen έννοούσε την εξεύρεση και συλλογή του ιστορικού υλικού της εποχής που πρόκειται νά διερευνηθεί, διέκρινε δέ τό υλικό αυτό, ανάλογα με τό χαρακτήρα του, σέ: κατάλοιπα, μνημεία και πηγές. Καθοριστικό στοιχείο γιά την έπιλογή του υλικού θά είναι τό υπό εξέταση ιστορικό πρόβλημα, στή συνέχεια δέ έργο της κριτικής θά είναι ο έλεγχος της γνησιότητας του υλικού αυτού, βάσει εξωτερικών και έσωτερικών κριτηρίων, και τελικά ή κριτική ταξινόμησή του. Μετά την επεξεργασία αυτή του ιστορικού υλικού, ακολουθεί τό τρίτο στάδιο, που είναι ή έρμηνεία, ή έρευνα δηλαδή του υλικού κάτω από διαφορετικά πρίσματα και ή ταυτόχρονη ένταξή του στα ιστορικά δεδομένα της εποχής του.

Η μέθοδος αυτή όδήγησε, κατά τόν 19ο αιώνα, την επιστημονική ιστοριογραφία σέ μία θεαματική άνθηση, έτσι που ο αιώνας αυτός έγινε ο κατ' έξοχήν αιώνας της ιστοριογραφίας, ο *seculum historicum*. Συγχρόνως όμως, έγινε αισθητή, στή μέθοδο αυτή, μία άρνητική επίπτωσή της, που είχε σαν συνέπεια νά περιορίσει τό όπτικό πεδίο των ιστορικών. Γιατί τόσο τά ιστορικά έργα του Droysen, όσο κι εκείνα των συναδέλφων του, έμπεριέχουνε, εκτός απ' τη μεθοδολογία τους, και μία όρισμένη φιλοσοφία της ιστορίας, που επηρέασε βαθιά τη σχολή αυτή.

Ο Droysen και οι συνάδελφοί του, θεωρούνε την ιστορία σαν ένα πεδίο όπου τά άτομα αυτοπραγματοποιούνται, δηλαδή ολοκληρώνονται. Στήν κατηγορία δέ των ατόμων έντάσσουνε — και κυρίως ο Treitschke — και τό ίδιο άκόμα τό κράτος, σαν «όν συλλογικό». Έξακολουθήσανε βέβαια νά πιστεύουνε ότι οι ένέργειες των ατόμων βρίσκονται σέ συνάρτηση με τό γενικό πνεύμα της εποχής τους, αποκλείοντας πάντως την άποψη της ύπαρξης ενός ντετερμινισμού της ιστορίας, σ' αντίθεση με τόν Hegel και τη χριστιανική του «θεολογία της ιστορίας». Έτσι ο Ranke μιλάει γιά «θεοκρατικές εποχές», ο Droysen βλέπει νά επενεργούν στην ιστορία ήθικες δυνάμεις, και ο Treitschke αναγνωρίζει σαν ήθική άρχή την πραγμάτωση του έθνικού κράτους. Σύμφωνα με την «ιστορική» αντίληψη όλα τά γεγονότα είναι ιστορικά αλληλένδετα, όχι όμως και προκαθορισμένα, αφού εξαρτώνται βασικά από την έλεύθερη βούληση των ατόμων. Τά αποτελέσματα του ιστορικού γίνεσθαι αποκρυσταλλώνονται μέσα από τό ίδιο τό προτσές τους, κι έτσι δεν μπορεί νά είναι έκ προοιμίου καθορισμένα. Έτσι ή γνώμη του Hegel γιά τό ανέθιασμα όλο και σέ ψηλότερα έπίπεδα, δεν έβρισκε πιά θέση στόν Ιστορισμό. Γιά τό λόγο αυτό ο Ιστορισμός πήρε τη μορφή ενός «Αντι-διαφωτισμού» — αν με τόν όρο Διαφωτισμός έννοούμε ένα κίνημα που προϋποθέτει την όρθολογιστική όργάνωση κι αποκατάσταση των ιστορικών φαινομένων. Μία τέτοια αντίληψη της ιστορίας, όμως, καταλήγει μοιραία, όπως είπαμε κιόλας, στόν περιορισμό του ιστορικού όρίζοντα. Από δώ και μπρός ή ιστορία άσχολείται με τά άτομικά κίνητρα και τις πράξεις των μεγάλων προσωπικοτήτων, μεταξύ των οποίων, όπως σημειώσαμε, πρέπει νά περιλάβουμε άκόμα και

τό ίδιο τό κράτος. Στόν Ιστορισμό δεν μπαίνουνε οι κοινωνικές τάξεις ή ομάδες, δεν υπάρχουνε οικονομικά ή κοινωνικά κίνητρα, δέ γίνονται αναλύσεις δομών. Έτσι ή ιστορία είναι μόνο πολιτική ιστορία, και ή συγγραφή της είναι ζήτημα καθαρά υποκειμενικό.

Κατά τις άντιλήψεις του Ιστορισμού, τό κάθε ιστορικό γεγονός καθώς κι ή κάθε ιστορική περίοδος, είναι αυτοδύναμα. Σ' αντίθεση με την ήθικολογούσα ιστορία του 18ου αιώνα και των άρχών του 19ου, που ζυγίζει την κάθε ιστορική περίοδο με τά μέτρα της φιλοσοφίας του Διαφωτισμού, ο Ranke δεχότανε ότι, ουσιαστικά, ή σημασία της κάθε περιόδου, δεν είναι έκείνο που μπορεί νά έξαχθεί απ' τη μελέτη της, αλλά τό γεγονός ότι είχε ύπάρξει, ότι ήτανε δηλαδή αυθύπαρκτη. Η ιστορία πρέπει νά γράφεται με βάση την άρχή του «πως άκριδώς συνέβη» τό κάθε γεγονός. Ο Droysen, τέλος, διατύπωσε την άποψη ότι ο ιστορικός πρέπει νά έχει σαν άρχή την «έρευνητική κατανόηση». Η συνέπεια ήτανε ότι οι ιστορικοί άνασυνθέτανε τά γεγονότα του παρελθόντος χωρίς καμιά ήθική άξιολόγησή τους, εφαρμόζοντας τη γνωστή ρήση: «όταν όλα τά κατανοούμε, όλα και τά συγχωρούμε».

Γύρω στά 1900 ή ιστορία λειτουργούσε σαν «σχετικότητα άξιων». Έτσι όμως έχασε ή ιστορία κάθε σημασία γιά τό παρόν, γιά νά μεταβλήθει σέ ένα μουσείο με πολύ ένδιαφέροντες παλιές, αλλά μη δεσμευτικές κοσμοθεωρίες, με τις όποιες δεν είχαμε ν' άσχοληθούμε. Η ιστορία ήτανε μία συλλογή από ιστορικά μνημεία που ή έρευνά τους ήτανε αυτοσκοπός, ή δέ παρουσίασή τους καθαρά θετικιστική. Συνέπεια αυτής της

Μαθήματα σύγχρονης ιστορίας

● Η Ιστορία στην ύπηρεσία της πολιτικής σκοπιμότητας: τό ΕΑΜ συκοφαντημένο, ή έλληνική ιστορία κακοποιημένη: νά τό υπόβαθρο γιά τό στήσιμο μίας έκλογικής καμπάνιας: Η είκονιζόμενη άφίσα της πάλαι ποτέ ΕΡΕ του κ. Καραμανλή κυκλοφόρησε στις εκλογές του 1958 — όταν φούντωσε ή έκλογική δύναμη της ΕΔΑ και την έφερε δεύτερο κόμμα, με 24,43 %.

«ἀρχαιολογική» θεώρησης της ιστορίας, ήτανε ή απαίτηση για «ἀποστασιοποίηση» και «ωρίμανση» της. Η απαίτηση όμως αυτή οδήγησε τους οπαδούς του Ιστορισμού να ασχολούνται με γεγονότα όλο και πιο απομακρυσμένα και ν' αποφεύγουνε προσεκτικά τα προβλήματα εκείνα που έχουνε καθ' οίονδήποτε τρόπο έπικαιρότητα, βάσει της αρχής: *quod non est in actis non est in mundo*. Τό ιστορικό υλικό, μόνο στά αρχεία ήτανε δυνατόν νά αναζητηθεί. Αναπτύχθηκε τότε μία τέτοια λατρεία για την αξιοπιστία των ντοκουμέντων, που σήμερα μάς φαίνεται κυριολεκτικά αφελής. Οί ιστορικοί αποφεύγανε συστηματικά τίς έμπειρίες της εποχής τους κι ήτανε πεπεισμένοι ότι μέ τη βοήθεια της κριτικής ιστορικής μεθόδου φτάνανε στην ιστορική αλήθεια και γράφανε ιστορία απόλυτα αντικειμενική.

Έτσι όμως έγινε φανερό κάτι που υπήρχε έν σπέρματι απ' την αρχή κιόλας στον Ιστορισμό, ότι δηλαδή πρόκειται για μία μέθοδο στατικά συντηρητική, για νά μήν πούμε καθαρά αντιδραστική, που ή εξέλιξη της συνέπλεε μέ την πολιτική διαδρομή του γερμανικού άστισμού στό 19ο αιώνα. Η γερμανική άστική τάξη, που στό ξεκίνημά της ήτανε προοδευτική και φιλελεύθερη, υπέστη, μέ την Έπανάσταση του 1848, μία πρώτη ήττα, που έδειξε τελικά και την πολιτική της αναπηρία, δηλαδή τόν αποκλεισμό της απ' τη συμμετοχή στην έξουσία, που στά έπόμενα χρόνια φάνηκε καθαρά, και κυρίως πριν και μετά την ίδρυση στά 1871 του Γερμανικού Ράιχ. Συνέπεια αυτού ήτανε ότι εγκαταλείφθηκε απ' την άστική τάξη ό ένας απ' τούς σκοπούς της, δηλαδή ή φιλελευθεροποίηση, που είχε έκδηλωθει μέ την απαίτηση για ένα συνταγματικό κράτος δικαίου. Αντίθετα, όμως, εντάθηκε ή απαίτηση για οικονομικές έλευθερίες και έθνική ένοποίηση, άπαιτήσεις που εκπληρωθήκανε μέ την ίδρυση ακριβώς του Πρωσσο-γερμανικού κράτους στά 1871. Η γερμανική λοιπόν άστική τάξη, έκστασιασμένη απ' την ίδρυση του ισχυρού αυτού κράτους, ξέχασε ότι την ευγενέστερη και πρωταρχική άπαιτήσή της, δηλαδή τη φιλελευθεροποίηση, την είχε εγκαταλείψει καθ' όδόν. Συγχρόνως όμως, και μέ την αυξανόμενη έκβιομηχάνιση της Γερμανίας μετά τό 1871, αρχίσανε νά δημιουργούνται νέα προβλήματα, που χαρακτηρίστηκανε «κοινωνικά» και που αναγκάζανε τούς άστους νά βλέπουνε τό μέλλον μέ άρκετή άνησυχία. Και δέν είναι καθόλου άξιο άπορίας, ότι ή άστική κοινωνία στράφηκε πρός τίς άγιες εκείνες εποχές του παρελθόντος, μέ τη μορφή που τίς της παρουσιάζανε οί εκπρόσωποι του Ιστορισμού. Γιατί οί ιστορικοί σάν τούς Ranke, Droysen, Treitschke και Meinecke, δέν κάνανε τίποτα άλλο παρά νά εκφράζουνε αυτό που υποσυνείδητα άναζητούσε ή άστική τάξη. Η ίδρυση του Πρωσσο-γερμανικού κράτους θεωρήθηκε σάν τό αποκορύφωμα της ιστορικής εξέλιξης της χώρας, άφου όλη ή προηγούμενη ιστορική πορεία του πρός τά εκεί έτεινε, και που μέ την πραγμάτωσή του ολοκληρώθηκε.

Η αντίληψη αυτή επέζησε άκόμα και μετά τούς κλυδωνισμούς του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου και οί «όρθόδοξοι» ιστορικοί αποφεύγανε και τότε άκόμα ν' ασχοληθούνε μέ προβλήματα του άμεσου παρελθόντος. Οί έπίσημοι εκπρόσωποι της ιστοριογραφίας μείνανε πιστοί στό μακρινό παρελθόν, άκόμα κι όταν μερικοί άλλοι αρχίσανε νά ασχολούνται μέ τόν Πόλεμο και τούς υπεύθυνους για την έκρηξή του. Αν οί ιδρυτές του Ιστορισμού είχανε κρατήσει κριτική στάση έναντι της σύγχρονης ιστορίας, χωρίς όμως νά την άγνοήσουνε τελείως, οί έπίγονοι την αποκλείσανε όριστικά.

Μία κάποια άναζωογόνηση στην έρευνα της σύγχρονης ιστορίας έγινε απ' τόν Justus Haspach κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου. Άλλά και ιστορικοί σάν τόν Meinecke και τόν Oncken πήραν μέρος τό 1915 σέ μία συλλογική έρευνα σύγχρονης ιστορίας μέ θέμα «Η Γερμανία και ό Παγκόσμιος Πόλεμος». Η έρευνα όμως αυτή, όπως έξ άλλου κι άλλες παρόμοιες που γίνανε μετά την ήττα, την Έπανάσταση και τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, είχανε σκοπό έντονα απολογητικό μόνο. Άκόμα και τά δημοσιεύματα που είδανε τό φως της δημοσιότητας τόν καιρό της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, κι άναφέρονταν σέ Άρχεία, Απομνημονεύματα ή μαρτυρίες, σκοπούσανε κι αυτά στην άποκατάσταση της πολιτικής του Ράιχ, μέ κεντρικό άξονα τη διερεύνηση των ευθυνών του Πολέμου. Η γενική διαπίστωση όμως είναι ότι πολύ λίγα απ'

τά ιστορικά έργα που έκδοθήκανε την εποχή εκείνη δέν έχουνε ξεπεραστεί σήμερα. Η εξήγηση γι' αυτό βρίσκεται στην ίδια αίτία που οδήγησε και στην άποτυχία της Πρώτης Δημοκρατίας, ότι δηλαδή ή γερμανική άστική τάξη ήτανε στη μεγίστη πλειοψηφία της συντηρητική κι αντιδημοκρατική. Κατά την αντίληψή της, ή Γερμανία είχε συρθεί στον Πρώτο Πόλεμο χωρίς ή ίδια νά έχει καμιά ευθύνη για την έκρηξή του, θέση την οποία άσπαστήκανε, μέ πολύ λίγες εξαιρέσεις, οί γερμανοί ιστορικοί, που προσπαθούσανε νά τη στηρίξουνε και έπιστημονικά. Έτσι όμως ή ιστοριογραφία της εποχής της Βαϊμάρης, δύσκολα μπορεί νά θεωρηθεί σήμερα έπιστημονική.

Μετά την κατάληψη της έξουσίας από τόν Χίτλερ στά 1933, την έρευνα της σύγχρονης ιστορίας ανέλαβε τό «Ινστιτούτο του Ράιχ για την ιστορία της Νέας Γερμανίας», που διεύθυνε ό Walter Frank και που πολύ γρήγορα μετατράπηκε σέ όργανο προπαγάνδας του Έθνικοσοσιαλισμού. Όποιος ιστορικός ήθελε ν' ασχοληθεί την εποχή εκείνη στά σοβαρά μέ την έρευνα, έπρεπε νά στραφεί πρός πολύ απομακρυσμένες εποχές, αλλά και τότε άκόμα ήτανε υποχρεωμένος νά κάνει κολακευτικούς υπαινιγμούς υπέρ του έθνικοσοσιαλιστικού καθεστώτος. Έτσι όμως μοιάζανε νά δικαιώνονται οί έπιφυλάξεις του Ιστορισμού, ότι δηλαδή ή σύγχρονη ιστορία έχει άνάγκη από χρονική άπόσταση για νά γραφτεί, γιατί υπόκειται στό έκάστοτε πνεύμα της εποχής.

Αυτός ήτανε άσφαλώς και ό λόγος που μετά τό 1945 έκανε μερικούς ιστορικούς δύσπιστους άπέναντι στη «Σύγχρονη Ιστορία». Γινότανε βέβαια λόγος για σύγχρονη ιστορία, ό ίδιος όμως ό όρος δέν έχρησιμοποιείτο. Άκόμα κι ό Hans Rothfels, ό ιδρυτής του «Ινστιτούτου Σύγχρονης Ιστορίας» του Μονάχου, στό Συνέδριο των Γερμανών Ιστορικών που συνήλθε τό 1949 στην ίδια πόλη, απέφυγε νά χρησιμοποιήσει τόν όρο Σύγχρονη Ιστορία. Τό ίδιο τό Ινστιτούτο έξ άλλου, όταν ιδρύθηκε στά 1949, ονομάστηκε «Γερμανικό Ινστιτούτο για την Έρευνα του Έθνικοσοσιαλισμού» και μόλις στά 1952 πήρε τό σημερινό του όνομα. Ένα χρόνο άργότερα, κυκλοφόρησε και τό πρώτο τεύχος του περιοδικού του Vierteljahrhefte für Zeitgeschichte (Τριμηνιαίο τεύχος Σύγχρονης Ιστορίας), που δημοσίευσε τό προγραμματικό άρθρο του ίδιου του Rothfels μέ τίτλο : «Η σύγχρονη Ιστορία σάν καθήκον». Άξίζει πάντως νά σημειωθεί ότι στην Άνατολική Γερμανία είχε ιδεθεί στά 1946 κιόλας τό «Γερμανικό Ινστιτούτο Σύγχρονης Ιστορίας», που άσχολείτο όμως μόνο μέ την περίοδο μετά τό 1945. Άνατρέχοντας στά χρόνια εκείνα, όπου ξαναζωντάνευε στη Γερμανία ή έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας, διαπιστώνουμε ότι κανένας από κείνους που αρχίσανε νά ασχολούνται μέ τό θέμα, δέν άναφέρθηκε στην παλιά παράδοση για την έρευνά της, αφήνοντας νά έννοηθεί ότι μία τέτοια έρευνα ήτανε κάτι τελείως νέο. Στη συνέχεια όμως, αναπτύχθηκε ραγδαία ή έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας, για νά φτάσει στη σημερινή της άνθηση. Άποδείχτηκε έτσι, και μέ αξιόλογα μάλιστα δημοσιεύματα, ότι οί αντιρρήσεις του Ιστορισμού, ήτανε, είτε προκαταλήψεις, είτε πάλι ισχύανε έξ ίσου και για την κλασική και για τη σύγχρονη ιστορία. Γύρω στά 1960 όμως, εμφανίστηκε ένας νέος κλάδος, οί λεγόμενες Κοινωνικές Έπιστήμες, που κι αυτές δημιούργησανε προβλήματα στην έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας.

Μετά τη σύντομη αυτή ιστορική άναδρομή για τη γένεση και την άνάπτυξη της έπιστήμης της Σύγχρονης Ιστορίας, θά ήτανε σκόπιμο νά εξετάσουμε άναλυτικότερα τόν ίδιο τόν όρο απ' τη μία, καθώς και την προβληματική και τη μεθοδολογία στην έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας, απ' την άλλη.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ό όρος Σύγχρονη Ιστορία δημιουργήθηκε τόν 17ο αιώνα, κι όπως απέδειξε μέ πειστικά έπιχειρήματα ό Eberhard Jaekel, δέν ήτανε τίποτα παραπάνω από τη μετάφραση του λατινικού *historia sui temporis*, που ή πιο πετυχημένη μετάφρασή του είναι ή γερμανική μονοσύλλαβη λέξη (*Zeitgeschichte*), ενώ στίς άλλες γλώσσες, μόνο μέ δύο λέξεις μπορούσε νά άποδοθεί : ως *Contemporary History* (άγγλ.), *Histoire Contemporaine* (γαλ.).

Σύγχρονη Ιστορία κατά τόν Jaekel είναι ή ιστορία της

έποχής στην οποία αναφέρεται ο ιστορικός. Γι' αυτό εξ' αλλου κι όταν χρησιμοποιούμε τον όρο πρέπει απαραίτητα να τον προσδιορίζουμε ρητά: δική του, δική μου, δική μας. Αν στην τρέχουσα χρήση του όρου δεν υπάρχει ο προσδιορισμός αυτός, τότε εξυπακούεται ότι πρόκειται για την ιστορία του καιρού μας. Τόν όρισμό αυτό έδωσε και ο Rothfels στο προγραμματικό του άρθρο στά 1953, εξυπακούοντας ότι Σύγχρονη Ιστορία είναι ή ιστορία της έποχής των συγχρόνων μας, εκείνων δηλαδή που βρίσκονται ακόμα στη ζωή. Τό πράγμα όμως περιπλέκεται όταν την έννοια «έποχή» την εντάσσει μέσα σέ συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους, έτσι πού, σέ τελευταία ανάλυση, της δίνει την έννοια της «νεώτατης ιστορίας», όρο πού είχε χρησιμοποιήσει εξ' άλλου και ο Ranke. Ο Rothfels μάλιστα καθόρισε την έποχή αυτή και χρονολογικά, όταν δέχτηκε σάν άπαρχή της τό έτος 1917, μέ τό δικαιολογητικό ότι από τή χρονιά αυτή αρχίζει νά διαμορφώνεται μιά νέα παγκόσμια ιστορική έποχή. Δέχεται δηλαδή ο Rothfels την πολύ διαδεδομένη άποψη ότι ή Σύγχρονη Ιστορία περικλείνεται μεταξύ 1917 και 1945. (Τή μετά τό 1945 περίοδο, ο Thilo Vogelsang χαρακτηρίζει σάν «Νεώτερη Σύγχρονη Ιστορία»). Δίκαια λοιπόν παρατηρεί ο Jaeckel ότι δημιουργείται έτσι μιά άνάμιξη δύο παράλληλων έπιπέδων του όρου, ενός σχετικού και ενός απόλυτου.

Γιά τή γενιά του Rothfels, βέβαια, αυτή ή άρχή της Σύγχρονης Ιστορίας είναι σωστή. Γιά τούς ιστορικούς όμως πού γεννηθήκανε μετά τό 1917, ή χρονολογία αυτή δέν ισχύει πιά, αφού, γιά τή γενιά αυτή, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι πλέον καθαυτό ιστορία. Πρέπει λοιπόν νά δεχθούμε ότι χρονικά ή Σύγχρονη Ιστορία μετατοπίζεται συνεχώς και καθορίζεται βάσει του έπιπέδου έμπειρίας των ίδιων των ζωντανών ιστορικών. Όποτε όμως ή κατάληξη θά είναι ότι κατά πάσα πιθανότητα ο όρος θά αναφέρεται στη γενιά τή δική μας και των πατεράδων μας, δηλαδή σ' αυτό πού ο Fritz Ernst ονομάζει «τιορινή ιστορία» από τή μιά και «άμέσως προγενέστερη» από τήν άλλη. Σέ τελευταία ανάλυση όμως, οι άπόπειρες περιοδικοποίησης της ιστορίας δέν ίκανοποιούσαν πιά. Έτσι, γιά τή γερμανική σύγχρονη ιστορία, ή άφετηρία παραμένει τό έτος 1917, σύντομα όμως θά μετατοπισθεί πρός τά 1930, ενώ παράλληλα θά προχωράει όλο και περισσότερο και πέρα από τό 1945. Μέ τόν τρόπο αυτό τό πεδίο έρευνας θά πλησιάζει τελικά πρός τή δική μας τρέχουσα δεκαετία. Η μετατόπιση αυτή, εξ' άλλου, γίνεται άναγκαία και γιά ειδικούς λόγους μεθοδολογίας, γιά τούς όποιους θά μιλήσουμε σέ λίγο.

Μετά την παρέμβαση αυτή σχετικά μέ τή σημασία του όρου άς ξαναγυρίσουμε στη Σύγχρονη Ιστορία, μέ τόν όρισμό πού δέχτηκε στά 1972 και τό Ίνστιτούτο Σύγχρονης Ιστορίας: «Η Σύγχρονη Ιστορία είναι ή έρευνα του συνόλου των πρόσφατων γεγονότων πού εφ'άπτονται άμεσα των ζωντανών ακόμα συγχρόνων μας». Μέ τόν τρόπο αυτό όμως ο όρος μπήκε πιά στην τρέχουσα όρολογία μέ τό νόη-

μα πού δέν είχε δώσει ο Rothfels μέ τό προγραμματικό του άρθρο πού αναφέραμε και παρά τίς τυχόν άμφισβητήσεις θάτανε καθαρός δονκιχοτισμός, όπως όμολογεί και ο Jaeckel, νά προσπαθήσουμε νά τόν αλλάξουμε.

Στίς σκέψεις πού ακολουθούνε και έχοντας κατά νού τή σωστή έννοια του όρου, δέν θά πρέπει νά ξεχνάμε ότι ο όρος αυτός είναι άμφιλεγόμενος.

Τό φαινόμενο αυτό δέν είναι μόνο γερμανικό — σωστότερα δυτικο-γερμανικό, αφού στην Άνατολική Γερμανία τά χρονικά όρια μετατοπίζονται άφ' ότου ή έργατική και άγροτική τάξη κατευθύνει τίς εξελίξεις της χώρας. Στη Γαλλία ή Histoire Contemporaine αρχίζει στά 1789 μέ τή Γαλλική Έπανάσταση, ενώ στην Άγγλία ή Contemporary History πιάνει άπ' τά 1832, μέ την Κοινοβουλευτική Μεταρρύθμιση. Και στίς δυό περιπτώσεις ή έννοια καλύπτει μέχρι και την πρόσφατη έποχή, ενώ γιά την τρέχουσα πολιτική κατάσταση χρησιμοποιούνται οι όροι Current History και Current Events, πού στη Γερμανία αποτελούν άντικείμενο έρευνας των πολιτικών έπιστημών. Στο Institut für Zeitgeschichte της Βιέννης, στο Όλλανδικό Βασιλικό Ίνστιτούτο πολεμικών έρευνών του Άμστερνταμ και τό «Ίνστιτούτο Δημοσιογραφίας και Σύγχρονης Ιστορίας» του Aarhus της Δανίας, ακολουθούνε τίς γερμανικές θέσεις μέ πεδίο έρευνας τόν μεσοπόλεμο και τόν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στίς ΗΠΑ, τή Γαλλία και τήν Άγγλία δέν υπάρχουνε κεντρικά ειδικευμένα ιδρύματα γιά τήν έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας, πού γίνεται παράλληλα σέ διάφορα πανεπιστήμια, είναι δηλαδή άποκεντρωμένη. Στίς χώρες του άνατολικού συνασπισμού γίνονται βέβαια έρευνες σύγχρονης ιστορίας, τά αποτελέσματά τους όμως μόλις τελευταία άρχισαν νά πλησιάζουνε τό έπίπεδο των έρευνών στίς δυτικές χώρες. Πρέπει τέλος νά προστεθεί ή ύπαρξη ειδικών περιοδικών πού ασχολούνται μέ τή Σύγχρονη Ιστορία, τόσο στην Άνατολή όσο και στη Δύση.

Άς άνακεφαλαιώσουμε σύντομα: Από τό τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι ιστορικοί πολλών χωρών ασχολούνται μέ τή Σύγχρονη Ιστορία κι έχουνε έκδώσει πολλά και πολύ άξιόλογα δημοσιεύματα, πράγμα πού άποδείχνει τό μεγάλο ένδιαφέρον πού ύπάρχει γιά τή σύγχρονη ιστορία. Και μόνο τό γεγονός αυτό άποτελεί σαφή ένδειξη ότι ή έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας δέν είναι και τόσο δύσκολη, όσο είχανε θελήσει νά μās τήν εμφανίσουνε οι όπαδοί του Ιστορισμού. Άς ρίξουμε όμως τώρα μιά ματιά και σέ άλλο έπιχείρημα των ιστοριστών γιά τήν άδυναμία της έρευνας της σύγχρονης ιστορίας, τό έπιχείρημα δηλαδή της μεθοδολογίας. Όπως αναφέραμε επανειλημμένα, δυό είναι οι μόνιμες άμφισβητήσεις, ότι δηλαδή γιά τήν έρευνα της Σύγχρονης Ιστορίας λείπουνε και ή άναγκαία χρονική προοπτική και ή ύπαρξη έπαρκών πηγών.

Γιά τό πρόβλημα της χρονικής απόστασης ο Ranke είχε παρατηρήσει ήδη: «Η ιστορική άδυναμία δέν έξαρτάται από τόν λίγο ή πολύ χρόνο πού έχει περάσει άπ' τό υπό έξέταση γεγονός, αλλά κυρίως άπ' τήν έσωτερική μας διάθεση έναντι των

ΕΤΟΣ 1976
Σελήνη **ΗΛΙΟΥ**
Ανατολή 7.41
9 ήμ Δύσις 5.24

010 - 356

Δ.	Τ.	Τ.	Π.	Π.	Σ.	Κ.
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	—

ΣΑΒΒΑΤΟΝ

10

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Γρηγορίου επισκόπου Νύσσης, Δομετιανού

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: στο φετινό έπιτραπέζιο ήμερολόγιο του Άρχηγείου Στρατού, διαβάζουμε γιά τόν... «β' γύρο της άντεθνικής άνταρσίας». Η «ιστορική άλήθεια», θεσμοποιημένη από τό νεοελληνικό κράτος, στην ύπηρεσία της διαφώτισης...

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΟΛΟΓΙΟΝ

● 11-1-1945

Μετά την άποτυχία του Δεκεμβριανού όργιου αίματος των 33 ήμερών, οι άναρχοκομμουνιστάι έξαναγκάζονται νά ζητήσουν άνασπαχήν.

Ούτω τερματίζεται ο β γύρος της άντεθνικής άνταρσίας.

ατομικῶν συμφερόντων καὶ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ παρόντος. Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ τὸ γεγονὸς αὐτὸ θὰ ἐξακολουθήσει νὰ γράφει, εἴτε γιὰ τὴν παλιὰ εἴτε γιὰ τὴ νεώτερη ἱστορία, μὲ τὶς δικές του φαντασιώσεις, θὰ θεωρεῖ καὶ τὶς δυὸ μὲ τὶς δικές του προκαταλήψεις, θὰ τὶς ἐμφανίζει μὲ τὴ δική του ἰδεολογικὴ τοποθέτηση».

Ὅπως γίνεται φανερό ἀπ' τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ τοῦ Ranke, τὸ βασικὸ κριτήριον δὲν εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπ' αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ διερευνηθεῖ ὁ ἱστορικός. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὅμως, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ δοῦμε τὶς ἐξελίξεις καὶ συναρτήσεις τῶν γεγονότων, πρέπει ἀπαραίτητα νὰ περάσει κάποιος χρόνος. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ διέγραψε μὲ ἐπιτυχία ὁ Bodó Scheüßig ὅταν παρατήρησε: «Ἐχουμε ἄραγε τὴ δυνατότητα νὰ ἐκτιμήσουμε κάτι πού συμβαίνει τὴν ἴδια ἐτούτη στιγμή; Εἶναι δυνατόν νὰ ξεχωρίσουμε μὲ σιγουριά, μέσα ἀπ' τὴν πλημυρίδα τῶν καθημερινῶν εἰδήσεων, τὰ οὐσιώδη ἀπ' τὰ ἐπουσιώδη; Μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε ἀμέσως τὶς πράξεις τῶν προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς μας, πού οἱ ρίζες καὶ οἱ ἀφορμές τους εἶναι συχνὰ κεκαλυμμένες; Στὶς περιπτώσεις αὐτές πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπομονή, πρὶν κατορθώσουμε ν' ἀποκτήσουμε σαφὴ ἀντίληψη, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ διαπιστώσουμε ἀποτελέσματα. Ψυχολογικά δὲ εἴμαστε ἀκόμα πιὸ συναρτημένοι ἀπ' τὰ γεγονότα. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνει ἀμερόληπτα μιὰ περίοδο πού μόλις πέρασε καὶ πού μᾶς ἔχει σφραγίσει τοὺς ἰδίους, συνήθως δὲ μὲ δυσάρεστες ἐπιπτώσεις;»

Ὅπως ἔδειξε ἡ πείρα τοῦ πρόσφατου παρελθόντος, ἀκόμα καὶ ἀξιόλογοι ἱστορικοὶ πού γράψανε ἀμέσως μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, δὲν μπορέσανε ν' ἀποτινάξουν ἀπὸ πάνω τους τὸ μίσος ἢ τὸ πάθος τους. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐξωτερικῆς χρονικῆς ἀπόστασης πρέπει νὰ ἐξετάζεται πολὺ σοβαρά. Ἀπ' τὴν ἄλλη ὅμως ἔχουμε τὸ παράδειγμα τῆς βιογραφίας τοῦ Χίτλερ, πού ἔγραψε ὁ Allan Bullock, καὶ πού μόνο σὲ δευτερεύοντα ἐπὶ μέρους ζητήματα χρειάστηκε νὰ ἀναθεωρηθεῖ, πράγμα πού δείχνει ὅτι ἡ μικρὴ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὰ γεγονότα δὲν εἶναι πάντα μειονέκτημα. Ἀντίθετα, μάλιστα, ἡ μικρὴ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπ' αὐτά, ἔχει καὶ τὰ πλεονεχτήματά της. Ὅποιος θέλει νὰ καταλάβει τὶς παλαιότερες ἐποχές, πρέπει νὰ κάνει μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ μπορέσει νὰ διαχωρίσει τὶς τοτινές ἀπ' τὶς τωρινές ἀντιλήψεις, διατρέχει δὲ τὸν κίνδυνον ν' ἀποδώσει, στὴν παλιότερη ἐκείνη ἐποχή, τωρινὰ στοιχεῖα, οὐσιαστικά ἄσχετα μ' αὐτήν. Ὅσο περισσότερο πλησιάζουμε στὴ δική μας ἐποχή, τόσο καλύτερα μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τὰ εἰδικὰ προβλήματα της, ἀφοῦ γνωρίζουμε τί εἶναι ἐκεῖνο πού μᾶς παρορμάει στὴν ἐρευνά της. Μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἀμερικανικῆς ἱστοριογραφίας τῆς σχετικῆς μὲ τὴν Ἀμερικανικὴ Ἐπανάσταση, ἀποδείχτηκε πρόσφατα ὅτι οἱ σημερινοὶ ἱστορικοὶ ξαναγυρίσανε οὐσιαστικά στὸ ἴδιο ἐκεῖνο σημεῖο ὅπου εἶχανε καταλήξει οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πρὶν δηλαδή ἀπὸ 200 χρόνια. Οἱ τότε ἱστορικοὶ, τοῦ 18ου αἰώ-

να, εἶχανε δώσει τὴν ἴδια κατὰ βάση εἰκόνα τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς τους, ὅπως μᾶς τὰ δίνει καὶ ἡ σύγχρονη ἐρευνα. Ἡ ἐνδιάμεση χρονικὴ ἱστοριογραφία εἶχε ἐρευνήσει βέβαια ἐπὶ μέρους ζητήματα τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐπανάστασης, ἀλλὰ τὰ εἶχε ἐρμηνεύσει μὲ τὶς δικές της ἀντιλήψεις, προβάλλοντας ἀπάνω τους τὴ δική της προὐληματικὴ, ἔτσι πού χρησιμοποίησε τελικὰ τὴν Ἀμερικανικὴ Ἐπανάσταση γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὶς δικές της ἰδεολογικὲς θέσεις. Μερικὲς ἐρμηνεῖες τῆς ἀποδείχτηκαν θετικές, ἄλλες ὅμως ὀδηγήσανε σὲ πλάνες. Δημιουργήθηκαν διάφορες σχολές, πού ἀντιπροσωπεύανε διαμετρικὰ ἀντίθετες θέσεις, καὶ πού ἡ καθεμίᾳ πίστευε ὅτι ἡ ἴδια κατεῖχε τὴν πᾶσα ἀλήθεια. Ἡ πολὺ διατυμπανιζόμενη «ἱστορικὴ ὀριμότητα» ἀποδείχτηκε ἔτσι μῦθος. Στὸ τέλος βρισκόμασταν πάλι στὸ σημεῖο ἐκκίνησης. Τέτοια παραδείγματα ἀπὸ ὅλες τὶς ἱστορικὲς περιόδους, μποροῦμε εὐκόλα νὰ βροῦμε κατὰ δεκάδες.

Αἰτία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ εἶναι ἡ «ἐσωτερικὴ» ὅπως εἴπαμε ἀπόσταση ἀπ' τὰ γεγονότα. Κι ἐνῶ ὁ σοφιστὴς ἱστορικός τῆς Σύγχρονης Ἱστορίας ἀντιμετωπίζει συνεχῶς τὸ πρόβλημα αὐτό, ὁ ἱστορικός τῆς παλαιότερης ἱστορίας κινδυνεύει — προπαντὸς ἀν αἰσθάνεται συγγένεια μὲ τὴν παράδοση τοῦ ἱστορισμοῦ — νὰ πιστέψει ὅτι γράφει ἀντικειμενικὴ ἱστορία. Ὁ ἱστορικός ὅμως ποτέ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ γράφει ἀπόλυτα ἀντικειμενικὴ ἱστορία. Κανένας ἱστορικός δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ τελείως ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆς δικῆς του ἐποχῆς, τῆς κοινωνίας μέσα στὴν ὁποία ζεῖ, ἀπ' τὴν ἐπιρροή τοῦ περιβάλλοντος ἀπάνω του. Ὅσο ὑπῆρχε ἡ σύνδεση τοῦ ἱστορικοῦ μὲ τὴν ἐκάστοτε κυριαρχοῦσα ἰδεολογία, τοῦ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ παραδεχτῇ ὅτι συνιπῆρχε στὴν ἐρευνά του καὶ ἡ ἰδεολογία τῆς ἐποχῆς του, πού τὴν πρόβαλλε μάλιστα καὶ μὲ τὸν τρόπο πού ἔκανε τὴν ἐρευνά του. Τότε μόνο ἐγινε συνειδητὴ ἡ ἐξάρτηση τοῦ ἱστορικοῦ ἀπ' τὴν ἐκάστοτε ἰδεολογία, ὅταν ἔσπασε ἡ σύνδεσή του μὲ ὀρισμένη ἰδεολογία καὶ μπόρεσε ὁ ἱστορικός νὰ δεχτῇ τὴν ὑπαρξὴ καὶ ἄλλων ἰδεολογιῶν.

Ἀκόμα καὶ σήμερα, πού οἱ ἱστορικοὶ ἔχουνε συνειδητοποιήσει οἱ ἴδιοι τὴν ἐξάρτησή τους ἀπ' τὴ σύγχρονή τους πραγματικότητα, δὲν ὑπάρχει διέξοδος ἀπ' τὸ δίλημμα αὐτό. Τὸ μόνο πού μποροῦμε νὰ ἀπαιτήσουμε ἀπ' τὸν σημερινό, ἀλλὰ κι ἀπ' τὸν μελλοντικό ἱστορικό, εἶναι νὰ βγάλει τὸ μόνο δυνατό συμπέρασμα ἀπ' τὴν κατάσταση αὐτή, συμπέρασμα πού εἶναι ὅτι πρέπει νὰ δηλώνει ἀπὸ τὰ πρὶν, καθαρά καὶ σαφῶς, τὴ δική του ἰδεολογικὴ τοποθέτηση, πράγμα πού προϋποθέτει βέβαια ὅτι πρέπει νὰ κάνει τὴ δουλειά του μὲ μεγάλη μεθοδολογικὴ τιμιότητα καὶ ἐντιμότητα. Κατὰ τὴν περιγραφή τῶν γεγονότων πού ἱστορεῖ, πρέπει νὰ παραθέτει, ὅσο πιὸ πλήρως καὶ ἀντικειμενικά μπορεῖ, τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, καὶ νὰ τὰ διαχωρίζει ἀπ' τὴν ὑποκειμενικὴ ἐρμηνεία πού τοὺς δίνει ὁ ἴδιος, ἔτσι πού ὁ ἀναγνώστης του νὰ μπορεῖ νὰ σχηματίσει δική του κρίση, μὲ βάση ὅσα τοῦ ἔχει ἐκθέσει, κρίση πού δὲν εἶναι ἀναγκαστικά ἴδια μ' ἐκείνη τοῦ ἱστορικοῦ.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: τὸ 6' μέρος.

ΕΤΟΣ 1976
Σελήνη ΗΛΙΟΥ
3 ἡμ. Ἀνατολή 5.51
Δύσις 7.01

241 - 125

Δ. Τ. Τ. Π. Π. Σ. Κ.
2 3 4 5 6 7 8
9 10 11 12 13 14 15
16 17 18 19 20 21 22
23 24 25 26 27 28 29
30 31 - - - - -

ΣΑΒΒΑΤΟΝ

28

ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Μωϋσέως δούου τοῦ Αἰθίο-
πος, Ἀκακίου νεομάρτυρος

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: ἡ... «συντριβὴ τῶν συμμοριτῶν» σ' ἄλλη σελίδα τοῦ ἴδιου ἡμερολόγιου. Καὶ δὲν εἶναι μεμονωμένα παραδείγματα — εἶναι ἡ βάση τῆς διαφώτισης: ἀνάλογο εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἡμερολόγιου τσέπης τοῦ Α.Σ. («ΑΝΤΙ», Νο 36).

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ
ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΛΟΓΙΟΝ

● 29-8-1824

Ναυμαχία τοῦ Γέροντα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μικρὸς Ἑλληνικὸς Στόλος ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην κατετρόπωσε τὸν ἠνωμένον τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον.

● 29-8-1949

Λήγει ἡ ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς 24ης Αὐγούστου μάχη τοῦ Γράμμου μὲ πλήρη συντριβὴν τῶν συμμοριτῶν

Θέσεις για μιὰ σωστή παικὴ

ΠΑΙΔΕΙΑ

ἀπὸ κάθε θέμα... Δυστυχῶς αὐτὸ δὲν γίνεται ἢ – ἀκόμα – τὶς πιὸ πολλές φορὲς γίνεται τὸ ἀντίθετο, ὅταν τὰ παιδιὰ διδάσκονται γιὰ φρονικὲς μάχες, γιὰ αὐλικὲς δολοπλοκίες, γιὰ οἰκογενειακὰ δέντρα δυναστειῶν... ἢ ὅταν ὑποχρεώνονται στὴν ἐκμάθηση κι ἀπομνημόνευση ἑκατοντάδων τύπων ἀπὸ τὰ μαθηματικά, τὴ φυσική, τὴ χημεία καὶ τὴ γραμματική... Ἐκτὸς ἐὰν στόχος τῆς Παιδείας εἶναι ἡ κατάρτιση τεχνιτῶν, ὑπαλλήλων καὶ εἰδικευμένων χειριστῶν, χωρὶς καμιά προσωπικότητα, ποὺ νὰ προσορίζονται γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἐθνικῶν καὶ πολυεθνικῶν ἐταιρειῶν τοῦ σύγχρονου καπιταλιστικοῦ κόσμου...

ΕΞΩ ἀπὸ τοὺς γενικοὺς πρωταρχικοὺς στόχους τῆς Παιδείας, καὶ οἱ ἐπὶ μέρους εἰδικοὶ στόχοι δὲν διαφαίνονται στὴν ὕλη τῶν περισσοτέρων βιβλίων. Ἡ γραμματικὴ μοιάζει σὰν νὰ γράφτηκε γιὰ τὴ γραμματικὴ, καὶ ἡ χημεία γιὰ τὴ χημεία, δηλαδὴ τὸ κάθε κείμενο καὶ τὸ κάθε ἀντίστοιχο μάθημα καταλήγουν ν' ἀποτελοῦν μέσο καὶ σκοπὸ ταυτόχρονα, ἔτσι ποὺ οἱ μαθητὲς νὰ πετοῦν τὰ βιβλία τους μετὰ ἀπὸ τὶς ἐξετάσεις, μιὰ ποὺ «πέρασαν» καὶ – κατὰ συνέπεια – δὲν τὰ χρειάζονται πιά...

Ἡ ΟΧΙ κατάλληλη προβολὴ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης εἶναι κοινὴ ἀδυναμία σ' ὅλα σχεδὸν τὰ βιβλία.

ΕΝΑ ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ προβλήματα τῆς Παιδείας – πρόβλημα ποὺ ζητάει ἄμεση καὶ ριζικὴ λύση – εἶναι κι αὐτὸ ποὺ σχετίζεται μὲ τὰ διδακτικὰ βιβλία στὴ Μέση Ἑκπαίδευση.

Εἶναι σέ ὅλους γνωστὸ πὼς τὰ βιβλία ποὺ χρησιμοποιοῦνται σήμερα στὰ γυμνάσια (γενικῆς κατεύθυνσης, κλασικά, πρακτικά, οἰκονομικά κλπ.) δὲν εἶναι σέ καμιά περίπτωση τὰ κατάλληλα καὶ πρέπει ν' ἀντικατασταθοῦν στὸ συντομώτερο δυνατό χρονικὸ διάστημα.

Ἡ ἀντικατάσταση αὐτὴ θὰ γίνεῃ ἔτσι κι ἄλλιῶς ὕστερα ἀπὸ τὴν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς. Ἡ ἀνανέωση ὅμως τῶν διδακτικῶν βιβλίων δὲν πρέπει νὰ σταθεῖ στὴν ἀπλή μεταγλώττιση. Σημασία ἔχει καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν βιβλίων.

Ἡ ἀκαταλληλότητα τῶν διδακτικῶν κειμένων – τόσο τῶν βιβλίων τοῦ ΟΕΔΒ ὅσο καὶ τῶν ἐκάστοτε ἐγκεκριμένων «ἐλευθέρων» βοηθημάτων – προέρχεται ἀπὸ πέντε βασικὲς ἀδυναμίες ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ σύνολο – σχεδὸν – τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἑκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, τὰ βιβλία αὐτά:

1) Δὲν βρίσκονται ἐναρμονισμένα μὲ τοὺς στόχους (γενικοὺς καὶ εἰδικούς) ποὺ θέτει ἡ Παιδεία μιᾶς ἐλεύθερης καὶ δημοκρατικῆς χώρας.

2) Δὲν προβάλλουν τὰ ἐπιτεύγματα τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης, ὅπου πρέπει καὶ ὅσο πρέπει.

3) Παρουσιάζουν σοβαρὰ λάθη οὐσίας στὸ περιεχόμενό τους.

4) Χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἔλλειψη γλωσσικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἐπιμέλειας.

Τὰ διδακτικὰ βιβλία στὴ Μέση Ἑκπαίδευση

Τοῦ καθηγητῆ Δ. Κρέμου

5) Ἐμφανίζουν ὑπερτροφικὰ ἀναπτυγμένο ὄγκο ὕλης.

Οἱ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ αὐτὲς καθιστοῦν τὰ διδακτικὰ βιβλία – στὸ πιὸ μεγάλο ποσοστὸ τους – ὄχι μόνο ἄχρηστα ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμια τόσο γιὰ τὸν μαθητὴ ὅσο καὶ γιὰ τὸν δάσκαλο. Δὲν ἐνημερώνουν τὸν μαθητὴ, δὲν τὸν ἐμπνέουν, δὲν τὸν βοηθοῦν ν' ἀγαπήσει τὸ κάθε μάθημα χωριστὰ καὶ τὴ μελέτη γενικότερα. Ἀλλὰ καὶ τὸν δάσκαλο, ὄχι μόνο δὲν τὸν διευκολύνουν στὴ δουλειά του ἀλλὰ τὸν φέρνουν συνεχῶς ἀντιμέτωπο μὲ τὸ βιβλίο, τόσο ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ περιεχομένου ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς μεθόδευσης τῆς διδασκαλίας.

Ἡ ΜΗ ἐναρμόνιση τῶν διδακτικῶν βιβλίων μὲ τοὺς γενικοὺς στόχους τῆς Παιδείας – ποὺ εἶναι τὸ ἀνέβασμα τοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ ἐμπέδωση καὶ περιφρούρηση τοῦ δημοκρατικοῦ φρονήματος – εἶναι ἀπογοητευτικὰ χτυπητὴ. Οἱ στόχοι αὐτοὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ξεπερνοῦν ἀπὸ κάθε βιβλίο νέων ἐλλήνων ἢ μαθηματικῶν, ἱστορίας ἢ φυσικῆς, φιλοσοφικῶν ἢ χημείας... καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ξεπερνοῦν ὁλοζώντανοι καὶ πειστικοὶ μέσα ἀπὸ κάθε κεφάλαιο καὶ

Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, γνωρίζοντας τὴν ἀδυναμία αὐτὴ, «συνιστᾷ» κατὰ καιροὺς μὲ διάφορες ἐγκυκλίους τὴ χρήση «ἐλευθέρων βοηθημάτων» γιὰ τὴ συμπλήρωση τῶν κενῶν. Ἡ τακτικὴ ὅμως αὐτὴ ὄχι μόνο δὲν ὁδηγεῖ τὸ πρόβλημα στὴ λύση του, ἀλλὰ τὸ καθιστᾷ ἀκόμα πιὸ περίπλοκο. Ἡ περίφημη ἐγκύκλιος Φ. 211/22/23/70010 τῆς 17-7-1975, σὰν παράδειγμα, συνιστᾷ 79 βιβλία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ πιὸ πολλὰ ἢ εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα τοῦ ΟΕΔΒ ἢ εἶναι γνωστῶν ἐμπόρων τῆς Παιδείας (φροντιστῶν) ποὺ σὰν ἄμεση ἐπιδίωξη ἔχουν τὴν πώληση ἀντιτύπων σὲ συμφέρουσες τιμές. Συγκεκριμένα συνιστᾶται βιβλίο μὲ 616 σελίδες (χωρὶς τὰ εὔρετήρια) ποὺ γιὰ νὰ διδαχθεῖ θέλει τουλάχιστο ἑπτὰ χρόνια, ἐνῶ προορίζεται γιὰ ἓνα ἐτήσιο μάθημα... Ἀκόμα, στὰ πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ δίδεται τεράστια βαρύτητα σὲ θέματα εἰδικὰ καὶ ἐπουσιώδη, ἐνῶ ἀγνοοῦνται τελείως, ἢ θίγονται μὲ λίγα μόνο λόγια, θέματα ποὺ συγκλόνισαν τὴν ἀνθρωπότητα κι ἄνοιξαν καινούργιους δρόμους στὸν πολιτισμὸ.

ΣΧΕΤΙΚΑ μὲ τὰ λάθη οὐσίας, στὸ περιεχόμενο τῶν διδακτικῶν βιβλίων,

αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς φαντασίας καὶ ποὺ ἐξοργίζει καὶ τὸν πιὸ καλοπροαίρετο ἀναγνώστη... Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βρεῖ κανεὶς ἄκρη... Καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει σχετικὰ μὲ τὴν ἔλλειψη γλωσσικῆς συνέπειας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἐπιμέλειας.

ΟΜΩΣ ἡ σοβαρότερη ἀδυναμία, ἰδιαίτερα στὰ ἐλεύθερα βοηθήματα, εἶναι ὁ ὑπερτροφικὰ ἀναπτυγμένος ὄγκος τῆς ὕλης, ποὺ φθάνει στὰ ὅρια τοῦ τερατώδους. Ἡ φυσικὴ τῶν Δ', Ε', ΣΤ' Γυμνασίου (γιά ἓνα σύνολο 450 ὥρῶν μέσα στὰ τρία χρόνια) διδάσκεται σὲ πολλὰ σχολεῖα ἀπὸ ἓνα πολὺπλοκο σύγγραμμα μὲ 1520 σελίδες θεωρίας καὶ 1040 σελίδες προβλημάτων. Γιὰ ὅλα αὐτὰ χρειάζονται δεκατέσσερα ἔτη σχολικῆς δουλειᾶς τουλάχιστο... Ἐνας πρόχειρος λογαριασμός, εἰδικὰ γιὰ τὴ Δ' Γυμνασίου, δείχνει πὼς συνολικὰ τὰ βιβλία γιὰ τὴν τάξη αὐτὴ φθάνουν στὶς 3000 σελίδες (ΟΕΔΒ), στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλες 1000 σελίδες πάνω-κάτω ἀπὸ «ἐλεύθερα» ἐγκυκλιζόμενα βοηθήματα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ τοῦ τερατώδους ὑπερτροφισμοῦ εἶναι ὁ κάθε δάσκαλος νὰ κάνει μιὰ ἐπιλογή ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θὰ θεωρήσει πιὸ σπουδαῖο καὶ πιὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ ἐπιλογή ὅμως γίνεται μὲ τόσα κριτήρια ὅσοι εἶναι καὶ οἱ δάσκαλοι, κι ἔτσι παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο: Ἐνας μαθητὴς ποὺ παίρνει ἄριστα στὸ Α' σχολεῖο (σύμφωνα μ' αὐτὰ ποὺ δίδαξε ὁ δάσκαλός του) μπορεῖ νὰ μηδενισθεῖ ἀπὸ τὸ δάσκαλο ἑνὸς Β' σχολείου, γιὰτὶ πολὺ πιθανὰ νὰ μὴν ξέρει τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποὺ δίδαξε ὁ δάσκαλος τοῦ Β' σχολείου, καὶ ἀντίστροφα. Γι' αὐτὸ ἓνα παιδί ποὺ θὰ θέλει νὰ δώσει εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις γιὰ κάποια ἀνώτατη σχολὴ θὰ πρέπει νὰ ξέρει ὅλα ὅσα ἀναγράφονται στὶς δεκάδες χιλιάδες σελίδες τῶν διδακτικῶν βιβλίων, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει ἐὰν ὁ ἑκάστοτε ἐξεταστὴς θεωρεῖ σημαντικὸ αὐτὸ ποὺ κι οἱ δάσκαλοί του θεώρησαν σημαντικό... Ἔτσι ὁ ὑπερτροφικὰ ἀναπτυγμένος ὄγκος ὕλης δημιουργεῖ κι ἓνα καινούργιο κοινωνικὸ πρόβλημα, μιὰ ποὺ περιορίζει ἔτσι τὴ δυνατότητα γιὰ ἀνώτερες σπουδὲς μόνο στοὺς λίγους ποὺ ἔχουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα καὶ τὴν ἄνεση χρόνου γιὰ τὴν κάλυψη τῆς ὕλης αὐτῆς.

Ἡ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ τῶν κυριοτέρων ἀδυναμιῶν ὁδηγεῖ ἀσφαλῆστα στὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἄμεση συγγραφὴ νέων βιβλίων, πάνω σὲ ὁλότελα καινούργιες βάσεις. Δυστυχῶς οἱ μέχρι σήμερα προσπάθειες τῶν μεταχουντικῶν ὑπουργείων δὲν προδικάζουν καλὰ ἀποτελέσματα. Οἱ ἐπιτροπὲς ποὺ συγκροτήθηκαν – χωρὶς νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη καὶ οἱ γνώμες τῶν εἰδικῶν – ἀπὸ παράγοντες καθαρὰ ὑπηρεσιακούς, ὁδήγησαν σὲ ἀδιέξοδο καὶ θὰ ὁδηγήσουν σὲ καινούργιο ἀδιέξοδο, γιὰτὶ θὰ γεννηθοῦν βιβλία ποὺ θὰ διαφέρουν ἀπὸ τὰ παλιὰ μόνο στὸ ὅτι θὰ ἔχουν κάποιο «ἐνδύμα» δημοτικῆς...

ΣΑΝ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα μπορεῖ ν' ἀναφερθεῖ ἡ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου «φυσικὴ καὶ χημεῖα» τῆς ΣΤ' δημοτικοῦ, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὸ μποροῦν νὰ βγοῦν συμπεράσματα γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ προ-

κύψει γιὰ τὸ γυμνάσιο. Τὸ βιβλίο αὐτὸ – ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι γραμμένο σὲ πολὺ καλὴ δημοτικὴ γλῶσσα – δὲν εἶναι σὲ τίποτε καλύτερο ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ κυκλοφοροῦν γιὰ τὴν ἴδια τάξη ἀπὸ δῶ καὶ τριάντα χρόνια... Θὰ μπορούσε νὰ ρωτηθεῖ κανεὶς: ποῖος καὶ μὲ ποῖα κριτήρια διάλεξε τὰ δέκα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ συνέγραψε τὸ βιβλίο. Ἡ λύση δὲν βρίσκεται οὔτε στὴν ἀπλὴ χρῆση τῆς δημοτικῆς, οὔτε στὴν μεταγλώττιση, οὔτε καὶ στὴ μετάφραση ξένων βιβλίων, ὅπως ἔγινε κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ὅπως ὑπάρχουν ὑποψίες ὅτι μπορεῖ νὰ γίνεῖ καὶ τώρα.

Οἱ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΙ Ἕλληνες ἐκπαιδευτικοὶ εἶναι ἀπόλυτα σὲ θέση νὰ συγγράψουν τὰ καινούργια βιβλία ποὺ χρειάζεται ἡ Παιδεία. Ὅμως γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ συγκροτηθεῖ καὶ νὰ ὁργανωθεῖ ἓνας μηχανισμὸς καινούργιος ἀπὸ κάθε ἄποψη. Συγκεκριμένα:

1) Οἱ φυσικοὶ φορεῖς τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης (ΟΛΜΕ, ΣΙΕΛ κλπ.) νὰ συγκροτήσουν «ἐπιτροπὲς συγγραφῆς διδακτικῶν βιβλίων», ποὺ νὰ βγοῦν μέσα ἀπὸ ὁλομέλειες καὶ πλατιὲς συνελεύσεις. Ἀπαραίτητα θὰ πρέπει ν' ἀποκλείεται ἀπὸ τίς ἐπιτροπὲς αὐτὲς κάθε πρόσωπο ποὺ συνεργάστηκε ἄμεσα ἢ ἔμμεσα μὲ τὴ χούντα, ἢ ποὺ τήρησε παθητικὴ στάση κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας.

Ἰδιαίτερα θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ὁ συγγραφέας ἑνὸς βιβλίου, ποὺ προορίζεται νὰ διαπαιδαγωγήσῃ τοὺς νέους, ὅχι μόνο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔναι προσκυνημένος ἀλλὰ οὔτε κὰν «οὐδέτερος καὶ ἀπολιτικὸς» στὸν ἀγῶνα τοῦ λαοῦ. Ἀνθρώποι ποὺ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δικτατορίας ἔβγαλαν λόγους γιὰ τὴν 21η τοῦ Ἀπρίλη, ἢ ποὺ πρωτοδιορίστηκαν σὲ θέσεις διευθυντῶν ἢ ἐπιθεωρητῶν σὲ κρατικούς ἢ ἡμικρατικούς ὁργανισμοὺς δὲν εἶναι ἀνεκτὸ νὰ γράψουν τ' ὄνομά τους στὸ ἐξώφυλλο ἑνὸς σχολικοῦ βιβλίου...

2) Οἱ ἐκλεγμένες αὐτὲς ἐπιτροπὲς νὰ ὁργανώσουν ἓνα σεμινάριο ἢ μιὰ σειρὰ ἀπὸ σεμινάρια ἢ συμπόσια, ὅπου θὰ τεθοῦν καὶ θὰ περιχαρακωθοῦν τὰ θεμέλια γιὰ τὴ συγγραφὴ τῶν καινούργιων βιβλίων, μὲ βάση τὰ καινούργια ἀναδιαρθρωμένα προγράμματα ὕλης. Ἡ παρουσία καὶ συμμετοχὴ καὶ ἄλλων – ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς – εἶναι ἀπαραίτητη, ὅπως π.χ. ἐπιστημόνων διαφόρων ἐιδικοτήτων, λογοτεχνῶν καὶ μαθητῶν... ἰδιαίτερα μαθητῶν. Εἶναι ἀκατανόητο νὰ προετοιμάζονται καὶ νὰ συγγράφονται βιβλία γιὰ τὸ γυμνάσιο χωρὶς ν' ἀκουσθοῦν οἱ ἀπόψεις καὶ οἱ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων ποὺ φοιτοῦν στὸ γυμνάσιο.

3) Ἀπὸ τὰ σεμινάρια ἢ συμπόσια θὰ συγκροτηθοῦν τὰ «συνεργεῖα συγγραφῆς βιβλίων». Τὰ συνεργεῖα αὐτὰ – ἓνα γιὰ κάθε βιβλίο – δὲν πρέπει νὰ ἔναι πολυμελῆ, γιὰ νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ διατήρηση τῆς ὁμοιογένειας σὲ ὅλο τὸ ἔργο. Θὰ μπορούσαν ν' ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓναν ἢ δυὸ συγγραφεῖς, ἓναν ἐπιμελητὴ ὕλης, ἓναν συντονιστὴ

κι ἓναν καλλιτεχνικὸ σύμβουλο. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς θὰ ἔναι καλὸ τὰ ὑπόλοιπα μέλη νὰ μετέχουν ταυτόχρονα σὲ δυὸ ἢ περισσότερα συνεργεῖα. Στὴ φάση αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ παίξει τὸ ρόλο τῆς ἡ πολιτεία μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας πού, ἀπ' εὐθείας ἢ ὄχι, θὰ παραχωρήσῃ ὅλα τὰ μέσα – οἰκονομικὰ καὶ τεχνικὰ – καὶ θὰ δώσει ὅλες τίς δυνατότητες γιὰ τὴ συγγραφὴ τῶν καινούργιων βιβλίων... Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθεῖ πὼς ὅλη ἡ διαδικασία θὰ χρειασθεῖ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι σωστό. Εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ συγγραφὴ ὅλων τῶν βιβλίων ποὺ χρειάζονται γιὰ τὸ γυμνάσιο σ' ἓνα χρονικὸ διάστημα τὸ πολὺ ἑξή μηνῶν... Κι αὐτὸ γιὰτὶ πολλὴ δουλειὰ εἶναι ἤδη ἑτοιμῇ, τόσο ἀπὸ τὴν πλευρὰ ἐκπαιδευτικῶν καὶ συγγραφέων, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ διαφόρων φορέων. Σὰν παράδειγμα πρέπει ν' ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ Σύλλογος Ἰδιωτικῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν (ΣΙΕΛ) ἔχει συγκροτήσῃ ἐπιτροπὲς γιὰ τὰ διδακτικὰ βιβλία ἀπὸ δῶ καὶ ὀχτὼ μηνες... καὶ οἱ ἐπιτροπὲς αὐτὲς ἔχουν ἤδη φτάσει σὲ ἀξιοσημεῖωτο ἐπίπεδο ἐργασίας. Εἶναι ἀκατανόητο ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία νὰ τροφοδοτεῖ τὴν «ἀγορὰ» μὲ 140 περίπου γυμνασιακὰ βιβλία τὸ χρόνο καὶ ἡ συλλογικὴ διαδικασία, μὲ τὴ συμπαράσταση τῆς πολιτείας, νὰ μὴν εἶναι σὲ θέση νὰ ἐτοιμάσῃ – σὰν πρώτη δόση – τὰ πιὸ ἀπαραίτητα βιβλία, ποὺ δὲν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸ τῶν 60.

4) Οἱ φυσικοὶ φορεῖς τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης νὰ συγκροτήσουν, ἀκόμα – καὶ πάλι μέσα ἀπὸ ὁλομέλειες καὶ πλατιὲς συνελεύσεις – μιὰ «μόνιμη συντονιστικὴ ἐπιτροπὴ» ποὺ θὰ ἔχει σκοπὸ τὴ συνέχιση καὶ τὸν συντονισμὸ τοῦ ὅλου ἔργου. Θὰ ἐρευνᾷ μετὰ ἀπὸ κάθε ἔκδοση τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ καὶ θὰ προβαίνει σὲ ὑποδείξεις, συστάσεις, ἀναθεωρήσεις κλπ., ἔτσι ποὺ ἀπὸ τὴν πείρα τῆς κάθε δουλειᾶς νὰ μπορεῖ νὰ προκύπτει κάτι τὸ καλύτερο. Ἔργο τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς θὰ πρέπει νὰ γίνεῖ καὶ ἡ ἔκδοση ἑνὸς δελτίου-ὁδηγοῦ, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἐπιδιώκεται ὁ συντονισμὸς τῆς συγγραφῆς στοὺς διάφορους κλάδους, ἡ ἐπίτευξη γλωσσικῆς ὁμοιογένειας, ὁ καθορισμὸς ἐνιαίου συμβολισμοῦ κλπ., ἔτσι ποὺ τὸ ὅλο ἔργο ποὺ θὰ προκύψει νὰ παρουσιάζει μιὰν ἐνότητα καὶ νὰ φτάνει στὰ ἐπίπεδα τῶν ἀπαιτήσεων ἑνὸς σύγχρονου κόσμου.

ΑΠ' ΟΛΑ ὅσα εἰπώθηκαν βγαίνει εὐκολὰ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν διδακτικῶν βιβλίων γιὰ τὴ Μέση Ἐκπαίδευση πρέπει ἄμεσα νὰ λυθεῖ καὶ μπορεῖ νὰ λυθεῖ, καὶ ριζικὰ μάλιστα. Ἀρκεῖ τὸ πρόβλημα νὰ τὸ πάρουν στὰ χέρια τοὺς αὐτοὶ ποὺ μποροῦν νὰ τὸ λύσουν γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, κι ὄχι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν συμφέρον νὰ κρατοῦν τὸ λαὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν Παιδεία καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ Μέση Παιδεία, ποὺ ἀπευθύνεται στὸ πιὸ εὐπλάστο καὶ ζωντανὸ τμήμα τοῦ λαοῦ. ■

ΜΕ τή δημοσίευση τοῦ ἄρθρου τῆς κ. Ἑλένης Ἰωαννίδου (συνεργάτιδας στό Ἰνστιτοῦτο Κοινωνικῶν Ἑρευνῶν τῆς Φραγκφούρτης), τό «ΑΝΤΙ» θέλει νά συμβάλλει στήν κριτική παρουσίαση τῶν πορισμάτων τῆς ἑρευνας στήν περιοχή τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν. Τό ἄρθρο αὐτό, μαζί καί τά ἐπόμενα, ἀναφέρονται σέ βασικά προβλήματα τῆς κοινωνικοποίησης τοῦ ἀτόμου. Μέ τόν ὅρο αὐτό δέν ἐννοεῖται ἐδῶ ἡ ἀπόδοση τῶν μέσων παραγωγῆς στήν κοινωνία, ἀλλά, κύπως ἀλλά, ἡ διαδικασία, μέσα ἀπό τήν ὁποία ὁ μέ στοιχειώδῃ ἐνστικτα γεννιόμενος ἄνθρωπος μαθαίνει νά συμμετέχει στήν κοινωνία, πού ὁργανώνεται καί ἀναπαράγεται μέ ὁρισμένο τρόπο (καταμερισμός ἐργασίας, ἱεραρχία καί ἄνιση κατανομή ἀρμοδιοτήτων καί δυνατοτήτων ἀποφάσεων κ.λπ.).

● **ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ** θεσμοί, στούς ὁποίους πραγματοποιεῖται ἡ κοινωνικοποίηση τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἡ οἰκογένεια καί τό σχολεῖο. Στήν οἰκογένεια τό παιδί «μαθαίνει» τοῦς ρόλους τῶν φύλων (ἀγόρι, κορίτσι), ἀποκτᾷ ὁρισμένα στοιχεῖα ἠθικῆς συνειδήσεως κ.λπ. Ἀλλά, κυρίως, ἡ οἰκογένεια προσδιορίζει τή γλωσσική καί νοητική του ἐξέλιξη!

● **ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ** τοῦ Μπερνστάιν, πού ἡ Ε.Ι. ἀναλύει κριτικά, ἀναφέρονται σέ μιᾶ πλευρά τῶν διαδικασιῶν κοινωνικοποίησης σέ ταξικές κοινωνίες: Στή σχέση μεταξύ κοινωνικῆς δομῆς καί γλωσσικῆς συμπεριφοράς. Ὁ Μπερνστάιν πιστεύει ὅτι «ὁρισμένοι τρόποι γλωσσικῆς ἐκφράσεως συνδέονται μέ ὁρισμένες κοινωνικές ομάδες (τάξεις). Οἱ τρόποι αὐτοί δημιουργοῦν κατ' ἀρχήν καί ἐνισχύουν μετά σέ ἀνῆλθονο βαθμό τίς σχέσεις μέ ἀντικείμενα καί πρόσωπα. Ἡ γλώσσα, ἡ ὁμιλούμενη γλώσσα εἶναι ἕνας ἀπό τοῦς σημαντικότερους ρυθμιστές τῆς συμπεριφορᾶς καί συνειδήσεως». Οἱ ἐκπαιδευτικές μέθοδοι, στίς ὁποῖες ἐκτίθενται τά παιδιά διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, ἐπηρεάζουν τή γλωσσική ἐκφράση. Σέ διαφορετική διατύπωση: Τά παιδιά ἐκτίθενται σέ διαφορετικά γλωσσικά training. Οἱ διαφορές αὐτές καταλήγουν σέ μεγάλα μειονεκτήματα τῶν μελῶν τῶν κατωτέρων σέ σχέση μέ τά μέλη τῶν μεσαίων στρωμάτων (τάξεων).

● **ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ** τοῦ Μπερνστάιν ἀμφισβητήθηκαν ἐν μέρει. Κατ' ἀρχήν, γιατί ἀναφέρονται μόνο στή γλώσσα μέ τή στενή ἔννοια, σάν συμβατικά καθιερωμένο προφορικό σύστημα ἐκφραστικῶν συμβόλων, καί

παραμελοῦν τά μή προφορικά συστήματα. Δεύτερον, γιατί δέν συζητοῦν τήν ἱστορική διάσταση, μέ ἀποτελεσμα βέβαια νά μὴν ἐξηγοῦνται ἱστορικές ἀλλαγές: Γιατί π.χ. στά μητροπολιτικά βιομηχανικά κέντρα τά γλωσσικά ἐμπόδια ἦταν παλαιότερα λιγότερο «ἀποτελεσματικά» ἀπό σήμερα, τουλάχιστον στό χωρο τῆς ὁργανωμένης καί συνειδητῆς ἐργασίας; Ποιά εἶναι ἡ ἐπίδραση τῶν πολιτικῶν ἐλπίδων μιᾶς τάξεως πάνω στά κίνητρα μάθησης; Προφανῶς ἡ προοπτική συλλογικῆς χειραφέτησης μέ τή συλλογική δράση ὠθοῦσε τοῦς συνειδητοῦς ἐργαζόμενους ν' ἀσχολοῦνται ἐντατικά μέ τά γραπτά τοῦ Μάρξ, πού εἶναι γραμμένα στήν «ἐπεξεργασμένη γλώσσα» (βλ. μεταξύ ἄλλων W. Gottschalch κ.ἄ.: Sozialisationsforschung, FFM, 1972).

● **ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ** τοῦ Μπερνστάιν, οἱ συζητήσεις πού προκάλεσαν καί

φυσικά ἡ κριτική παρουσίαση πού ἀρχίζει σήμερα ἡ Ε.Ι. δέν ἔχουν μόνο ἀκαδημαϊκό ἐνδιαφέρον, ἀλλά καί πολιτική-πρακτική σημασία.

α) Ἐχουν σημασία γιά ὅσους ἐργάζονται σέ παιδικούς σταθμούς σ' ἀστικό, ἐργατικό ἢ ἀγροτικό περιβάλλον, σέ σχολεῖα, κοινωνικούς σταθμούς. Ἡ κριτική ἐπεξεργασία τῶν θέσεων πού διατυπώνονται συμβάλλει στό ξεπέρασμα μιᾶς προκατάληψης, πού στίς μητροπόλεις ἔχει ἤδη βαθιές ρίζες καί στήν Ἑλλάδα διαμορφώνεται βαθμιαία: τῆς προκατάληψης, ὅτι τά παιδιά τῶν «κατωτέρων» τάξεων, πού παρουσιάζουν «ἐλλειμματική γλωσσική συμπεριφορά» κ.λπ. εἶναι κατώτερης «νοημοσύνης».

β) Ἐχουν σημασία γιά τήν ἐκπαιδευτική πολιτική, πού συχνά βαρύνεται μέ ψευδαισθήσεις. Οἱ ἐργασίες δείχνουν ὅτι ἡ «ἀντισταθμιστική ἐκπαίδευση» (ἀν στήν πρόσφατη ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση ὑπάρχουν τέτοιες σκέψεις) μπορεῖ νά ὁδηγήσει στό ξεπέρασμα τῶν διαφορῶν πού διαμορφώνονται κατά τή διάρκεια τῆς πρώτης κοινωνικοποίησης τοῦ παιδιοῦ στίς οἰκογένειες τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Οἱ ἑρευνες προσφέρουν τίς βάσεις γιά μιᾶ προοπτική κριτική τῶν τρεχουσῶν ἀλλαγῶν στήν ἐκπαίδευση (εἰσαγωγή τῆς δημοτικῆς, επέκταση τῆς βασικῆς παιδείας) χωρίς ν' ἀρνοῦνται φυσικά τόν θετικό χαρακτήρα τῶν ἀλλαγῶν αὐτῶν.

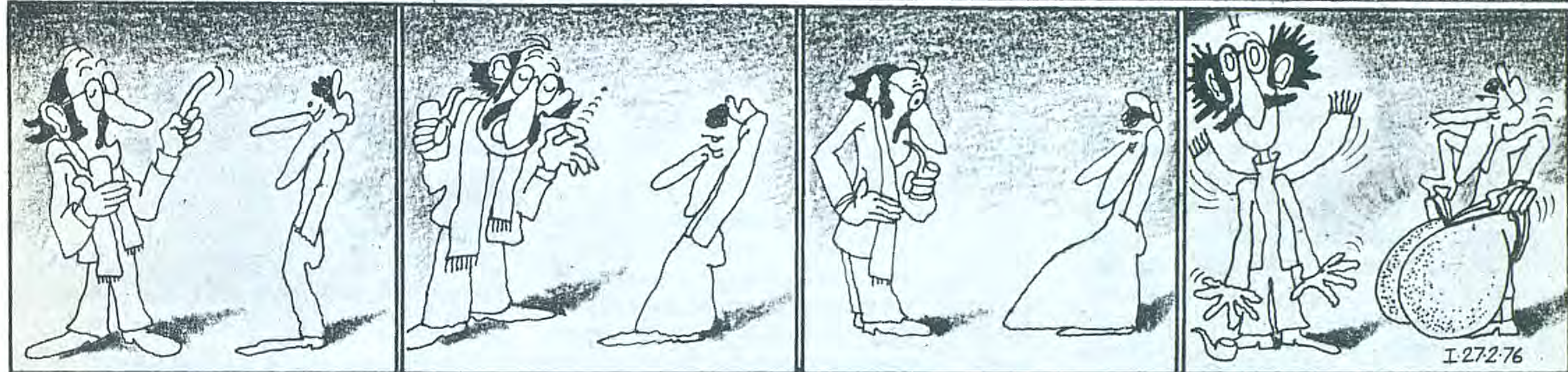
γ) Ἐχουν σημασία κατά τόν βαθμό πού στήν πολιτική ἐπιδιώκεται ἡ ἀποτελεσματική ἐπικοινωνία ἀνάμεσα σέ, ἄς ποῦμε, κατόχους καί μή κατόχους τῆς προνομίου γλώσσας.

● **ΣΑΝ** ἀποτελεσματική ἐπικοινωνία δέν ἐννοεῖται ἐδῶ ἡ μηχανική μετάδοση κενῶν συνθημάτων, πού ἀναπαράγουν σέ κομματικό ἐπίπεδο τήν ἀποξένωση τοῦ ἐργάτη (ἢ ὅπως γλαφυρά διατυπώνεται στήν καθομιλούμενη: τό δογματικό κατέλωμα). Τό πρόβλημα εἶναι πῶς θεωρητικές γνώσεις πού παρουσιάζονται μέ τό μέσο τῆς (ἐπεξεργασμένης) τυπικῆς-ἀναλυτικῆς γλώσσας, θά τεθοῦν στή διάθεση τῶν μή προνομιοῦχων ἔτσι, ὥστε νά διευκολύνουν, ἐνισχύσουν τή χειραφέτησή τους σέ μιᾶ διαδικασία κατάκτησης τῆς αὐτονομίας στή σκέψη καί στή δράση.

Πάνος Β. Καζάκος

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Η ΠΡΟΣΚΟΛΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΣΤΑ ΚΑΙΟΤΕΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ

ΘΕΩΡΙΑ—ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Της Έλενας Ίωαννίδου

Ἡ ἀπόδοση τοῦ διεθνοῦς ὅρου Sozialisation μέ τήν ἐλληνική λέξη **κοινωνικοποίηση** τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δυνατό νά ὁδηγήσει σέ μιὰ φαινομενικά λογική, ἐτυμολογική κατανόηση τοῦ κοινωνικοῦ φαινομένου, μέ τό ὅποιο θ' ἀσχοληθοῦμε στήν ἐργασία αὐτή. Ὁ ὅρος «κοινωνικοποίηση» καί μ' αὐτόν τό φαινόμενο πού καλεῖται νά χαρακτηρίσει θά μπορούσε νά ἐκληφθεῖ σάν μιὰ **διαδικασία**, στή βάση τῆς ὁποίας βρῶσκονται :

Ὁ κοινωνικός φορέας
(ἐνήλικοι-θεσμοί-ἰδρύματα)

— τά «μέσα» —

τό βιολογικό
ἄτομο
(βρέφος-παιδί)

Ἔτσι, σάν κοινωνικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου θά μπορούσε νά χαρακτηριστεῖ ἡ διαδικασία δημιουργίας τῆς «κοινωνικῆς ὑπόστασης» τοῦ (ἀρχικά μόνο βιολογικοῦ) ἀτόμου διά μέσου τῆς ἐπέμβασης τοῦ κοινωνικοῦ φορέα μέ τή βοήθεια ὁρισμένων «κοινωνικοποιητικῶν μέσων».

Κοινωνία καί κοινωνικοποίηση

Πραγματικά, σχηματικά ἰδωμένο τό φαινόμενο πού χαρακτηρίζουμε σάν κοινωνικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου παρουσιάζει τή μορφή αὐτή. Εἶναι λοιπόν ἀπαραίτητο, πρὶν προχωρήσουμε σ' ὁποιαδήποτε ἐπί μέρους ἀνάλυση τῶν στοιχείων του, νά ἐπιχειρήσουμε ἓνα ἐπιστημονικό ὁρισμό τῆς ἔννοιας τοῦ ὅρου, διορθώνοντας ἔτσι καί τίς ἀτέλειες πού προκύπτουν ἀπ' τήν ἐπίδραση τῆς λέξης «κοινωνικοποίηση», ἐτυμολογικά, πάνω στή σκέψη καί κατά συνέπεια πάνω στήν ἀντίληψη τοῦ φαινομένου.

Ἡ φράση : «ποιήσωμεν ἡμῖν κοινωνικόν ἄνθρωπον» δέν ὑφίσταται ἐπιστημονικά. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι, δέν γίνεται κοινωνικό ὄν. Ὅποιαδήποτε ἀντίληψη περᾶσματος τοῦ βρέφους ἀπό μιὰ κατάσταση «ἀρχικά μόνο βιολογικοῦ»

σέ μιὰ ἐπόμενη «...καί κοινωνικοῦ» ἀτόμου εἶναι ἀντιεπισημονική καί παραπλανητική, γιατί ἐνῶ ἀγνοεῖ τήν ἐξέλιξη τοῦ εἶδους (ἀπό τή ζωώδη στήν ἀνθρώπινη κατάσταση) — ἐξέλιξη ποιοτική τῆς ὁποίας τά στοιχεῖα φέρει κάθε φυσιολογικό βρέφος — ὑπονοεῖ καί ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξει βιολογικά ἔξω ἀπό τήν ἀνθρώπινη κοινωνία.

Κοινωνικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου δέν σημαίνει λοιπόν «κατασκευή» ἢ «δημιουργία» τοῦ κοινωνικοῦ ὄντος, δέν σημαίνει «πέραςμα» ἀπό τή «ζωώδη» στήν «ἀνθρώπινη» κατάσταση, ἀλλά — στήν πρωταρχική τῆς αὐτῆς σημασία — ἐξέλιξη, διαφοροποίηση, ἀσκηση καί συνειδητοποίηση τῶν ἤδη ὑπαρκτῶν στό φυσιολογικό βρέφος ἀνθρώπινων ποιοτικῶν στοιχείων. Πρόκειται γιά τή σταδιακή ψυχосоματική ἀνάπτυξη καί ἐξέλιξη τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ἡ

διαδικασία αὐτή προϋποθέτει τήν ἀνθρώπινη κοινωνία καί συντελεῖται μόνο μέσα σ' αὐτήν.

Μέ τίς παρατηρήσεις αὐτές διευκολύνεται καί ἡ κατανόηση τῆς «κοινωνικοποιητικῆς ἐπέμβασης» πάνω στό βρέφος (καί παιδί), τοῦ ρόλου δηλαδή τοῦ «κοινωνικοῦ φορέα» στή διαδικασία κοινωνικοποίησης τοῦ ἀνθρώπου. Ἐφ' ὅσον ἔξω ἀπό τά πλαίσια τῆς ἐπιρροῆς του τό βρέφος εἶναι ἀδύνατο νά ὑπάρξει βιολογικά καί ν' ἀναπτυχθεῖ ψυχο-σοματικά ἢ «κοινωνικοποιητική ἐπέμβαση» τοῦ ἀνθρώπινου περιβάλλοντος ὑφίσταται μέ τή γέννηση καί τή συντήρηση τοῦ νεογνοῦ ἀντικειμενικά. Οὐσιαστικά αὐτή ὑφίσταται καί πρὶν ἀπό τήν γέννηση, μέ τήν ἔννοια ὅτι τό φαινόμενο τῆς ἀναπαραγωγῆς ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς κοινωνικῆς συνείδησης, πράγμα πού ἔχει σάν συνέπεια τήν προδιάθεση καί προετοιμασία τοῦ

κοινωνικού περιβάλλοντος απέναντί του καί κατ' ἐπέκταση απέναντι στην ἑνσωμάτωση τοῦ νεογέννητου στὰ πλαίσια του. Τό φαινόμενο γέννηση δέν σημαίνει «εἰσαγωγή» τοῦ ἀνθρώπου στην κοινωνία, ἀλλά κατὰ λήψη τῆς θέσης του στόν κοινωνικό χώρο. Σ' ὅλες τίς φάσεις ἐξέλιξης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καί σ' ὅλες τίς κοινωνίες — ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἐπίπεδο καί τίς ιδιομορφίες ὁργάνωσής τους — τό βρέφος-παιδί κατεῖχε καί κατέχει μιά κοινωνικά καθορισμένη θέση. Ἐτσι, ἐνῶ ἡ ἐπέμβαση τοῦ κοινωνικοῦ φορέα πάνω στό νεογέννητο ἀποτελεῖ γι' αὐτό προϋπόθεση ὑπαρξης, τά «μέσα» ἐπέμβασης πού χρησιμοποιοῦν τό περιβάλλον γιά τήν πραγματοποίησή της καθορίζονται ἀπό τήν κοινωνική συνείδηση τῆς θέσης τοῦ βρέφους-παιδιοῦ σ' αὐτό, εἶναι συστατικά στοιχεῖα τῆς κοινωνίας μέσα στην ὁποία γεννιέται κάθε ἄνθρωπος — στοιχεῖα κοινωνικῆς συντήρησης καί ἀναπαραγωγῆς. Τό νεογέννητο, καταλαμβάνοντας τή θέση του στην ὁρισμένη κοινωνία, μπαίνει αὐτόματα κάτω ἀπό τήν ἐπιρροή τῶν στοιχείων αὐτῶν.

Στό πνεῦμα αὐτό καί μέ τήν ἔννοια τῆς διαδικασίας συντήρησης καί ἐξέλιξης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, πού διαθέτει καί ἀσκεῖ γιά τόν σκοπό αὐτό ὁρισμένα μέσα, θά πρέπει νά γίνει ἀντίληψη ἡ κοινωνικοποίηση καί σάν φαινόμενο «ἐξάρτησης» τοῦ νέου ἀνθρώπου ἀπό τό «κοινωνικό περιβάλλον». Στήν πραγματικότητα τό βρέφος-παιδί δέν ἐξαρτᾶται ἀλλά ἀνῆκει στόν κοινωνικό χώρο, δέν περιβάλλεται ἀπ' αὐτόν ἀλλά ἀποτελεῖ στοιχεῖο καί παράγοντα ὑπαρξῆς του.

Δράση καί ἀντίδραση

Κάθε ἀντίληψη περί κοινωνικοποίησης, πού ὑπερτονίζει τή μιά μόνο πλευρά τῆς ἐξάρτησης, αὐτή δηλαδή τοῦ βρέφους-παιδιοῦ ἀπό τό ἐνῆλικο περιβάλλον, εἶναι ἀντιεπιστημονική, γιατί ἀγνοεῖ τό κοινωνικό σύνολο κι ἀναφέρεται ἀποκλειστικά σέ φαινόμενα τῆς καθημερινῆς πράξης συντήρησης, ἀνατροφῆς κ.λπ. τοῦ νέου ἀνθρώπου. Τά φαινόμενα αὐτά, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, παρουσιάζουν τήν κοινωνικοποίηση σάν μιά διαδικασία μονόπλευρης ἐξάρτησης τοῦ «ἀδύνατου» παιδιοῦ, ἀπό τό «δυνατό», «ἐξουσιαστικό» περιβάλλον. Στό βάθος ἐντούτοις κάθε «κοινωνικοποιητικῆς» δραστηριότητας τῶν ἐνηλίκων ἀπέναντι στό παιδί βρίσκονται ἀντιλήψεις, κανόνες καί ἀξίες — στοιχεῖα κοινωνικά-πολιτισμικά, πού ἡ ἔκφραση καί ἀσκηση τους δέν ἀποτελεῖ παρά ἔκφραση τῆς ἀνάγκης καί ἀσκηση τῶν διατιθέμενων μέσων γιά συντήρηση καί ἐξέλιξη τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἡ ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης αὐτῆς προϋποθέτει τήν ὑπαρξη τοῦ βρέφους-παιδιοῦ, τῆς νέας δηλαδή γενιάς. Ἡ μονόπλευρη ἀντίληψη περί ἐξάρτησης τοῦ παιδιοῦ εἶναι καί γιά ἕνα ἄλλο ἐπίσης λόγο λανθασμένη. Γιατί δέν παίρνει ὑπ' ὄψη τῆς τό γεγονός, ὅτι ἀπέναντι στή δράση τοῦ περιβάλλοντος ἐπάνω του τό βρέφος-παιδί ἀσκεῖ ἀντίδραση (συχνά καθοριστική γιά τή στάση τῶν ἐνηλίκων)

καί — στήν πορεία τῆς ψυχοσωματικῆς του ἀνάπτυξης — ἀντιπαρατάσσει καί δράση συνειδητή ἀπέναντι στίς ἀντιδράσεις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Γιατί, μ' ἄλλα λόγια, ἀγνοεῖ τό πλέγμα σχέσεων καί ἐπαφῶν πού σχηματίζεται μέ τή γέννηση κι ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπου ἀπό καί πρὸς αὐτόν καί ὅπωςδήποτε μέ αὐτόν. Στή βάση τῶν σχέσεων καί ἐπαφῶν αὐτῶν βρίσκονται οἱ ἀντιλήψεις, οἱ κανόνες καί ἀξίες, πού καθορίζουν κοινωνικά-πολιτισμικά τή «θέση» παιδί, τά πολιτισμικά ὅμως αὐτά στοιχεῖα μπαίνουν — σέ κάθε νέα περίπτωση — ἀπό τήν ἀρχή σέ λειτουργία ἀλλά καί σέ κρίση.

Τό θεωρητικό ὑπόβαθρο

Ἡ μέ τίς «εἰσαγωγικές» καί ἐντελῶς γενικές αὐτές παρατηρήσεις γίνεται ἀντίληψη, ὅτι ὁ ὁρισμός τῆς ἔννοιας «κοινωνικοποίηση» — ὅπως καί κάθε ἔννοιας στίς κοινωνικές ἐπιστήμες — ἐξαρτᾶται ἀπό τό θεωρητικό ὑπόβαθρο πάνω στό ὁποῖο βασίζεται καί τή μέθοδο μέ τήν ὁποία ἐπιχειρεῖται ἡ ἐρευνα τοῦ φαινομένου, πού μέ τή σειρά τους ἀποτελοῦν οὐσιαστικά στοιχεῖα τῆς γενικότερης κοσμοθεώρησης κάθε ἐρευνητῆ. Εἶναι κατά συνέπεια δύσκολο νά διαθέτουμε μιά «θεωρία τῆς κοινωνικοποίησης». Ἐκτός ἀπό τή διαφορετική μέθοδο, διαφορετικοί εἶναι συχνά καί οἱ σκοποί (π.χ. ἐπιμέρους ἀναλύσεις) καί ἐπομένως τά σημεῖα ἐκκίνησης καθὼς καί ὁ βαθμός ἐπηρεασμοῦ τῶν διαφόρων ἐρευνῶν ἀπό συγγενεῖς μέ τήν κοινωνιολογία ἐπιστήμες ἡ ἐπιστημονικούς κλάδους.

Παρ' ὅλες ἐντούτοις τίς σημαντικές διαφορές, κοινὴ εἶναι ἡ μέχρι στιγμῆς ἀντίληψη, ὅτι ἡ κοινωνικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ καθολικό κοινωνικό φαινόμενο, τό ὁποῖο ὅμως γιά τό συγκεκριμένο ἄτομο (τό ἐκάστοτε βρέφος-παιδί) συντελεῖται κυρίως στά πλαίσια ὁρισμένων κοινωνικῶν δομῶν (θεσμῶν, ὁμάδων, ἰδρυμάτων), ἀπό τίς ὁποῖες σάν οἱ πλέον σημαντικές χαρακτηρίζονται :

ἡ οἰκογένεια

ἡ ὁμάδα τῶν
συνομηλίκων τό σχολεῖο

τό
ἐπάγγελμα

Πρέπει νά παρατηρήσουμε, πὼς οἱ διάφορες θεωρητικές διατυπώσεις (χάριν συντομίας, «θεωρίες») σχετικά μέ τό φαινόμενο τῆς κοινωνικοποίησης δέν ἀποδίδουν τήν ἴδια σημασία καί βαρύτητα σ' ὅλες τίς «κοινωνικοποιητικές» αὐτές δομές. Ὅλες ὅμως ἡ τουλάχιστον οἱ σημαντικότερες ἀπ' αὐτές — πού θά μᾶς ἀπασχολήσουν στή συνέχεια τῆς ἐργασίας αὐτῆς — παραδέχονται :

— πὼς ὁ ρόλος τῶν δομῶν αὐτῶν, σάν ἐστιῶν κοινωνικοποίησης, ὑπῆρξε διάφορος στίς διάφορες φάσεις ἐξέλιξης ἀπ' τίς ὁποῖες πέρασε ἱστορικά ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία,

— πὼς στίς ὅπωςδήποτε διαφορετικῆς διάρθρωσης καί διαφορετικοῦ βαθμοῦ

ἐξέλιξης κοινωνίες τῆς ἐποχῆς μας παρατηροῦνται καί διαφορές στή διάρθρωση καί τή λειτουργία τῶν κοινωνικοποιητικῶν αὐτῶν δομῶν,
— πὼς, τέλος, στίς λεγόμενες ἀναπτυγμένες-βιομηχανικές κοινωνίες τῆς ἐποχῆς μας διαπιστώνεται μιά μετατόπιση στή σημαντικότητα τοῦ κοινωνικοποιητικοῦ ρόλου ἀνάμεσα στίς δομές αὐτές, σέ σύγκριση μέ προηγούμενες φάσεις συνθεσης καί λειτουργίας τῶν κοινωνιῶν αὐτῶν.

Γενικὴ εἶναι δηλαδή σήμερα ἡ ἀντίληψη, ὅτι οἱ θεσμοί, οἱ ὁμάδες καί τά ἰδρύματα, μέσα στά ὁποῖα συντελεῖται κατὰ κύριο λόγο ἡ κοινωνικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι — ὅπως καί τ' ἀποτελέσματα τῆς κοινωνικοποιητικῆς των δραστηριότητας — προϊόντα τῆς ἱστορικῆς κοινωνικῆς διαφοροποίησης, τοῦ καθολικοῦ κοινωνικοῦ γίγνεσθαι.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τίς ἐπιπτώσεις τῆς ἱστορικο-κοινωνικῆς ἐξέλιξης πάνω στοὺς θεσμούς καί τά ἰδρύματα, ὅπου πραγματοποιεῖται ἡ διαδικασία κοινωνικοποίησης τοῦ ἀνθρώπου, μπορούμε νά διαπιστώσουμε εὐκόλα, μελετώντας τίς διαφοροποιήσεις ἢ μεταβολές στή μορφή καί λειτουργία τῆς οἰκογένειας καί τοῦ σχολείου.

Ἀν π.χ. ἀνατρέξουμε στά πορίσματα τῶν σχετικῶν κοινωνιολογικῶν ἐρευνῶν, πού ἀναφέρονται στό χώρο τῆς δυτ. Εὐρώπης, μπορούμε νά διαπιστώσουμε μιά ἀντίρροπη ἐξέλιξη στή μορφή (σχῆμα, μέγεθος, βαθμός συνθετικότητας στή διάρθρωση) καί στή λειτουργία (κοινωνικοποιητικὴ δράση) ἀνάμεσα στίς δύο αὐτές δομές, πού ἐκφράζεται σάν περιορισμός, ὅσον ἀφορᾷ στήν οἰκογένεια, καί σάν αὐξηση, ὅσον ἀφορᾷ στό σχολεῖο. Αὐτό ὁδηγεῖ στή διατύπωση τῆς θέσης, ὅτι ἡ ἱστορικο-κοινωνικὴ ἐξέλιξη στή δυτ. Εὐρώπη ἐπέφερε μιά ποσοτικο-ποιοτικὴ μετατόπιση τῆς κοινωνικοποιητικῆς δραστηριότητας ἀπὸ τήν οἰκογένεια πρὸς τήν ὁργανωμένη ἐκπαίδευση, τό σχολεῖο.

Διαφοροποιήσεις καί μεταβολές διαπιστώνουμε ἱστορικά ἐπίσης στήν ἐσωτερικὴ διάρθρωση, στοὺς τρόπους καί τό περιεχόμενο τῶν σχέσεων, στό εἶδος καί τόν βαθμό ἀλληλεξάρτησης τῶν ἀτόμων μέσα στήν κάθε μιά ἀπὸ τίς κοινωνικές αὐτές δομές ξεχωριστά, ὅπως καί στίς ἀντιλήψεις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας σχετικὰ μ' αὐτές, γενικότερα. Ὅσον ἀφορᾷ στήν οἰκογένεια οἱ μεταβολές αὐτές — ἰδωμένες ἀπὸ τή σκοπιά τῆς ἐποχῆς μας — χαρακτηρίζονται συχνά «θετικά» μὲν σάν «μείωση τῆς ἱεραρχίας» καί σάν «ὀρθολογισμός» στίς σχέσεις τόσο ἀνάμεσα στά δύο φύλα ὅσο καί ἀνάμεσα στοὺς γονεῖς καί τά παιδιά, «ἀρνητικά» δὲ σάν «ἀπώλεια τῆς αὐθεντίας τοῦ πατέρα», «ψύχρανση» καί «χαλάρωση» τῶν συναισθηματικῶν δεσμῶν ἀνάμεσα στά μέλη, «περιορισμός τῆς ἠθοπλαστικῆς ἐπιρροῆς» τοῦ θεσμοῦ πάνω στοὺς νέους κ.λπ. Παρόμοιοι «ἀρνητικοί» χαρακτηρισμοὶ ἀποδίδονται καί σ' ὁρισμένες πλευρές τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἰδρύματος-σχολείου, ὅπως π.χ. «ἀπώλεια τῆς

αυθεντίας» του δασκάλου, «μαζικοποίηση» μέ παράλληλο «κατακερματισμό» των γνώσεων και «μείωση της ήθροπλαστικής επίδρασής» των πάνω στο παιδί κ.λπ., ενώ, αντίθετα, τονίζονται σάν «θετικά» στοιχεία ή «διεύρυνση της κοινωνικής βάσης» του ιδρύματος (υποχρεωτική βασική εκπαίδευση για όλους), ή «έπιστημονική εξειδίκευση» των δασκάλων, ή «όρθολογισμός» των προγραμμάτων, ή «έκδημοκρατισμός» των σχέσεων ανάμεσα στους δασκάλους και τά παιδιά κ.λπ. .

Οί ποσοτικο-ποιοτικές αυτές μεταβολές στη μορφή και την κοινωνικοποιητική λειτουργία της οικογένειας και του σχολείου πρέπει εντούτοις νά κατανοηθούν σάν γενικές τάσεις διαχρονικού μετασχηματισμού στους θεσμούς και τά ιδρύματα όρισμένων κοινωνιών, πού πέρασαν ιστορικά από μία σειρά αλληλοδιαδεχόμενες φάσεις ανάπτυξης των παραγωγικών των δυνάμεων και διάρθρωσης της οργανωτικής των μορφής. Όσον αφορά π.χ. στη μορφή της οικογένειας, ή κοινωνιολογική έρευνα έπαλήθευσε την παλαιότερη υπόθεση, ότι — στά πλαίσια των κοινωνιών και τάσεων πού αναφέραμε — πραγματοποιήθηκε μία διαχρονική εξέλιξη από «ευρύτερες» σέ όλο και πιο «περιορισμένες» μορφές, μέχρι και τη λεγόμενη «μικρή οικογένεια» ή «οικογένεια των συζύγων» (σύζυγοι και τέκνα), πού στη μοντέρνα βιομηχανική κοινωνία αποτελεί την επικρατέστερη μορφή οικογένειας. Αντίθετα άμφισβητήθηκε μ' επιτυχία ή άποψη πώς ή τάση αυτή «σμίκρυνσης» της οικογένειας αποτελεί γενικό κανόνα ιστορικής εξέλιξης της μορφής του θεσμού — εξέλιξης αναγόμενης στόν έξαστισμό και στην έκβιομηχάνιση. Μία σύγκριση ανάμεσα σέ σύνθετες κοινωνίες διαφόρων ιστορικών φάσεων όδήγησε στη διαπίστωση, ότι ή μορφή της οικογένειας έξαρτάται άμεσα από τη σχέση της προς την ιδιοκτησία και τά μέσα παραγωγής. Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε πώς :

- εκεί όπου ή άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας συνδέεται μέ την ύπαρξη μεγαλύτερης ιδιοκτησίας κυριαρχεί λειτουργικά και μορφικά ή μεγάλη οικογένεια, κι αυτό ανεξάρτητα από τις μεταβολές στόν τρόπο και την εξέλιξη των μέσων παραγωγής (π.χ. φεουδάρχες, πατρίκιοι, μοντέρνοι μεγαλο-κεφαλαιοχιοι),

- ή «μικρή οικογένεια» αποτελεί σ' όλες τις σύνθετες κοινωνίες τόν μέσο όρο μορφής οικογένειας στά «κατώτερα στρώματα», τέλος πώς

- τόσο ή «ευρεία», όσο και ή μικρή «περιορισμένη» μορφή οικογένειας συνυπήρχαν παλαιότερα και υφίστανται παράλληλα στίς βιομηχανικές κοινωνίες της εποχής μας, ή δέ σχέση τους προς την ιδιοκτησία αποτελεί αποφασιστικό κριτήριο διαφοροποίησης και σχηματισμού των.

Η «μικρή οικογένεια»

Τό γεγονός ότι στην εποχή μας ή «μικρή οικογένεια» αποτελεί την επικρατέστερη μορφή, δέν είναι αποτέλε-

σμα κάποιας «φυσιολογικής» εξέλιξης του θεσμού, ούτε μπορεί νά αναχθεί ιστορικά στόν έξαστισμό και στην έκβιομηχάνιση και μόνο .

Αν σήμερα διαπιστώνουμε πώς ή «μικρή οικογένεια» κυριαρχεί όχι μόνο στην εργατική τάξη και τά λεγόμενα φτωχά ή «κατώτερα» αλλά και στά μέσα στρώματα της βιομηχανικά αναπτυγμένης κοινωνίας, τά αίτια του φαινομένου αυτού θά πρέπει ν' αναζητηθούν κυρίως στη σχέση των στρωμάτων αυτών προς την ιδιοκτησία και τά μέσα παραγωγής.

Η μορφική έξομοίωση της οικογένειας στά πλατιά στρώματα, πού στην κοινωνία της εποχής μας δέν κατέχουν μέσα παραγωγής, αποτελεί άναμφισβήτητά ένα σοβαρό κοινό παράγοντα της διαδικασίας κοινωνικοποίησης των παιδιών στά στρώματα αυτά. Η κοινότητα αυτή εντούτοις στη μορφή δέν άρκει για την έξαγωγή όποιουδήποτε συμπεράσματος σχετικά μέ την κοινωνικοποιητική λειτουργία της οικογένειας στά στρώματα αυτά. Όπως θά διαπιστώσουμε και πιο κάτω, ή «μικρή οικογένεια» είναι δυνατό νά άσκει — και άσκει άποδειγμένα — διαφορετική κοινωνικοποιητική επίδραση επάνω στο παιδί — επίδραση πού καθορίζεται αποφασιστικά από παράγοντες όπως «θέση» της οικογένειας στην κοινωνική ιεραρχία, σχέση της προς τά «άγαθά» κ.λπ. Τό ότι οί παράγοντες αυτοί έξαρτώνται από τόν βαθμό εξέλιξης των παραγωγικών δυνάμεων και τη μορφή οργάνωσης της κοινωνίας θεωρείται εδώ σάν δεδομένο.

Καταμερισμός και διαφοροποίηση

Ιερόμοια οικονομικο-κοινωνικά αίτια διαπιστώνουμε και στη βάση των εξέλιξεων και μεταβολών, πού υπέστη ιστορικά τό — στην εποχή μας — κεντρικό ίδρυμα οργανωμένης μετάδοσης και άπόκτησης γνώσεων, τό σχολείο.

Μορφές οργανωμένης μετάδοσης και άπόκτησης γνώσεων συναντούμε σ' όλες τις φάσεις της ιστορικής εξέλιξης της ανθρώπινης κοινωνίας. Τά παιδιά και οί νέοι καθοδηγούνται από την κοινωνική ομάδα στόν τρόπο έξεύρεσης και παραγωγής των άγαθών και άσκοούνται στην άφομοίωση και διαφύλαξη των κανόνων και άξιων πού διέπουν τό σύστημα παραγωγής και αναπαραγωγής της δοσμένης κοινωνίας. Όπου συναντούμε καταμερισμό εργασίας, εκεί βρίσκουμε και διαφοροποίηση στό είδος και ποσό γνώσεων, όπως και στη μέθοδο αλλά και στη χρονική διάρκεια μετάδοσης και άφομοίωσης των. Οί βασικές αυτές άρχές βρίσκουν την πλήρη έξαρμογή τους στό κοινωνικό ίδρυμα-σχολείο, πού σάν σύστημα συγκέντρωσης, μεθόδευσης και γενίκευσης της μετάδοσης και άπόκτησης γνώσεων, σάν «οργάνωση καθ' έαυτήν», αποτελεί δημιουργία της άστικής καπιταλιστικής κοινωνίας.

Από τό βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, στά διάφορα στάδια εξέλιξης της κοινωνίας αυτής, τό έπίπεδο και τη συνθετικότητα της οργάνωσής της έξαρτάται ουσιαστικά και ή κοινωνικοποιητική λειτουργία του ιδρύματος-

σχολείο, πού, ιστορικά ιδωμένη, δυνατό νά χαρακτηριστεί σάν μία άρχή διαρκούς έπιλογής και γενίκευσης :

- Διαπαιδαγωγή μιας οικονομικά-κοινωνικά καθορισμένης (άρχουσας - άστικής) τάξης;

- «γενική εκπαίδευση», σάν τάση διεύρυνσης της οργανωμένης μετάδοσης γνώσεων μέ παράλληλη τεχνική εξειδίκευση (έπιλογή),

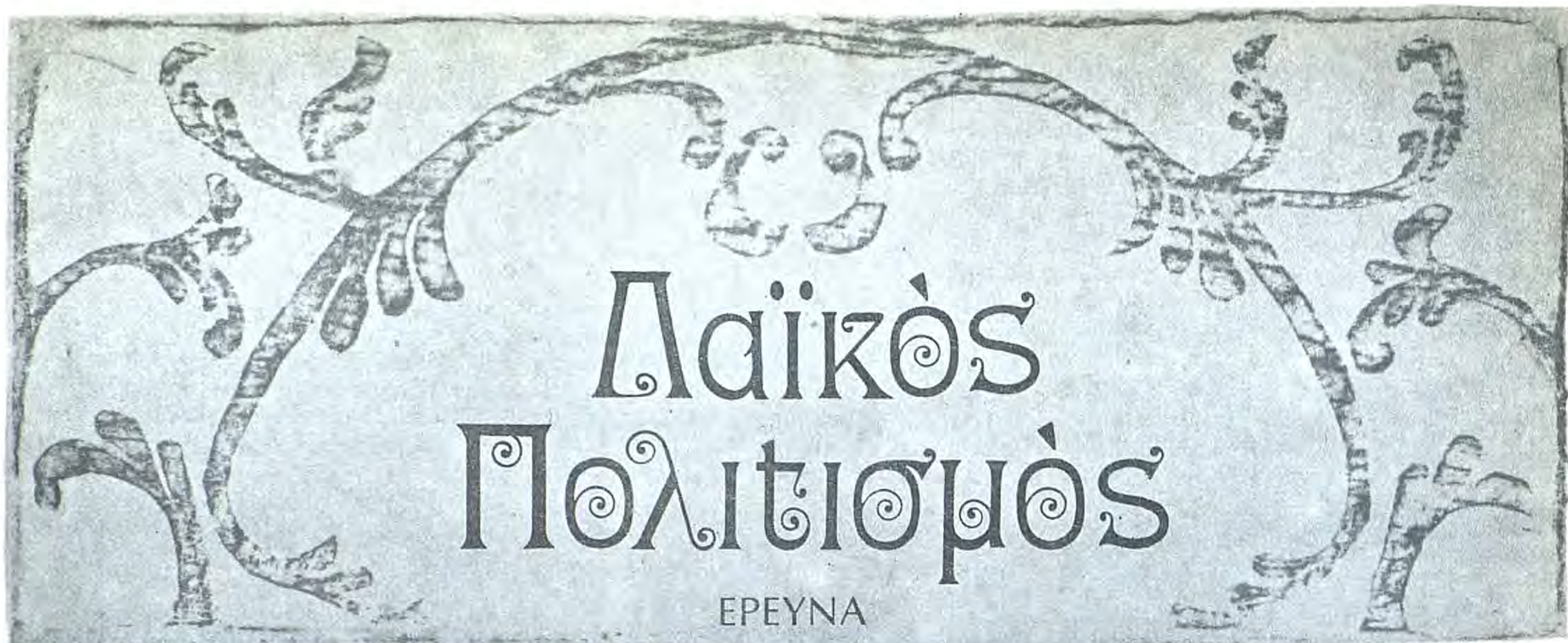
- καθιέρωση της γενικής-βασικής εκπαίδευσης, μαζικοποίηση της τεχνικής-έπαγγελματικής και διεύρυνση της τεχνολογικής και έπιστημονικής εξειδίκευσης (έπιλογές),

- τάσεις ένσωμάτωσης της λεγόμενης προσχολικής ήλικίας (διεύρυνση-γενίκευση)...

Συγκριτικά, διαπιστώνουμε, πώς ή άρχή πού όδήγησε στη σμίκρυνση της οικογένειας (διαχρονική άπώλεια της ιδιοκτησίας και των μέσων παραγωγής) ίσχυσε παράλληλα μ' εκείνη πού διέπει τη διεύρυνση του σχολείου (διαχρονική ένδιάρθρωση στη δομή παραγωγής και οργάνωσης του συστήματος).

Τό φαινόμενο, στη βάση του όποιου ίσχυσαν οί πιο πάνω άρχές, χαρακτηρίστηκε, όπως άνάφερα, σάν μία «άντίρροπη εξέλιξη» και σάν «ποιοτικο-ποσοτική μετατόπιση» της κοινωνικοποιητικής δραστηριότητας ανάμεσα στίς δύο δομές. Έντελώς σχηματική θά ήταν ή κατανόησή του, αν ή μετατόπιση αυτή έκλαμβανόταν σάν τέτοια, όσον αφορά στίς έπιπτώσεις της επάνω στη δημιουργία της κοινωνικής συνείδησης του νέου ανθρώπου. Η οικογένεια δέν «παραχώρησε» όρισμένες λειτουργίες της στό σχολείο», ούτε τό σχολείο «ανάλαβε» υποχρεώσεις, πού παλαιότερα είχε ή οικογένεια». Ο νέος άνθρωπος της εποχής μας κοινωνικοποιείται, άπλως, όπως κι εκείνος του περασμένου αιώνα, στίς ανάλογες δομές του ισχύοντος συστήματος, πού σύμφωνα μέ τις άνάγκες του έπιδιώκει, σήμερα όπως και τότε, την παραγωγή των συνειδήσεων (γνώσεων, άρχών και κανόνων) εκείνων, πού χρειάζεται για την ύπαρξη, τη λειτουργία και την αναπαραγωγή του. Η άναλογία αυτή στην κοινωνικοποιητική δραστηριότητα των δομών του άστικού-καπιταλιστικού συστήματος, διαχρονικά, είναι μόνο στά πλαίσια του συστήματος αυτού κατανοητή. Τό ίδιο συμβαίνει και μέ μία σειρά μεταβολών στά μέσα και στά περιεχόμενα, πού μεταδίδονται και συνειδητοποιούνται.

Στη συνέχεια των «έισαγωγικών» αυτών παρατηρήσεων θά έπιχειρήσουμε μία σύντομη παρουσίαση των βασικότερων θεωρητικών διατυπώσεων σχετικά μέ τό φαινόμενο και τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του παιδιού. Ιδιαίτερα θά έξετάσουμε τη σχέση : κοινωνική «στρωμάτωση»-κοινωνικοποίηση και θά άναφερθούμε στά βασικά κοινωνικοποιητικά «μέσα», μέ τά όποια διαμορφώνεται ή κοινωνικός χαρακτήρας των άτόμων στά πλατιά στρώματα του πληθυσμού των καπιταλιστικών κοινωνιών της εποχής μας.

ΣΚΟΠΟΣ τῆς ἔρευνας αὐτῆς ἦταν νά ἀκουστοῦν — καί ἂν εἶναι δυνατό νά συζητηθοῦν παραπέρα — οἱ ἀπόψεις — καί ὄχι μόνο τῶν εἰδικῶν μελετητῶν — γιά τό περιεχόμενο ἑνός ὅρου πού χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα, μέ ἀπεριόριστα διαφορετική σημασία: Ἀπό τή μιά μεριά εἶναι οἱ προλήψεις, οἱ πλάνες, ἡ ὑπερβολή καί ἡ ἄδεια λογοκοπία, ἡ ὑποτίμηση καί ἡ κακή ἢ μισή γνώση. Αὐτά συγκροτοῦν τήν κοινή ἀντίληψη γιά τό θέμα. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά εἶναι ἡ οὐσιαστική διχογνωμία τῶν εἰδικῶν, γενικά ἐκείνων πού ἔχουν μιά διαμορφωμένη ἀντίληψη γιά τό θέμα. Μέ ὅλη τήν πρόοδο τῶν μελετῶν πού ἔχει γίνει καί στόν τομέα αὐτό στά τελευταῖα πενήντα χρόνια καί οἱ συγχύσεις τοῦ μεγάλου κοινοῦ καί ἡ διχογνωμία τῶν εἰδικῶν ἐξακολουθοῦν νά ὑπάρχουν — καί ἡ συστηματική ὀργάνωση, διάδοση καί γενική ἐπιβολή τῶν κατακτημένων θετικῶν γνώσεων μένει πάντοτε ἕνα καθήκον γιά τό μέλλον.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ, φυσιογνωμία καί παράδοσή του, παράδοση καί πραγματικό της περιεχόμενο, βιώσιμα καί ἀξιοποιήσιμα στοιχεῖα της μέσα στή σημερινή μας ζωή, εἶναι ἀπό κείνα τά θέματα πού, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, γίνεται σήμερα ἀναγκαῖα ἡ μελέτη, ἡ ἔρευνα, ἡ συζήτησή τους: Ἡ ἐλληνική κοινωνία ἀλλάζει ἐσωτερικά, μετασχηματίζεται — καί μαζί μέ τίς κοινωνικές συνθήκες πού ἀλλάζουν, ἕνας ὁλόκληρος κόσμος αἰσθητικῶν, συναισθηματικῶν καί ἠθικῶν ἀρχῶν καί ἀξιῶν ἐξαφανίζεται ἢ μετατρέπεται.

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ τοῦ «ΑΝΤΙ» — τί εἶναι λαϊκός πολιτισμός, ποιός εἶναι ὁ λαϊκός μας πολιτισμός — ἀκολουθεῖται ἔτσι ἀπό ὁλόκληρη σειρά ἐρωτήματα πού ἔρχονται ἀλυσιδωτά: Τί ὑπάρχει ἀκόμα ἀπό αὐτόν τόν πολιτισμό μέσα στή σημερινή μας ζωή; Σάν ἐπιβίωση ἀνασταλτική ἢ σάν ζωντανή δημιουργική δύναμη; Τί ἀπό τίς ἀξίες αὐτές πρέπει ὅπωςδήποτε νά διασωθεῖ καί τί μπορεῖ πιά νά διασωθεῖ; Αὐτονόητο, πώς κάθε διευκρίνιση πάνω στά θέματα αὐτά εἶναι ἀπό μόνη της μιά ἰδεολογική τοποθέτηση πού — περνώντας ἀπό τό παρελθόν — ἀναφέρεται στό σήμερα καί στό αὔριο τῆς ζωῆς μας.

Ἡ ΕΠΙΘΥΜΙΑ, ἡ φιλοδοξία, ἡ εὐχή τοῦ περιοδικοῦ ἦταν καί εἶναι πάνω σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἰδεολογική πλευρά τοῦ θέματος νά προκαλέσει τήν ὅσο τό δυνατό ἐντονότερη ἀνακίνηση, σέ ὅσο τό δυνατό εὐρύτερο κύκλο.

Δημήτρης Χατζής

ΣΤΗΝ ἔρευνα ἀπαντᾶνε σήμερα οἱ ἱστορικοί Κωστής Μοσκόφ καί Σπύρος Ἀσδραχάς. Οἱ ἀπαντήσεις δημοσιεύονται μέ τή σειρά πού τίς λάβαμε. Στό ἐρχόμενο ἀπαντᾶ ἡ καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἀλκή Κυριακίδου-Νέστορος.

1. ΚΩΣΤΗΣ ΜΟΣΚΩΦ

Ὁ ὅρος «λαϊκός πολιτισμός» ἐκφράζει τή ζωντανή ἐλλαδική πολιτιστική πραγματικότητα, τήν πάλη τῶν τάξεων στό ἐποικοδόμημα ὅπως αὐτή μορφοποιεῖται σάν ἀντιπαράθεση: τοῦ μεταπρατικοῦ μας συστήματος ἀπό τή μιά πλευρά, ὀργανικά δεμένη μέ τό παγκόσμιο ἱμπεριαλιστικό σύστημα, τῆς λαϊκῆς-ἐθνικῆς πρωτοπορίας ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, πού καθημερινά, μέσα ἀπό ἀγῶνες λαϊκοῦς, πραγματοποιεῖ τό Ἀντισύστημα.

Ὁ «λαϊκός πολιτισμός» εἶναι ἔτσι ὁ ἐθνικός μας πολιτισμός πού ἀντιμάχεται τήν ὑποτελία καί συνεχίζει νά ὑπάρχει σάν αὐτόνομη συλλογική ὑπερῆξ μόνο στόν βαθμό πού ὑφίσταται τή διοργανωτική παρουσία τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης, αὐτοῦ τοῦ μόνου δυνατοῦ ἰακωθίνου ἀπελευθερωτή.

Γι' αὐτό ἡ μάχη πού δίνεται σήμερα στήν Ἑλλάδα εἶναι

μάχη ἐθνική καί λαϊκή μαζί — εἴτε τό πεδίο εἶναι ἡ οἰκονομική, εἴτε ἡ πολιτική, εἴτε ἡ πολιτιστική ζωή.

Εἶναι μάχη αὐτογνωσίας, καί αὐτοπραγμάτωσης τοῦ λαοῦ μας.

Ὁ «λαϊκός-ἐθνικός» πολιτισμός δέν ἐκφράζει ὅμως βέβαια μιά πραγματικότητα κλειστή. Εἶναι ἀνοιχτός, διαλεκτικά δεμένος μέ τόν παγκόσμιο χῶρο, ἰδιαίτερα ὅταν ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς «κινητικῆς» δομῆς — ὅπως εἶναι ἡ ἐλλαδική, κάτω ἀπό ὅποιοδήποτε παραγωγικό σύστημα μέσα στήν ἱστορία της. Ἡ αὐτοπραγμάτωση τοῦ λαοῦ μας, ἡ συνολική του δηλαδή ἀπελευθέρωση ἀπό τὰ δεσμά τῆς ταξικῆς κοινωνίας καί τῆς ἐπικυρίαρχης φύσης, προϋποθέτει τή διασύνδεση τῆς πάλης τῶν τάξεων σέ ὅλα τά πεδία — καί στό πολιτιστικό δηλαδή — μέ τό παγκόσμιο ἀπελευθερωτικό κίνημα: τόν ἀγῶνα τῶν σοσιαλιστικῶν χωριῶν, τόν ἀγῶνα τῆς πρωτοπορίας στή Δύση καί στόν «τρίτο» κόσμο.

Ὁ «λαϊκός-ἐθνικός» πολιτισμός εἶναι μιά ζωντανή πραγματικότητα, πού μάχεται καί κινεῖται.

2. ΣΠΥΡΟΣ ΑΣΔΡΑΧΑΣ

Όταν χρησιμοποιεί κανείς τις έννοιες λαϊκή ζωγραφική, λαϊκή ή δημοτική ποίηση, λαϊκή ή δημοτική μουσική, λαϊκές παραδόσεις, λαϊκές παροιμίες, λαϊκή θυμοσοφία και άλλα παρόμοια, έξυπακούεται ότι δέχεται την έννοια της λαϊκής παιδείας· κι όταν χρησιμοποιεί έννοιες καθώς : λαϊκή αρχιτεκτονική, λαϊκή ένδυμασία ή όταν θεωρεί ως λαϊκές όρισμένες πρακτικές και τεχνικές, έξυπακούεται επίσης ότι δέχεται και την έννοια του λαϊκού (ύλικού) πολιτισμού. Τελικά, όταν δέχεται κανείς να προσδώσει τό κατηγορήμα λαϊκός σε έναν αριθμό αντικειμένων, τεχνικών, πρακτικών, σε όρισμένες στάσεις, νοοτροπίες, μυθολογίες, έκφραστικούς τρόπους, γενικά σε ό,τι συσταίνει τό περιεχόμενο αυτού που ονομάζουμε παιδεία και πολιτισμό, σημαίνει ότι έχει μιά σειρά από λόγους που του επιτρέπουν να διακρίνει μιά ιστορική σταθερή, τό λαό, ή όποια θά επέβαλλε, λογικά, μιά διχοτόμηση μέσα σε όλο τόν ιστορικό χρόνο: λαϊκή παιδεία και πολιτισμός από τό ένα μέρος, μή λαϊκή παιδεία και πολιτισμός από τό άλλο ή, αλλιώς, παραλληλία ή αντιπαράταξη άνισων μεγάλων διαρκειών. Στο σημείο αυτό μπορούν να γίνουν δυό παρατηρήσεις:

α) ή διχοτομία δέν απαληθεύεται έμπειρικά (όρισμένοι πολιτισμοί δέν επιδέχονται την παραλληλία ή την αντιπαράταξη ενός λαϊκού πολιτισμού σε έναν άλλο πολιτισμό).

β) ή διχοτομία δέ διατρέχει όλο τόν ιστορικό χρόνο, άλλ' αρχίζει από τή στιγμή όπου σταματά ένας πολιτισμός να είναι ενιαίος.

Η δεύτερη παρατήρηση υποδεικνύει ή ότι πρέπει να θεωρούμε ως κατεξοχήν λαϊκούς πολιτισμούς τούς ενιαίους ή ότι πρέπει να θεωρούμε ως λαϊκούς πολιτισμούς εκείνους τούς όποιους δέ μπορεί να απορροφήσει ένας χρονικά μεταγενέστερος πολιτισμός που εμφανίζεται μέσα σε μιά ανθρώπινη κοινότητα και εκφράζει την ασυνέχεια στην ιστορία. Στην πρώτη περίπτωση θά έπρεπε να θεωρούμε ως λαϊκούς πολιτισμούς εκείνους που είναι αντικείμενο της ανθρωπολογίας και της έθνολογίας, όταν κι οί δυό τους έχουν να κάμουν με τούς λεγόμενους πρωτόγονους λαούς· στή δεύτερη περίπτωση λαϊκός θά ήταν ό πολιτισμός μιάς (αντικειμενικά) κοινωνικής τάξης ή όποια δέ συμμετέχει (παρά μέσω προσαρμογών και υποκαταστάσεων) στον πολιτισμό της τάξης που είναι ό φορέας της ασυνέχειας. Η δεύτερη έκδοχή υποδεικνύει την ιστορικότητα του λαϊκού πολιτισμού, συνεπώς και τή μεταβλητότητά του· είναι ή έκδοχή στην όποια στηρίζεται, στην ουσία, ή έπιστήμη που ονομάζουμε στή χώρα μας λαογραφία.

Λαϊκός συνεπώς πολιτισμός είναι τό αποτέλεσμα της έπαφής δυό πολιτισμών, όπως ή έπαφή αυτή γίνεται μέσα στα πλαίσια των κυριαρχούμενων κοινωνικών τάξεων : ή έπαφή αυτή όρίζεται από πολλαπλούς παράγοντες που μπορούν να την κλιμακώσουν από μιά διαδικασία βίαιων αποσυνθετικών διαδικασιών ως μιά διαδικασία αρμονικών προσμίξεων, δηλαδή δυνατοτήτων αντίστασης από την πλευρά των κυριαρχούμενων τάξεων.

Σ' αυτή την όπτική, δηλαδή στην ιστορική όπτική, δέν έχει θέση ή κατάφαση ή ή άρνηση απέναντι στους λαϊκούς πολιτισμούς, ή χρησιμοποίηση δηλαδή της έννοιας λαϊκός πολιτισμός δέ γίνεται ένόψει της εξυπηρέτησης μιάς ιδεολογίας (της έθνικής, λ.χ., όπως συνέβηκε με τό ξεκίνημα των λαογραφικών σπουδών)· ή αποδέσμευση, ωστόσο, από τόν ιδεολογικό προσδιορισμό δέ συνεπάγεται και κατάργηση του αντικειμένου αναφοράς αυτής της ιδεολογίας : σημασία δέν έχει να ταυτίσουμε τό λαϊκό πολιτισμό με την έθνική ιδεολογία ή με τό λαϊκισμό, για να απορρίψουμε και τό ένα και τό άλλο, αλλά να δώσουμε στους λαϊκούς πολιτισμούς, που υπάρχουν πριν και ανεξάρτητα από τις ιδεολογίες αυτές, την ιστορική τους διάσταση, να τούς αφαιρέσουμε συνεπώς τή φενάκη που τούς προσέδωσαν οί ιδεολογίες.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ένας σύγχρονος Τραπεζικός Όργανισμός
με μακρά και πολύπλευρη δραστηριότητα
στην αγροτική και οικονομική ζωή της
Ελλάδος.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ είναι όργανο ύλοποιήσεως της Κρατικής αγροτικής Πολιτικής.

Με 181 Έποκαταστήματα σ' όλη την Ελλάδα πιστοδοτεί τή γεωργία, παρέχει τεχνική βοήθεια για την όργάνωση βιομηχανιών διατροφής και συμπορεύεται με τούς γεωργικούς Συνεταιρισμούς.

Η Τράπεζα έξυπηρετεί:

950.000 Έαροτικές μονάδες

7.200 Γεωργικούς Συνεταιρισμούς

200 Ένώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών

260 Έαροτικά Νομικά Πρόσωπα.

Τό 1974 διέθεσε 61,5 δισεκατομμύρια δραχμές για βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια.

Με την επάνοδο της δημοκρατικής όμαλότητας ή Έλληνική γεωργία αποκτά νέα όψη και ή Τράπεζα αναλαμβάνει νέα αποστολή με ουσιαστικό ρόλο στην αγροτική ανάπτυξη της Χώρας.

Η Τράπεζα ξεκίνησε σαν πιστωτικό ίδρυμα.

Σήμερα έχει έξελιχθεί σε Τραπεζικό Όργανισμό με στόχους την οικονομική άνοδο και κοινωνική πρόοδο.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κεντρικόν Κατάστημα Έλ. Βενιζέλου 23-ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3230521-3230527

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

ΜΙΑ ΚΑΛΗ ΑΡΧΗ

Οί έθνικοί καί λαϊκοί άγώνες τής τελευταίας περιόδου δέν μένουν μόνο άδικοί αλλά είναι άκόμα ουσιαστικά άγραφοι. Η νωπή ιστοριογραφία διαγράφει μόνο γενικά πλαίσια καί πολλά γεγονότα, άφανείς δυνάμεις καί πραγματικά περιστατικά, χάνονται μέσα στην πολυμορφία των γεγονότων, στην σύγχυση, τις βιαστικές κρίσεις καί την πρόχειρη συνθηματολογία. Το εργατικό κίνημα τής δεκαετίας του '30, ή δικτατορία του Μεταξά, ό πόλεμος στην Άλβανία, ή Έθνική Άντίσταση, ό Δεκέμβρης, ή τρομοκρατία, ό εμφύλιος μέ τις συνέπειές του καί ή χούντα είναι περίοδοι του ζωντανού παρελθόντος. Για πολλούς είναι ή ίδια τους ή ζωή, καί όσοι βρέθηκαν στο επίκεντρο των γεγονότων κάποιας περιόδου, ή συνέβαλαν στην διαμόρφωση καταστάσεων, έχουν υποχρέωση άπέναντι στο λαό, στην ιστορία καί στην αλήθεια νά πουν άπλά, ξεκάθαρα αυτά πού έζησαν, γνώρισαν καί είδαν. Όχι μέ την άπαιτηση του συμπερασματολόγου καί του ιστορικού, του κριτή ή του είσαγγελέα, αλλά μέ την άμεση αφήγηση τής δικής τους μαρτυρίας. Θά είναι μία πολύτιμη αύθεντική κατάθεση στην ιστορία αυτού του τόπου, μία συμβολή για την άποκατάσταση των λαϊκών άγώνων, για την πραγματική γνώση των έξελίξεων καί για τή σωστή όριοθέτηση τής όδυνηρης πορείας στην τελευταία περίοδο. Άπό τις προσωπικές αφηγήσεις, θά προκύψει όλόκληρη ή αλήθεια, πού είναι τόσο αναγκαία. Ο Μήτσος Παρτσαλίδης άρχισε νά καταγράφει τις άναμνήσεις του — ήδη δημοσιεύτηκε ένα κεφάλαιο — κι ελπίζουμε ότι αυτό θά αποτελέσει σημαντικό κίνητρο καί για άλλους.

ΣΕΒΑΣΜΟΣ Ή...

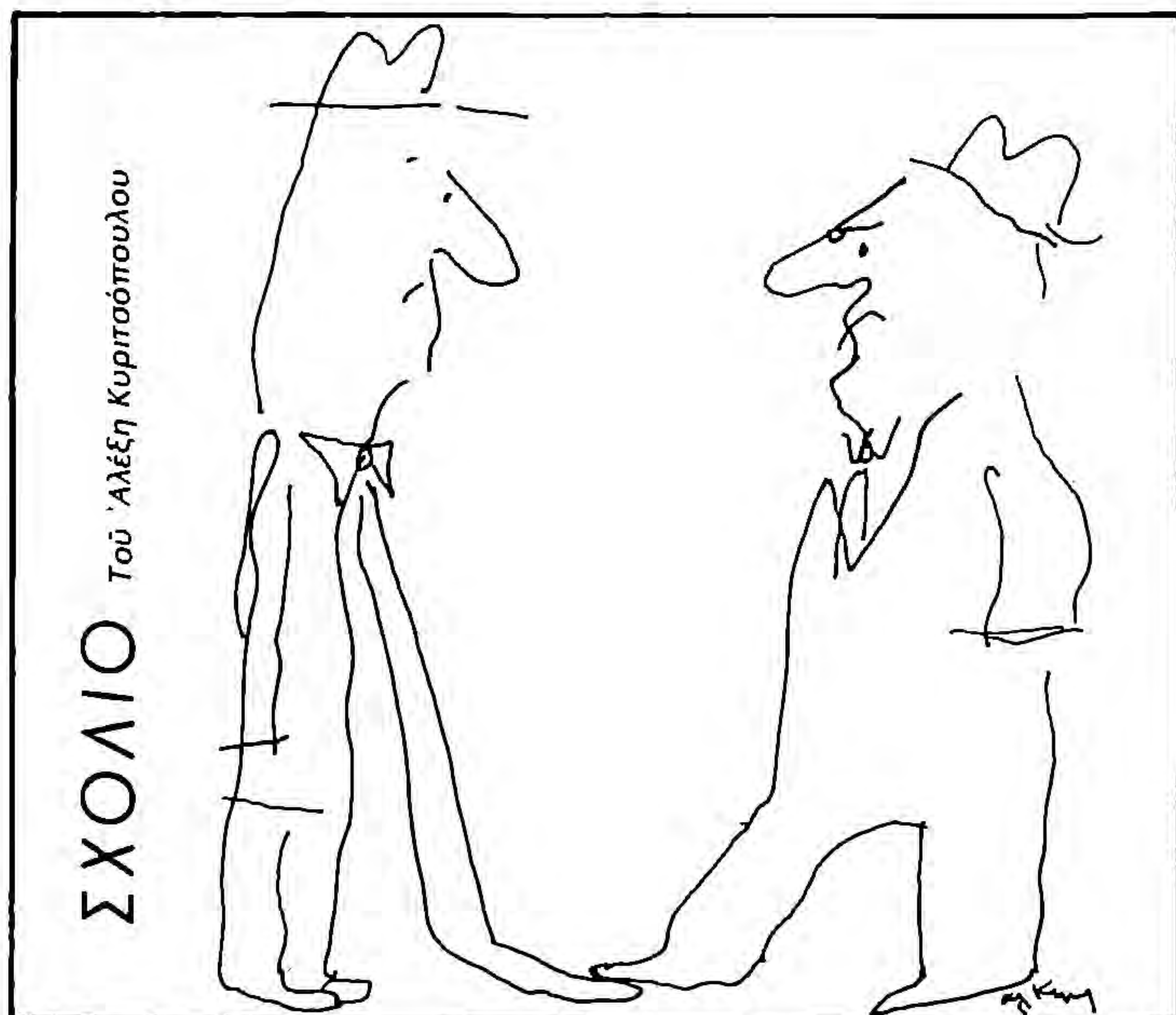
Ένα έγγραφο, κατά κάποιον τρόπο «άπόρρητο»,...διέρρευσε άπό την Άγροτική Τράπεζα. Δέν έπεσήμεινε κανέναν «έθνικόν κίνδυνον», ούτε άσχολιόταν μέ άντικομμουνιστική προπαγάνδα. Άντίθετα, ήταν μία διαταγή «πρός όλες τις Ύπηρεσίες τής ΑΤΕ» πού άξιζει τόν κόπο νά μνημονευθεί. Λέει τά έξης :

«Μέ σκοπό νά ύπάρχει όμοιομορφία στον τρόπο άναφοράς προς τή Διοίκηση καί κυρίως για νά πάσουν νά γράφονται καί νά άκούγονται έκφράσεις μέ ρίζες στο παρελθόν, πού θυμίζουν δουλικές σχέσεις, όπως : «Λαμβάνω

την τιμήν νά παρακαλέσω Ύμās όπως ευαρεστούμενοι...», «Σεβάστην Διοίκησην», ή «Σεβαστέ μου Κύριε Διοικητά», ή «Μετά Σεβασμού», κ.λπ., παρακαλούνται όλες οι ύπηρεσίες καί οι ύπάλληλοι τής Τραπέζης, στα έγγραφα (άναφορές, αίτήσεις κ.λπ.) πού άπευθύνουν προς τή Διοίκηση, νά χρησιμοποιούν άπλά την προσφώνηση «Κύριε Διοικητά», νά άρχίζουν την αίτηση μέ τό «Σās παρακαλώ νά...» καί νά υπογράφουν μέ την έκφραση «Μέ τιμή».

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
Α. ΠΕΠΕΛΑΣΗΣ»

Νά ελπίσουμε ότι θά αποτελέσει «παράδειγμα προς μίμηση»;

Πηριπατοι. (Ύλη : πατιναρισμένος γύψος).

Η ΝΕΑ ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΓΥΡΩΣ

Τή δουλειά μιας 5ετίας (1970-75) παρουσιάζει (26/2-11/3) στις «Νέες Μορφές» ή γλύπτρια Άργυρώ Καρύμπακα-Νεγρεπόντη.

«Τά βότσαλα τής θάλασσας καί ειδικά τά λαλάρια τής Σκιάθου είναι ή άπαρχή τής φόρμας αυτής πού παρουσιάζω σήμερα. Στην Αίγινα, βρήκα τόν πορόλιθο, κι έκανα τά πρώτα μου πέτρινα. Η πέτρα είναι δώρο τής φύσης για τους γλύπτες. Μέ γοήτευσε», λέει ή Άργυρώ για τά γλυπτά της, ενώ ό Βασίλης Ρώτας χαιρετίζοντας τή δουλειά της γράφει : «Φιγοῦρες δεξιά, άριστερά, ψηλά, χαμηλά, στέκονται σε άναμονή καί άγνή προσδοκία, σαν παιδιά του χωριού πού είδαν ξένους. Θέλουν όλα νά σοῦ πουν τό τραγούδι τους, πού τό λέν όταν είναι μόνο τους αλλά σε σένα θά τό ειπουν σάν μυστικό μέ συγκίνηση λαχανιασμένη... Τί είναι ή μαγεία τής τέχνης! Γειά στά χέρια σου Άργυρώ, πού πλάθουν τέτοια είδωλα, τέτοια όνειρα, κυβερνημένα από μία τόσο ωραία άνθρώπινη πνοή».

ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΗΣΗ

Μέ τίτλο «πώς μās αντιγράφουν» ό εβδομαδιαίος «Ταχυδρόμος» τής 12-2-76 γράφει :

«Η δημοσιογραφική δεοντολογία, επιβάλλει στην περίπτωση πού μια είδηση ή πληροφορία άναδημοσιεύεται από άλλο έντυπο νά άναφέρεται τό όνομα του έντύπου. Φαίνεται ότι, στον ελληνικό δημοσιογραφικό χώρο ή άρχή αυτή δέν τηρείται πάντα. Άναφέρουμε τρία πρόσφατα παραδείγματα :...»

Καί άφού σαν σε πρώτο καί δεύτερο παράδειγμα άναφέρεται αντίστοιχα στις έφημερίδες «Έλευθεροτυπία» καί «Βραδυή» καταλήγει :

«Τό περιοδικό ΑΝΤΙ δημοσιεύει έκτενές άρθρο για την άνάμιξη του στρατού στην πολιτική, φέρνοντας σε φώς άπόρρητα στρατιωτικά έγγραφα πού άποδεικνύουν την παρακολούθηση στρατιωτών - φοιτητών. Μά τό ίδιο αυτό ρεπορτάζ είχε φέρει πρώτος σε φώς ό «Ταχυδρόμος» σε άρθρο του τής 11-12-75...».

Όποιοδήποτε όμως τό «ΑΝΤΙ» δέν άντέγραψε σε τίποτα πραγματικά τόν «Ταχυδρόμο».

Άναφορικά μέ τά άπόρρητα έγγραφα πού χρησιμοποίησε, στον ίδιο του τόν πρόλογο μιλάει για «...άδημοσίευτα καί δημοσιευμένα», στο κυρίως δέ κείμενο, προκειμένου για τά δημοσιευμένα, άναφέρεται στις πηγές του.

Όσο για τό κείμενο πού προηγείται καί εισάγει τά έγγραφα, τό άφήνουμε στην κρίση του άναγνώστη.

Αυτά για τή «δημοσιογραφική δεοντολογία» καί για νά μην δημιουργούνται έντυπώσεις.

«Άπό... κλητήρας, δήμαρχος»

Η πιό επικίνδυνη μορφή μετριότητας, θαρρώ πως είναι αυτή πού φιλοδοξεί νά «πιάσει την καλή» μέ οποιοδήποτε τρόπο, κι αλλοίμονο στον τόπο πού στηρίζεται στους άποτυχημένους. Τό φαινόμενο κοινό, κοινότατο. Η δικτατορία τό χρησιμοποίησε για νά βρεϊ κι αυτή τους «διανοούμενους» της. Δικτατορία ήτανε, ό,τι ήθελε έκανε... κι ό Β. Φράγκος έγινε Διευθυντής του Έθνικού Θεάτρου.

Η Δημοκρατία μας τόν τιμώρησε... κι έτσι σ' ένα χρόνο — μέ τή λήξη τής τιμωρίας του — θά επιστρέψει στο Κρατικό Θέατρο Β. Έλλάδος. Έν τώ μεταξύ, έπειδή πρέπει νά ζήσει ό άνθρωπος, παίρνει τά 3/4 του μισθού του...

Τέτοιες τιμωρίες, μάλιστα! Πολλοί, νομίζω, θά τις επιθυμούσαν, για νά μην πω, θά τις έπεδίωκαν καί στη συνειδήσή τους θά επιβεβαίωναν πια πως είχαν δίκιο καί τόλμησαν νά γίνουν ύμνητες... άσε πού γιναν... δήμαρχοι καί μπήκανε στην ιστορία. Τέλος καλό... όλα καλά, τις λεπτομέρειες κανείς δέν τις θυμάται.

Ο συγγραφέας μᾶς πληροφορεῖ ἀμέσως (σελ. 7 σημ.) ὅτι τὸν τίτλο καὶ τὴν ἰδέα τοῦ βιβλίου ὀφείλει στὸ Δημήτρη Δεσποτίδη — τὸν ἄξιο ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς διευθυντὴ τῶν ἐκδόσεων «Θεμέλιο», ὃς προσθέσουμε ἐμεῖς, βέβαιον πὼς ἀποδίδουμε τὸ αἶσθημα καὶ τοῦ κ. Γ. Κατηφόρη. Μὲ ποῖο πνεῦμα ὁ πρῶτος ἔδωσε τὴ συμβουλὴ καὶ ὁ ἄλλος τὴν υἱοθέτησε, δείχνει ὁ στίχος τοῦ Καβάφη γιὰ τοὺς βαρβάρους πού «σὰν ἔλθουν θὰ νομοθετήσουν», βαλμένος σὰν ἐπίγραμμα δλόκληρου τοῦ τόμου, πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή.

Ὡστόσο οἱ «βάρβαροι» τῆς συλλογῆς δὲν εἶναι μόνο οἱ νομοθέτες τῆς δικτατορίας 1967 - 1974. Εἶναι καὶ πολλοὶ προηγούμενοι, κοινοβουλευτικοὶ καὶ παρακοινοβουλευτικοὶ ἢ μισοκοινοβουλευτικοί. Ἄν τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀνατυπωμένα «δοκίμια» πραγματεύονται νομοθετικὰ μέτρα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἀπριλιανοὶ καταγίνονταν νὰ στερεώσουν τὴν τυραννίαν τους αὐξάνοντάς τὴν μοιραῖα καὶ ἀδιέξοδα, ὁ πρόλογος καὶ τὸ πρῶτο, τὸ ἀνέκδοτο, δοκίμιο ἀνατρέχουν σὲ παλιότερα κείμενα.

Ἐξ ἄλλου ὁ τίτλος δὲ σκεπάζει, μὲ τὸ πρῶτο του συστατικὸ, ὅλες τὶς σελίδες τῆς συλλογῆς. Ὁ συγγραφέας δὲν περιορίζεται στὴν ἀνάλυση καὶ τὴν ἐπισήμανση τῆς καταπιεστικῆς σκοπιμότητος συνταγματικῶν, «συντακτικῶν» καὶ νομοθετικῶν διατάξεων. Ἐκτείνει τὴν ἔρευνά του, ὅπως ἦταν φυσικὸ, καὶ τὴν καταδίκη του, στὴ νοστορία πού κατηύθυνε τὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων καὶ ὑπαγόρευε πράξεις καὶ παραλείψεις τῶν δημόσιων ἀρχῶν πού τοὺς ξεπερνοῦσαν σὲ σκληρότητα ἢ τοὺς παραβίαζαν γιὰ χάρη περισσότερης τυραννίας. Αὐτὸ μάλιστα εἶναι τὸ θέμα τοῦ πρῶτου, μετὰ τὴν «εἰσαγωγὴ-πρόλογο» πρωτοδημοσιευμένου δοκιμίου: «Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ Κράτους» (σελ. 31-88).

Πρὶν ὅμως ἀσχοληθοῦμε εἰδικότερα μ' αὐτὸ παρακάτω μένει νὰ κάνουμε λίγες παρατηρήσεις γιὰ τὴ νομιμοποίησι, ὃς ποῦμε τὴν ψυχολογική, τῆς πρώτης λέξης τοῦ τίτλου. Εἶναι φανερό, ὅτι γιὰ τὸν Γ.Κ. ἡ «νομοθεσία τῶν βαρβάρων» ἔχει μιὰ καὶ μόνη πηγὴ ἐμπνευσης, τὸν «ἀντικομμουνισμό», καὶ ἓνα μόνο στόχο, τὴν «πλύσι ἐγκεφάλου» ἢ τὴν ἐξόντωση τῶν κομμουνιστῶν. Αὕτῃ ἡ ἀναγωγὴ σὲ μιὰ ἐνότητα αἰτίας ἢ, γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ σχολαστικά, νομοθετικοῦ λόγου, παραγνωρίζει, φοβοῦμαι, ἓνα στοιχεῖο τῆς μισαλλόδοξης νομοθεσίας. Καὶ αὐτὸ τὸ στοιχεῖο εἶναι ὅτι πολλὰς κυβερνήσεις δὲν ἐφάρμοσαν μόνο νόμους καμωμένους γιὰ τὴ δίωξι τῶν κομμουνιστῶν, ἢ καὶ τῆς ἀπροσδιόριστης κατηγορίας τῶν «συνδοσιπόρων», ἀλλὰ καὶ τοὺς διατύπωσαν ἔτσι, ὥστε νὰ πιά-νουν, εὐκαιρίας δοθείσης, καὶ κάθε ἀντικυβερνητικὸ τῆς στιγμῆς. Τὸ φαινόμενο ἔχει καταγωγὴ προγενέστερη ἀπὸ τὴν τελευταία δικτατορία. Ἀλλὰ κατὰ τὴ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΔΙΛΗΜΜΑ Ἡ ΣΥΖΕΥΞΗ

ὁ καθηγητὴς
ΦΑΙΔΩΝ ΒΕΓΛΕΡΗΣ

γράφει

μὲ ἀφορμὴ τὸ βιβλίο τοῦ

ΓΙΩΡΓΗ ΚΑΤΗΦΟΡΗ

«Ἡ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ»

Σ' ἓνα τόμο ἀπὸ 188 εὐκολοδιάβαστες σελίδες ὁ κ. Γ. Κατηφόρης συγκέντρωσε ἄρθρα του δημοσιευμένα στὸ ἐξωτερικὸ τὰ χρόνια τῆς τελευταίας στρατιωτικῆς δικτατορίας μας («γιὰ νὰ συμβάλουν στὴν ἀντιδικτατορικὴ πολεμικὴ ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ ἐξόριστου καὶ τοῦ ξένου τύπου»), καθὼς καὶ μιὰ μελέτη του ἀνέκδοτη πού εἶναι ἄλλως τε ἢ ἐκτενέστερη ἀπ' ὅλες. Σὲ μιὰ, μακρὰ ἐπίσης, «εἰσαγωγή - πρόλογος» γραμμένη πρόσφατα (Λονδίνο, Ὀκτώβριος 1974 — Γενάρης 1975) ἐξηγεῖ τοὺς λόγους πού εἶχε νὰ καταγγέλλει τὰ «βάρβαρα» νομοθετήματα καὶ τὶς παλιότερες ρίζες τους («ὑπῆρχε μεγάλος κίνδυνος οἱ θεσμοὶ πού κατασκεύαζε τὸ στρατιωτικὸ καθεστῶς νὰ ἐπιβιώσουν...»). Παίρνει ὅμως καὶ κάποια θέση ἐπάνω στὸ σχέδιο Συντάγματος πού ἐπρότεινε ἡ Κυβέρνησις Καραμανλῆ στὴ Βουλὴ τοῦ 1974 ἀλλὰ καὶ πιὸ γενικὰ ἀπέναντι στὸ δραματικὸ πρόβλημα τοῦ αἵματός μας, αὐτὸ πού μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπτύξει στὴν ἐρώτησι: ὁ σοσιαλισμὸς μὲ τὴν ἐλευθερίαν εἶναι δίλημμα ἢ σύζευξις; Μ' ἄλλα λόγια: «σοσιαλισμὸς ἢ ἐλευθερία» ἢ «σοσιαλισμὸς καὶ ἐλευθερία»;

διάρκειά της πῆρε διαστάσεις καὶ ὀξὺτητα μεγαλύτερη, εἶναι γιὰ τοὺς συνταγματάρχες τοῦ Ἀπριλίου 1967 εἶχαν προκαλέσει ἀμέσως ἢ ἀργότερα ἐχθρότητες σὲ πολλοὺς καὶ μεγάλους κύκλους ὁμοίων τους στὴν ἰδεολογία, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς περισσότερους, τοὺς προϊσταμένους τοὺς στὸ στρατό, καὶ παρασύροντας γρήγορα, μὲ τὸ πάθος τῆς οἰκογενειακῆς ἐχθρας ἢ τῆς ἀποστασίας, πολλοὺς βασιλόφρονες. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι ἡ φρασεολογία τῶν νόμων καὶ τῶν συντακτικῶν πράξεων, τῶν ὁργανωτικῶν ἢ ἀπολογητικῶν τῆς αὐθαιρεσίας, κινήθηκε πρὸς εὐρύτερους, δηλαδὴ ἐλαστικότερους πάντα ὅρους καὶ ὁρισμούς. Ἀπὸ τοὺς ὑπονομεύοντας ἢ ἀπειλοῦντας τὸ «κοινωνικὸν καθεστῶς» ἢ (καὶ) ἐπιδιώκοντας «ἀπόσπασιν τμήματος τῆς Ἐπικρατείας» ἐγλίσθησε πρὸς τοὺς «ἀναρχικοὺς» χωρὶς ἄλλο προσδιορισμό, μιὰ λέξη πού διατηρεῖ ἄλλως τε τὸ κύρος καὶ τὴν πρακτικὴ χρησιμότητά της καὶ στὴ σημερινὴ ἀστυνομικὴ γλώσσα.

Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς ἡ βαρβαρότητα τῆς νομοθεσίας μας, ἀπέκτησε μὲ τὸν καιρὸ ἐλαττήρια καὶ στόχους εὐρύτερους ἀπὸ τὴν καταστολὴ τῆς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας καὶ ἔγινε μέσο στηρίξεως καθεστώτων γυμνῶν ἀπὸ ἄλλη τοπικὴ ἢ παραδοσιακὴ νομιμοποίηση. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ἀποκαλύπτει μιὰ πλευρὰ τῆς ἀστυνομικοποινικῆς ἔκτασης — ἢ καὶ πάγιας — νομοθεσίας μας, πού φέρει κάποια ἰδιαίτερη, ἐντόπια σφραγίδα. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι τὴν συνδέει ἐσωτερικὰ, κοινω-

νολογικά, ἴσως καὶ νομοτεχνικά μὲ διαφορὰς ξένες νομοθεσίες, καὶ αὐτὲς πού δὲν τὶς ἐμπνέει διόλου ἢ ἀντικομμουνιστικὴ ψύχωσις ἢ μανία, ἀλλὰ ἀντίθετα ἢ κομμουνιστικὴ συντήρησις.

Ζήτημα μόνον ὑπάρχει, τὸ ὁποῖο θὰ ἄξιζε μιὰ ἔρευνα, ἀπὸ τὴν ἀποψη ἀκριβῶς τοῦ Γ. Κατηφόρη καὶ πρὸς ἐνίσχυσή της, ἂν, μέσα στὴν γενικὴ δίωξι κάθε «ἀντισταμένου», μιὰ διαφορὰ στὴ μεταχείρισι τὴν ἀκολουθοῦσα τῇ σύλληψι ἐξακολουθῆσε νὰ τηρεῖται σὲ βάρος τῶν «φακελωμένων» κομμουνιστῶν ἢ τῶν ὑπόπτων γιὰ κομμουνιστικὰ συμπάθειες. Τὸ ΕΑΤ/ΕΣΑ δὲ φαίνεται νὰ ἔκανε διαφορὰ στὴν ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων του. Ἴσως γιὰ αὐτὸ ἀποτελοῦσε τὸ κύριο, τὸ δυναμικότερο καὶ πιὸ φανατισμένο ὑπόβαθρο τῆς κλεμμένης ἐξουσίας, πολὺ περισσότερο ἀπ' τὴν προστασία τοῦ «ἀστικοῦ καθεστώτος». Νομίζω ὅμως ὅτι ἔξω ἀπὸ τοὺς θαλάμους αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας ἢ μετὰ τὸ πέρασμα ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ κομμουνιστὲς ἐκράτησαν, καὶ κατὰ τὴν ἀπριλιανὴ δικτατορία, μερικὰ ἀπὸ τὰ θλιβερὰ προνόμιά τους.

●
Ὁ Γ.Κ. ἀρχίζει τὸ δοκίμιό του: «Ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ Κράτους» θέτοντας μιὰ μεθοδολογικὴ διάκρισι ἀνάμεσα στὸν «ἐπίσημο ἀντικομμουνισμό» καὶ τὸ «ἀντικομμουνιστικὸ Κράτος». Θεωρεῖ τὸ δεύτερο σὰν φαινόμενο πολὺ μεταγενέστερο τοῦ πρώτου καὶ τὸ ὀρίζει σὰν ἓνα «σύνολο θεσμῶν, νόμων καὶ εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν πού καταλήγουν ν' ἀποτελέσουν τὸν πυρῆ-

να, τὸ κέντρο τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καὶ νὰ δώσουν τὸν τόνο σ' ὅλη τὴν πολιτικὴ μας ζωή...» Ὁσον ἀφορᾷ τὸν πρῶτο, τὸν περιγράφει ὡς ἐξῆς: «Ἀρχίζει μὲ τὴν ἀστυνομικὴ δίωξι τῶν κομμουνιστῶν ἀπὸ κατώτερα στελέχη τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, δίχως ἐξειδικευμένες ὑπηρεσίες, εἴτε ὑπὸ τὴν κάλυψι τῆς ἀπλῆς χωροφυλακιστικῆς αὐθαιρεσίας, εἴτε μὲ τὴν χρῆσι νόμων, ὅπως τῶν νόμων γιὰ τὴ διοικητικὴ ἐκτόπισι, πού ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τους δὲν εἶχε καμμιὰ σχέση μὲ πολιτικὰς διώξεις» (31-2).

Δὲν βλέπω καθαρὰ τὸ κριτήριον αὐτῆς τῆς διάκρισις. Ὁ ὅρισμός τοῦ «ἀντικομμουνιστικοῦ Κράτους» μοιάζει νὰ εἰσχωρεῖ, μὲ τὸ τελευταῖο στοιχεῖο του — τὸν «τόνο» ὅλης τῆς πολιτικῆς ζωῆς — στὸν ὅρισμό τοῦ «ἐπίσημου ἀντικομμουνισμοῦ». Αὐτὸς δὲ πάλι, ἀφοῦ περιέχει χρῆσι καὶ διαστροφὴ νόμων, εἰσχωρεῖ στὸ πεδίο τοῦ πρώτου. Στὸ παράδειγμα μάλιστα τῶν ἐκτοπίσεων πού ἀποφασίζονται ἀπὸ ὑπουργὸ καὶ ἐπιτροπὲς ἀσφαλείας καὶ ἐνομιμοποιήθηκαν ἀπὸ τὰ ἀνώτατα δικαστήριά μας, δὲ φαίνεται ἀσύνδετος μὲ τοὺς θεσμούς, ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ὅτι θεσμοὶ εἶναι καὶ ἡ πάγια ἐρημνεία καὶ ἐφαρμογὴ τους ἀπὸ τὶς δημόσιες ἀρχές. Ἐπειτα, δὲν ἐννοῶ γιὰτί ἡ χωροφυλακιστικὴ αὐθαιρεσία ἀποτελεῖ ἀντικομμουνισμό πιὸ «ἐπίσημο» ἀπ' ὅ,τι εἶναι τὸ ἴδιο τὸ Κράτος.

Πιὸ σύμφωνη μὲ τὴ σκέψις τοῦ συγγραφέα θὰ ἦταν ἡ διάκρισι μετὰξὺ «ἀντικομμουνισμοῦ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων» καὶ «ἀντικομμουνισμοῦ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης», ἐφ' ὅσον ἡ δεύτερη μορφή θὰ μπορούσε νὰ συμπεριλάβει ὅ,τι ὑπουργοί, ἀστυνομίες, δικαστήρια πρόσθεσαν ἀπὸ ζήλο — ἀντικομμουνιστικὸ ἢ ἀπὸ δειλία πλειοδοτικὸ — σὲ ἐπαύξεισι τῆς σκληρότητας τῶν γραπτῶν κειμένων. Στὴ δευτέρῃ κατηγορίᾳ μπαίνει καὶ ἡ τυχὸν προσωπικὴ αὐθαιρεσία τοῦ χωροφύλακα, ἢ ὁποία ἐνσωματώνεται καὶ αὐτὴ στὸ Κράτος, ἐφ' ὅσον ἢ ὅταν κανεὶς προϊστάμενος δὲν τὴν ἐτιμώρησε ἢ δὲν τὴν ἀποδοκίμασε. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν, κοντὰ στις ἐκτοπίσεις, οἱ ἀφαιρέσεις ἰθαγενειῶν πού ἐνέργησαν σὰν ἰσόβιες ὑπερωρίες μ' ἐπὶκλήσι τοῦ ΙΖ' ψηφίσματος τῆς 7 Δεκ. 1947, ἀλλὰ κατὰ προφανὴ παράβασιν τῶν ὅρων του, γεγονὸς πού προκάλεσε τὴ μεθύστερη «κύρωσι» διὰ νόμου τῶν σχετικῶν διαταγμάτων (ἀνίσχυρη καὶ αὐτὴ, ὅπως πιστεύω) καὶ πληγὴ πού διαιωνίζεται.

Ὁ συγγραφέας ἄλλωστε δὲν ἐπιμένει στὴ διάκρισί του καὶ ἐπιχειρεῖ χωρὶς πιά νὰ τὴν τηρεῖ μιὰ γενικὴ περιγραφή τῶν μέσων, ἰδιαίτερα τῶν νομοθετικῶν, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ Κράτος μὲ ὅλα τὰ ὄργανά του ὁργάνωσε καὶ διεξήγαγε ἤδη ἀπὸ τὸ 1920, καὶ μὲ ἀποφασιστικὸ σταθμὸ τὸ νόμο τοῦ Βενιζέλου πού εἰσήγαγε τὸ 1929 τὸ ἰδιώ-νυμο, τὴν κατάπνιξι τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος στὴν Ἑλλάδα. Γιὰ τὴν γενικότητα τῆς περιγραφῆς δὲν πρέπει νὰ ψέξει κανεὶς

τὸν συγγραφέα (ἴσως θὰ μπορούσε μὲ μιὰ συστηματικότερη, δηλαδή πιὸ προγραμματισμένη, κατάταξη ν' ἀποφύγει — ἐδῶ ὅπως καὶ στὸ ἐπόμενο δοκίμιο τοῦ τόμου — τόσο πολλὰ FLASH - BACK). Θὰ εὐχόταν ὅμως ἢ θὰ περιέμενε κάπως πλουσιότερο ἀπολογισμό τῶν παραβιάσεων πού ἡ δυναμικὰ ἐπικρατήσασα κατάσταση, μετὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐξέγερσης Δεκ. - Ἰαν. 1944, ἐπέβαλε τὴ Συμφωνία τῆς Βάρκιζας καθὼς καὶ τὴ φονικὴ ἐκμετάλλευση πού ἔκανε τῆς φοβερῆς ἀστοχίας τῶν συντακτῶν της, ν' ἀφήσουν ἀκάλυπτα ἀπὸ τὴν ἀμνηστία τὰ «μικτὰ ἐγκλήματα». Ἐδῶ εἶχε θέσῃ ἐπίσης ἡ μνεῖα τῆς νομολογίας τῶν δικαστηρίων, καθὼς καὶ τῆς θεωρητικῆς ἐπιστήμης πού δὲν τόλμησαν ἢ δὲν σκέφτηκαν νὰ ὑποστηρίξουν — ἐκτὸς ἀπὸ ἀπομονωμένες φωνές χωρὶς ἀπήχηση οὔτε συνέχεια — τὸ συνταγματικὸ χαρακτῆρα μιᾶς συμφωνίας πού ἦταν, στίς ἐπαγγελίες ὄλων καὶ τὴν δεδηλωμένη σκέψη τῶν Ἀγγλων πού ἐπιτακτικὰ τὴν προώθησαν, ἀληθινὴ συνθήκη ἐκεχειρίας καὶ πρόγραμμα εἰρήνευσης δυὸ κόσμων — ἢ δυὸ «στρατοπέδων» ὅπως γράφει κάπου ὁ Γ. Κ. (σελ. 58-59) — πού συγκρούσθηκαν αἱματηρά. Ὅτι αὐτὴ ἡ κακοπιστία, πού ἦταν καὶ μεγάλη ἐπιπολαιότητα τῶν ψευτο-υπηρεσιακῶν κυβερνήσεων τοῦ 1945-1946 καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς τοῦ 1946, λειτούργησε σὰ μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες τοῦ β' ἐμφύλιου πολέμου, εἶναι, γιὰ μένα, ἀναμφισβήτητο. Μιὰ ἀπὸ τίς κατάφωρες παραβιάσεις αὐτές, πού εἶχε μαχρινές καὶ βαρύντατες συνέπειες, ἦταν ἡ πρόταξη, τῶν πρώτων μετὰ τὴν Κατοχὴ βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἀπὸ τὸ δημοψήφισμα. Ὅπως ὁρῶ θὰ θυμίζει ὁ Γ.Κ. ἡ παράβαση αὐτὴ ἔγινε μὲ τὴν ἄδεια τῆς ἀγγλικῆς κυβέρνησης (52). Τὴν ἐξηγεῖ ὅμως γράφοντας, ὅτι: «μὲ τίς ἐκλογὲς πρῶτες τὸ θέμα τῆς βασιλείας θὰ ἔμενε στὸ περιθώριο, ὥστε νὰ μὴν ἐπηρεάσει τὸ φρόνημα τῶν ἐκλογέων» (49). Ὑπάρχει ἴσως μιὰ ἐξήγηση ἀπλούστερη. Εἶναι ὅτι τὸ δημοψήφισμα θὰ τὸ ἔκανε μιὰ κυβέρνησις τῆς προβλεπόμενης τότε καὶ ἐπωφελοῦς, γιὰ πολλοὺς λόγους, ἄκρας ἀντίδρασης, ἄρα πολὺ βασιλική. Τὸ σχέδιο ἐπέτυχε καὶ ὁ Γεώργιος ὁ Β' ἐνῶ, παρ' ὅλα τὰ τεχνάσματα (μεταξὺ ἄλλων, τὰ τρία ψηφοδέλτια), ἔχασε τὴν Ἀθήνα, ἀποξημιώθηκε πλούσια ἔξω ἀπ' αὐτήν, τὴν ἐπαρχία.

Μιὰ σημαντικότερη παρατήρηση ὑποκινεῖ ἡ ἀνάλυση μὲ τὴν ὁποία ὁ Γ.Κ. προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει ποιοὶ λόγοι ἔκαναν τὸν Ἐλ. Βενιζέλο ὅταν ἦταν κοινοβουλευτικὰ παντοδύναμος τὸ 1929, καὶ ὅταν τὸ «κοινωνικὸ καθεστῶς» δὲν διέτρεχε κανένα κίνδυνο (τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα «ὄχι μόνο ἦταν μικρὸ ἀλλὰ ὅπως ἔδειχναν τὰ μέχρι τότε ἐκλογικὰ ἀποτελέσματα, ἔφθινε συνεχῶς») νὰ περᾷ ἀπὸ τὴ Βουλὴ τὸ νόμο «περὶ ἰδιωνύμου» (68-9).

Γιὰ τὸν Γ.Κ. ἡ ἀληθινὴ αἰτία εἶναι ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή καὶ ἡ κατάρρευση τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Αὐτὰ τὰ ἐθνικὰ γεγο-

νότα γράφει ἔλυσαν τὴν ἐθνικὴν συσπείρωση καὶ «κατέληξαν νὰ κλονίσουν ἓνα οἰκοδόμημα τελικῆς κυριαρχίας» προκαλώντας «φαινόμενα κοινωνικῆς ἀπειθαρχίας». Ἔτσι γέννησαν τὴν ἀνάγκη στίς «ἡγετικὲς ομάδες» νὰ βροῦν «κάποιον ἐχθρὸ πού θὰ μπορούσε ἐναντίον του νὰ συσπειρώσουν καὶ πάλι τίς μάζες» (72-3). Στὴν ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς θέσης ὁ συγγραφέας ἀφιερώνει ἀρκετὲς σελίδες (69-76). Οἱ δυὸ ἀκόλουθες περικοπὲς εἶναι χαρακτηριστικὲς τοῦ συλλογισμοῦ του: «ἀρχικὰ καὶ τὸ κομμουνιστικὸ κίνημα τὸ ἀντιλαμβάνεται ἡ πολιτεία σὰν μιὰ ... μορφή ἀπειθαρχίας. Καὶ τὸ χτυπάει ἀμείλικτα, ἀσκώντας πρᾶγματι ταξικὴ (καὶ κρατικὴ) ἄμυνα, ἀλλὰ ὄχι ἄμυνα ἀπέναντι στὴ κατάρρευση πατροπαράδοτων κοινωνικῶν δομῶν πού πέφτουν ἀφήνοντας πίσω τους ἓνα κοινωνικὸ καὶ ἰδεολογικὸ κενό» (72) «... Παρατηροῦμε σ' ὅλη τὴν περίοδο μιὰν ἀγριότητα στὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχῶν, καθαρὰ ἀντεπαναστατικὴ, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει προηγηθεῖ ἐπανάσταση. Μόνον ὁ πανικὸς πού ἔνιωσε ἡ ἡγεσία τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας μπροστὰ στὴν κατάρρευση τῶν δομῶν τῆς Μεγάλης Ἰδέας μπορεῖ νὰ τὸ ἐξηγήσει αὐτὸ» (73).

Ἄν καταλαβαίνω καλὰ αὐτὴ τὴν κάπως μικτὴ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ στοιχείου ἀνάλυση, γιὰ τὸν Γ.Κ. ἡ κάλυψη τοῦ κενοῦ πού ἄφησε ὁ ἐνταφιασμός, κάτω ἀπὸ τὰ καπνίζοντα ἑρείπια τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς Μικρασίας, τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἦταν τὸ κύριο ἐν-αυσμα τοῦ ἀντικομμουνισμοῦ. Ἀπλὸς δὲ παράγοντας τῆς βιαιότητάς του ἡ συντήρηση τῆς «ταξικῆς κυριαρχίας». Ἀλλὰ καὶ ἂν μπορούσαν νὰ ἀποσαφηνισθοῦν περισσότερο οἱ ἀλληλουχίες πού ὑπανίσταται ὁ συγγραφέας, ἡ ἐξήγηση αὐτῆς τοῦ ἀντικομμουνισμοῦ μετὰ τὸ 1922 μοῦ φαίνεται κάπως τραβηγμένη, μακρινή — FAR FETCHED — ἂν μοῦ ἐπιτρέψει νὰ ἐκφρασθῶ στὴ γλώσσα μὲ τὴν ὁποία διδάσκει στὸ Λονδίνο. Ἰσως ὑπάρχει κι ἐδῶ μιὰ ἐξήγηση ἀμεσότερη. Καὶ αὐτὴ εἶναι ὁ φόβος τῆς γοητείας καὶ τῆς μεταδιδόμενης μιᾶς ἰδεολογίας, στὸ ὄνομα τῆς ὁποίας εἶχε γίνει ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ 1789 ἐπανάσταση στὴν Εὐρώπη, πού προσδιόρισε καὶ τὴν τύχη ἐνὸς μεγάλου μέρους τοῦ κόσμου. Τοῦ φόβου αὐτοῦ τὸ γενικὸ εὐρωπαϊκὸ κλίμα τοῦ 1920 πρὶν ἀπὸ τὸ 1929-30, ἡ ἴδια ἡ πολιτικὴ καὶ ἀστικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου καὶ τῆς κοινωνικῆς τάξης πού τὸ κόμμα του ἀντιπροσώπευε (ὁ Βενιζέλος εἶχε στείλει ἐκστρατευτικὸ σῶμα νὰ πολεμήσῃ στὴν Οὐκρανία μὲ τὸν Βράγκελ στὰ 1919-20), ἀποτελοῦσαν ἰσχυροὺς παράγοντες, χωρὶς ν' ἀποκλείονται εἰδικότερες ἀκόμα οἰκονομικὲς περιστάσεις στὴν Ἑλλάδα, πού προσπαθοῦσε ἀκόμα ν' ἀπορροφήσῃ τὴν προσφυγιά τοῦ 1922-3. Ὁ ἴδιος ἄλλως τε ὁ Γ.Κ. ἀναγνωρίζει, μέσα στίς ἴδιες σελίδες ὅπου προσπαθεῖ νὰ δώσει τὸ προβάδισμα σ' ἓναν ἐθνικοπολιτικὸ παράγοντα, πὼς ὁ «κομμουνισμὸς ἦταν θεωρία τολ-

μηρή, ριζοσπαστικὴ, καινούργια πού ξάφνιαζε καὶ πρόβλεπε τὸ συντηρητισμὸ τοῦ κόσμου» (74). Ἦταν ὅμως πρὸ πάντων κίνημα ἐπαναστατικὸ στὴν οὐσία καὶ στὸν τρόπο ἐνεργείας, καὶ αὐτὸ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ κάνει τὸν Ἐλ. Βενιζέλο νὰ συμπεριλάβει μέσα στοὺς θεσμοὺς τοῦ Κράτους πού εἶχε ἀναλάβει, μετὰ τὴν ἐκλογικὴ ἐπιτυχία του τοῦ 1928, νὰ ὀργανώσει ἐσωτερικά, νὰ μεριμνήσῃ γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ «ἀστικοῦ καθεστώτος».

Θὰ κλείσουμε αὐτὸ τὸ μέρος τῆς κριτικῆς ἐκτίμησης τοῦ βιβλίου τοῦ Γ.Κ. ἐπιτρέποντας στὸν ἑαυτὸ μας μιὰ γενικὴ παρατήρηση μορφῆς (α). Πολὺ συχνά, καὶ ὄχι μόνο στὸ πρῶτο αὐτὸ δοκίμιο ὁ τόνος τοῦ συγγραφέα γίνεται αἰσθηματικὸς, ὀρμητικὸς στὴν ἀποδοκιμασία, ἐνθουσιώδης καὶ λυρικός στὸν ἔπαινο. Ἔτσι ὅταν φτάνει στὴν ἱστορία τοῦ ΕΑΜ (77) τὸ ὕφος τοῦ δοκιμίου παύει νὰ εἶναι ἀποδεικτικὸ, καὶ γίνεται ἐλεύθερα ὑποκειμενικὸ. «Τὸ θαῦμα τοῦ ΕΑΜ ... Ἦταν ἡ μᾶλλον ἔγινε... ἓνα λαϊκὸ Κράτος» πού «κατόρθωσε νὰ μεταδώσῃ στοὺς ἀνθρώπους ἓνα νέο ὄραμα... Πῆρε τὸν ἐλληνικὸ λαὸ ἀπὸ τὸ περιθώριο τῆς δημοσίας ζωῆς καὶ τὸν ἐνέταξε στὸ λαϊκὸ κράτος ... ἓνα Κράτος χωρὶς μιλιταρισμὸ καὶ γραφειοκρατία... ὁ λαὸς μέσα στὸ Κράτος τοῦ ΕΑΜ βρῆκε τὸν ἑαυτό του...» (77-80 βλ. ἰδιαίτερα τὴν ἔξαρση στὴν τελευταία σελίδα τοῦ δοκιμίου: 87-8). Σ' ὅλες αὐτὲς τίς σελίδες ἄλλως τε τὸ ΕΑΜ θεωρεῖται ὅτι συγκέντρωσε τὴν πλειοψηφία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἢ καὶ ταυτίζεται ἐντελῶς μ' αὐτόν. Ὅτι τὸ κίνημα τοῦ ΕΑΜ, μὲ τὴν ἀποφασιστικὴ συμβολὴ τοῦ ΚΚΕ στὸ σχηματισμὸ του, ὑπῆρξε μεγάλο καὶ φριχτὰ ἀδικημένο ἀπὸ τὸ μίσος καὶ τὴν ἀντίδραση συμφερόντων καὶ σκοτεινῶν δυνάμεων ἱστορικὸ γεγονὸς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Καθὼς καὶ ὅτι τοῦ ὀφείλεται μιὰ καθυστερημένη, καὶ δυστυχῶς ἀπὸ πολλὰς πλευρὲς μάταια πιά — ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κάθαρση τῆς ἱστορίας — ἀποκατάσταση. Ὅρθο ὅμως νομίζω εἶναι, γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ ἀποδεικτικὸς λόγος νὰ τηρεῖ τὸ μέτρο ἀνάμεσα στὴν ἀνταπόδειξη τῆς ἐμπαθοῦς καταδίκης καὶ στὴν ἀγιογραφία.

Τὸ δεύτερο δοκίμιο τοῦ τόμου ἔχει τὸν τίτλο «Ὁ ρόλος τῆς βασιλείας στὴν Ἑλλάδα» (89-107), γραμμένο τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1968. Εἶναι μιὰ σύντομη ἀνάλυση, σχετικὰ μὲ τὴν ἔκταση καὶ τὴν πυκνότητα τῶν μαιάνδρων τοῦ θέματος, γιὰ τὸ παιχνίδι πού ἔπαιξε ὁ θρόνος, πάνω — θὰ ἔλεγα — στὰ κακῶς ἐννοούμενα συμφέροντά του στὴν Ἑλλάδα, μὲ τονισμὸ τῆς εἰκοσαετίας 1946 ἕως 1965 ἢ 1967. Ἡ ἀνάλυση εἶναι σωστὴ κατὰ τὴν γενικὴ της γραμμή. Μὲ ὀξυδέρκεια ὁ σ. ἐξηγεῖ (99-105) πὼς ὁ στρατὸς ἀπὸ ἐθνικὸς ἄλλαξε χαρακτῆρα ἀπὸ τότε πού ἐξαρθήθηκε ἄμεσα ἀπὸ ξένη στρατιωτικὴ διοίκηση (Μέση Ἀνατολή, συγκρότηση μονάδων ἀπὸ στοιχεῖα πού δὲ θύλησαν ἢ δὲν μπόρε-

σαν νὰ ἐνταχτοῦν στὸ ἀντάρτικο κ.λ.π., ὅπου ἡ πλειοψηφία τῶν ἀξιωματικῶν ἦταν βασιλικοὶ) καὶ ζωηρὰ προβάλλεται ὅτι ὁ βασιλιάς ἐκαρπώθηκε ἀπὸ αὐτὴ τὴ μεταβολή. Φυσικὰ αὐτὴ ἡ προσάρτηση ἀπὸ τὸ βασιλιά τῶν ἐνοπλίων δυνάμεων ἔχει παλιότερες καὶ βαθύτερες ρίζες σ' ἐμᾶς καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ ἡ ἀνάλυση τοῦ Γ.Κ. δὲ χά-νει γι' αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον της. Δίνει καὶ μιὰ ρεαλιστικὴ ἐξήγηση — πού φυσικὰ ἐντάσσεται μέσα σὲ πολλὰς ἄλλες, τίς ὁποῖες δὲν θὰ παραμελοῦσε ἓνας μαρξιστῆς — στὴ «συνταγματικὴ κρίση» τοῦ 1965, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ πρόσχημα ἢ τὴν ψύχωση ὅτι ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν πλήρη ἐπιβολή του στὸ στρατὸ διώχνει τὸν Γ. Παπανδρέου καὶ ρίχνει τὸν τόπο στὴν περιπέτεια. Λιγότερο ὥστόσο συμφωνῶ μὲ τὴν κατακλείδα αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ, ὅπου ὁ συγγραφέας τοῦ καθιστᾷ προσεκτικούς τοὺς ἀναγνώστες του νὰ φυλαχτοῦν ἀπὸ τὸν κραυγαλέο ἀντιβασιλισμὸ καὶ νὰ μὴν ξεχνοῦν «ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς ἐχθρὸς» (Εἶναι γιὰ τὸν Γ.Κ. ὁ πέρα ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικόν). Μετριοπαθέστερος στὸ δεύτερο θεωροῦσα τὸ 1968 καὶ πιστεύω καὶ τώρα πὼς ἡ ἀπειλὴ τῶν βασιλιάδων δὲν ἐξέλιπε γιὰ μᾶς.

Κάποιο ἀντίλογο ἔχουμε γιὰ μιὰ ἄλλη, γενικότερη, ἱστορικὴ ἀποψη τοῦ Γ.Κ. Στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ ἀποδίδει τὴν τάση τῆς Ἑθνικῆς Ἐπανάστασής μας πρὸς ἓνα «μὴ μοναρχικὸ πολίτευμα» σὲ δυὸ κυρίως παράγοντες. Πρῶτα στὸ ὅτι ἡ κατάληψη τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοὺς Τούρκους «ἔσπασε βίαια τὴν ἀλυσίδα τῆς διαδοχῆς τῶν αὐτοκρατόρων πού ἐπὶ χίλια χρόνια εἶχαν κρατήσει τὸν ἐλληνισμὸ ὑπὸ τὴν ἐξουσία τους». Καὶ δεύτερο στὸ ὅτι δὲν ἀναπτύχθηκε ἀνάμεσα στὸν ἐλληνικὸ πληθυσμὸ πραγματικὰ «ἄρχουσα τάξη» κι ἔτσι οἱ ἐπαναστατημένοι Ἕλληνες ἔμειναν ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν κηδεμόνευση μιᾶς τάξης πού θὰ μπορούσε κάτω ἀπὸ διαφορετικὲς συνθήκες νὰ τοὺς προβάλλει ἓναν ἐθνικὸ ἡγέτη...» (β). Δὲ θὰ συζητήσω τὴν πρώτη, τὴ «βυζαντινὴ» ἐξήγηση, οὔτε θὰ ἐπιμείνω στὴ δεύτερη — κατὰ πόσο κληρονομικὸς βασιλιάς μπορούσε ν' ἀναδειχθεῖ ἀπὸ συναίνεση τῶν ἀπελευθερωμένων ἀπὸ τοὺς Τούρκους Ἑλλήνων (ἄλλο βασιλιάς ἄλλως τε καὶ ἄλλο ἐθνικὸς ἡγέτης). Νομίζω ὅμως ὅτι πλησιέστερα ἀπὸ αὐτὲς τίς αἰτίες τῆς δημοκρατικότητος τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821-1827 (καὶ τῶν πολιτευμάτων καὶ Συνταγμάτων πού ψήφισαν σ' ἐκείνη τὴν περίοδο) ὑπῆρχαν: ἡ διδασκαλία τοῦ Κοραΐ, τὸ Σύνταγμα τοῦ Ρήγα, ἡ ἐντονη ἀκτινοβολία τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης μὲ τὸ ἀντιβασιλικὸ στοιχείο τὸ ὁποῖο συνετέλεσε πολὺ στὴ διάδοση τῶν ιδεῶν της. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνει καὶ μιὰ μικρὴ ἐπανόρθωση στὰ ὅσα γράφει ὁ Γ.Κ. γιὰ τὸ ρόλο τοῦ «ἐξωτερικοῦ παράγοντα» στὴν ἐγκαθίδρυση τῆς βασιλείας στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1830. Ὅσοδήποτε ἀποφασιστικὸς καὶ εὐνόητος αὐτὸς ὁ παράγων δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ

— ιστορικά — αντίθετος με την επιθυμία ή την ανάγκη των Ελλήνων της μικρής περιοχής που μας επιδίκαζαν τα πρωτόκολλα του Λονδίνου. Ο νεαρός Όθων και η συνοδεία του, πολιτική και στρατιωτική, έγιναν δεκτοί το 1832 με ειλικρινή λαϊκό ένθουςιασμό. Και κάποια μεταξύ Όθωνος και της δυναστείας των Γκλύκμπουργκ νομίζω, κάπως αντίθετα προς τον Γ.Κ., ότι είναι καθήκον απέναντι στα αισθήματα τουλάχιστο του πρώτου.

Στο τρίτο μεγάλο δοκίμιο του τόμου: «Η θεσμοθέτηση της στρατοκρατικής κοινωνίας στην Ελλάδα» (109-139) διατηρώ άκέραια, ξαναδιαβάζοντάς το, την εκτίμηση που μου είχε εμπνεύσει όταν το διάβασα για πρώτη φορά στο έξωτερο (το 1968), όταν μου το έστειλε ο Δ. Δεσποτίδης, πριν δημοσιευθεί, κάπως συνεπτυγμένα δυστυχώς, στον τόμο που είχαν αφιερώσει τα «TEMPS MODERNES» του J.P. SARTRE στην Ελλάδα και τη δικτατορική νύχτα της το 1969 (No 276 bis: AUJOURD'HUI LA GRÈCE...). Είναι η φωτεινή και διεισδυτική ανάλυση του Ν.Δ. 58/1967 που η δικτατορία νωρίς εξέδωσε — ίσως μετά προεργασία που πρέπει να ανατρέχει σε προδικτατορική περίοδο — για να εγκαθιδρύσει το «στεγανό», για να χρησιμοποιήσουμε ένα πολιτικό νεολογισμό, των Ένόπλων Δυνάμεων μ' ένα αρχηγό όλων των όπλων, τον Αρχηγό Ένόπλων Δυνάμεων, ανεξάρτητο από κάθε πολιτική αρχή κι επομένως εξαρτημένο από «ξένο παράγοντα». Είναι η θέση, την οποία η δικτατορία ίδρυσε, κατά πάσα πιθανότητα για έναν από τους συνενόχους του πραξικοπήματος στρατηγούς, που συνέβαινε να έχει την ιδιαίτερη εμπιστοσύνη της στρατιωτικής ηγεσίας της Ατλαντικής Συμμαχίας. Το άρ-

θρο του Γ.Κ. αποκάλυπτε τον ούσιαστικό μηχανισμό ενός καθεστώτος που, κάτω από την προστασία — λόγω κοινής στρατιωτικής σκοπιμότητας — των ξένων οργάνων την άμυνα κατά του έσωτερου έχθρου, δηλαδή του κόσμου που απέκρουε τη δικτατορία. Έτσι έδινε το πραγματικό νόημα των διατάξεων του Συντάγματος του 1968 περί ενόπλων δυνάμεων, που αποτελούσαν το κρυμμένο κάτω από την έθνοκαπληντική φρασσεολογία κλειδί του καθεστώτος, συντηρητικού της εξουσίας στα χέρια των στασιαστών, καθώς και των μεγάλων και μέγιστων συμφερόντων των ιδιαίτερων υποστηρικτών τους.

Ξαναδιαβάζοντας τη μελέτη της βρίσκω την ίδια δύναμη. Νομίζω όμως πως δεν έχασε την επικαιρότητά της, όχι μόνο γιατί η νομοθεσία περί Υπουργείου Έθνικης Αμύνης δεν άλλαξε, αλλά και γιατί ο ΑΕΔ διατηρείται, με διαφορετικό, για την ώρα, πνεύμα και με αξίωση νομιμοφροσύνης προς την πολιτική ηγεσία. Έτσι ο θεσμός δεν αποδοκιμάζεται κ' έδω — όπως σε τόσα άλλα κρίσιμα θέματα μετά τις 24 Ιουλίου 1974 — κ' ένα από τα κομμάτια του φρουρίου της χούντας μένει. Είναι αλήθεια ότι τόσο ο Γ.Κ., όσο κ' εγώ γράφοντας αργότερα πάνω στο ίδιο περίπου θέμα υπερτιμήσαμε τη δύναμη του ΑΕΔ και υποτιμήσαμε τη δύναμη του Γ. Παπαδόπουλου. Πιθανόν γιατί αποβλέπαμε στα κείμενα και γνωρίζαμε λιγότερο την πραγματική συσχέτιση δυνάμεων, τη φανερή και την κρυφή, στα άδυτα του καθεστώτος. Η μετά το 1968 σταδιοδρομία του δεύτερου απέδειξε πως είχε αποκτήσει περισσότερα στηρίγματα από τον Ό. Αγγελή και ότι, τελικά, και οι δυο βρέθηκαν πιο αδύνατοι από έναν τρίτο, αυτόν που κατόρθωσε να

έχει το εγκληματικότερο δίχτυ πραχτόρων και ύπηρεσιών έξω από την Ελλάδα, αλλά και μέσα, και στην Κύπρο, και ο οποίος όταν θέλησε τους άνετρεψε και τους δύο.

Αν ευχρηθοῦμε να μην επαληθεύει πια μια πρόγνωση του Γ.Κ. στο τέλος του άρθρου: «Οί θεσμοί που ιδρύονται από τη χούντα δεν είναι προϊόντα επιπόλαις αυθαιρεσίας, εκφράζουν βαθειά ρεύματα του σύγχρονου πολιτισμού. Γι' αυτό, και ενώ κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει εξελίξεις πολιτικού τύπου της δικτατορίας, διακινδυνεύουμε την πρόβλεψη ότι τέτοιες εξελίξεις, αν και όταν υπάρξουν, θα προσπαθήσουν να διαφυλάξουν σαν το πολυτιμότερο δημιούργημα της 21ης Απριλίου, τους θεσμούς που κατοχυρώνουν την πολιτική επικυριαρχία των Ένόπλων Δυνάμεων» (138-9).

Ο τόμος συμπληρώνεται με τρεις ακόμα αναλύσεις-καταγγελίες νομοθετημάτων της δικτατορίας που έχασαν ευτυχώς, ελπίζουμε για πάντα την επικαιρότητά τους. («Οί συγκεντρώσεις και η νομοθεσία της χούντας» σελ. 141-161, «Ο έλεγχος των κομμάτων» σελ. 163) — και από ένα σχολιασμό κάποιου λόγου του Γ. Παπαδόπουλου στη Θεσ/νίκη κατά τον Σεπτέμβριο του 1971, σε συνδυασμό με τις προοδευτικές ανησυχίες που κινούσαν οι προσπάθειες ανοιγμάτων της δικτατορίας από τη μία μεριά, και οι «γεφυροποιητικές» απαντήσεις από κάποια άλλη. Ας χαιρετίσουμε σήμερα τον μαχητικό και αδιάλλακτο τόνο των δύο άρθρων που ενώνει τώρα ο σ. υπό τον τίτλο «Οί δικτάτορες και οί νέοι αποστάτες» (σελ. 177-188) προτιμώντας αυτόν τον τόνο από το διαλλακτικότερο που χαρακτηρίζει τον πρόλογο του βιβλίου.

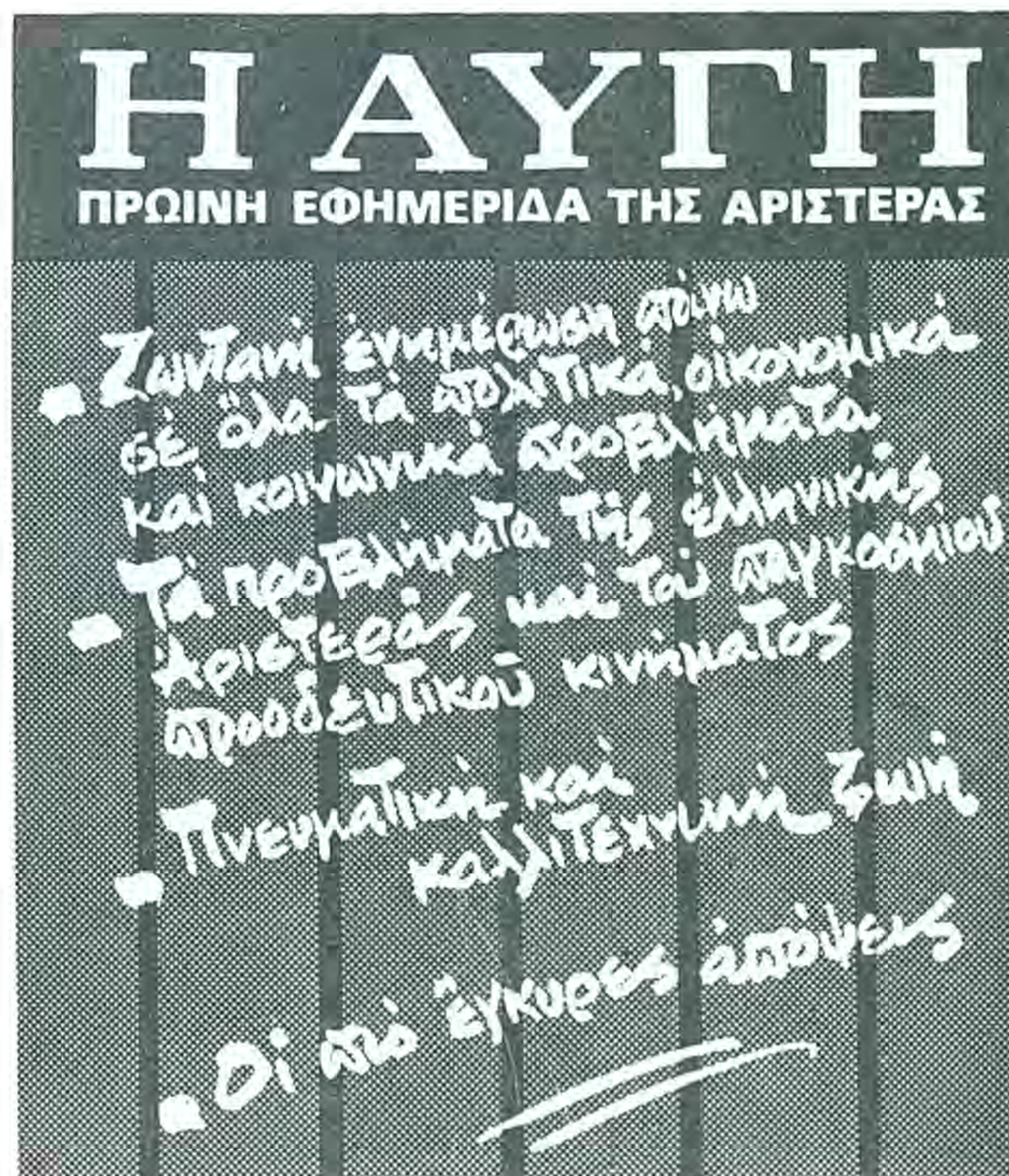
α) Κάποιες διατυπώσεις

του Γ.Κ. μπορούν να εγείρουν αντιρρήσεις. Έξαφνα κάπου γράφει: «το πλάσμα της λαϊκής κυριαρχίας στηρίζεται στην υπόθεση ότι ο λαός με την ψήφο του διαλέγει ανάμεσα στις διάφορες ιδέες, κόμματα, λύσεις που του προτείνονται» (68). Πολιτικά όμως και κοινωνιολογικά η «λαϊκή κυριαρχία» είναι μύθος ή μοντέλο, όπως ήταν άλλοτε η ελέω θεού μοναρχία και νομικά μια συνταγματική αρχή για την ανάδειξη οργάνων του Κράτους ή και την άμεση λήψη αποφάσεων. Και μόνο η αντιπροσώπευση του συνόλου του λαού έως τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του μπορεί να θεωρηθεί σαν πλάσμα. — Άλλου πάλι γίνεται χρήση της λέξης «ιμπερσιονιστικός», είτε με μία σημασία που δεν πιάνω (σελ. 45 σημ. 10) είτε με μία που δε συμπίπτει με την ζωγραφική τεχνοτροπία στην οποία δόθηκε το όνομα του ιμπερσιονισμού (σελ. 70). «Ιμπερσιονισμός» δεν είναι ούτε η παράθεση απλών έντυπώσεων, ούτε η έντυπιακή αφήγηση.

β) Το χωρίο αυτό συνεχίζεται με τις λέξεις «... με την μορφή ενός ντόπιου βασιλιά και στοιχειώδους προς κάποια μορφή λαϊκιστικής δημοκρατίας...» (91). Δεν καταλαβαίνω ή μάλλον δεν μπορώ να δικαιολογήσω τη λέξη που υπογραμμίζω (και που επαναλαμβάνεται και στη σελ. 94). Αν το «λαϊκιστική» πάει να αποδώσει το γαλλικό LAÏQUE (έννοια της LAÏCITE) δεν έχει καμιά σχέση με το μη βασιλευόμενο πολίτευμα. Σημαίνει το μη δεχόμενο επίσημη ή προστατευμένη από το Κράτος Εκκλησία.

Η νέα «ΑΥΓΗ»

**Καινούργια στή μορφή
Ζωντανή
στό περιεχόμενο
Μαχητική
και ανανεωμένη
Έπαλξη για
τή δημοκρατία και
τό σοσιαλισμό
Πρωτοποριακό
όργανο αλλαγής**

•θέατρο•

Ψωμί και κούκλες για τό κοινό

BREAD AND PUPPETS-THEATRE

Ήχοι και χρώματα τσίρκων και πανηγυριοῦ ὑποδέχονται τὸν θεατὴ στὴν πόρτα τοῦ θεάτρου καὶ στὸ ταμειῶ. Τὰ νοήματα καταβαίνουν μέχρι τὸν δρόμο. Ἐδῶ ἕνας ἄνθρωπος-κονκλόθεατρο, ἐκεῖ μιὰ γκροτέσκα παντομίμα, μιὰ κούκλα-ἀρκούδα ποὺ χορεύει, ἕνας μα-σκοφόρος προφάγος, ποὺ δὲν ἔχει μορφὴ ἀπ' τοὺς θεατὲς του. Ὁ πρόλογος μιᾶς φόρμας θεάτρου ποὺ προορίζεται γιὰ δρόμους, πλα-τεῖες καὶ γενικά ἀνοιχτοὺς χώρους.

Τῆς Ἀννυς Θ. Κολτσιδοπούλου

Μέ τό μοίρασμα τοῦ ψωμοῦ, ζητάει νά ἐπιστρέψει στίς ἀρ-χαῖες ἱεροτελεσιές, ζητάει ἀπ' τό κοινό νά καταλάβει, πῶς τό θέα-τρο δέν εἶναι μιὰ μορφή παγιωμέ-νη, ἀκόμη πῶς δέν εἶναι τόπος συναλλαγῶν, ὅπου ὁ θεατὴς πλη-ρώνει γιὰ ν' ἀγοράσει ἕνα κον-σερβαρισμένο θεατρικό εἶδος. «Τό θέατρο», λέει ὁ Πέτερ Σού-μανν, «περισσότερο μοιάζει μέ ψωμί, μέ ἀναγκαιότητα. Θέατρο εἶναι μιὰ μορφή θρησκείας. Κά-νει κήρυγμα καὶ διαμορφώνει ἕνα ἀνεξάρτητο τελετουργικό, ὅπου οἱ ἡθοποιοὶ προσπαθοῦν νά ἀνυ-ψώσουν τή ζωὴ τους ὡς τὴν ἀγνό-τητα καὶ τὴν ἐκσταση τῶν πρά-ξεων στίς ὁποῖες συμμετέχουν. Τό θέατρο τῆς κούκλας εἶναι μιὰ προέκταση γλυπτικής, ταυτό-χρονα, ἕνα θέατρο ὅλων τῶν μέ-σων. Φανταστεῖτε μιὰ καθεδρική ἐκκλησία, ὅχι σάν ἕνα διακοσμη-μένο χώρο λατρείας, μὰ σάν ἕνα θέατρο ὅπου ὁ Χριστός, οἱ ἄγιοι καὶ τὰ ἀνάγλυφα μπαίνουν σέ κί-νηση ἀπ' τοὺς κούκλάνθρωπους, μιλοῦν στοὺς πιστοὺς καὶ συμμε-τέχουν σὲ τελετουργικό μουσι-κής καὶ λέξεων. Οἱ γιγάντιες κού-κλες μας ἐπινοήθηκαν ἀρχικά σά χορευτικές φιγούρες, κάθε κού-κλα μέ διαφορετική κατασκευή, κατάλληλη γιὰ τὴ δική της κίνη-ση. Μιὰ κούκλα μπορεῖ νά παρι-στάνει μόνο ἕνα χέρι, ἀλλά μπο-ρεῖ ἐπίσης ἕνα πολύπλοκο σῶμα μέ πολλά κεφάλια, χέρια, ραβδιά καὶ ὑλικά. Οἱ συνεργάτες μας πού χειρίζονται τίς κούκλες ἐνερ-γοῦν σάν μουσικοί, χορευτές, ἡθοποιοὶ καὶ τεχνικοί...»

Τό «θεατρικό εὐαγγέλιο» τοῦ Πέτερ Σούμανν ἔχει τίς ἴδιες ρί-ζες μ' ἐκεῖνο τοῦ Ἀρτώ, τοῦ Γκροτόφσκι, τῆς Τζούντιθ Μαλ-λίνα (Living Theatre) κ.ά. Ἡ ὁμά-δα «Ψωμί καὶ κούκλες», δέν πα-ρουσιάζει σὲ κοινὸ γνωστὸ θεα-τρικὸ ρεπερτόριο. Κάποιος ἀπὸ τὴν ὁμάδα ἔχει μιὰ ἰδέα, πού τὴν δουλεύει μόνος του ἢ μέ ἄλλους. Σιγά-σιγά δημιουργοῦνται κι ἄλ-λα μικρότερα περιφερειακά θέ-ματα πού πλαισιώνουν καὶ συμ-πληρώνουν τὸ κεντρικὸ μοτίβο ὥστε νά κλείσει ἕνας ὁλόκληρος κύκλος.

Ἡ συνύπαρξη στὴ σκηνὴ κού-

κλας καὶ ἡθοποιοῦ προϋποθέτει ἐξοικείωση ἐμψυχου καὶ ἄψυχου, εὐαισθησία, ἀγάπη καὶ γνώση τῶν νόμων αὐτῆς τῆς συνύπαρ-ξης. Οἱ ἡθοποιοὶ βρίσκονται στὸν ἴσκιο ἀπ' τίς κούκλες. Αὐτόματα ἀλλάζουν καὶ οἱ καθιερωμένες σχέσεις ἀνάμεσα σέ ἡθοποιοὺ καὶ κοινό, ἀνάμεσα σέ ἡθοποιοὺ καὶ σκηνοθέτη. Εἶναι καταπληκτικό, πῶς ἄνθρωποι σάν ὅλους, μπο-ροῦν μέ μιὰ κίνηση, μ' ἕνα ἀγγι-γμα, μ' ἕνα ἀγκάλιασμα νά «ἐμ-ψυχήσουν» ζωὴ καὶ παλμό σ' ἕνα κουδῶρι ἀπὸ λινάτσες, ξύλα καὶ μιὰ μάσκα, νά τὸ ἀναστήσουν σέ γιγάντια φιγούρα καλοῦ ἢ κακοῦ. Ὁ μπάρμπα-Φάτσο π.χ. εἶναι

ἕνας βαρύγδουπος κολοσσός, 15 πόδια ὕψους, μ' ἕνα ποῦρο ἀνάμε-σα στὰ χοντροδάκτυλά του, μέ ἀμερικάνικη κονκάρδα σὲ πέτο, προνόμια ἀρχικαπιταλιστὰ ἀφέν-τη κι ἐκφραση ἀδίστακτου κι ἀν-θρώποφάγου ρυθμιστῆ τῆς ἱστο-ρίας. Γνωστὴ ἡ ὑπαρξὴ του στὴ χώρα μας. Ἡ παρουσία του ὅμως, ἡ ἐκφραση καὶ τὸ ὕφος τῆς κίνη-σής του πάνω στὴ σκηνὴ τοῦ «Ριάλτο», μᾶς «ἀποκάλυψαν» τίς πραγματικὲς του διαστάσεις.

Ἀπὸ τὸν θίασο «Ψωμί καὶ κούκλες» φεύγει κανεὶς μ' ἕνα μήνυμα ἀνθρωπιάς καὶ μ' ἕνα μά-θημα καινούργιας θεατρικῆς γλώσσας, ὅπου θά βρεῖ τὴ μαγεία, τὸν διωνυσιασμό, τὴ μέθη, τὴν πεμπτουσία τοῦ λαϊκοῦ θεάμα-τος, τὴ γνώση τοῦ ἐμψυχου καὶ τῆ σημασία τοῦ ἄψυχου. Τὰ τριάντα μέλη τοῦ θιάσου του, τὰ παιδιά καὶ οἱ κούκλες ἦταν γιὰ μᾶς θεα-τρίνοι, δάσκαλοι καὶ σεμνοὶ μά-γοι μιᾶς γνήσιας τέχνης.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΟ

τοῦ Γ. Πετρή

Μία Περιβόλα
(Χαρακτική, ΩΡΑ,
28 τοῦ Γεν. μέ 14 τοῦ Φλεβάρη)

Εἶναι ἀναμφίβολο, πῶς εἶχαμε καιρὸ νά συναντήσουμε τόσο γνή-σιες μορφές χαρακτικῆς, σάν καὶ τοῦτες πού μᾶς δείχνει στὴν ἐκθε-σὴ τῆς ἡ Περιβόλα. Ἡ σύνθετη μορφικὴ περιπέτειά της, παρόλη τὴν ποικιλία καὶ τὴν ἀνησυχία της, παραμένει στὴν αἴσθησή μας πολὺ γνώριμη. Τό ἔργο τοῦτο ἀποκτᾷ πολλές μορφές κι ἐκμε-ταλλεύεται πολλές τεχνικές κατα-κτήσεις. Ἡ χαρακτὴρ δέν διστά-ζει νά χρησιμοποιήσει καὶ μερικά ἀπ' τὰ πιὸ γνωστὰ μορφολογικά στοιχεῖα, παρμένα ἀπ' τὴν εὐρω-παϊκὴ ζωγραφικὴ καὶ χαρακτική. Ἡ ἐνταση τοῦ προβληματισμοῦ της δέν φοβᾶται τέτοιες ἀναγω-γές. Μὰ εἶναι τὸ ἴδιο ἀναμφίβολο πῶς θά χρειαστεῖ μιάν ἀκόμα πιὸ ἐντατικὴ προσπάθεια, ὅχι τόσο γιὰ νά κατακτήσει μιὰ προσωπι-κότερη γραφή — αὐτὸ θά προκύ-ψει ἀπ' τὴν ἀσκήσή της — ὅσο γιὰ τὸ ξεδιάλεγμα τοῦ ὑλικοῦ της, μαζί σάν σύλληψη καὶ σά διατύ-πωση. Κι αὐτὸ θά τὸ πετύχει, ἐνδεχόμενα, ἀπὸ κάποια αὐστηρὴ αὐτοπαράτηρηση.

Μανώλης Καλλιγιάννης
(Ζωγραφική, Ἄστορ καὶ ΩΡΑ)

Σέ δύο ἀθηναϊκὲς αἰθουσες παρουσιάζεται ταυτόχρονα ἔργα-σία τοῦ Μυτιληνιοῦ ζωγράφου Μανώλη Καλλιγιάννη: μιὰ σει-ρὰ ἀπὸ «ἀκουαρέλες» πού παρι-στάνουν λεσβιακά τοπία, κι ἀπο-

τέλεσαν τὸ εἰκονογραφικὸ ὑλικὸ σὲ φεινὸ καλαντάρι τῆς Ἑται-ρίας Τσιμέντων Ἡρακλῆς-Ὀλυμ-πος, παρουσιάζεται στὴν αἴθου-σα «ASTOR», μαζί πρωτότυπο καὶ μέ θαυμάσια τυπώματα, βγαλ-μένα ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ καλλιτέχνη Ματσούκη — παράλληλα μέ μιὰ σειρά ἔργα, πού παρουσιάζεται σάν ἀτομικὴ ἐκθεση στὴν ΩΡΑ, ἀκουαρέλες μέ τοπία τῆς Μυτιλή-νης, πού ἀνήκουν προφανῶς στὴν ἴδια παραγωγὴ μέ τὸ ὑλικὸ τοῦ ἡμερολογίου, μαζί μέ λάδια, πού δέν ἀνήκουν ὅλα στὴν ἴδια χρο-νολογικὴ περίοδο καὶ πού πα-ρουσιάζουν γι' αὐτὸ ἐντονη τε-χνολογικὴ ἀπόκλιση τόνα μέ τ' ἄλλο.

Οἱ ἀκουαρέλες τοῦ Καλλιγιάν-νη ἀποτελοῦν μιάν ἐπανερμηνεία τοῦ λεσβιακοῦ τοπίου ὅπου εἶναι πάντα παρούσα ἡ πρόταση κι ὁ προβληματισμὸς πού ἔθεσε μέ τό ἔργο του γιὰ τὴν ἐπίλυσή του, ὁ γνωστὸς Μυτιληνιὸς ζωγράφος Ἀντώνης Πρωτοπέτης, δηλ. ὁ δάσκαλος τοῦ Καλλιγιάννη. Τό σοβαρὸ ἐπίτευγμα τοῦ Πρωτοπέ-τη, πού πρόφτασε, παρόλο πού ἡ ἐργασία του ἦταν τόσο λιγοστή, νά τὸ προωθήσει σέ μιὰ καθαρὰ διαμορφωμένη πρόταση, τὸ βρί-σκουμε ἐδῶ σάν κυριαρχικὴ ἀφε-τηρία, μὰ ὁ μαθητὴς, μέ τὴ σειρά του, τὸ προωθεῖ καὶ τὸ διαμορφώ-νει κι αὐτὸς καὶ πρὸς ἄλλες κα-τευθύνσεις. Τό τοπίο δοκιμάζεται πάλι στὴν ἀπόδοση τῆς χαρακτη-ρολογίας τοῦ πραγματικοῦ το-πίου: ἀποκαλύπτει τὴ λεπτότητα διαφωνία του, ἐρμηνεύει τὸ ἀπια-στο ὑλικὸ του, τίς ἀποχρώσεις τῆς θάλασσας ἢ τὸ πέτρινο φύλ-λωμα τοῦ λιόδεντρου, πού κατα-κλύζει τὸ λεσβιακὸ τοπίο, στοι-χεῖα τόσο ἴδια καὶ τόσο διαφορε-τικά, κι ἴσως τολμᾷ μιὰ καινούρ-για πιὸ καίρια ἀντιμετώπιση σέ τέτοια προβλήματα. Συχνὰ ὁ Καλ-λιγιάννης προβάλλει κι ἄλλες δυ-νάμεις, πού ἐκσυγχρονίζουν καὶ κάνουν προσωπικότερη τὴ ζω-γραφικὴ του. Ὅταν στὰ λάδια του ὁ καλλιτέχνης χρησιμοποιεῖ τὸ βαρύτερο ὑλικὸ του μέ τὴν αἴσθησή τῆς ἀκουαρέλας, τ' ἀπο-τελέσματά του μένουν καὶ στίς δύο περιπτώσεις παράλληλα. Οἱ διάφανοι τόνοι, ἡ εὐαίσθητη χρω-ματικὴ τους ἐργασία, μὰ κυρίως τὸ σχέδιο, σάν καίριος δομικὸς ὁδηγὸς τοῦ πίνακα, δηλ. τὸ γρά-ψιμο τῶν μελῶν του, παραμένουν τὰ ἴδια, ἢ λειτουργοῦν ἀνάλογα. Ἡ ἐργασία του ἀλλάζει κατεύ-θυνση ἐκεῖ ὅπου ὁ ζωγράφος πα-ρατηρεῖ καὶ διευθετεῖ μέ μιάν ἀφηρημένη διάθεση μερικά ἀπό φυσικοῦ τους διακοσμητικὰ ἀντι-κείμενα, ρόδια, κι ὅπου κερδίζει αὐτὸ του τὸ γύμνασμα μπαίνον-τας μέσα σὲ χώρο μιᾶς ἀπλῆς, καθημερινῆς, μὰ ἀκριβῆς σέ ποιό-τητα ποίησης. Σέ μερικά ἐσωτερι-κά, τὸ ἔργο του βγαίνει ὡστόσο πολὺ λιγότερο δικαιωμένο. Εἶναι καὶ ἡ σύνθεση γενικότερα ὁλό-κληρη ἢ τεχνολογικὴ ἐπεξεργασία τοῦ πίνακα, πού δέν προωθεῖ τὰ πραγματικὰ ἀντικείμενα στὴν πα-ραβίαση τοῦ χώρου, ὅπου εἶχε μπάσει τ' ἄλλα του ἀντικείμενα. Στὰ γυμνά του πρέπει νομίζω νά

διατηρήσουμε ανάλογες επιφυλάξεις. Το απλόχερο δράμα του τεμαχισμένου γυναικείου σώματος μέσα στη χαβούζα, είναι ένα περισσότερο διακριτικό γύμνασμα, με μερικές αναγωγές ίσως καθαρότερα νατουραλιστικές. Το σχεδιαστικό επίτευγμα, κύριος στόχος των έργων με γυμνά, βρίσκει την πιο νόμιμη του έκφραση στο απλό περίγραμμα και στο σχεδόν ισοδύναμο χρωματισμένο γυμνό της καθιστής φιγούρας του. Από κει φαίνεται σά ν' αρχίζει μια άλλη μορφή μορφικού προβληματισμού, ίσως σάν αφετηρία προς μια πιο καινούργια αντιμετώπιση ενός θέματος, που εδώ δεν γνώρισε ασφαλώς καμιά κατάληξη.

Π. Μοσχίδης
(Ζωγραφική, Νέες Μορφές)

Μια ζωγραφική σάν κι ετούτη που παρουσιάζει ο ζωγράφος στην έκθεσή του, θα μπορούσε ενδεχόμενα να γίνει αντικείμενο για κάποια σοβαρή παρεξήγηση. Οί εξωτερικοί συντελεστές που διατυπώνουν τον πλαστικό χώρο του θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποκλειστική εκτίμηση για έναν χώρο μονοπολικό που δεν οδηγείται μακριά από κάποια διαδικασία για την αναπαράσταση ενός χώρου που μια τυπική αντίληψη την επέβαλε στη συνείδησή μας σάν αναπαράσταση του «πραγματικού». Η αλήθεια είναι πως τό έργο προκύπτει από άμεσες, ελκρινά δηλωμένες σχέσεις του καλλιτέχνη με τον κόσμο, μια που τις υποτάσσει σε μιάν άλλη ουσιαστική αναγωγή, σε κάτι που συνιστά κυρίως μια πλαστική αναγκαιότητα.

Τό έγχρημα ενισχύεται απ' την ανάλογη τροπή που ακολουθεί κι η ίδια η θεματική του. Υπάρχουν βέβαια και αντικείμενα, σάν τά λουλούδια ή τά φρούτα, που από μοναχά τους οδηγούν στη σύσταση ενός ποιητικού κλίματος, έστω και με διακοσμητικά χαρακτηριστικά. Την κύρια όμως συμμετοχή του θέματος στο ιδιαίτερο κλίμα του έργου του, την αντιμετωπίζει ο ζωγράφος σε κάποιο άλλο επίπεδο. Τέτοια στοιχεία μπορεί να προσφέρονται στην κατανόηση του κοινού του με κάποια φυσιολογική αμεσότητα, μά κι εδώ η ειδική μορφοπλαστική τους επεξεργασία, που κρίνει τελικά τον πίνακα, οδηγεί τό διάμεσο έξω απ' τό απλά ορατό. Κι οί απλούστερες ανθρώπινες φιγούρες του ανταποκρίνονται πέρα απ' την κοινή ζωγραφική συμβατικότητα, που κάποτε σημειώνεται έντονα ορατή, και με μια σχέση που συνιστά μια πλαστική συμβολική, και που μια προσεκτική παρατήρηση θα την αποκαθιστούσε σάν ουσιαστικές στοιχεία στην τέχνη του ζωγράφου. Από κει κι οί σχέσεις του χώρου με τις μορφές του — στο βαθμό που ξεχωρίζουμε τέτοια στοιχεία — τά ξεχωριστά δηλ. περιστατικά που η συνάρτησή τους καταρτίζει τη διαλεκτική του έργου, γίνονται άνισες και κάποτε ίσως κι αντιφατικές. Σε

μερικές όμως περιπτώσεις ή συνάφειά τους είναι κυριολεκτική, σχεδόν εύρηματική. Ένα σπασμένο περίγραμμα κάποιας φιγούρας τόν οδηγεί σ' άμεση επικοινωνία με τό χώρο του, σε μιάν αλληλοδιείσδυση. Τό σχέδιό του, εκτός από τό περίγραμμα των μορφών του, που λειτουργεί και σε κάποια αντίστροφη σχέση μ' αυτήν που επισημάνανε παραπάνω, δηλ. ξεκόβει σταθερά τη φιγούρα απ' τό χώρο, χωρίς ωστόσο να την οδηγεί γι' αυτό σ' αναγκαστική διάσταση μαζί του, τό βρίσκουμε καθαρά διατυπωμένο ακόμα και στη διάκριση ζωγραφικών σχέσεων, να καθορίζει την ύπαρξή του με μέσα απλά κι αποτελεσματικά. Μά και τό στοιχείο του αυτό υπάρχει και δρα και πάλι κι έξω απ' την απλά περιγραφική λειτουργία, χωρίς να την άπλωθει ολοκληρωτικά. Σ' αυτό τό «μεταξύ» δημιουργεί τό χώρο του τούτο τό έργο με τις κατακτήσεις και τις συγκρούσεις του. Παραπάνω όμως από την όποια μετάβαση, κάτι που έχει, όσο νά πεις, σημασία εύκαιριακή, πρέπει να σημειώσουμε την καταφατική στάση του στα προβλήματα της φόρμας κι από κει της έκφραστικής. Κι αυτό είναι κάτι που οδηγεί παντού και πουθενά.

Έλένη Ζογγολοπούλου
(Ζωγραφική — Αίθουσα Χάριτος 43, 5/2-1/3)

Μια ζωγραφική όραση, που δεν άρνιέται την άμεσα προσεγγίσιμη πλευρά του ορατού κόσμου, μά δεν προσδένεται κιόλας σ' αυτήν ολότελα. Αναμνήσεις αντικειμένων οργανώνονται κάποτε μέσα σε μιάν έντονα κάθετη φορά, υπολείμματα από ανθρώπινες φιγούρες ή έστω από μουσικά όργανα, που διεκδικούν μια κάποια έκφραστική αυτόνομια. Άλλού συναντάς μια διαφορετική άρθρωση: ένας κόσμος που δικαιολογεί την ύπαρξή του από μια φαντασμαγορία, κάτι σάν νυκτερινή γιορτή, χώρος ταυτόχρονα ύπαρκτός κι όνειρικός, που ένα φως έντοπισμένο σε κάποιαν έστια, τόν κυκλώνει ωστόσο από παντού, με τρόπο που συναρτά τις μορφές του. Άλλού τά σχήματα υπάρχουν μονάχα με τις διακο-

σμητικές τους σχέσεις, σχεδιαστικές και χρωματικές, άναμνήσεις απ' την όμοιομορφία των φύλλων κάποιου φυτού. Μά συναντάς ακόμα και όγκους καθαρά περιγραμμένους, που υποθέτει κανείς πως ή ζωγράφος τούς δανείστηκε από μια γλυπτική όραση, μά που δεν αλλάζει βασικά ή διάθεση κι ή διάταξή τους. Νομίζω πως παρόλο τό ποικίλο ενδιαφέρον που παρουσιάζει ή μορφολογική επεξεργασία του έργου της ζωγράφου, κείνο που ή κριτική μπορεί νά του κατακυρώσει σά μονιμότερο στοιχείο της, είναι ο συνωστισμός από τά σχήματά της, ή πληθωρικότητα απ' τις μορφές της, που επενδύονται σχηματικά μαζί και χρωματολογικά μέσα στη ζωγραφική της ευαισθησία. Κι αυτό είναι τό κυριότερο χαρακτηριστικό της, με βάση μια ρυθμολόγηση πετυχημένη με την άνομοιόμορφη επανάληψη του σχήματος και με μια λάμψη ενός πλασματικού φωτός, που δεν έχει την πηγή του σε καμιά πραγματική έμπειρία.

Θ. ΑΚΡΙΒΟΠΟΥΛΟΣ

Δεν θα έθριαφε ίσως κανείς έναν πλησιέστερο χαρακτηρισμό για τη δουλειά που παρουσιάζει ο νέος αυτός ζωγράφος, από τόν υπερρεαλισμό. Η ένταξη αυτή στοιχειοθετείται από τά γνωστά στοιχεία — σάν τό όνειρο κλίμα — μά κυρίως από στοιχεία προσωπικότερα μαζί έννοιολογικά και μορφολογικά. Αυτό τό άνιχνεύουμε κυρίως από τη στάση του καλλιτέχνη, όπου τό πραγματικό κι εύκαιριακό, μεταλλάσσεται σε έξωπραγματικό και διαρκέστερο, δηλ. προχωρεί προς κάποια συμβολική του άποκατάσταση. Η πορεία αυτή του επιτρέπει νά προβάλλει με διάμεσο γνωστά αντικείμενα, καταστάσεις ψυχολογικά μονιμότερες. Τό πιο έντονα οίκείο στοιχείο του, είναι ή ανθρώπομορφη θεματική του, όπου ακόμα και τ' αντικείμενα που έμφανίζονται μέσα στο έργο του έχουν υποβληθεί σε κάποιαν έξανθρωπιστική διαδικασία. Με τόν τρόπο αυτό γίνεται πλήρες ανθρώπινο σύμβολο, π.χ. ένα καπέλο, που «κάθεται» πάνω σε μια καρτέλα, και γράφουμε άλλοι την ιδιότητα εικονολογική σημασία του αντικείμενου αυτού, από έργο του ζωγράφου. Μέσα στη στάση αυτή του ζωγράφου λειτουργεί κάποια έξωντοπική διάθεση κι απ' τό γεγονός ακόμα πως άνθρωπινή φιγούρα κι αντικείμενο αποπνέουν ίδιας έντασης ψυχισμό. Για τόν όποιον βαθμό κι έντασης έκσημβολισμό της μορφής του, ο ζωγράφος δεν καταφεύγει σε κάποια περιοχή, όπου υπάρχουν προκατακαταστημένες συμβολικές σχέσεις, λ.χ. στην Ιστορία ή τη Μυθολογία, για νά δανειστεί γνωστά σύμβολα, μορφές είτε αντικείμενα. Οί σύλληψεις είναι δικές του, κι άσκοφιν την κριτική του ακόμα και με τούς τίτλους που χρησιμοποιεί στη σύνθεσή του. Καταγράφει

ολότελα σύγχρονες, καθημερινές σχέδον, καταστάσεις, που από τη χρήση τους μέσα στο έργο του αποκτούν μονιμότερη σημασία, και μάλιστα άπρόσκλητη, πράμα που έντείνει την άμεση κατανόηση τους από τό σύγχρονο θεατή. Άν δούμε από που ξεκίνησε, γίνεται φανερό πως ο ζωγράφος βρίσκεται σε μια γενική παραγωγική πορεία. Πέρα απ' τά τωρινά του επίτευγματα, που τόν τοποθετούν σταθερά στο χώρο της σημερινής έξρεύνησης του κόσμου μέσω της ζωγραφικής, μπορούμε νά περιμένουμε ακόμα πιο προωθημένες καταστάσεις, και μάλιστα προς μια κατεύθυνση, τόν υπερρεαλισμό, που σπινοδεύεται στη χώρα μας από κάποια ιδεολογική παρεξήγηση.

Νέοι ζωγράφοι της Θεσσαλονίκης

(«Ωρα» 9 με 26 του Γενάρη 1976)

Στό κέντρο «Ωρα» στεγάστηκε μια ποικίλη σειρά από έκδηλώσεις, που άποσκοπούσαν στο νά τιμήσουν τά 50 χρόνια του Πανεπιστημίου της Σαλονίκης, που στάθηκε, φαίνεται, σημαντικός συντελεστής στη διαμόρφωση της πνευματικής ζωής, σ' ολόκληρη τη Βόρεια Ελλάδα: μια, όσο νά πεις συνοπτική, έκθεση βιβλίου, που κάλυψε ωστόσο πολλές περιοχές (ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, δοκίμιο, ίσως και πραγματεία), έκθεση έργων ζωγραφικής έννιά νέων ζωγράφων, κι όμιλίες που έγιναν από ειδικούς.

Όλοι οί ζωγράφοι που πήραν μέρος είναι νέοι, κι έξω απ' αυτό, κι ίσως και κάποιαν έμμεση είτε άμεση μυστικιστική διάθεση, που μπορεί κανείς νά άνιχνεύσει σε μερικά έργα, δεν βρίσκουμε νά έχουν άλλο κοινό χαρακτηριστικό. Πρόκειται γενικά για νέους ζωγράφους με έργο συνήθως έντονα καταφατικό, που μαρτυρούν, στο μέτρο των κατακτήσεών τους, για μιάν ένταση στην καλλιτεχνική ζωή στην πρωτεύουσα της Βόρειας Ελλάδας.

Ο Π. Βασιλειάδης κατοχυρώνει τά πλαστικά του συμπεράσματα με την αναζήτηση μιας λεπτότητας στην ύλη του, ο Γ. Λάζογκας διαχέει μιάν έντονη άνησυχία με την ανάμνηση του κατάλοιπου ενός πραγματικού άγχώδους αντικειμένου, κι ο Γ. Απότης κερδίζει τη στερεότητα στο έργο του μέσα από κάποιαν άπρόσκλητη όργάνωση της επιφάνειας του πίνακα. Ο Αλ. Γεωργίου στέκεται σε κάποιο γνωστό κλίμα, που σάμπως νά επιζητεί κάποιαν αντικειμενική πληροφοριοδότηση του θεατή, και προς την ίδια κατεύθυνση πορεύεται με τό έργο του κι ο Κ. Παπαδόπουλος, ενώ ή Λ. Χρησιτίδου προβάλλει ένα διηγηματικό στοιχείο με την άκουαρέλα της. Τέλος, ο Αλ. Ίσαρης άρθρώνει την έρευνά του σε κάποιο κλίμα τυπικότερα σουρεαλιστικό, κι ο Χ. Καμπουρίδης, με λιγοστή ύλη, άπαντά θετικά σε κάποια πρώιμη έρευνά του.

•μουσική•

Τό 5ο Σεμινάριο Σύγχρονης Μουσικής του Ίνστιτούτου Γκαίτε

Του Χάρη Ξανθουδάκη

Με τό φετινό σεμινάριο Σύγχρονης Μουσικής που διοργάνωσε τό Έργαστήριο Σύγχρονης Μουσικής του Γερμανικού Ίνστιτούτου Γκαίτε μεταξύ 16ης και 20ης Φεβρουαρίου συμπληρώθηκε ένας κύκλος πέντε σεμιναρίων που άρχισε την άνοιξη του 1972 με τρείς παράλληλες σειρές μαθημάτων έβδομαδιαίας διάρκειας (μουσικολογία, φωνητική μουσική και ξύλινα πνευστά) και συνεχίστηκε τά επόμενα χρόνια με συναντήσεις ανάλογης διάρκειας και διάρθρωσης. Έτσι, τά σεμινάρια αυτά έγιναν θεσμός και τό περιεχόμενό τους απέκτησε συγκεκριμένη μορφή: καθιερώθηκε κάθε χρόνο νά υπάρχει ένα τμήμα «θεωρητικό», που κατά κανόνα ήταν προσιτό και στοίς μη ειδικούς, κι ένα τμήμα με συγκεκριμένη πρακτική κατεύθυνση (φωνητικής μουσικής, πνευστών, έγχορδων, κιθάρας, πιάνου) που απευθυνόταν (ή υποτίθεται πως απευθυνόταν) σέ επαγγελματίες μουσικούς και προχωρημένους σπουδαστές, και μάλιστα έφοδιασμένους με τεχνική κατάρτιση κάποιοι επιτέδον. Η γενική μορφή του θεωρητικού τμήματος δέν τηρήθηκε στά δύο σεμινάρια Ήλεκτρονικής Μουσικής (1973 και 1974). Τό πρώτο, που λειτούργησε παράλληλα με τό τμήμα κιθάρας, απευθυνόταν αποκλειστικά σέ συνθέτες ή σέ προχωρημένους σπουδαστές σύνθεσης, ήταν δηλαδή ένα τμήμα ήλεκτρονικής μουσικής και οργανώθηκε σάν συνέχεια του προηγούμενου.

Μιά από τίς δυσκολίες που αντιμετώπισε από την άρχή τό Σεμινάριο ήταν ή περιορισμένη συμμετοχή στά τμήματα διδασκαλίας οργάνων. Οί επαγγελματίες, καθηγητές στά Ώδεια οί περισσότεροι, σπάνια είχαν τόν χρόνο ή τή διάθεση νά «καθήσουν» στά θρανία, ανεξάρτητα αν οί διδάσκοντες ήταν διάσημοι ξένοι συνάδελφοί τους. Οί σπουδαστές, έξ άλλου, δέν είχαν τίς περισσότερες φορές τό ενδιαφέρον ή τόν χρόνο νά ασχοληθούν με μίαν ειδική έπιμόρφωση, τή στιγμή μάλιστα που και στό παραδοσιακό ρεπερτόριο είχαν δυσκολίες και ή τεχνική τους ήταν ανεπαρκής. Τό τελευταίο μάλιστα γεγονός άναγκαστικά επηρέαζε και τό επίπεδο και την αποτελεσματικότητα του σεμιναρίου.

Τό παραπάνω μειονέκτημα δέν φαίνεται νά υπήρχε στό «πρακτικό» τμήμα του φετινού σεμιναρίου: άνάμεσα στά δεκατέσσερα όνόματα που είχαν δηλώσει συμμετοχή στό τμήμα Μουσικής για πιάνο, συγκαταλέγονταν και μερικά από τά πιο γνωστά. Έτσι, λοιπόν, και ή δουλειά του διδάσκοντος στό τμήμα καθηγητή Peter Roggenkamp έγινε με καλύτερους όρους, απ' ό,τι των συναδέλφων του στά προηγούμενα σεμινάρια, και ή προσφορά του πιθανόν νά αποδειχτεί μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας και διάρκειας. Στά πλαίσια του ίδιου τμήματος λειτούργησαν δύο σειρές μαθημάτων, ή μία για σολίστ και καθηγητές πιάνου και ή άλλη για προχωρημένους σπουδαστές Ώδείου.

Με τό δεύτερο τμήμα του Σεμιναρίου, τό Τμήμα Μουσικολογίας, ό Dr. Wolfgang Becker, υπεύθυνος μουσικών προγραμμάτων της Ραδιοφωνίας Δυτικής Γερμανίας, ανέπτυξε μερικά σημεία στό

ίδιο περίπου θέμα που είχαν οί διαλέξεις του καθηγητή Heinz Albert Hendrichs στό πρώτο σεμινάριο (1972). Ο Dr. Becker, ωστόσο, αναφέρθηκε σέ ειδικότερες πτυχές του γενικού θέματος «Σύγχρονη Μουσική», χωρίς όμως ή ξεειδίκευση αυτή νά συνεπάγεται ειδικευμένο άκροατήριο. Τό τελευταίο ήταν τό πληθθέστερο ίσως που παρακολούθησε ποτέ σεμινάριο του Γκαίτε (στών κατάλογο των συμμετεχόντων μετρήσαμε 35 όνόματα).

Ένα ακόμα στοιχείο που συνέδεε τό πέμπτο με τό πρώτο Σεμινάριο ήταν ή δημόσια συζήτηση. Σέ αντίθεση ωστόσο με εκείνη του 1972, ή φετινή συζήτηση είχε έντελώς καθορισμένο, και μάλιστα αυστηρά περιορισμένο, θέμα: τό ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των άλλων φορέων της μουσικής ζωής στην προώθηση και τή διάδοση της σύγχρονης μουσικής. Στη συζήτηση αυτή, που έγινε με ελεύθερη παρουσία — όχι όμως και συμμετοχή — του κοινού, πήραν μέρος, εκτός από τους δύο Γερμανούς που διδάξαν στό Σεμινάριο, ό συνθέτης Μιχάλης Αδάμης, πρόεδρος του ελληνικού συνδέσμου Σύγχρονης Μουσικής (ΕΣΣΥΜ), ό Γιάννης Μάντακας, διευθυντής του Μουσικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης και του Μακεδονικού Ώδείου, ό Γιάννης Γ. Παπαϊωάννου, γενικός γραμματέας του ΕΣΣΥΜ και σύμβουλος του έργαστηρίου σύγχρονης μουσικής, και ό Μάνος Χατζηδάκης, με την ιδιότητά του σάν διευθυντή Ραδιοφωνίας και άναπληρωτή διευθυντού της Έθνικής Λυρικής Σκηνής (τή μετάφραση στά ελληνικά ανέλαβε ό Παρίσης Στάμος, του Ίνστιτούτου Γκαίτε).

Ο περιορισμός του θέματος εί-

χε τό πλεονέκτημα ότι κρατούσε τή συζήτηση σέ μιά συγκροτημένη εξέλιξη, αλλά ταυτόχρονα και τό μειονέκτημα ότι θεωρούσε γνωστά ή προφανή μερικά σημεία λ.χ. τόν άκριβή όρισμό του όρου «Σύγχρονη Μουσική» ή τόν ισχυρισμό ότι τό σημερινό κοινό δέν άκούει σύγχρονη μουσική για λόγους ανεξάρτητους από την ποιότητά της και την κοινωνική της λειτουργικότητα ή ότι τό σημερινό κοινό πρέπει νά άκούει πιο πολλή απ' όση άκούει σύγχρονη μουσική.

Η άδυναμία αυτή ήταν φανερή στις συγκροτημένες και καλοδιατυπωμένες απόψεις των δύο Γερμανών συνομιλητών, που ανέλυσαν την τεχνική πλευρά του προβλήματος: ποιοί είναι οί αποτελεσματικότεροι τρόποι έπιβολής της σύγχρονης μουσικής. Και ίσως με την αντιμετώπιση αυτή νά μίν ήταν άσχετη ή άποστροφή του Μάνου Χατζηδάκη για «πλύση έγκεφάλου», μιά έκφραση στην οποία αναφέρθηκαν λίγο πολύ όλοι οί συνομιλητές. Από ελληνικής πλευράς, οί απόψεις έκφράστηκαν χωρίς μέθοδο και πρόδιναν έλλειψη προβληματισμού γύρω από τό θέμα της συζήτησης. Έξ άλλου οί ελληνικές παρεμυόλες, εκτός από τίς πνευματώδεις και — συχνά — παράδοξες παρατηρήσεις του Μάνου Χατζηδάκη, ήταν ελάχιστα «προκλητικές» (με την άρνητική και τή θετική σημασία της λέξης) και πολύ λίγα πρόσφεραν στην τελική συμπερασματική: ίσως μονάχα τή διαπίστωση πως στην Ελλάδα τό πρόβλημα της διάδοσης της σύγχρονης μουσικής δέν έχει σοβαρά τεθεί ακόμα ή πως έχει — σωστά ή όχι — άγνοηθεί.

Χάρη Ξανθουδάκη Κριτική παρουσίαση των βιβλίων του Σάκη Παπαδημητρίου:

«Εισαγωγή στην Τζάζ», 1975 (πρώτη έκδοση 1963). «Θέματα και Πρόσωπα της Σύγχρονης Τζάζ», 1974. Θεσσαλονίκη, Έκδόσεις «Διαγώνιος».

Ο γνωστός νέος λογοτέχνης και μουσικός της συμπρωτεύουσας Σάκης Παπαδημητρίου πρωτοεμφανίστηκε στό χώρο του μουσικού δοκιμίου τό 1963 με την «Εισαγωγή στην Τζάζ», που έπανεκδόθηκε πρόσφατα. Τό δεύτερο δοκίμιό του, «Σκέψεις για τή Σύγχρονη Μουσική», εξέταζε μερικά προβλήματα των πρωτοποριακών μουσικών τάσεων από τή σκοπιά ενός θεωρητικά και πρακτικά τοποθετημένου στό χώρο της Τζάζ.

Από τό πρώτο του βιβλίο ως τό τελευταίο («Θέματα και πρόσωπα της Σύγχρονης Τζάζ»), φαίνεται ότι έγινε πιο πρωτότυπος, πιο σαφής, πιο «προσωπικός». Ώστόσο μερικές απόψεις του, όπως λ.χ. εκείνη για την κοινωνι-

ολογική και ιστορική έρμηνεία της «έθνικής μουσικής» (Θέματα και Πρόσωπα, σελ. 11), είναι μάλλον άπλοϊκές, ή φαίνονται τέτοιες έπειδή διατυπώνονται συνοπτικά. Μερικές ιστορικές κρίσεις έξ άλλου είναι όχι μόνο άτεκμηρίωτες αλλά και άστοχες, όπως εκείνη της σελ. 96 του ίδιου βιβλίου: «Στόν είκοστό αιώνα, αν και τό κακό άρχισε από τόν Beethoven, κι αυτό μπορεί νά τό πληροφρηθεί κανείς ανατρέχοντας σέ μιά σχετική μελέτη (όπως την «Ιστορία της Ένορχήστρωσης» του Adam Carse, έκδ. Dover), ή και πιο απλά και πιο άμεσα ρίχνοντας μιά ματιά σέ μιά πολυφωνική σελίδα για πληκτροφόρο του J.S. Bach ή σέ οποιαδήποτε σολιστική παρτιτούρα της εποχής Baroque (κλασικό παράδειγμα ή σονάτα «Τρίλλια του Διαβόλου», του Tartini)», πιο κάτω στην ίδια σελίδα: «Ο Cage θεωρείται ό πρόδρομος του Happening... Τό 1952 όργάνωσε τό πρώτο Happening στό Black Mountain College στη Βόρεια Καρολίνα». Και οί Ντανταϊστές; «...Στήν Εύρώπη ό Στοκχόλμζεν, ό Γιάννης Ξενάκης, ό Πιέρ Μπουλέζ, ό Λουίτζι Νόνο ένσωματώνουν τυχαία στοιχεία στά έργα τους με διάφορους τρόπους». Τό νά έπιστρατεύσει κανείς δύο από τους συνεπέστερους προφήτες της απόλυτης σειραϊκής όργάνωσης (Boulez και Nono) σάν παραδείγματα συνθετών που «ένσωματώνουν τυχαία στοιχεία στά έργα τους», είναι κάτι περισσότερο από άπροσεξία... Ώστόσο στή συνέχεια ό συγγραφέας του δοκιμίου «Θέματα και Πρόσωπα της Σύγχρονης Τζάζ» εκθέτει με πρωτότυπο και γλαφυρό τρόπο τά προβλήματα του αυτοσχδιασμού και τή φύση του είδους αυτού δημιουργίας. Γενικά, ή δουλειά του Σάκη Παπαδημητρίου είναι πιο πολύ δεμένη με συγκεκριμένα όνόματα και πράγματα, και λιγότερο με γενικεύσεις και θεωρίες (όπου μάλλον ύστερεί), όπως άλλωστε δηλώνει και ό τίτλος του βιβλίου. Η νεανική ματιά του συγγραφέα και ή πολύχρονη τριβή του με την πρακτική της Τζάζ κάνουν τά δύο αυτά βιβλία του Σάκη Παπαδημητρίου («Εισαγωγή» και «Θέματα και Πρόσωπα») νά ξεχωρίζουν σάν ουσιαστική παρουσία στην άγρονη περιοχή της ελληνικής μουσικής βιβλιογραφίας.

•βιβλίο•

Επιμέλεια βιβλιοπαρουσίασης

Αντεια Φραντζή

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ
Το χρονικό ενός ρεπορτέρ
(Ένας χρόνος δημοκρατίας :
1974-75)

Πρόλογος : Ανδρέας Φραγκιάς

Τό βιβλίο περιέχει έρευνες, χρονικά, ρεπορτάζ και συνεντεύξεις του Άχ. Χατζόπουλου, δημοσιογράφου (έλεύθερου ρεπορτέρ) στη «Μακεδονία», στη «Θεσσαλονίκη» και στην «Καθημερινή» — μετά την επανέκδοσή της.

Αναφέρονται στον πρώτο χρόνο της δημοκρατίας ή σε πλείοντερα γεγονότα που συνδέονται άμεσα μ' αυτήν.

Οί ενότητες του βιβλίου :

Σαμποτάζ στον Έβρο. Η «άνοδος» και η πτώση της χούντας. Μιά καγκέλαρία στην Πάφνηθα. Πώς σκότωσαν τα παιδιά μας. Ε.Σ.Α. Υπόθεση Μουστακλή. Πολυτεχνείο. Νεοφασίστες. Υπόθεση Λαμπράκη. Τό κίνημα του Ναυτικού. Υπόθεση Τσάπμαν. CIA-Τοτόμης. Προδοκάτορες. Τσιφλίκι - φεουδάρχες. Περιδιάλλον. Η χούντα στα σχολεία του έξωτερικού. Παιδεία.

ΜΑΡΙΑ ΚΛΩΝΑΡΗ

Μεγαλομάρτυς Τροπαιοφόρος Γεώργιος, ο Γάμος Μουσικό σχέδιασμα σε έννεα εικόνες για ένα κείμενο του Γιώργου Χειμωνά.

Έκδόσεις: Κέδρος, Αθήνα

Μιά καινούργια λειτουργία της εικόνας, μιά γραφή πυκνή από γραφικά σύμβολα της ψυχής, του θανάτου, του διαμελισμού, της ένωσης, της ταύτισης: όλα μās οδηγούν σε μιά ιδιότυπη απόκρυφη εικονογράφηση. Θέμα: ή σκηνή του φόνου του δράκοντα ξαναπλασμένη μουσικά με επανάληψη του μοτίβου και παραλλαγή του, έτσι που και ο Γεώργιος και ο δράκοντας γίνονται σύμβολα διαρκώς μεταμορφούμενα.

Ξεκινώντας από τό μύθο του Άγιου Γεώργιου και σύμφωνα με την έρμηνευτική του Γιώργου Χειμωνά, οδηγούμαστε στην άρχετυπη πράξη: ο δράκοντας ταυτίζεται με τόν Άγιο, ή μυθική πράξη του φόνου του ενός στοιχείου απ' τό άλλο μεταφέρεται μέσα μας, ενώ παράλληλα ο φόνος ταυτίζεται με τό γάμο, δηλαδή τη μείξη των στοιχείων.

ΣΑΜΠΡ ΑΜΙΝ

Η ανασώρευση σε παγκόσμια κλίμακα
Κριτική της θεωρίας της υπανάπτυξης

Έκδόσεις: Νέα Σύνορα, Αθήνα

Ο Σαμπίρ Αμίν, με τό βιβλίο του ή «Συνσώρευση σε παγκό-

σμια κλίμακα», άσκει μιά κριτική στη θεωρία της «υπανάπτυξης» και της «ανάπτυξης» και άρνείται την άποψη ότι οί υπανάπτυκτες χώρες μπορούν νά ξεφορτωθούν με τίς ανεπτυγμένες, θεωρούμενες σ' ένα στάδιο προηγούμενο της ανάπτυξής τους, υπόθεση που περιλαμβάνεται στην τρέχουσα θεωρία του «διεθνισμού», που άνάγει την υπανάπτυξη στην «παράδοση» και την ανάπτυξη στον «έκμοντερνισμό». Η υπανάπτυξη και ή ανάπτυξη, κατά την άποψή του, ενσωματώνονται σ' ένα παγκόσμιο σύστημα μ' ένα δίκτυο σχέσεων έμπορικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και άλλων που οργανώνει συμμετρικές σχέσεις μεταξύ του κυρίαρχου Κέντρου και της κυριαρχημένης Περιφέρειας. Αντιπαράθετει δηλαδή στη θεωρία της υπανάπτυξης ή θεωρία των μηχανισμών της ανισώρευσης στο κέντρο και στην περιφέρεια. Αντικείμενο αυτής της μελέτης είναι ή άνάλυση του συνόλου αυτών των σχέσεων που γίνεται σε δύο πλάνα: της ιστορίας και της οικονομικής θεωρίας.

Αναλυτικά περιέχει :

Είσαγωγή. Κεφ. 1ο. Η άνιση διεθνής είδικευση και οί επενδύσεις ξένων κεφαλαίων. Κεφ. 2ο. Οί σχηματισμοί του περιφερειακού καπιταλισμού. Κεφ. 3ο. Οί νομισματικοί μηχανισμοί στην περιφέρεια και τό παγκόσμιο νομισματικό σύστημα. Κεφ. 4ο. Ο ρόλος της περιφέρειας στη διεθνή συγκυρία. Κεφ. 5ο. Η προσαρμογή του ισοζυγίου των έξωτερικών πληρωμών της περιφέρειας.

ΚΑΜΟΥΡΑΝ ΜΠΕΚΙΡ
ΧΑΡΙΠΟΥΛΙΟΥ

Η Τουρκία σε άδιξεδο

Μιά μαρξιστική άνάλυση της όθωμανικής αυτοκρατορίας μέχρι σήμερα.

Έκδόσεις: Όροσημο, Αθήνα

Ο συγγραφέας του βιβλίου, άγωνιστής μαρξιστής, προσπαθεί νά φωτίσει τό θέμα Τουρκία σάν μέρος του γενικότερου προβλήματος των χωρών της Μέσης Ανατολής. Ξεκινά δείχνοντας τίς φάσεις της ανάπτυξης και του μετασχηματισμού των πολιτικών καθεστώτων της τουρκικής κοινωνίας, από την όθωμανική περίοδο ως τίς μέρες μας.

Αναλυτικά περιέχει: 1. Η όθωμανική κοινωνία. 2. Ο έθνικός απελευθερωτικός πόλεμος της Τουρκίας και ή ίδρυση της Δημοκρατίας. 3. Η Τουρκία από τό 1923 μέχρι τό 1933 κι ο χαρκτηρας του πολιτικού της συστήματος. 4. Τά χρόνια από τό 1939 μέχρι τό 1960 ή είσοδος του ιμπεριαλισμού. 5. Τό πραξικόπη-

μα της 27 του Μάη και ή κυριαρχία του ιμπεριαλισμού στην Τουρκία. 6. Η ταξική πάλη και ή πολιτική ζωή στην Τουρκία πριν από τό πραξικόπημα της 12 του Μάρτη. 7. Τό πραξικόπημα της 12 του Μάρτη.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΜΑΞΙΜΟΥ

Κοινοβούλιο ή δικτατορία;
Έκδόσεις: Στοχαστής, Αθήνα
1975

Β έκδοση

Είσαγωγή — Χρονογραφία —
Επιμέλεια: Λουκάς Άξελός

Γραμμένο πριν από 45 χρόνια, τό «Κοινοβούλιο ή Δικτατορία:» πέτυχε νά φέρει στο φώς, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τίς άντιλήψεις των κλασικών του Μαρξισμού γύρω από τά προβλήματα του ρόλου του κράτους, της βίας, της δικτατορίας και του κοινοβουλίου. Αναλύοντας συστηματικά τίς συνθήκες της τότε νεοελληνικής πολιτικής ζωής, καταλήγει σε συμπεράσματα θεωρητικά που λειτουργούν οργανικά με τη συγκεκριμένη πραγματικότητα. Καταλήγει λέγοντας ότι: «Η άστική τάξη έπαιωσε νά πιστεύη πιά στην κοινοβουλευτική κυριαρχία της και ή επαναστατική έχει πρό πολλού άντιτάξει την προλεταριακή δικτατορία στο άστικό κοινοβούλιο. Οί κινητήριες δυνάμεις της κοινωνίας συγκρούονται στην έξωκοινοβουλευτική ύλική τους έκδήλωση».

Τό βιβλίο περιέχει τά ακόλουθα μέρη:

Είσαγωγή. I. Η Μικρασιατική Καταστροφή. II. Πλαστηρική Δικτατορία. III. Δ' Συντακτική. IV. Δικτατορία. V. Φασισμός και Μπολσεβικισμός. VI. Παγκαλική Δικτατορία. VII. Προς τό Κοινοβούλιο. VIII. Κοινοβουλευτική Δικτατορία. Συμπέρασμα.

Τά πρώτα Σοσιαλιστικά προγράμματα και καταστατικά.

Περίοδος II διεθνούς

Έκδόσεις: Όδυσσεύς, Αθήνα
1975

Τά ντοκουμέντα που δημοσιεύονται σ' αυτή τη συλλογή σκοπό έχουν νά παρουσιάσουν τά βασικά προγραμματικά και οργανωτικά σημεία, πάνω στα όποια θεμελιώθηκαν τά σύγχρονα σοσιαλιστικά κόμματα.

Περιέχει τά ακόλουθα κείμενα:

— Οργάνωση του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (Χάλε 1890).

— Πρόγραμμα του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (Έσφούρτη 1891).

— Πρόγραμμα και καταστατικό του Κόμματος των Ιταλών εργαζομένων (Γενόβα 1892).

— Πρόγραμμα τακτικής του Σοσιαλιστικού Κόμματος των Ιταλών εργαζομένων (Ρέτζο Έμιλία 1893).

— Οργάνωση του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (Πάρμα 1895).

Οργάνωση του Ιταλικού Σο-

σιαλιστικού Κόμματος (Φλωρεντία 1896).

— Μανιφέστο του Ρωσικού Εργατικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (Μίνσκ 1898).

— Πρόγραμμα του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος (Βρυξέλλες-Λονδίνο 1903).

Τό σοσιαλιστικό μανιφέστο του 1945

Έκδόσεις: Τα τετράδια του Ρήγα
12, Λευκωσία 1974

Τό «Σοσιαλιστικό μανιφέστο» είναι ή διακήρυξη της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ένωσης που τό 1945 παρουσίασε τίς ιδεολογικές και πολιτικές της άπόψεις στον ελληνικό λαό. Τό κείμενο αυτό, άν και σχεδόν άγνωστο στους περισσότερους σήμερα, άποτελεί σημαντικό ιστορικό ντοκουμέντο των μεταπολεμικών χρόνων στον τοπο μας.

Τό βιβλίο περιέχει τρία κείμενα του Ν. Καζαντζάκη καθώς και προλεγόμενα του γνωστού για τη γλωσσική του άδιαλλαξία Μπουρνού, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΠΕΤΡΟΣ Γ. ΒΟΤΣΗΣ

Στοιχεία Ανθρωπογεωγραφίας
Αθήνα 1976

Τό βιβλίο είναι γραμμένο βασικά για τους έπονητίους του οικονομικού κύκλου, σύμφωνα με τό αναλυτικό πρόγραμμα του ύπουργείου Παιδείας. Έχουμε στα χέρια μας ένα απλό και εύχρηστο βοήθημα, γραμμένο στη δημοτική: πράγμα που δίνει στο βιβλίο ένα πρόσθετο ενδιαφέρον.

Κάθε μάθημα συνοδεύεται από δέκα έρωτήσεις και πέντε άσκήσεις, ενώ στο τέλος του βιβλίου βρίσκουμε ένα σύνολο από 600 έρωτήσεις. Αναλυτικά τό βιβλίο περιέχει: έρωτήσεις, άσκήσεις, βιβλιογραφία, εικόνες και πίνακες.

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ-ΦΡ. ΕΝΓΚΕΛΣ

Η στρατιωτική οργάνωση στην Αρχαία Ελλάδα και Ρωμή.

Έκδόσεις: Επιγάνια, Αθήνα
1975

Μετ.: Όργια Οικονομική

Ανάμεσα στα 1857-1861, ο Μαρξ και ο Ένγκελς, έχοντας άποδεχτεί τη συνεργασία στη «Νέα Αμερικανική Έγκυκλοπαίδεια», έρευνήσανε ένα μεγάλο αριθμό από είδικές στρατιωτικές και ιστορικές μελέτες για τα γενικά αλλά και είδικα προβλήματα των στρατιωτικών ζητημάτων. Ένοριζαν ό,τι ήταν έστω και κάπως σημαντικό από τη στρατιωτική φιλολογία.

Έτσι στα άρθρα που γραφον ένα μεγάλο μέρος αφορά στρατιωτικά θέματα. Στη συγκεκριμένη έκδοση που έχουμε στα χέρια μας, με πρόλογο του Γιάννη Κορδάτου, περιέχονται τά άρθρα τους τά σχετικά με τη στρατιωτική οργάνωση στην αρχαία Ελλάδα και Ρωμή.

Αναλυτικά έχουμε τά ακόλουθα :

52

οδευμένη Ευρώπη, είναι λίγα από τα επιχειρήματα που προβάλλονται κατά κόρον.

Μέσα σε λίγες γραμμές είναι αρκετά δύσκολο να εξαντληθεί το τεράστιο αυτό πρόβλημα που συμβάλλει αποφασιστικά στην όλη κακοδιαμονία μας. Θα 'ταν προτιμότερο, ίσως, να παραμείνουμε σε μερικές προσωπικές εντυπώσεις και διαπιστώσεις από την άμεση έπικοινωνία μας με την «ιντέλιγκέντσια» του ελληνισμού στο εξωτερικό, και ιδιαίτερα στο Παρίσι, που υποτίθεται ότι αποτελεί την πιο προοδευτική μας μερίδα. Από τη δεξιά μέχρι την αριστερά, με μικρές ή μεγαλύτερες παραλλαγές, η πολιτική μας ζωή κυριαρχείται από ανθρωπίνους οι οποίοι πέρασαν ή γαλουχήθηκαν στις ιδέες που γεννιούνται στο Παρίσι και περιμένουν από εκεί κάποιο καινούργιο προσανατολισμό.

Όταν πρωτοφθάσεις στο Παρίσι και συγχρωτιστείς με τον έδω ελληνισμό — μιλάμε ιδιαίτερα για τον φοιτητικό κόσμο και τη διανόηση — μένει έντονα στα χείλη σου η πικρή γεύση του έμγκρέ. Νιώθεις, ακόμα και σε εποχή σαν τη σημερινή, με άμεση και καθημερινή επαφή με την Ελλάδα, το ξέκομμα από τις ρίζες σου και την άμχανία σου μπροστά σ' έναν άγνωστο κόσμο. Άγνωστο, όχι τόσο γιατί βρίσκεσαι πίσω από το τεράστιο αστικό συγκρότημα του Παρισιού, αλλά όσο για τον τρόπο επαφής σου μέσα από τον έδω ελληνισμό.

Η μεγαλύτερη μάζα ζει και κινείται σε μία κλειστή περιθωριακή ζωή, ξεκομμένη από τη γαλλική πραγματικότητα, και με μία ατελή ιδεολογική μόνο επαφή με την Ελλάδα. Δύσκολα πολύ βρίσκεις προσπάθειες ενσωμάτωσης στη γαλλική ζωή, οι οποίες περιορίζονται σε μερικούς πανεπιστημιακούς και επιχειρησιακούς κύκλους, που έχουν, όμως, μικρή έπικοινωνία με τον περιθωριακό ελληνισμό — και που αποτελούν τη μοναδική πηγή για να άντλη-

σεις κάτι καινούργιο. Οι υπόλοιποι περιμένουν άμχανοι τον άποηχο της γαλλικής ζωής από δεύτερο και τρίτο χέρι, που τις περισσότερες φορές γθάνει στον έδω ελληνισμό πιο άργα απ' ό,τι στον μέσο Άθηναίο. Χαρακτηριστική κατάσταση έμγκρέ και μετανάστη, που γίνεται πιο όδυνηρή γιατί άφορά το μεγαλύτερο μέρος της έδω ελληνικής διανόησης και γιατί παρατηρείται σε μία κοινωνία σαν τη γαλλική, που κάθε άλλο παρά κλειστή μπορεί να χαρακτηριστεί.

Ο πολιτικός προβληματισμός, που αποτελεί και το κύριο χαρακτηριστικό των διανοουμένων, ξεπηδάει αναγκαστικά μέσα από τα πλαίσια αυτά του έμγκρεδισμού. Ατέλειωτες ομάδες και παρατάξεις που όλες τους φέρουν την «πραγματική αλήθεια» και που στο μεγαλύτερο βαθμό είναι αντανάκλαση της σημερινής ελληνικής πολιτικής στασιμότητας. Οι ομάδες αυτές δημιουργήθηκαν έδω στη διάρκεια της δικτατορίας, σπινετέλεσαν στο να γιγνηθούν αντίστοιχες στην Ελλάδα και τώρα παραμένουν οι περισσότερες έξαυτημένες από την Άθήνα. Οι πιο πολλοί κύκλοι είναι έρμητικά κλειστοί, χωρίς καμιά δυνατότητα συζήτησης και έπικοινωνίας μαζί τους. Ο καθένας προσφέρει μόνο την «αλήθεια» του και δεν δέχεται καμιά άλλη προσέγγιση προς την ιδεολογία του. Από μία πρώτη ματιά φαίνεται ότι όλα έχουν τακτοποιηθεί. Ο καθένας έχει μία έτοιμη λύση για όλα τα προβλήματα. Αλλά έχει μόνο τη δική του λύση. Οι συζητήσεις, που τόσο χαρακτηρίζουν την ελληνική πολιτική ζωή σ' όλα της τα επίπεδα και τις παρατάξεις, λείπουν σχεδόν ολόκληρα. Ίσως γιατί λείπει ο «χαβαλές», ο τόσο ελληνικός καφενές με τους ατέλειωτους διαξιφισμούς αλλά και με τη ζωντάνια του, όπου ο καθένας ξεδιάνει αλλά και άντλει δυνάμεις. Η γνήση από την καθημερινότητα είναι πολύ δύσκολη στο Παρίσι.

Ίσως γιατί στοιχίζει άκριτά και έτσι γίνεται απλησίαστη για την περιθωριακή ζωή του ελληνισμού. Έτσι καθημερινά όλοι συγκρούονται ανάμεσα στις ανταγωνιστικές ομάδες με τις έτοιμες λύσεις που δεν άναζητούν αλλά απλά και μόνο άναμεταδίδουν. Η παραιοκή αντίρρηση, και όχι διαφωνία, σε φέρνει αυτόματα έξω από τον κάθε κύκλο. Πρέπει να τά άποδεχθείς όλα για να μείνεις. Και η κατάσταση αυτή καταδυναστεύει περισσότερο τους νεοφερμένους φοιτητές, οι οποίοι, σπνηθισμένοι από την Ελλάδα, δεν βρίσκουν καμιά δυνατότητα διεξόδου.

Πέρα από την πικρή γεύση του έμγκρεδισμού, σου μένει σαν κατάπιασμα και η αίσθηση ότι όλα αυτά αποτελούν ξαναμασημένη τροφή, χειρότερης ποιότητας από εκείνη που προσφέρεται στην Ελλάδα. Ίσως γιατί στην Ελλάδα ο κόσμος δεν άποδέχεται μόνο, αλλά ταυτόχρονα ψάχνει και άναζητεί. Η καταπιεστική κυριαρχία των γνωστών θεωριών κάθε άπόχρωσης, είναι έδω έντονο. Η άποκοπή από τις ρίζες κάνει στενότερη την προσκόλλησή στα ξένα πρότυπα. Η διεξόδος στις άνησιχίες είναι άδυστηρά προκαθορισμένη και πρέπει άπαραιτήτητα να περάσει από τα γνωστά κανάλια. Στους νέους φοιτητές δεν έπιτρέπεται καμιά παρέκκλιση, με την ποινή του έξοστρακισμού από την κοινότητα. Έτσι δεν τους μένει άλλη διεξόδος παρά η να άσχοληθούν με τις σπουδές τους και να ξεκοπούν από την ελληνική κοινότητα ή να ακολουθήσουν το δρόμο της ιδεολογικής προσηλωσης. Στους μεγαλύτερους και στους... «πετυχημένους» βλέπεις έντονη την άτυκανοποίηση και τον έφηρησισμό. Άλλωστε η κυριαρχία τους πάνω στους νέους άποτελεί ίσως άρκετη άπόδειξη της έπιτυχίας τους και ένα καλό διαβάτηριο προόδου στην Άθήνα.

Οι συζητήσεις, όταν γίνονται — αυτές οι «άνοιχτες» συζητή-

σεις που οργανώνουν οι διάφορες ομάδες — άποτελούν καθαρή αντανάκλαση του έμγκρεδισμού. Δύσκολη, αν όχι άδύνατη η έπικοινωνία, όταν βρίσκεσαι αντιμετώπος με ιδεολογικούς δπαδούς. Σου έρχονται στο μυαλό οι άνάλογες συζητήσεις στην Ελλάδα και διαπιστώνεις με πίκρα (άλλά και με χαρά) ότι εκεί τό επίπεδο είναι πολύ άνώτερο, ακόμα και αν έδω βρίσκομαστε στο Παρίσι.

Ολόκληρη αυτή η έπικοινωνία άφήνει μέσα σου ένα τεράστιο κενό και σου ξαναδυναμώνει την άνάγκη να μείνεις δεμένος με τις ρίζες σου (και αυτό δεν άποτελεί καθόλου σπηνό έθνικισμό). Το κενό αυτό σπνοδεύεται και από ένα έρωτηματικό: Υπάρχει η δυνατότητα μέσα από αυτή την περιθωριακή ζωή να βγούν δυνάμεις που μπορούν κάτι να προσφέρουν (όχι φυσικά να άνανώσουν) στον τόπο μας; Αναγκαστικά ξαναθυμάσαι τό τόσο διαφορετικό κλίμα που έπικρατεί στην Ελλάδα. Ξαναθυμάσαι τις πρώτες μεταδικτατορικές έπαφές και τις σκληρές συγκρούσεις με τους νεοφερμένους. Και σκέψασαι ότι αυτός είναι ο φαναρισμός και γι' αυτό πήγε στραβά τό '21. Στην εποχή μας η έλλαδική κοινωνία παρουσίασε μεγαλύτερη αντίσταση, ίσως γιατί μπορούσαν να την άντιπαραθέσει. Και σκέψασαι ότι αν κάτι καινούργιο πρόκειται να ξεπηδήσει στον τόπο μας, αυτό θα βγει μόνο μέσα από την έλλαδική κοινωνία.

Χρήστος Καφανίκας
Παρίσι — Γενάρης '76

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ κ. Α. ΛΕΝΤΑΚΗ

Μ' αυτή την έπιστολή θέλω να κάνω μία έπανόρθωση όσον άφορά τον δικηγόρο κ. Σπύρο Δημητρακόπουλο. Στο τελευταίο βιβλίο μου για τις Παρακρατικές Όργανώσεις δημοσίευσα τη φωτογραφία του και ιδιότητες που πήρα αυτούσια απ' τό βιβλίο του

Έκδόσεις «ΚΥΤΤΑΡΟ»

τηλ. 713.604

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΚΙΝΑ

το μισο τ' ουρανού

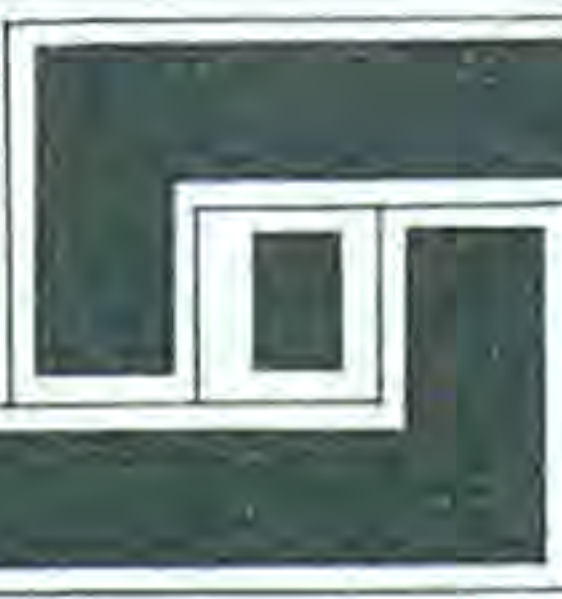
Κλωντ Μπρογιέλ
με πρόλογο της Χάν Σουίν

ΣΥΓΧΡΟΝΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΘΕΜΑΤΑ

ΜΑΡΙΟΣ
ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Λάκη 'Ιωαννίδη «Τό Κίνημα της 'Ελληνικής Νεολαίας». Τα στοιχεία αυτά, όπως αποδείχθηκε, ήταν απολύτως ψευδή και ανακριδή και ο ίδιος ο Λάκης 'Ιωαννίδης μ' επιστολή του στον κ. Δημητράκοπουλο τ' αναιρεί και αυτοδιαψεύδεται. Μετά απ' αυτό θεωρώ υποχρέωσή μου να κάνω αυτή τη δημόσια επανόρθωση και να εκφράσω τη λύπη μου στον κ. Δημητράκοπουλο για την όδυνή που ακούσια του προκάλεσα.

Ανδρέας Λεντάκης

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Λυπούμαι πού, και πάλιν για λόγους απουσίας από την 'Αθήνα, διάβασα πολύ καθυστερημένα το απαντητικό σέ μένα σημείωμα του κ. Πλουτή Σέρβα στο «ΑΝΤΙ» της 4ης 'Οκτώβρη '75, σχετικό με απορίες μου πούχαν δημοσιευθεί στο ίδιο περιοδικό της 6ης Σεπτέμβρη '75 από άφορμή δικού του άρθρου σέ προηγούμενο τεύχος πάλιν του «ΑΝΤΙ».

Μόλο πού δέν αξιούσα απάντηση σέ κείνες τίς απορίες, παρατηρήσεις και άμφιβολίες μου, ο κ. Σέρβας απάντησε, ανταποκρινόμενος στην επιθυμία του «ΑΝΤΙ», όπως δηλώνει.

Γιά νά είμαι εύλικρινής εγώ δέν σκόπευα νά περιπλεχτώ σέ συζητήσεις μέ τόν κ. Σέρβα, αναγνωρίζοντας την υπεροχή του σέ άρθρογραφική δεινότητα έναντί μου, — βλέπετε αυτός είναι επαγγελματίας γραφιάς ενώ εγώ έρασιτέχνης — όμως λόγοι τυπικής αξιοπρέπειας μέ αναγκάζουν νά κάμω κάποιαν ανταπάντηση, έστω κι αν δέ μου τό ζήτησε τό «ΑΝΤΙ», όπως έγινε και για κείνον. Αν και δίδεται αρκετά καθυστερημένα αυτή ή ανταπάντηση, βρίσκω πώς ακόμα δέν στερείται επικαιρότητας. Και θά κάμω ό,τι είναι δυνατόν νά είμαι σύντομος αποφεύγοντας έπαισιώδεις λεπτομέρειες και... δικολαβικά τερτίλια, παίρνοντας τά βασικότερα σημεία του θέματος.

1. 'Ο κ. Σέρβας λέγει πώς, αν διάβασα προηγούμενά του άρθρα, δέν θά είχα τίς απορίες πού είχα. Εγώ βρίσκω πώς τό άρθρο του της 5ης 'Ιουλίου '75 είχε αρκετή αυτότέλεια και αντικειμενικότητα γύρω από τόν σκοπό για τόν όποιο γράφτηκε και δέν μου χρειαζόντουσαν προηγούμενά του γραφτά για νά καταλήξω σέ κείνα πού είχα εκφράσει. Άλλωστε είναι κανόνας νά παίρνονται πάντα τά τελευταία λεγόμενα ή σκέψεις του κάθε συζητητή.

2. Στο απαντητικό του σημείωμα ο κ. Σέρβας επιμένει πώς την κύρια ευθύνη για τό επιζήμιο εκείνο ψήφισμα του Συμβουλίου 'Ασφαλείας την φέρει ή Σοβιετική Ένωση, γιατί τάχα αυτές οι αποφάσεις παίρνονται στά παρασκήνια μέ τη συνεργασία των δύο μεγάλων και οι άδικούμενοι δέν έχουν τη δυνατότητα νά τίς άμφοβητήσουν. Ωρες είναι νά μάς πεί ο κ. Σέρβας — αν δέν τ'όχει κιόλας πεί,

και δέν τό γνωρίζω — ότι πιστεύει κι αυτός πώς οι «δύο μεγάλοι» έχουν συμφωνήσει μεταξύ των νά μοιράσουν τόν κόσμο. Κάτι πού επιτήδεια οι αντιδραστικοί κύκλοι διαδίδουν για κατανάλωση ανάμεσα στά άπλοϊκά και πολιτικά άγράμματα στρώματα του λαού μέ πρόθεση νά έξομωίσουν τη Σοβιετική πολιτική μέ εκείνη των νεοϊμπεριαλιστών των ΗΠΑ.

Εγώ άρνούμαι νά παραδεχτώ πώς τό Κρεμλίνο συνεργάζεται παρασκηνακά μέ τόν Λευκό Οίκο για έπιβολή άδίκων αποφάσεων επί μικρών και αδυνάτων λαών. Και στην περίπτωση της Κύπρου πιστεύω πώς οι διακηρύξεις για την ύποστηρίξη της δίκαιης ύπόθεσης της είναι εύλικρινείς και έτοιμο νά τίς εφαρμόσει έμπραχτα, άρκει νά τό ζητήσουμε απ' ευθείας και έπίσημα, και μάλιστα χωρίς κανένα άντάλλαγμα. Κάτι πού δέν έχει γίνει, ως τώρα. Δέν πιστεύω ο κ. Σέρβας νά μου προβάλλει τίς άοριστόλογες εκκλήσεις του Μακάριου και των βοηθών του περί άποδοχής βοήθειας από όπουδήποτε, θεωρώντας τες άρκετές για νά επιτρέψουν στη Σοβιετική Ένωση νά «χτυπήσει τό χέρι» και νά «έξασκήσει τό βέτο» της χωρίς τόν κίνδυνο νά παρουσιαστεί ή πιθανότητα και μείς (οί ήγέτες μας) οι ίδιοι νά την χαρακτηρίσουμε σάν έπεμβαίνουσα στά... οικογενειακά μας και όχι νά «πανηγυρίσουμε εύλογώντας την».

Λησμονείτε κ. Σέρβα ότι ή Μπιτισιοκαρμανλική Έλλάδα κι ή Κληριδομακαριακή Κύπρος επανειλημμένα διακηρύττουν πώς αποτελούμεν αναπόσπαστο τμήμα του Δυτικού Κόσμου και σάν τέτοιοι είναι άδύνατον νά άντιστοίμεν στίς έπιταγές των ταγών αυτού του Κόσμου; Άμφιβάλλετε ότι προτιμούν μιάν έστω μισοπάρθενη «δίκαιη» λύση του Κυπριακού μέσον και διά μέσου της Δυτικής «συμμαχίας», παρά την γνήσια ή όποία θά προέλθει μέ τη βοήθειαν ή την επέμβαση της Μόσχας; Και σάν επικουρία αυτής της έκδοχής μου αναφέρω

τό γεγονός πώς όταν ο Μακάριος ξαναδύθηκε από την Κύπρο, ύστερα από την θριαμβευτική του επistroφή, για περιοδεία προς διεκδίκηση των Κυπριακών δικαίων, τράβηξε πάλιν προς δυσμάς υπαναχωρώντας στην ύπόσχεσή του πού έδωσε στον λαό του (!), κατόπιν πίεσης από αυτόν τούτον τόν πολύπαθον λαόν, ότι και στή «Ρωσία θά πάω». Πήγε νά ξαναφιλήσει τά πόδια — για νά μήν είπω κάτι κυριολεκτικότερο — του στραγαλιστή Κίσσινγκερ — ίσως εύδοκήσει και μάς άφήσει άνέγγιχτο ό,τι άπόμεινε έξω από τη γραμμή «'Αττίλας». Λοιπόν, κάτω και πέραν από τούτα τά δεδομένα, κ. Σέρβα, τί άποτελεσμα θά έφερνε τό «χτύπημα του χεριού» και τό «βέτο» της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη δική σου γνώμη;

Και ακόμα ένα έρώτημα πάνω σέ τούτο τό σημείο.

Ποιός νομίζετε κ. Σέρβα άντίκοψε την όρμή και τίς άδηφάγους διαθέσεις των Τουρκογιάνγκηδων και για τό ύπόλοιπο της Κύπρου; Μήπως ή Έλλάδα του Καραμανλή; για τά άφεντικά του Συμβουλίου Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Κοινής 'Αγοράς (ΕΟΚ); ή ή 'Αμερικανοδίαιτη «είρηνευτική» (κατασκοπευτική) δύναμη των Ένωμένων Έθνών; για ό άλληλοσπαραζόμενος Τρίτος Κόσμος; ή ή... Κίνα;

Εγώ λέγω άπερίφραστα πώς μόνο ή επέμβαση της Σοβιετικής Ένωσης απέτρεψε την τελική καταστροφή χωρίς νά ύπολογίσει τά «Έθνικά Ρωσικά συμφέροντα» κι ούτε την Τουρκική γειτονία.

Αυτή είναι ή ώμή πραγματικότητα, έστω κι αν σάς φαίνεται άχώνευτη κ. Σέρβα. Έστω κι αν ο Μακάριος κάνει την πάπια.

Όμως αναγνωρίζω ένα σοβαρό λάθος της Σοβιετικής Ένωσης. Τούτο: Μ' όλες τίς έπιτεύξεις και προόδους της σέ ευρύ κύκλο τομέων της έπιστήμης δέν φρόντισε για την ανακάλυψη φαρμάκου για την θεραπεία του Μαζοχισμού, μιās άρρώστιας από την όποία κατατρύχεται χρόνια ό 'Ελληνισμός.

3. 'Ο κ. Σέρβας δέν κατάλαβε ή έκαμε πώς δέν κατάλαβε τί έννοούσα λέγοντας σέ κείνο τό σημείωμά μου, «ήταν άφέλεια (του Π.Σ.) νά κάμει ύποδείξεις στον κ. Καραμανλή», εκτός πού αν δέν καλοδιάβασε τη συνέχεια της παραγράφου στην όποία πρόσθετα πώς αυτός (ο Καραμανλής) «κατέφθασε στην Έλλάδα μέ καθαρά προγραμματισμένη γραμμή πλευσεως».

Όσο για την περίπτωση Κληρίδη, δέν τόν άδικώ πού δέν κατάφερε νά μπει στο νόημα των λεγομένων μου, γιατί στην παράθεση του κειμένου μου στο «ΑΝΤΙ» παραλείφθηκαν τά άποσιωπητικά πού είχα πρίν από την φράση, «πολιτική ιδιοφυία του κ. Κληρίδη», και για νά διορθωθεί τό λάθος παραθέτω τώρα την έννοια αυτής της περικοπής. 'Ο κ. Σέρβας φέρεται πολύ συγκαταβατικά στον κ. Κληρίδη χαρακτηρίζοντας την «προθυμία του νά συζητήσει την διζωνική στή Βιέννη» σάν άπλό λάθος κι όχι σάν συνειδητά ήθελημένη ένέργεια πού χρειαζόταν μιá πολύ πιό βαριά φράση για ν' άποδοθεί ό ακριβής χαρακτηρισμός αυτής της πράξης.

4. Την άξία των σχέσεων της Κύπρου μέ τόν Τρίτο Κόσμο δέν την άμφισβήτησα, μά κείνο πού ήθελα νά πώ ήταν πώς ή Κυβέρνηση της Κύπρου δέν την έχει αξιοποιήσει κατάλληλα και έγκαιρα και τώρα είναι πολύ άργά (όχι βέβαια και άχρείαστα) για νά αποδώσει, χωρίς την παράλληλη χρησιμοποίηση και άλλων δυναμικότερων προσκείμενων σέ μάς καταστάσεων.

5. 'Υποσέθηκα στην άρχή νά είμαι σύντομος, και νομίζω νά τό κατάφερα, χωρίς ν' άφήσω σημαντικά σημεία κενά σέ τούτη την ανταπάντησή μου. Ωστόσο, πρίν τελειώσω όφείλω νά εκφράσω τίς... ευχαριστίες μου στον φίλο μου κ. Πλουτή για τη συμβουλή του όπως φροντίσω «νά άπαλλάγώ από τά πλέγματα του παρελθόντος» και νά τόν παρακαλέσω νά συστήσει κανένα δοκιμασμένο (δέν μπορεί νά μήν ξέρει αυτός) φάρμακο για νά βοηθηθώ σ' αυτήν την προσπάθεια «άπαλλαγής» από τίς άμφιβολίες και τά έρωτηματικά πού προκαλούνται από τίς γύρω μας πολιτικές άθλιότητες και νά περιοριστώ μονάχα στή φροντίδα του έαυτούλη μου.

Χρ. Ναθαναήλ

Υ.Γ. Στο ίδιο τεύχος του ΑΝΤΙ (4-10-75) διάβασα και τό άρθρο του κ. Σέρβα μέ τίτλο, «Μιά διερεύνηση του 'Αντιμακαριασμού». Πραγματικά τό χάρηκα για την αντικειμενικότητά του στή γενική του μορφή. Πρέπει όμως νά του κάμω και έδώ μιá έρώτηση. Γιατί τόσο καθυστερημένα διεπίστωσε την άξία του κόμματος ΕΔΕΚ (Λυσσαρίδη); Και παράλληλα νά του υπενθυμίσω πώς όταν έγώ έγραφα κατά την περίοδο της προόδου για την άνάγκη της ύπαρξης μιās τέτοιας κίνησης, αυτός εκφραζόταν ειρωνευτικά.

βιβλία - αφισσες - κεραμικά

εκπτώση απο 20 %

κίαφας 5 και ακαδημίας

τηλεφ. 605.493

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 615.783

Έπανεκδόσεις

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΥΜΑΝΤΟΥ

Άπολογία αστικολόγου

Πνευματικό οδοιπορικό
από την Κοινωνιολογία στο Άστικό Δίκαιο

ΝΤΕΣΜΟΝΤ ΜΟΡΡΙΣ

Ο γυμνός πίθηκος

Μελέτη για το ζώο-άνθρωπος

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΣ ΓΕΡΟΥ

Τό Έκπαιδευτικό πρόβλημα

Απόψεις

για σοβαρές επενδύσεις

Υπαλληλική
Υποχρέωση

ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Σοφοκλέους 7-9 32.10.577

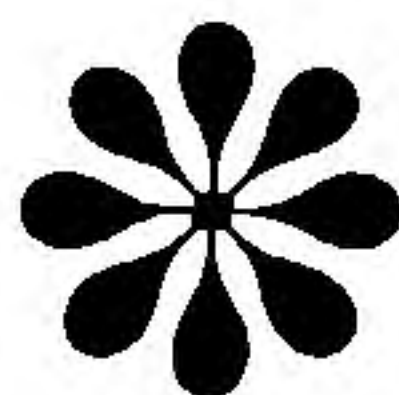
ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΚΗΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Άριστοτέλους 4 τηλ. 228.682 - 264.609

Έγνατίας 150 τηλ. 235.916

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

- Στα γνωστά για σας και φιλικά Βιβλιοπωλεία κάθε βιβλίο παλιό ή καινούργιο με τις πιο καλές τιμές
- Πάντα στη διάθεσή σας για κάθε βιβλίο που σας ενδιαφέρει

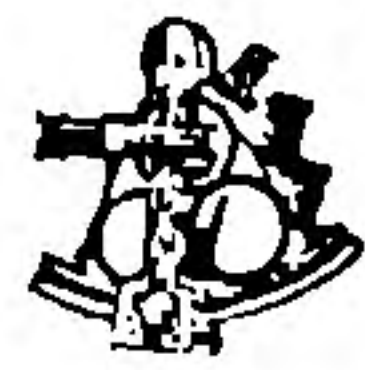
Φοιτητές ταξιδέψτε μαζί μας

- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΙΣ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
- ΦΘΗΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σε
αεροπλάνα
πλοία
τραίνα
- EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ
δωρεάν από τα γραφεία μας
- Έκδίδουμε την
ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

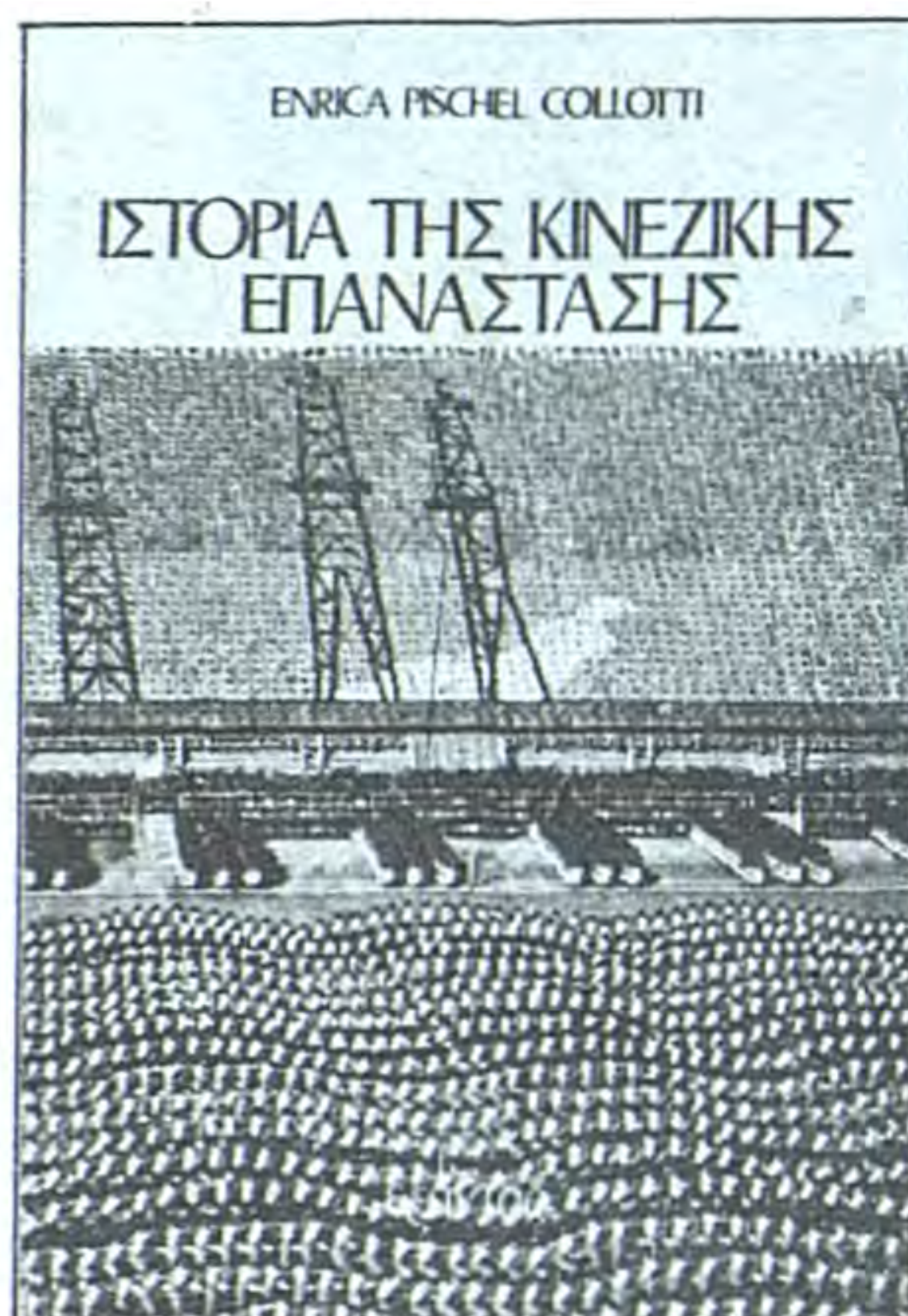
GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΓΩ-
ΝΙΑ 6' δροφος. Τηλ. 600.233 - 604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟ-
ΜΙΚΗ ΤΗΛ. 613.087 - 629.095.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΑΝΤΙΑΣ

κυκλοφορούν

Βασίλης Κρεμμυδός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
(1700-1821)

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ
ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ

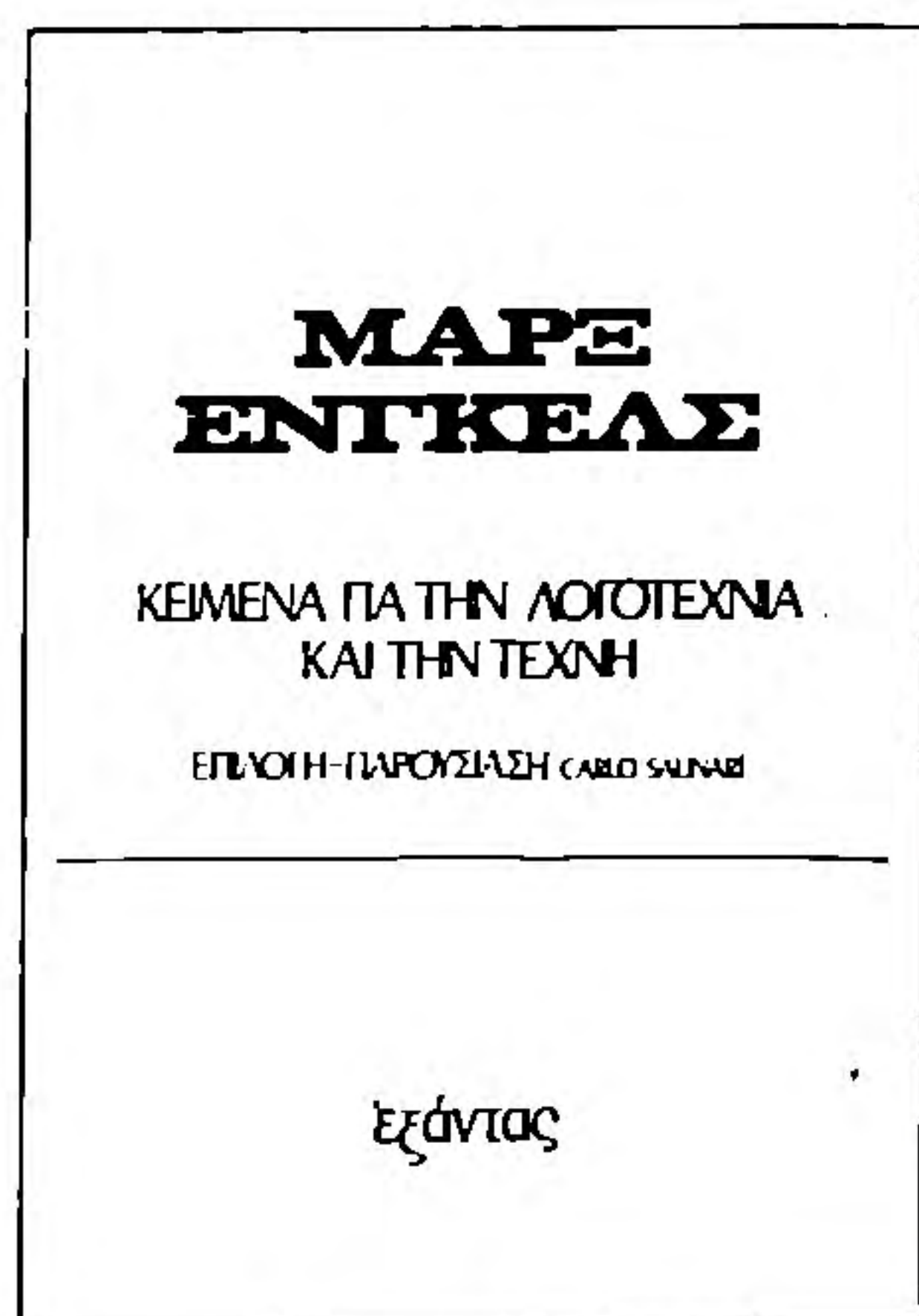
ASIMOV / BATES / CLARKE / HEINLEN / KUTTNER / MACKENNA
SHEKLEY / SIMAK / STUART / VAN VOGT

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

Νικόλαος Βερνίκος
ή Ελλάδα μπροστά
στή δεκαετία του '80

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

ΜΑΡΞ
ΕΝΤΡΕΚΛΩΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

ΕΠΙΛΟΓΗ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ CARLO SQUIRRI

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

DOMINIQUE EUDES

ΟΙ
ΚΑΙΠΕΤΑΝΙΟΙ

ο ελληνικός
εμφύλιος πόλεμος
1943-1949

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

C. M. LAWSON
ΤΟ ΜΗΛΟ
ΤΗΣ ΕΡΙΔΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

Jean Genet

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΕΝΟΣ ΚΛΕΦΤΗ

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

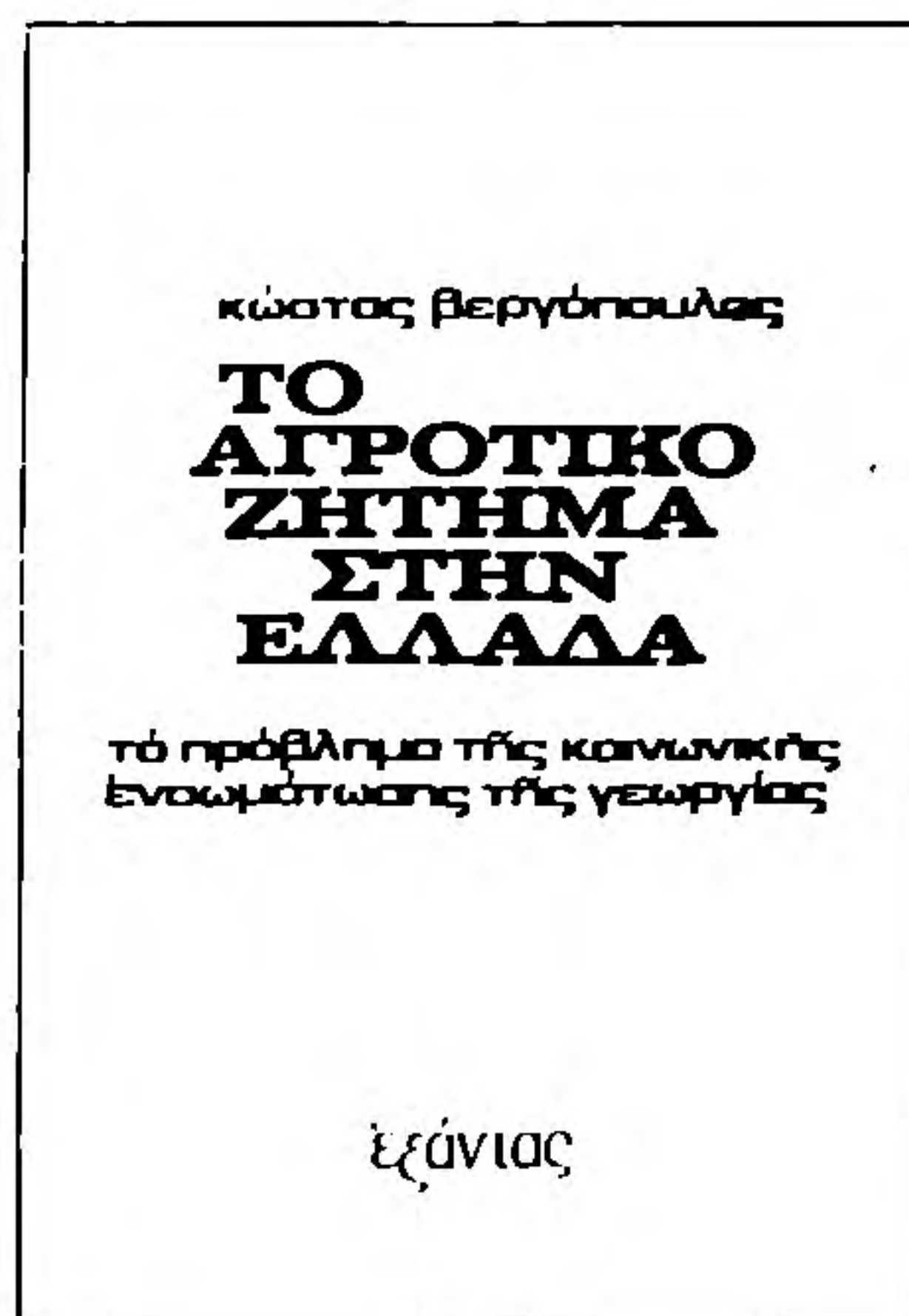

ΖΑΝ-ΠΩΛ ΣΑΡΤΡ

πολιτικά και
αυτοβιογραφικά
κείμενα

το Σαρτρ για τον Σαρτρ
ο σοσιαλισμός που ξεκινάει από το κρύο
το δικαίωμα Ρώσων
αυτονομία

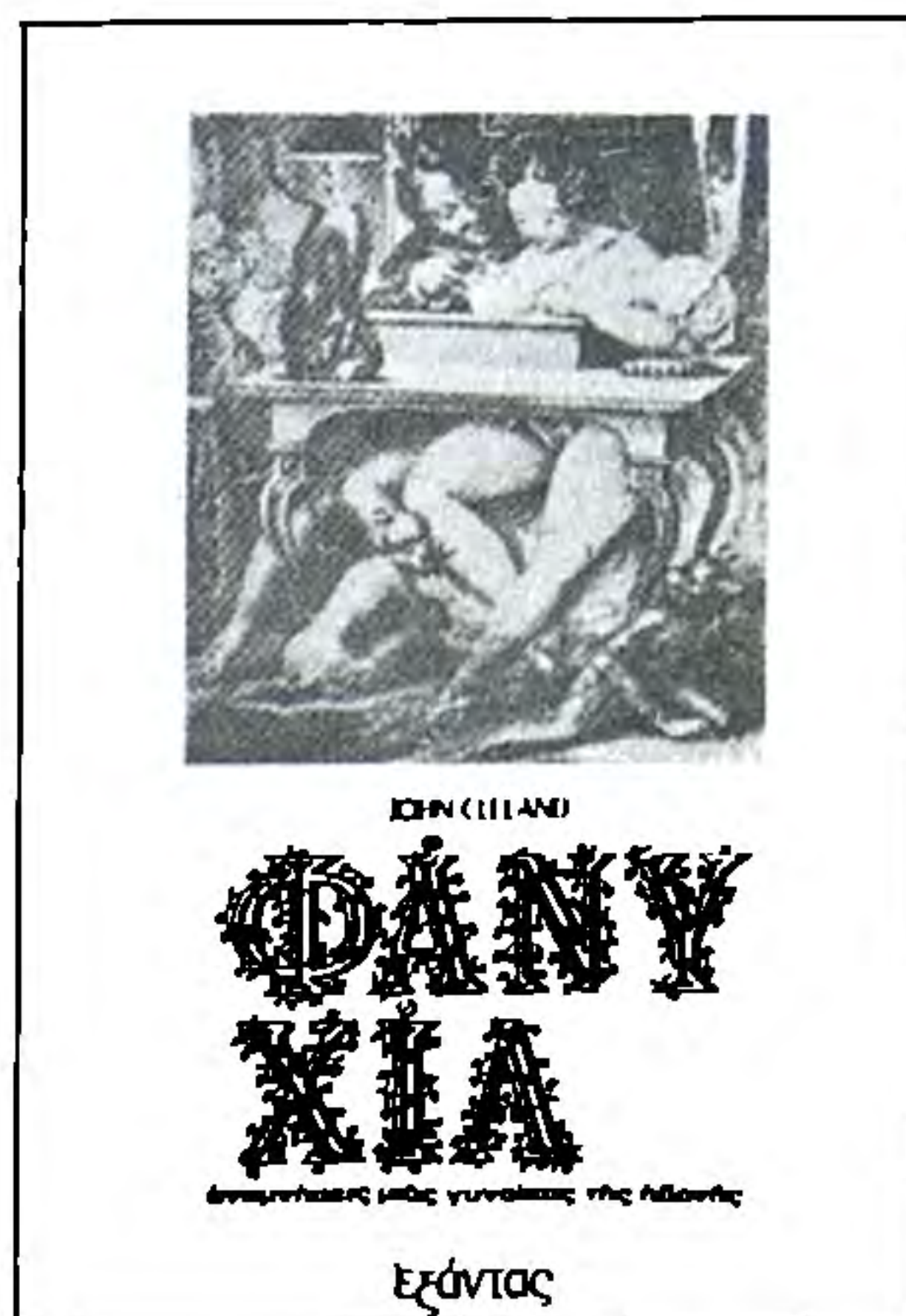
ΕΞΑΝΤΙΑΣ

Κώστας Βεργόπουλος
ΤΟ
ΑΓΡΟΤΙΚΟ
ΖΗΤΗΜΑ
ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ

το πρόβλημα της κοινωνικής
ενωμάτωσης της γεωργίας

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

JOHN HILLARD

DANXY
XIA

αναμνηστική ενός γυναικείου της Ασίας

ΕΞΑΝΤΙΑΣ

ΖΑΝ-ΠΩΛ ΣΑΡΤΡ

το πρόβλημα
της μεθόδου

μαρξισμός και υπαρξισμός

ΕΞΑΝΤΙΑΣ